

Nødverge.

Av Per Augdahl.

I.

INDLEDNING.

§ 1.

Nødvergeteorierne.

De menneskelige behov, hvori retsreglerne har sit ut-spring, varierer med tid og sted men rigtignok i meget for-skellig grad. Medens nogle behov i væsentlig grad er under-kastet tidens og stedets forskjelligheter — hvad der gir sig utslag i særlige stedegne retsinstituter, som dukker op og efter nogen tid alter forsvinder — er der andre behov, som er forholdsvis uberørt av tid og sted, og hvor derfor de for-skjellige tiders og steders retsinstituter ihvertfald tenderer mot en tilsvarende konformitet og stabilitet. Et behov av den sidstnævnte art er det, som ligger til grund for nødverge-retten.

Selv de av det mest universelle og stabile behov ut-sprungne retsregler vil imidlertid aldrig helt være unddraget tidens og stedets indflydelse. Retsreglerne bestemmes ikke av noget enkelt men av flere krydsende behov, og såsant enkelte av disse eller deres vurdering veksler med tid og sted, vil dette bevirke tilsvarende forskjelligheter med hen-syn til retsreglerne, uanset om andre av dem ikke er under-kastet nogen sådan veksling. Dette gjelder da også reg-lerne om nødverge.

Det er blit sagt, at nødvergeretten overhovedet ikke har nogen historie. Dette er forsåvidt riktig, som der næppe i nogen retsforfatning kan påvises et utviklingstrin, hvor nød-vergeinstitutionen ikke er blit anerkjendt. Men med hensyn

til den utstrækning, hvori sådan anerkjendelse har fundet sted, kan de forskjellige tider og samfund opvise tildels meget væsentlige avvigelser. Et lignende forhold gjør sig gjældende inden retsteorien. Medens der — bortset fra dem der som *Tolstoy* overhovedet benægter den etiske berettigelse av at bekjempe det onde med magtmidler — har hersket enighet om den legislative berettigelse av nødvergeinstitutionen, har spørgsmålet om dennes betydning og begrundelse gitt anledning til meget divergerende anskuelser.

Efter en tidligere utbredt opfatning¹⁾ lå betydningen av nødverge deri, at den ophævet tilregneligheten. Om utilstrækkeligheten av denne forklaring vil nu vistnok alle være enige. Den må enten nøie sig med en fingert utilregnelighet eller trække allfor snevre grænser for straffriheten, og fører i ethvert tilfælde til den uantagelige konsekvens, at angriperen kan møte nødvergehandlingen med kontranødverge.

Også *Geyer*²⁾ anser nødvergehandlingen som objektivt retsstridig, idet retmæssigheden av enhver tvang er betinget av anerkjendelse fra den tvungnes side (!), og sådan anerkjendelse kun foreligger overfor dommeren som statens repræsentant(!). Nødvergehandlingens straffrihet begrunder *Geyer* på en ganske eiendommelig måte, idet han ut fra den *Herbart'ske* straffeteori finder, at den gjengjældelse av en begåt uret, som ellers er en (æstetisk) nødvendighet av hensyn til den ved retskrænkelsen forstyrrede likevægt, her ganske vil forfeile sit mål, idet de to misgjerninger opveier hverandre, hvorfor staten ved at træde til med straf sålangt fra at ville oprette likevægten tvertimot vilde forstyrre en allerede bestående likevægt. Dette standpunkt må imidlertid konsekvent føre til straffrihet også for angriperen likesom til anerkjendelse av privathævn og er overhovedet likeså

¹⁾ Således bl. a. *Hyje*: *Commentar zum oesterreichischen Strafgesetz* I s. 199; *Temme*: *Lehrbuch des schweizerischen Strafrechts* § 49; *Stelzer*: *Grundsätze der Criminalwissenschaft* I s. 91 ff.

²⁾ *Geyer*: *Die Lehre von der Nothwehr* s. 15 ff.

uholdbart som den Herbart'ske straffeteori, hvorpå det bygger.

Et ganske andet standpunkt har været hævdet af tilhængere av *Fichtes* retslære. Efter Fichte³⁾ hviler retten på forudsætningen om muligheden av de flere frie væseners beståen ved siden av hverandre. Bortfalder denne mulighed, hvilket er tilfældet, når den ene alene kan redde sig på den andens bekostning, mangler rettens forudsætning, og folgelig blir der hverken tale om ret eller uret. Denne Fichtes lære om nødens retsophævende betydning («nød bryder love») er tildels (ikke av Fichte selv)⁴⁾ også anvendt på nødverge⁵⁾. Nødvergehandlingen skal altså være retslig indifferent. Mot denne lære må det være tilstrækkelig at indvende, at retsordenen ikke kan undlade at ta standpunkt, om de interesser, hvis hensigtsmæssige indbyrdes regulering netop er dens opgave, kolliderer.

Tilhængere av *Hegels* retsfilosofi har derimot søkt at begrunde tilladeligheten av nødverge ved en henvisning til urettens »Nichtigkeit«⁶⁾: »Das Unrecht ist weil das Recht absolut unaufhebbar, an sich nichtig und muss in seiner Nichtigkeit manifestiert werden.«⁷⁾ Efter denne opfatning er nødvergehandlingen ikke bare straffri men retmæssig, ja konsekvent må den føre til en likefrem nødvergepligt.⁸⁾ Der oversees imidlertid, at nødvergehandlingen indeholder noget mere end en negation av uretten; den er også noget i hoi grad positivt, hvilket angriperen nok vil sande, når

³⁾ Grundlagen des Naturrechts § 19 litra I.

⁴⁾ Fichte anså nødverge ikke alene som en ret men ogsaa som en pligt. Likeså Kant.

⁵⁾ Således Zöpfel: Beiträge zur Revision der Lehre von der Nothwehr i Archiv des Criminalrechts 1843 s. 42 ff.

⁶⁾ Således Levita: Das Recht der Nothwehr s. 17 ff., Köstlin: Neue Revision s. 711 ff.; jfr. Hegel: Grundlinien der Philosophie des Rechts § 97.

⁷⁾ Levita l. c.

⁸⁾ Således Richter: Philosophisches Strafrecht s. 135 ff., Michelet: System der philosophischen Moral s. 61.

han trækker sig tilbage med blodig pande. Det er denne positive side — indgrepet i fremmed retssfære — hvis retmæssighed trænger begrundelse.

Også *Feuerbach* søger at begrunde nødvergehandlingen som retmæssig. *Feuerbach*⁹⁾ finder retsgrundlaget for nødverge i angriperens retløshet; angriperen ophæver ved sin egen retsstridige handling enhver ham tilkommende ret, hvis krænkelse er nødvendig av hensyn til forsvaret. Hertil er imidlertid at bemærke, at den omstændighed at angriperens ret må stå tilbage for forsvarerens ret, ikke er ensbetydende med angriperens retsløshet.

§ 2.

Nødvergeinstituttets Grundlag og Væsen.

Nødverge er en form for retshåndhævelse og har sin største praktiske betydning som en form for retshåndhævelse ved egen magt¹⁾. Som sådan er nødverge — i likhet

⁹⁾ Lehrbuch des peinlichen Rechts (5te opl.) s. 36. Likeså *Luden*: Abhandlungen aus dem deutschen Strafrecht II s. 475.

¹⁾ Derimot er ikke nødverge efter sit begrep egenmægtig retshåndhævelse. Også offentlige myndigheter vil ofte under utovelsen av deres kald måtte ty til nødverge, jfr. strl. § 48 tredje led. For vidt går imidlertid straffelovkommissionens motiver s. 84—85, hvor det uttales: »Iøvrig må det erindres, hvad man i almindelighet ikke er opmærksom paa, at nødvergeretten ikke alene er den privates ret til selvhjælp, hvor den offentlige myndighets bistand og beskyttelse ikke kan erholdes, men tillike indeholder hjemmelen til og reglerne for, hvad denne selv til avvergelse av forbrydelser kan gjøre. Ingen vil vel imidlertid gå ind på, at . . . øvrigheten, der skal dæmpe et opløb, skulde være angerløs, om den uten hensyn til de interesser som stod på spil handlede alene efter den grundsætning, at til undertrykkelse av en forbrydelse er ethvert middels anvendelse tilladelig, når det er nødvendig«. — Det synes — for at holde os til det foreliggende eksempel — klart, at når politiet hugger ind for at kue optøier, og der herunder flyder blod, vil berettigelsen av denne indskriden ikke være betinget av, at der i forhold til hver enkelt af de uskyldige eller skyldige ofre foreligger straffelovens betingelser for lovligt nødverge. Det samme gjælder anvendelsen av militærmagt i lignende øjemed, jfr. grundlovens § 99. De nærmere be-

med al næveret — selvfølgelig forbundet med ikke uvæsentlige betænkeligheter navnlig på grund av faren for feiltagelse og exces. Når man ikkedestomindre på dette felt har måttet bortse fra sådanne betænkeligheter, skyldes dette på den ene side den fremtrædende etiske og sociale interesse i at retten hævder sig ligeoverfor uretten²⁾ og på den anden side erkjendelsen av, at de ordinære retshåndhævelsesmidler i så henseende ikke altid er tilstrækkelige.

Nødverge og nødtilstand frembyr forsåvidt likhet, som der i begge tilfælde stâes overfor valget mellem enten at se egne retsgoder forspildt eller at gjøre indgrep i andres. Væsentlig for nødverge er imidlertid, at denne anden ved sit retsstridige angrep selv har fremkaldt situationen. Det er derfor en dyptgående forskjel mellem de to tilfælde, en forskjel, som man imidlertid ingenlunde altid har hat den fulde forståelse av. Ved almindelig nødtilstand står ret mot ret. Hvorvidt retsordenen her skal tillate den ene part at hævde sig på den andens bekostning, må derfor i første række avhænge av, om hans interesse i at kunne foreta et sådant indgrep er større end den anden parts interesse i, at indgrepet ikke finder sted. Ved nødverge står derimot ret mot uret. Når retsordenen her unddrar angriperen sin vanlige beskyttelse, er det fordi den ved at beskytte ham vilde støtte uretten og fornægte retten; værdien av det konkrete retsgode træder her helt i baggrunden sammenlignet med den almindelig interesse i, at retten hævder sig overfor uretten, og værdiforholdet mellem det angrepne retsgode og den skade, som voldes angriperen, er her alene av forsvindende betydning. Skulde retsordenen ta angriperen under sine beskyttende vinger i tilfælde, hvor angrepet alene kan avverges ved at tilføie angriperen et større onde end

tingelser og grænser for de offentlige myndigheters adgang til at anvende tvangsmidler kan ikke angives ved nogen generel regel og kan ikke utelukkende søkes i lovens nødvergebestemmelser.

²⁾ Jfr. herom og i det hele med det følgende *Ihering: Der Kampf um's Recht*.

det, hvormed den angrepne trues, vilde det i virkeligheten være at præmiere den utpekulerte lovbrøder, som passer på at indrette sit angrep slik, at det alene kan avverges ved »uforholdsmæssige« midler.

Det er forklarlig, at idéforladte samfund og tidsaldre har måttet savne forståelse av nødvergerettens ideelle betydning som et middel til rettens selvhævdelse overfor uretten. Likeså er det forklarlig, at en snæversynt tid ved vurderingen av en enkelt form for rettens kamp mot uretten ikke har hat øie for den almindelige praktiske betydning av retshævdelsen overhovedet som en for samfundets indre som ydre sikkerhet og styrke like vigtig folkeopdragende faktor. Vanskeligere er det at forstå, at man har kunnet miskjende nødvergerettens håndgripelige præventive betydning, d. e. at bevidstheden om tilværelsen av en effektiv og vidtgående nødvergeret må virke avkjølende på det deliktslystne gemyt og i værste fald idetmindste opmuntrende på forsvarsviljen i like grad som bevidstheden om en betinget og beklippet nødvergeret må virke stimulerende på den deliktslystne og lammende på forsvarsviljen både hos den angrepne selv og endnu mere hos utenforstående, som er vidne til angrepet og er istand til at yde den angrepne hjelp.

Både i teori³⁾ og praksis har denne miskjendelse av nødvergeretten gitt sig mange usmakelige utslag, men den har næppe noget sted ledet til så grove forsyndelser som i norsk retspraksis.

§ 3.

Historisk Oversigt.

De gamle norske love tilstedte nødverge til forsvar både av lig og gods¹⁾. Selv om angriperen blev dræpt, skulde der

³⁾ Jfr. om den ældre tyske teori *Levila*: Das Recht der Nothwehr s. 158 ff. og *Ihering*: L. c. 18de opl. s. 92 ff.

¹⁾ Se således Gulatingsloven 32, 143 og 160, Frostatingsloven IV. 40, V. 14 og 45, Magnus Lagabøter IV. 4, Bjarkøretten 28.

intet bøtes. Hvor man bet angriperen, var dog efter Magnus Lagaboter IV. 16 virkningen av nødverge alene, at den ordinære straf (at tænderne blev brudt ut av den skyldiges mund) blev nedsat til bøter. Den der gjorde motstand mot lovlig pågripelse²⁾ eller tvangsfuldbyrdelse³⁾, kunde ansvarsfrit dræpes.

Efter de gamle danske love bortfaldt derimot bare en del av straffen (fredløshet, bøter til kongen), hvor et drap var sket i nødverge, medens derimot mandeboten likefuldt blev at erlægge, og heller ikke i andre tilfælde kunde i almindelighet nødverge befri for pligten til at erlægge privatbot. Alene hvor angrepet var forbundet med en krænkelse av en særlig stedets fred (f. eks. husfreden), skulde der intet bøtes⁴⁾.

En lignende sontring findes i recesserne og er derfra kommet over i Christian IV's norske lov. I dennes mandhelgebolk cap. 1 er våde og nødverge helt likestillede som strafnedsættelsesgrunde, og følgen av begge er, at der istedetfor den ordinære drapsstraf (fredløshet og tap av formue) træder en bot til kongen av 8 ørtuger og 13 mark. Hvis derimot nogen blev angrebet i sit eget hus, måtte angriperen ta skade for hjemgjæld (mandhelgebolkens cap. XVI).

Lovbogen har et helt kapitel betitlet »om nødverge«, men dens bestemmelser er desuagtet hverken fuldstændige eller klare⁵⁾. 6—12—1 tilstede nødverge »med hvad verie hand mægtig er« til forsvar av person, men omhandler alene

²⁾ Jfr. Gulatingsl. 152, Frostatingsl. XIV. 12, Magnus Lagaboter IX. 2.

³⁾ Gulatingsl. 121 og 269, Frostatingsl. X. 17, Magnus Lagaboter V. 17, VII. 13, VIII. 1.

⁴⁾ Jfr. *Matzen*: Forelæsninger over den danske retshistorie III s. 58—59, *Stemann*: Den danske retshistorie s. 648 og 659, *Bang*: Om nødverge efter den romerske og fædrelandets lovgivning i *Nyt juridisk Arkiv*, Bd. 28 s. 49 ff.

⁵⁾ Om lov bogens nødvergeregler se *Bang* l. c. s. 54 ff., *Ørsted*: *Eunomia* III § 2, *Brorson*: Forsøg til den 6te bogs fortolkning s. 291 ff., *Hurligkarl*: *Private ret*, 4de dels første bog cap. I, *Lasson*: *Håndbog i processen* I s. 3—11 og *Bornemann*: *Samlede skrifter* III s. 124 ff.

forsvar av godset, når også personen er angrepet. 6—12—7 omhandler vel nødverge til forsvar av godset, men alene mot den, der bryter ind ved nattetid for at stjele, i hvilket tilfælde det var tilladt at dræpe ham. At nødverge til forsvar av godset også i andre tilfælde måtte være tilladt, flyder imidlertid av 6—15—16 og 17, hvorefter eieren kan ta kostene fra tyven, før denne er kommet til alfarvei, jfr. også 6—16—23. Dog antoges det, at eieren utenfor de i 6—12—7 omhandlede og dermed likestilte tilfælde ikke kunde dræpe tyven, medmindre denne motsatte sig eierens forsøk på at hindre eller anholde ham, hvorved angrepet på godset gik over til at bli angrep på person, og 6—12—1 derfor kom til anvendelse.

Om nødverge til forsvar av æren siger lovbogen intel, og retten til sådan var omstridt. Krigsartikelbrevet for landtjenesten ved sjøetaten av 29. juli 1756 art. 687 nævner vistnok æren som gjenstand for nødverge, men kun hvor nogen »voldeligen overfalles«, og meningen var derfor sandsynligvis alene, at den angrepne ikke pligter ved flugt at unddra sig overfaldet, hvor dette vilde gå hans ære for nær⁶⁾.

Hvor der var adgang til flugt, ansåes nødverge utilstedeilig; kun for militære gjaldt der som netop nævnt en betinget undtagelse herfra, jfr. også krigsartikelbrevet for landetaten av 9 mars 1663 § 22.

Nødvergeretten antoges tiltrods for uttryksmåten i 6—12—1 også at kunne utøves til tredjemands forsvar.

Nogen forholdsmæssighet mellem den truende krænkelse og forsvarsmidlet var ukjendt av lovbogen, og en sådan ansåes tillike sakens natur at utelukke⁷⁾.

Var den angrepne selv skyld i angrepet, måtte mandebot erlægges, såfremt angriperen blev dræpt, jfr. 6—12—3.

Om overskridelse av nødverge havde lovbogen ingen bestemmelse. Som en sådan må derimot ansees krigsartikelbrevet av 1756 art. 687 sidste punktum, hvorefter uforsigtig-

⁶⁾ Ørsted: I. c. s. 7.

⁷⁾ Ørsted: I. c. s. 9—10, Hurligkarl: I. c. s. 11, Brorson: I. c. s. 297.

het under forsvaret skulde straffes med vilkårlige boter. Denne bestemmelse sees at være anvendt analogisk på civile forhold, jfr. det i H. R. D. av 14. april 1825 (Brandts Repertorium I s. 202) omhandlede tilfælde, hvor angjældende for overskridelse av nødvergerettens grænser i analogi av den nævnte bestemmelse i krigsartikelbrevet av underretten blev dømt til at betale 40 lod sølv eller 20 spd. til hver av de dræptes arvinger, men iøvrig frikjendt for videre tiltale.

Straffeloven av 1842 cap. 7 § 7 tilsteder nødverge overfor angrep på liv, legeme, den kvindelige blufærdighet, frihet eller gods, men derimot ikke mot angrep på æren. Der siges uttrykkelig, at nødverge kan utoves også til forsvar av andre. Loven avskar ved sin uttryksmåte den ældre opfatning, at nødverge var utelukket, hvor adgangen til flugt stod åpent⁸⁾ og gjorde i motsætning til den tidligere ret ingen forskjell eftersom angrepet gjaldt person eller gods.

Om overskridelse av nødverge bestemte den gl. straffelov cap. 7 § 9 — hvad der synes nokså overflødig uttrykkelig at sige — at dommeren skal avgjøre, om gjerningen skal tilregnes vedkommende som forsættlig eller som blot uagtsom, og at denne skal være fri for straf, hvor der var »så hastig og trængende nød forhånden, at han ei har kunnet besinde sig«.

Den gamle straffelov kjendte likesålidt som den ældre ret noget krav på forholdsmæssighet mellem angrep og forsvar. Man havde ret til nødverge »med hvad verge man mægtig er«, når man kun ikke gik lenger end »fornødent for at kunne motstå eller avverge angrepet, og noget andet hertil tjenlig middel ei gives, der er den angrepne bekjendt«.

Hvor totalt uforstående samtiden stod overfor nødvergerettens karakter, fremgår imidlertid av følgende uttalelse av *Schweigård*⁹⁾.

»Sagens natur synes dog at tilsige, at der må være en vis forholdsmæssighet mellem betydenheden af det an-

⁸⁾ *Schweigård*: Commentar I, 3die utg. s. 348, Retstd. 1873 s. 521.

⁹⁾ L. c. s. 348.

»grebne retsgode og det middel, som anvendes til at beskytte det, og at der kan gives tilfælde, i hvilke den fornærmede må lade beskadigelse på sit gods foregå for sine øine, fordi det eneste virksomme middel, der under de givne omstændigheder kunde anvendes, var for virksomt«!!

Endnu mere vilkårlig går *Lasson*¹⁰⁾ tilverks, idet han med bred pen og overensstemmende med den før 1842 gjældende regel, men uden nogensomhelst hjemmel i straffelovens ord udtaler, at det synes »i almindelighed ikke at kunne være en eier tilladt at nedlægge enhver, som er ifærd med at berøve ham noget af hans gods uden derved at sætte eieren selv i fare«.

Schweigård formodede, at domstolene ikke vilde anerkjende en så vid nødvergeret som av straffeloven hjemlet, og denne formodning skulde i sørgelig grad bli bekræftet i praksis.

I det i Retstidende for 1874 s. 310 ff. omhandlede tilfælde blev en fredelig svag og sygelig person overfaldt av en sterk, brutal og voldsom bølge. Den angrepne fik sine klæder sonderrevet, blev opkloret og slået tilblods i ansigtet. Han flygter ind i et hus, men forfølges derind av voldsmanden, hvorpå han tilslut slår fra sig med en stok og rammer voldsmanden med den følge, at denne dør. Høiesteret domte den overfaldne for uagtsomt drap! Man formodede nemlig, at han kun havde hat grund til at frygte for »tørre hugg«, hvorfor hans forsvar fandtes for vidtgående, særlig i betragtning av, at der var to kvindfolk (sic!) tilstede i værelset.

Denne dom stadfæster for det første Schweigårds fra »sakens natur« hentede lære om forholdsmæssighet og det i dens krasseste form. Men dernæst opstilles endnu et princip om mulig endnu værre end det første. Dette andet princip belyses bedst ved følgende uttalelse av *Ihering*¹¹⁾: »... sie machen es dem Angegriffenen zur Pflicht, dass er trotz des höchsten Affectes sehr genau überlege, wie viel Kraft er-

¹⁰⁾ Håndbog i Criminalretten, alm. del s. 98.

¹¹⁾ L. c. s. 95.

»forderlich sei, um den Angriff zurückzuweisen — schlägt
 »er dem Angreifer nutzloser Weise den Hirnschädel ein, wo
 »Jemand, der die Stärke des Hirnschädels vorher genau
 »hätte untersucht und sich auf das richtige Schlagen ge-
 »hörig hätte einüben können, ihn durch einen minder wuch-
 »tigen Schlag hätte unschädlich machen können, so haf-
 »tel er«.

Endnu mere oprørende er den i Retstidende for 1875 s. 629 ff. refererte Høiesteretsdom: En inderst angripes på sin egen eiendom av 3 med stokke og kniver bevæbnede finner. Efter gjentagne gange forgjæves at ha bedt dem fjerne sig med trusel om ellers at skyde på dem, sigter han tilslut med en hagelbosse efter benene på den mest pågående, men træffer i maven med dødelig følge. Han straffes for uagtsomt drap, idet Høiesteret fandt »at det værge som han anvendte . . . ikke stod i noget forhold til størrelsen av den overlast, som han med nogen rimelighet kunde frygte, og at »han således (!) må antages at ha overskredet grænserne for »nødværge . . . ; mere end enkelte slag kunde der i altfald al- »drig ha været tale om (?), og isåfald var det våben, som til- »talte anvendte, og måten, hvorpå han anvendte det, et alt- »for voldsomt middel til at avværge den befrygtede overlast«. Der lægges derhos vægt på, at det »muligens« (!) kun havde været angriperens mening at skræmme ham, og at der på en gård ca. 400 alen borte var nogle fruentimmer: »skjønt tiltalte ikke kunde vente nogen positiv hjælp fra »fruentimmernes side, vilde dog deres nærværende, når han »havde tilråbt dem (!), og de var kommet tilstede, ha hindret »finnerne fra at foreta noget alvorlig.« Likeså lægges der vægt på, at tiltalte »ganske unødig« (!) havde forsynt sig med gevær og at det var uforsvarlig av ham at bruke et så farlig våben, når han ikke bedre kunde håndtere det end, at han traf i maven, når han sigtet på knæet. (Grunden til feiltræffet var, at tiltalte av frygt skjalv på hånden, samt at angriperen kom springende mot ham nedover en bakke).

Denne dom trenger ingen kommentar. Den danner utvilsomt et av de mørkeste blade i Høiesterets historie.

Straffelovkommissionen uttaler at denne Høiesterets lovanvendelse må »bestemt misbilliges som ikke alene ikke stemmende med loven men også i sig selv forkastelig«. Efter dette skulde man vente at kommissionen vilde ha foreslått en redaktion av nødvergebestemmelsen, hvorved den avstumpede og forkomne retsfølelse, som har gitt sig utslag i de to citerede retsavgjørelser, blev avskåret fra at avstedkomme yderligere ulykker i samme retning. Istedenfor går kommissionen hen og gir den samme forkomne retsfølelse fuldstændig frie hænder. (Jfr. herom nedenfor § 13).

§ 4.

Straffelovens nødvergebestemmelse.

Hjemmelen for nødverge er nu straffelovens § 48, hvis to første led bestemmer:

»Ingen kan straffes for handling, som han har foretat i nødverge.

»Det er nødverge, når en ellers strafbar handling foretages til avvergelse av eller forsvar mot et retsstridigt angrep, såfremt handlingen ikke overskrider, hvad der fremstillet sig som fornødent hertil, og det i betragtning av angrepets farlighet, angriperens skyld eller det angrepne retsgode ei heller må agtes ubetinget utilbørlig at tilføie et så stort onde, som ved handlingen tilsigtet«.

Hermed er dog, som det let vil sees, ingenlunde gitt uttømmende regler om æmnet. For det første uttales der, hvad der også, når en straffelov overhovedet skal indeholde en nødvergebestemmelse, i systematisk henseende er ganske korrekt, alene at en handling, som er foretat i nødverge, er straffri. Det er imidlertid ikke nogen tvil underkastet, at nødvergehandlingen ikke alene er straffri, men også (objektivt) retsmæssig¹⁾. Dette følger allerede av sakens na-

¹⁾ Hagerup: Strafferettens alm. del s. 234.

tur, da nødvergehandlingen fra retsordenens standpunkt ikke alene er undskyldelig, men likefrem ønskelig. Det stemmer med vor ældre ret likesom også med forutsetningen i ikrafttrædelseslovens § 24 (jfr. uttryksmåten »skade, der retmæssig er voldt« etc.). Det eneste, som der kunde spørges om, er om nødvergehandlingens objektive retmæssighet er knyttet til netop de samme betingelser, som efter strl. § 48 er avgjørende for dens straffrihet. Dette spørsmål synes navnlig av den grund nokså nærliggende, at strl. § 48 under opstillingen av de nævnte betingelser tildels anvender en subjektivt farvet uttryksmåte (jfr. uttrykkene »fremstillet« og »tilsigtet«), hvad der er naturlig nok, sålænge der alene er tale om straffrihet, men synes at stemme mindre vel overens med de almindelige principer for bedømmelsen av en handling's objektive retmæssighet. — Spørsmålet må imidlertid ganske sikkert besvares bekræftende. Efter en århundreder gammel juridisk fæstnet sprogbruk betegner uttrykket nødverge hos os såvel som andetsteds netop den objektiv retmæssige handling, og der er ingen grund til at anta, at strl. § 48, når den bruker uttryksmåten »det er nødverge« o. s. v., har villet bryte med denne sprogbruk og derved gjøre det væsentlige tilbakeskridt i forhold til den ældre lovgivning at svigte på et så fundamentalt punkt og på et felt, hvor faste og positive lovregler er så nødvendige, som hvor det gjelder spørsmålet om betingelserne for nødvergehandlingens retmæssighet. Lovens forarbejder gir da også sålangt fra støtte for en sådan formodning, at det tvertimot av disse på det tydeligste fremgår, at de i strl. § 48 andet led opstillede betingelser er ment at skulle være avgjørende ikke alene for straffriheten, men også for retmæssigheten.

Dernæst angår strl. § 48 — hvad der likeså er en nødvendig følge av lovens systematik — alene de betingelser, hvorunder »en ellers strafbar handling« er at anse som nødverge. Det må imidlertid være klart, at også andre handlinger er at anse som retmæssige, når de nævnte betingelser er

tilstede. Således kan det ikke være tvilsomt, at utilregnelige personer vil kunne utøve retmæssig nødverge²⁾.

Endelig taler strl. § 48 alene om *h a n d l i n g*, som er forelat i nødverge. Også en undladelse vil imidlertid efter omstændighetene kunne bli at bedømme som nødverge (jfr. strl. § 4), således f. eks. hvor den angrepne, som i selvforvar har puffet angriperen i vandet, undlater at hjelpe ham iland for ikke at gi ham anledning til at fortsætte sit angrep.

At nødvergehandlingen er objektiv retmæssig, er ikke ensbetydende med at der består en *s u b j e k t i v r e t* til nødverge³⁾. Hvorvidt nogen sådan ret foreligger, er imidlertid uten betydning for ansvarsspørsmålet. Og efter vor ret, der som betingelse for nødverge kræver et virkelig uretmæssig (normstridig) angrep, ikke bare at angriperen mangler subjektiv ret til at foreta angrepet⁴⁾, er tilstedeværelsen av en sådan (subjektiv) nødvergeret også uten betydning for spørsmålet om adgangen til at anvende nødverge m o t nødverge. Hvorvidt der eksisterer nogen virkelig nødvergeret, er derfor for vor rets vedkommende et spørsmål av utelukkende teoretisk interesse, hvis løsning i sidste instans vil være av-

²⁾ Hvor et dyr optræder som forsvarer efter tilskyndelse, er det klart, at det i enhver henseende blir at anse som et verktøi i dens hånd der har tilskyndet det, således at dets handling blir at bedømme som et led i en av denne utøvet nødvergehandling.

Ogsaa hvor dyret har handlet spontant, må den omstændighet at det har handlet til forsvar av sig selv eller andre, i almindelighet være tilstrækkelig til at utelukke ansvar. Dette følger imidlertid allerede av de almindelige regler om ansvar for dyr og har intet at gjøre med nødverge i juridisk forstand. Navnlig må merkes, at de i strl. § 48 opstillede grænser for forsvaret her ikke kan være avgjørende for ansvaret.

Særegne spørsmål opstår, hvor dyret er anbragt på et sted netop som sikkerhetsforanstaltning mod frygtede angrep; jfr. herom senere § 10.

³⁾ Tilstedeværelsen af en sådan ret bestrides navnlig av *Ferneck*: *Die Rechtswidrigkeit* II s. 150 ff.

⁴⁾ Jfr. nedenfor § 7.

hængig av, hvilket standpunkt man indtar til problemet subjektiv ret i sin almindelighet, et problem, som det imidlertid i denne forbindelse vilde føre alt for vidt at opta til drøftelse. Av sproglige grunde kan man hos os ikke godt undgå at bruke uttrykket nødvergeretten (vi har ikke nogen form svarende til den tyske das Notwehr), og når folgelig dette uttryk hyppig anvendes i nærværende avhandling, ligger deri ikke nødvendigvis nogen erkjendelse av at uttrykket strengt tat er korrekt.

Av endnu mindre interesse er det spørsmål, der undertiden har været drøftet⁵⁾, om — forutsat at der eksisterer en virkelig ret til nødverge — dette er en akcessorisk ret i likhet med panteretten eller bare en bestanddel av de enkelte forskjellige rettigheter, til hvis forsvar nødverge er tilstedt. I betragtning av, at man har nødverge til forsvar også av fremmede retsgoder, synes det ikke tvilsomt, at nødverge i tilfælde må ansees som en selvstændig om end — da den ikke kan tænkes uten i forbindelse med en anden ret — i en vis forstand akcessorisk ret.

II.

BETINGELSERNE FOR LOVLIG NØDVERGE.

A. NØDVERGESITUATIONEN.

§ 5.

Angrepet; begrep.

Retshåndhævelse ved egenmagt er selvfølgelig begrepsmæssig mulig overfor et hvilket som helst retsstridig forhold. Retsordenen kan imidlertid av nærliggende grunde ikke tilstede en ubegrenset anvendelse av selvstægt, hvad der vilde være ensbetydende med at prisgi de ordnede samfundsforhold til fordel for næveretten og at etablere et utålelig gjensidig politiopsyn mellem de private.

⁵⁾ *Alberti*: Das Notwehrrecht s. 4 ff.

Straffeloven kræver da også, at det retsstridige forhold skal være et *a n g r e p*. En rigtig forståelse av, hvad der ligger i dette udtryk, vil man imidlertid ikke kunne nå til alene ved en rent sproglig deduktion; dertil er udtrykket i den almindelige talebrug altfor lidet prægnant. Ved undersøgelsen av, hvad loven forstår med et angrep, må derfor også tages hensyn til almindelige retsgrundsætninger samt til de reale betragtninger, hvori den private retshåndhævelse har både sin grund og sin begrænsning¹⁾.

At gi en almindelig definition av begrepet, som i alle anvendelser er korrekt og uttømmende, er ikke mulig. *Hagerup*²⁾ forlanger »en handling, som har til hensigt til at hitføre en *f o r a n d r i n g* i en bestående tilstand«. Denne definition vil vistnok i de fleste tilfælde føre til rigtige resultater, men i andre tilfælde vil den være dels for vid, dels for snæver. På den ene side kan der ingenlunde i alle tilfælde være adgang til ved egenmagt at hindre retsstridige forandringer i en bestående tilstand. Således har indehaveren av en negativ servitut over en fremmed eiendom utvilsomt ikke ret til nødverge, om grundherren forholder sig i strid med servituten, for eks. bygger en leiegård i strid med en villaklausul³⁾. På den anden side må der i mange tilfælde være adgang til gennem nødverge at hitføre en forandring i en bestående retsstridig tilstand, således for eks. hvor en person ulovlig er indespærret. *Hagerup* indrømmer iøvrig også nødvergeret i det nævnte tilfælde med den begrundelse, at der her foreligger et vedvarende angrep, og hvad han med sin definition tilsigter at utelukke, synes derfor navnlig at være egenmægtig gjenoprettelse av et tappt besiddelsesforhold. Så rigtig som dette er, opstår imidlertid spørgsmålet, hvorfor en fortsat frihedsberøvelse kan ansees som et vedvarende angrep, der, sålænge det består, kan berettige til nødverge, men derimot ikke den fortsatte besiddelsesberøvelse, som er for-

¹⁾ Jfr. *Torp*: Den danske strafferets alm. Del s. 285—6.

²⁾ Strafferettens alm. del s. 237.

³⁾ Jfr. nedenfor s. 19.

bundet med en usurpant's ulovlige besiddelse. Svaret kan tydeligvis alene være det, at et bestående besiddelsesforhold av retsordenen må kræves respektert indtil videre uanset dets materielle retmæssighet.

Det er denne side av saken, som Goos⁴⁾ har for øie, når han betegner gjenstanden for nødverge som en bestående tilstand av den art, at den indtil videre må respekteres som ret. I denne formulering rammes imidlertid Goos's definition av lignende indvendinger, som netop er anført mot Hagerups Disse indvendinger vil derimot undgås, når samme tanke uttrykkes derhen, at nødverge er utelukket overfor forhold, som retsordenen kræver respektert indtil videre uten hensyn til deres materielle retmæssighet.

Et sådant krav må retsordenen stille i adskillig utstrækning, dels for at skape et sikkert grundlag for statens egen retspleie, dels likefrem av hensyn til den almindelige retssikkerhet, nemlig hvor det gjelder forhold av en art, hvis retslige bedømmelse så ofte vil volde tvil, at en adgang for den formentlig krænkede til at ta sig tilrette på egenhånd sålangt fra at ville være til gagn for den almindelige retssikkerhet tvertimot vilde udsætte denne for fare⁵⁾.

Som eksempel på forhold, som av den førstnævnte grund indtil videre må respekteres uanset deres materielle lovmæssighet, kan nævnes forhold, der er anerkjendt som retmæssige ved en påankelig dom. Har A. anlagt sak mot B. for at få ham kjendt uberettiget til at benytte et familienavn, og går dommen i B.'s favor, vil det sålänge dommen ikke ved appel er omstødt⁶⁾, uanset om denne materielt sel er ganske uriktig, være ulovlig selvtægt og ikke nødverge, om A. ved egenmægtig indgrep overfor B. (for eks. ved at overmale eller nedrive dennes reklameskilte) søker at hindre ham i at benytte navnet⁷⁾. Og er A. ved dom kjendt beret-

⁴⁾ Almindelig Retslære II s. 563.

⁵⁾ Jfr. *Torp* l. c.

⁶⁾ At dommen er appellert, er vistnok ikke tilstrækkelig.

⁷⁾ Går derimot dommen i A's favor, vil ikke den omstændighet at

tiget til at fiske i et vand, er hans motpart B. såkonge dommen står ved magt, formelt avskåret fra med magt at hindre ham i at fiske; kommer det i et sådant tilfælde til håndgripeligheter, er det A., som handler i nødverge, ikke B. På samme måte må den domfældte, såkonge dommen ikke er appellert, finde sig i, at der foretages fuldbyrdseshandlinger på grundlag av dommen, uten hensyn til, om denne er riktig eller ikke.

Et forhold, der av begge de nævnte grunde av retsordenen må kræves respekteret indtil videre, er som allerede antydnet, besiddelsen og i forbindelse med denne alle de rådhets handlinger fra besidderens side, hvis uretmæssighet i tilfælde alene vilde være begrundet i, at de krænket en andens bedre ret til tingen. At et uretmæssig besiddelseforhold ikke kan begrunde gjenoprettelse ved nødvergeret, er forudsat i straffelovens § 392 andet led, og en anden ordning er heller ikke mulig under mere fremskredne samfundsforhold, hvor det virkelige retsforhold med hensyn til tingene så ofte kan frembyde tvil. Egenmægtig avbrydelse av et besiddelsesforhold er derfor, selv om den sker til fordel for den bedre berettigede, formelt uberettiget og derfor ikke nødverge, men tvertimot et retsstridig angrep, som selv kan gi anledning til nødverge.

At en — retmæssig eller uretmæssig — besidder begår ulovlig bruk av tingen, kan overensstemmende med det anførte ikke antages at begrunde adgang til nødverge til fordel for den berettigede. Det samme må imidlertid gjælde, hvor besidderen skrider til likefrem at beskadige eller tilintetgjøre tingen⁸⁾. Det kan vistnok indvendes, at der her i almindelighed ikke vil være tid til at påkalde de ordinære

B appellerer, gjøre det til ulovlig selvtægt, om A egenmægtig foregriper appellens utfald. Thi den omstændighet at en i A's favor gående dom er appellert, kan ikke stille A uheldigere i formel henseende, end om ingen dom havde været avsagt.

⁸⁾ Således *v. Bar*: Gesetz und Schuld im Strafrecht III s. 148. Se derimod *Alberti*: Das Notwehrrecht s. 30.

retshåndhævelsesmidler, og at det vil være ubillig at forlange av den berettigede, at han skal stå rolig og se på, at hans eiendom tilintetgjøres mot til gjengjæld at få erstatningskrav av mere eller mindre tvilsom værdi. Men på den anden side må det erindres, at hvad der fra den formentlige berettigedes standpunkt må fremstille sig som en handling, der definitivt helt eller delvis forspilder tingen for ham, fra et besidderstandpunkt set ofte vil være en fuldt normal og hensigtsmæssig foranstaltning (man tænke sig for eksempel at slagte et stykke kvæg), og at den med besiddelsen forbundne retsbeskyttelse i virkeligheten helt vilde uthules, såfremt besidderen under sine rådighetshandlinger skulde være utsat for indblanding av enhver, der måtte mene sig krænket ved disse. Hvor der står forholdsvis store værdier på spil for den berettigede, vil han iøvrig i kraft av reglene for nødret kunne ta sig tilrette.

I de tilfælde, hvor efter det foranstående besiddelsen er av betydning for adgangen til nødverge, er det altid den umiddelbare besiddelse, som er avgjørende. Hvorvidt denne finder sted i eget eller fremmed navn, er derimot likegyldig. Leietageren har således nødverge overfor eieren, når denne vil frata ham den bortleiede gjenstand, medens omvendt eieren ikke har nødverge mot leietageren, når denne ødelægger tingen eller negter at tilbakelevere den⁹⁾.

Særlige spørsmål opstår i forholdet mellem to parter, hvorav den ene utøver et almindelig rådighetsforhold (tingsbesiddelse), og den anden et specielt rådighetsforhold (retlighetsbesiddelse)¹⁰⁾. Hvor det gjælder negative servituter, må det være klart, at den servitutberettigede aldrig kan håndhæve servituten ved egenmakt, likesålidt som der fra tingsbesidderens side vil foreligge nogen formel retskrænkelser, om han bruker sin eiendom i strid med en av den an-

⁹⁾ *Matzen*: Tingsret s. 84. Anderledes *Schollmeyer*: Das Recht der Notwehr s. 13.

¹⁰⁾ Jfr. herom *Scheel*: Tingsret s. 628. *Torp*: Tingsret s. 492, *Matzen* l. c. s. 430. *Aagesen*: Indledning s. 458.

den part påstått negativ servitut, som i virkeligheten ikke eksisterer.

Hvad dernæst angår positive servituter, kan det ikke være tvilsomt, at en sådan må kunne håndhæves ved egenmagt av den berettigede, når servituten går ut på en rådighet over hans egen eiendom. Går derimot en positiv servitut ut på en rådighet over fremmed eiendom, kan den servitutberettigede efter den almindelige lære ikke ved egenmagt håndhæve sin ret overfor eierens forsøk på at hindre servitutens utøvelse, medmindre et sådant overgrep krænker ham i hans egenskap av tingsbesidder, f. eks. hvor der formenes ham adgang til en på hans egen eiendom anbragt servitutindretning eller til en utover naboeiendommen ragende altan. Dette er også utvilsomt riktig i tilfælde, hvor det er kommet så langt, at servitutindehaveren må ansees depossideret som følge av eierens foranstaltninger, f. eks. hvor denne har anbragt en grind over en av servitutindehaveren benyttet vei¹¹⁾. Mindre klart synes derimot spørsmålet at stille sig, hvor nogen sådan depossession endnu ikke kan siges at ha fundet sted. Antages det først, at det uten hensyn til det materielle retsforhold må ansees som ulovlig selvtægt fra grundherrens side at hindre benyttelsen av en faktisk utøvet servitut¹²⁾, turde der næppe være tilstrækkelig grund til at nægte den krænkede at håndhæve sin servitut ved egenmagt. Heller ikke synes det så utvilsomt som almindelig antat, at servitutindehaveren utenfor tilfælde av den netop nævnte art, hvor han krænkes i sin egenskap av tingsbesidder, ikke har nødvergeret, når grundeieren — hvad der under enhver omstændighet må ansees som ulovlig selvtægt — vil ødelægge hans servitutindretning. Antages det, at nødverge er tilladt, hvor servitutindretningen er av den art, at den medfører tingsbesiddelse, for eks. et båthus¹³⁾, indsees det ikke med

¹¹⁾ Retstid. 1898 s. 165.

¹²⁾ Jfr. *Hagerup* l. c. s. 234. Anderledes vil selvfølgelig saken stille sig, hvor ingen virkelig servitutøvelse har fundet sted, for eks. hvor en sti alene leilighetsvis har været benyttet. Jfr. 6—15—23.

¹³⁾ *Scheel* l. c. 629.

hvilken reel grund man vil kunne benægte tilladeligheten av nødverge i et så analogt tilfælde som, hvor der haves et brøndhus på fremmed eiendom, og end mindre sammenhæng synes det at ville være i at nægte nødverge til beskyttelse av en til bruk ved båthuset anbragt fortøiningsindretning.

Er en ting i fleres sambesiddelse, må hver enkelt av besidderne ha adgang til nødverge mot den anden, når denne vil tilrane sig enebesiddelsen eller på anden måte retsstridig vil forfoie over gjenstanden. Således må ganske vist nødverge kunne utøves av eller til fordel for hustruen, hvis mand under beruselse gir sig til at knuse det fælles indbo.

Det av Goos angivne synspunkt gir imidlertid utvilsomt ikke tilstrækkelig grundlag for en løsning av alle de ved den her omhandlede materie opstående spørsmål. Navnlig yder det ingen veiledning ved spørsmålet, om hvorvidt en retsstridig undladelse kan berettigge til nødverge. At dette spørsmål må besvares benægtende, forsåvidt angår de rene omissivdelikter, har der altid været enighet om. Derimot har enkelte antat, at nødverge må være tilladt overfor de såkaldte kommissivdelikter ved undladelse ø: undladelser, som er retsstridige på grund av sin kausalævne. Dette synes imidlertid at henge sammen med, at man til undladesdelikter uriktig også har henregnet tilfælde, hvor der undlades at fjerne et retsstridig forhold av positiv art, tilfælde som for eks. at en person for at hindre redning retsstridig forblir siddende således, at den åbning, hvorigjennem redningen må ske, sperres, eller at den, der har indesperret en anden, vægger sig for at lukke op igjen. I slike tilfælde foreligger dog i virkeligheten intet undladesdelikt, men et retsstridig forhold av ren positiv art. At nødverge i tilfælde av denne art må være tilstedelig, kan ikke være tvilsomt¹⁴⁾, og det er da

¹⁴⁾ Se straffelovkommissionens motiver s. 87 og 88, hvorfra også eksemplerne er hentet.

også i almindelighet eksempler av denne beskaffenhet, som anføres av dem, der hævder tilstedeligheten av nødverge overfor undladelsesdelikter¹⁵⁾. Ved de virkelige kommissivdelikter ved undladelse, likesom også ved de rene omissivdelikter står imidlertid saken såvidt sees helt anderledes. At vor tidligere ret ikke kjendte nødverge mot undladelser, var allerede efter uttryksmåten i de ældre lovbestemmelser utvilsomt. Nå således lovbogens hovedbestemmelse i nødvergemateriaen, 6—12—1 tillater »enhver, som voldelig overfalles med slag, hug eller sting, at verge sig«, er det klart, at der hermed alene kan sigtes til positive handlinger. At straffeloven av 1842 har villet gjøre nogen forandring heri, fordi den istedetfor voldelig overfald benytter uttrykket angrep, er der ingen grund til at anta. Thi også uttrykket angrep omfatter i den almindelige sprogbruk alene positive handlinger. At ikke den gamle straffelov kjendte nødverge mot undladelser, synes også forutsat i sjofartsloven af 20. juli 1893 § 101, som bestemmer, at skipperen kan skaffe sig lydighet med magt, og når nød kræver det, anvende ethvert nødvendig middel dertil. Ihvertfald den sidste del av denne bestemmelse vilde åpenbart være overflødig, hvis der allerede efter straffeloven av 1842 var adgang til nødverge mot retsstridige undladelser. Straffelovkommissionen uttaler¹⁶⁾, at en retsstridig undladelse »efter vistnok alle landes samstemmige regel« — altså også efter dagjældende norsk ret — ikke berettiger til nødverge, og at den i sit utkast har fundet at burde bli stående på den gjældende rets standpunkt. Nogen menigsforskjel om dette punkt fremkom heller ikke under lovens senere behandling.

I virkeligheten vilde det også være forbundet med væsentlige betænkeligheter, at tilstede nødverge overfor rent negative forhold. Og i så henseende er der ingen væsentlig forskjell mellem rene omissivdelikter og kommissivdelikter ved

¹⁵⁾ Se for eks. *Hagerup* l. c. s. 237 og *Bar: Gesetz und Schuld im Strafrecht* III s. 147.

¹⁶⁾ Motiverne s. 88.

undladelse. Medens en positiv handlings retsstridighetialmindelighet er knyttet til et ydre og let påviselig moment, nemlig handlingens farlighet, kræves der for at en undladelse — uanset om den er farlig eller ikke — skal være retsstridig, noget yderligere, nemlig en handlepligt. Denne handlepligt er imidlertid aldrig git i og med undladelsens farlighet, og spørsmålet om dens tilstedeværelse og utstrækning er derfor ofte av en altfor vanskelig og tvilsom beskaffenhet, til at det egner sig for en sådan oieblikkelig avgjørelse ofte av ganske uvedkommende og med forholdene ubekjendte personer, som en nødvergebehandling forutsætter. — Hvorforholdsvis store verdier står på spil, vil der forøvrig efter reglene om nødtilstand (strl. § 47) være adgang til at gripe ind overfor den efterladende. Helt hjulpen hermed vil man ganske vist ikke være. Thi strl. § 47 forutsætter, både at faren ikke kan avvendes på anden måte, og at den er særdels betydelig i forhold til det indgrep, hvorved den anvendes. Særlig hvor den truende skade i sidste instans vil komme til at ramme den efterladende selv, nemlig i form av erstatningsansvar, synes det naturlig at tilstede indgrep, selv om det, man derved redder, ikke er særdels betydelig i forhold til det, man ofrer. Strl. § 47 tar imidlertid intet hensyn til, om den person, hvem faren truer, er den samme som den, overfor hvem der ved farens avvendelse gjøres indgrep. Berettigelsen av at gripe ind under slike omstændigheter, uanset om det reddede ikke er særdels betydelig i forhold til det opofrede, må derfor i tilfælde søkes i grundsætningerne for uanmodet forretningsførsel (negotiorum gestio). Det synes imidlertid lidet tvilsomt, at disse grundsætninger ikke fører frem, hvor indgrepet sker mot vedkommendes vilje.

Et undladelsesdelikt foreligger overalt, hvor en undladelse er det virkelig konstituerende i retsbruddet, selv om dette i det ydre fremtræder som et forhold av positiv beskaffenhet, således for eks., hvor en tjener forlater tjene-
sten i utide, eller en hotelgjæst stikker av uten at betale.

At nødverge også i slike tilfælde må være utelukket, er ikke tvilsomt¹⁷⁾.

Også staten kan være gjenstand for angrep i nødvergeforstand. Dette er ganske klart, hvor det gjelder krænkelser av staten tilhørende retsgoder av privatretslig art, for eks. eiendom. Det samme må imidlertid gjælde retskrænkelser, der er rettet mot statens integritet slik som for eks. landsforræderi eller spioneri, eller mot den bestående statsforfatning. Derimot må nødverge være utelukket likeoverfor handlinger, der alene krænker staten i dens egenskap av ordenens og sædelighetens vogter, altså navnlig mot overtrædelse av forskrifter av ordensmæssig art. En anden regel vilde etablere en utålelig gjensidig politimyndighet mellom borgerne.

§ 6.

Det angrepne retsgode.

Straffeloven inneholder ikke som den ældre straffelov nogen uttrykkelig opregning av de retsgoder, som kan beskyttes ved nødverge. Herav følger, at nødverge må være tilladt til forsvar av hvilket som helst retsgode, hvor ikke forholdets natur eller andre særlige grunde måtte utelukke dette. En sådan utelukkelsesgrund har man tildels villet finde i, at vedkommende retsgode er erstattelig, idet erstatning ansees som et middel, hvorved et angrep (middelbart) kan avverges(!) og nødverge kun er tilstedelig, hvor avvergelse ved andre midler ikke kan ske¹⁾. Dette sofisteri beror

¹⁷⁾ Retstid. 1901 s. 51.

¹⁾ Bang l. c. 76, *Luden*: Abhandlungen aus dem gemeinen deutschen Strafrecht II s. 481 ff., jfr. *Feuerbach* l. c. s. 37. *Winter-Hielms* utkast til borgerlig lovbok for kongeriket Norge bestemt i § 37: »Egenmægtig forsvar og selvtægt bør undlades, for så vidt et erstattelig gode angripes, og fuld erstatning kan skjønnes at ville kunne erholdes, til så meget mindre skade for den angripende (sic!) end hint forsvar eller selvtægt vilde medføre, at den fornærmedes dermed forbundne uleilighet mere end opveies«.

imidlertid — hvad der ikke trænger nærmere påvisning — på den rene begrepsforvirring, og den derav utledede begrænsning av nødvergeretten er også i sig selv ganske uantagelig. Selv om man til utelukkelse av nødvergeretten forlanger, at erstatningen også in concreto skal være erholdelig, oversees for det første, at den ideelle retsskade aldrig kan erstattes, og dernæst at man ikke kan forlange av den angrepne, at han i farens stund skal anstille undersøkelser og refleksjoner angående den mulige større eller mindre utsigt til at få erstatning²⁾.

Med hensyn til ærekrænkelser har det været lært, at nødverge må være utelukket ifølge forholdets natur, fordi der sålænge injurien ikke er utført, intet angrep foreligger, medens injurien, så snart den er utført, er fuldbyrdet og ikke lenger lar sig avverge³⁾. Dette ræsonnement har imidlertid under enhver omstændighet ingen gyldighet for såvidt angår norsk ret, hvorefter nødverge ikke med nødvendighet forutsetter et allerede påbegyndt angrep (jfr. herom nedenfor § 10). Der er forøvrig intet iveien for, at en ærekrænkelse kan stanses på forsøksstadiet, således for eks., hvor A har skrevet et brev til B, hvori han fremfører injurierende beskyldninger mot C, og denne bemægtiger sig og tilintetgjør brevet i det øieblik, A står i begrep med at lægge det i postkassen⁴⁾. Og på den anden side er det heller ikke for sent at utøve nødverge, fordi fuldbyrdet ærekrænkelse allerede foreligger. Man tænke sig det tilfælde, at en person,

²⁾ *Luden* l. c. har det endog være tilstrækkelig til at utelukke nødverge at vedkommende retsgode slik som fer eks. formuen efter sin art er erstattelig, uten at det kommer i betragtning at erstatning in concreto er uerholdelig, idet dette sidste er en rent tilfeldig ydre omstændighet (!), som ikke kan gi den angrepne adgang til at disponere over angriperens retsgoder. Se herimot *Iherings* tilintetgjørende kritik i *Kampf ums Recht* s. 94.

³⁾ *Bang* l. c. s. 17—18. *Jarcke*: *Handbuch des gemeinen deutschen Strafrechts* I s. 149, *Luden* l. c. s. 485.

⁴⁾ Jfr. *Hagströmer*: Om rätten til nödvärn; Bilag IV til fjerde nordiske juristmotes förhandlingar s. 4.

som av en uven blir overfaldt med en flom av skjældsord, finder sig befoiet til at avbryte denne med en velfortjent ørefig. Det gå åpenbart ikke her an at påstå, at forholdets natur utelukker nødverge.

Som allerede nævnt hjemlede hverken straffeloven av 1842 eller den ældre ret nødverge til forsvar av æren. Straffelovkommissionen nævnte i sit utkast som gjenstand for nødverge alene »person eller formuesrettigheter«, og det fremgår av motiverne⁵⁾, at meningen dermed ikke var at indrømme nødverge mot æresforræmmer. Opregningen blev imidlertid sløifet av Stortingets justiskomite og, som det fremgår, bl. a. netop for at åpne adgang til nødverge til forsvaret av æren⁶⁾ 7).

Temmelig tvilsomt synes alene spørsmålet, om der også er adgang til nødverge overfor krænkelser av en avdøds minde (strl. § 252). Antar man, at objektet for en sådan krænkelse er de efterlevende, der efter loven er påtaleberettigede — avdødes ægtefælle, forældre, søskende, børn samt arvinger⁸⁾ — synes det med hensyn til adgangen til nødverge at måtte gjælde det samme her som ved andre ærekrænkelser. Antar man derimot, hvad der vistnok må være det rigtige, at objektet for krænkelser av den her omhandlede art er den offentlige interesse i, at de dødes minde ikke tilsmudses⁹⁾, må spørsmålet om adgangen til nødverge formentlig bli at bedømme på samme måte som ved de krænkelser, der i følgende avsnit skal omhandles.

Adskilligt omstridt er spørsmålet om tilladeligheten av nødverge overfor krænkelser av den sædelige og religiøse følelse¹⁰⁾. Det kan ikke nægtes, at der kan fore-

⁵⁾ S. 87.

⁶⁾ Se Indst. O. I for 1901—1902 s. 34.

⁷⁾ I England, Frankrig, Østerrig, Ungarn, Holland og Sverige er æresnødverge fremdeles ukjent.

⁸⁾ Saaledes *Urbys*: Strafferet s. 176.

⁹⁾ Jfr. *Skeie*: Om ærekrænkelser efter norsk ret s. 220 ff.

¹⁰⁾ Benægtende bl. a. *Bar* l. c. s. 196 ff. Bekræftende *Neumond* i *Gerichtssaal* Bd. 56 s. 46 ff. *Alberti* l. c. s. 34 og *Liszt*: *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*, 14. opl. s. 146.

komme tilfælde, hvor nødverge overfor sådanne krænkelser synes at måtte være på sin plads. Navnlig gjælder dette krænkelser av den sædelige følelse. Man tænke sig f. eks. en ekshibitionists skamløse blottelser, og at det gjælder at forskåne en dame for disse. Særlig praktisk er iøvrig sporsmålet ved dyrplageri. Også overfor krænkelser av den religiøse følelse, hvor rigtignok på grund av angrepsobjektets art en mere sagtnodig selvhævdelse i almindelighet synes mere nærliggende, vil der imidlertid efter omstændighetene kunne være behov for virkelig nødverge, således for eks., hvor en kynisk spotter overfalder en anderledes tænkende med de råeste forhånelser av hans religiøse helligdommer. Det kan dog ikke destomindre næppe antages at være adgang til nødverge overfor krænkelser av den etiske eller religiøse følelse. Betingelser for, at en interesse kan begrunde tillateligheten av hævdelse ved nødverge, er nemlig, at angrepet ikke alene er retsstridig, men at det er retsstridig netop med hensyn til den interesse, om hvis nødvergebegrundende ævne der er tale. For at så kan være tilfælde, må imidlertid vedkommende interesse være et virkelig retsgode, og som et sådant kan den enkeltes sædelige og religiøse følelse ikke ansees¹¹⁾. Efter en anden opfatning vil det ikke tilfredsstillende kunne forklares, at loven indskrænker sig til at straffe handlinger, der krænker sådanne følelser, når de er foretat offentlig (jfr. strl. § 142 og §§ 376—378), men lar selv den groveste krænkelse av denne art straffri, når den kun sker privat. (Det bør erindres, at den enkeltes sædelige eller religiøse følelse i almindelighet vil krænkes sterkest, netop når den krænkende handling sker overfor vedkommende privat). Når en krænkelse av den sædelige eller religiøse følelse erklæres retsstridig, må det derfor antages at være av hensyn til det offentliges almindelige interesse i opretholdelsen av de sædelige eller religiøse elementer i samfundet. Vil man anerkjende tilladeligheten av nødverge til

¹¹⁾ Jfr. *Platon*: Forelæsninger over privatrettens alm. del s. 521 note 2.

hævdelse av offentlige interesser av denne art, indsees det imidlertid ikke andet, end at man konsekvent også må anse nødverge tilstedt overfor krænkelser av hvilketsomhelst lovbud, selv rene ordensforskrifter; thi også i disses overholdelse har det offentlige sin interesse. — Anderledes vil selvfølgelig saken kunne stille sig, hvor en anstødelig handling krænker noget andet og mere end blotte sædelige følelse; således for eks. hvor dyrplageri begås av en anden end dyrets eier; isåfald vil en krænkelser av fremmed gods foreligge. På samme måte vil en uanstændig handling kunne indeholde en likefrem krænkelser av legemet eller av kjønseren (en utugtshandling) eller — hvad der ofte vil være tilfældet — en injurie; således for eks. hvor man fortæller en slibrig historie i damers overvær¹²⁾. At nødverge er tilladt overfor sådanne krænkelser, er selvsagt.

I motsætning til den ældre ret vil der efter straffeloven også være adgang til nødverge mot krænkelser av retsgoder av familie retlig art, f. eks. familiestand (strl. § 215) og forældremyndighet (strl. § 216). Dette var også tilsigtet ved den av justiskomiteen foretagne forandring av komiteutkastets lovtekst¹³⁾.

Anerkjender man først en privatret til familienavn¹⁴⁾, må også nødverge til forsvar av dette være tilladt¹⁵⁾.

§ 7.

Angrepets retsstridighet.

Angrepet må for at berettigede til nødverge være retsstridig. Heri ligger, at nødverge er utelukket overfor den lovlige utøvelse av offentlig tjenestemyndighet og av refselsmyndighet likesom også overfor lovlige nødverge- eller nøds handlinger.

¹²⁾ Skeie l. c. s. 243.

¹³⁾ Indst. O. I for 1901—1902 s. 34.

¹⁴⁾ Hallager: Om personnavne s. 76 ff.

¹⁵⁾ Liszt l. c. s. 146, Schollmeyer l. c. s. 11.

Uttrykket »retsstridig« er ukjent i vor ældre lovgivning og i likhet med så meget andet av vor juridiske terminologi av tysk oprindelse. Det utmerker sig da også ved ganske den samme tvetydighet som sit tyske forbillede (rechtswidrig, widerrechtlich). Man kan nemlig enten se saken fra retsordenens ø: den objektive rets standpunkt, og retsstridig vil da betyde: stridende mot en retsnorm. Eller man kan se saken fra den angrepnes ø: den subjektive rets standpunkt, og retsstridig blir da alt, som uten retshjemmel krænker hans retslig beskyttede eksistens. Forskjellen mellem de to opfatninger træder på grund av skyldprincippet ikke frem i dagen, såkonge der er spørsmål om straf og erstatning som retsfølger av en retsstridig handling. Hvor det derimot gjelder nødverge, fører de to forskjellige forståelser i sine konsekvenser til meget forskjellige resultater.

Forstår man ved retsstridig det samme som normstridig, vil nødverge være utelukket overfor angrep av dyr eller livløse gjenstande¹⁾. En retsnorm kan som et imperativ — enten et påbud eller et forbud — fornuftigvis alene være en norm for menneskers handlinger. Et dyr eller en livløs gjenstand kan derfor ikke overtræde nogen retsnorm; de er alene retsobjekter, ikke retssubjekter og kan altså hverken være subjekter for rettigheter eller retslige pligter. Det er endog et spørsmål, om man ikke ut fra dette standpunkt konsekvent også må nægte nødverge overfor angrep av mennesker, når subjektiv skyld ikke foreligger. Man kan nemlig anfore, at likeså fornuftsstridig som det vilde være at gi normerne anvendelse på dyr, da jo sådanne mangler ævne til at etterkomme dem, likeså fornuftsstridig vil det være at gi normerne anvendelse på mennesker, når disse er i den situation, at det ikke er dem mulig at etterkomme normen. Og at subjektiv skyld ikke foreligger, vil jo netop sige, at det in concreto enten på grund av generel utilregnelighet eller på grund av en undskyldelig vildfarelse med hensyn til de faktiske forutsetninger for normens anvendelse har været

¹⁾ Hagerup l. c. s. 231—2; Schollmeyer l. c. s. 19.

umulig at etterkomme denne. Med andre ord: der gives i virkeligheten kun tilregnelig uret²⁾. — Mot en sådan konsekvens kan det måske indvendes, at de for den menneskelige handlefrihet gjældende normer må være like for alle, og at deres gyldighet derfor ikke kan gjøres betinget av psykologiske eiendommeligheter hos den enkelte handlende. Denne betragtning fører imidlertid ikke med nødvendighet så langt som, at normen må gjælde overalt, hvor de ydre betingelser for dens anvendelse er tilstede. Det nævnte hensyn må ansees fyldestgjort, når normen gives gyldighet i alle tilfælde, hvor de faktiske forutsætninger for dens tilstedeværelse er kjendelige i handlingsoieblikket for en normal iagttagelse³⁾.

Forstår man derimot med retsstridig alt, som uten retshjemmel krænker den angrepnes retslig beskyttede eksistens⁴⁾, vil det med hensyn til retten til nødverge princi-

²⁾ Jfr. *Binding*: Die Normen und ihre Übertretung, 2det opl. I s. 243 ff. *Ferneck* l. c. I s. 276 ff.

³⁾ Helt at eliminere betydningen av subjektive modaliteter hos den handlende blir rigtignok fra dette standpunkt ikke mulig, idet normen vistnok må gjælde overalt, hvor den handlende har hat kjendskap til de faktiske forutsætninger for normens anvendelse, selv om disse ikke er kjendelige for en normal iagttagelse. Det blir imidlertid den væsentlige forskjjel mellem dette standpunkt og det rent subjektive, at de individuelle eiendommeligheter i første tilfælde alene kan bevirke en indskrænkning i den normale handlefrihet, medens ut fra det sidstnævnte standpunkt de subjektive abnormiteter vil medføre en utvidelse av denne. Og det er netop den sidste konsekvens, som er uantagelig.

⁴⁾ Således forståes i almindelighet uttrykket »rechtswidrig« i den tyske straffelovs nødvergeparagraf (§ 53); jfr. *Binding*: Handbuch des Strafrechts s. 738, *Bar* l. c. s. 152 ff. *Olshausen*: Kommentar (6. opl.) I s. 225 og *Liszt*: Lehrbuch des deutschen Strafrechts (3die opl.) s. 138, som imidlertid i senere utgaver har forladt denne opfatning. Samme standpunkt indtar *Hoen*: Grondbeginselen van het Belgisch Strafrecht s. 168, der betegner som »wederrechtelijk« enhver krænkelse, som den angrepne ikke er retslig forpligtet til at tåle. Iøvrig hersker der med hensyn til forståelsen av det nævnte uttryk de forskjelligste meninger; medens de foran citerede forfattere anser nødverge tilladt både overfor utilregnelige og overfor dyr og livløse gjenstande, vil andre utelukke

pielt ingen rolle spille, om angrepet skriver sig fra en tilregnelig person, en utilregnelig, et dyr eller en livløs gjenstand, likesom det også — da der jo ikke kræves nogen normstridig handling — blir likegyldig, om de faktiske forutsetninger for anvendelsen av en mulig tilstedeværende norm har været erkjendelige eller ikke for en normal iagttagelse.

Uttrykket »retsstridig« forekommer ikke alene i strl. § 48 men også i en række paragraffer i straffelovens specielle del. At der i det nævnte uttryk i lovens specielle del ligger noget andet og mere end »uten retshjemmel«, er ikke synderlig tvivlsomt. Det er nemlig her tale om retsstridighet som objektiv strafbarhetsbetingelse, og om det end er uten praktisk betydning for rekkevidden av de enkelte paragraffer, om uttrykket retsstridig forståes på den nævnte måte eller som normstridig, så synes det dog klart, at det for handlingens strafbarhet principielt avgjørende må være normstridigheten, og at det derfor er til denne egenskap, at uttrykket sigter. Det viser sig da også, at straffelovens specielle del, hvor det er på det rene, at der sigtes til den blotte manglende retshjemmel, bruker betegnelsen »uberettiget« men aldrig »retsstridig«; jfr. for eks. §§ 255, 257, 266, 267 og 270. Når det således i strl. § 255 heter: »Den, som i hensigt derved al forskafe sig elle andre en uberettiget vinding, retsstridig tilegner sig« o. s. v., synes det klart, at det første uttryk alene betegner den manglende retshjemmel, det sidste derimot selve normstridigheten⁵). Konsekvent gjennom-

nodverge i de to sidste tilfælde og atter andre også overfor utilregnelige. Jfr. literaturhenvisningerne hos Bar J. c.

Det Schweiziske Vorentwurf av 1916 art. 34 har med rene ord stillet sig på det videst gående standpunkt, idet det tilsteder nodverge overalt, hvor man blir »ohne Recht angegriffen«.

⁵) Jfr. straffelovkommissionens motiver s. 241 (til § 270), hvor det uttales: »Man må fastholde . . . at der uttrykkelig bør kræves en retsstridig fremkaldelse eller styrkelse av vildfarelsen. At dette er unødvendig, fordi retsstridigheten er uttrykt ved, at der fordres den hensigt at forskafe nogen en uberettiget vinding er uriktig. Dette be-

ført i så henseende er vistnok ikke straffeloven i sit valg av uttrykk, idet den tildels (se for eks. §§ 143, 145, 146 og 147) bruker betegnelsen »uberettiget«, hvor sammenhængen viser, at normstridigheten må være avgjørende, men hvor det på grund av en mere speciel beføielse, som må til for at gjøre handlingen rettmessig, ligger særlig nær at fæste blikket på den manglende retshjemmel, hvad der i strafferettslig henseende også kommer ut på et. I en henseende synes derimot loven at være konsekvent. Den bruker aldrig uttrykket »retsstridig«, hvor sammenhængen viser, at der alene kan menes »uten retshjemmel« og ikke »normstridig«.

Antages det således, at straffelovens spesielle del bruker uttrykket retsstridig i betydningen normstridig, kan man selvfølgelig ikke uten meget tvingende grunde gå ut fra, at det samme uttrykk brukes i en anden betydning i strl. § 48. Sådanne grunde foreligger imidlertid ikke. Strl. § 48 må tvertimot ansees positivt at ha godlat konsekvenserne av denne forståelse — utelukkelse av nødverge overfor angrep av dyr og livløse gjenstande — når den kræver, at det ikke »må agtes ubetinget utilbørlig at tilføie et så stort onde, som ved handlingen tilsigtet«. Det er det onde, som tilføies angriperen, som der her sigtes til; men for en angriper, der er en livløs gjenstand, eksisterer overhovedet ikke noget onde, og hvor det gjælder et dyr, vilde ondets størrelse fra angriperens standpunkt utelukkende avhænge av den tilføiede kvæstelse uten hensyn til dyrets egen verdi, medens det avgjørende dog fornuftigvis måtte ha været det av begge faktorer avhengige tap, som voldes eieren.

Derimot kan det ikke antages, at straffeloven har tat den — heller ikke nødvendige — konsekvens av kravet til normstridighet, at angrepet også må være tilregnelig. En sådan konsekvens vilde for det første ligge utenfor den betydning av uttrykket retsstridig, som ihvertfald hos os er blitt

tyder jo og kan alene betyde en vinding, som man ikke har retlig krav på og ingenlunde en i sig selv retsstridig vinding«. Jfr. også *Hagerup: Formuesindgrep og Dokumentforbrydelser* 2den utg. s. 123.

den gjængse, likesom den heller ikke vilde stemme med vor ældre ret⁶⁾. Dernæst vilde en utelukkelse av nødverge overfor utilregnelige angrep føre til, at man overfor disse praktisk talt blev vergeløs, idet man isåfald alene vilde ha den almindelige nødret (strl. § 47) at skyde sig ind under, og denne forutsætter, at den fare, hvormed man trues, er særdeles betydelig i forhold til den, som voldes ved avvergelsen. Det kan vistnok indvendes, at den samme relative vergeløshet foreligger overfor angrep av dyr, og at en utilregnelig dog ikke av hensyn til den angrepne bør være slettere stillet end et dyr⁷⁾. Men hertil er at bemærke, at netop fordi et menneskes liv og hellbred er av så meget større værdi end et dyrs, vil den almindelige nødret langt oftere vise sig utilstrækkelig overfor utilregnelige angrep av mennesker end overfor angrep av dyr. En olm økse, som anfalder mig, kan jeg ikraft av nødretten nedlægge, thi mit liv er særdeles betydelig i forhold til dens. Den sansesløst drukne, som anfalder mig, vil aldrig med hjemmel i nødretten kunne dræpes, thi det ene menneskeliv er ikke særdeles betydelig i forhold til det andet. Skulde jeg ikke overfor ham ha ret til nødverge, måtte jeg efter vor gjældende ret motstandsløst la mig dræpe. Dertil kommer, at spørsmålet om angriperens tilregnelighet er så lidet skikket til at avgjøres i farens og ophidselsens øieblik, at man ikke godt kan gjøre nødvergeretten betinget derav. Rigtignok fritar vor straffelov, som senere skal sees, den angrepne ikke helt fra avgjørelser av denne art, idet angriperens større eller mindre skyld er av betydning for, hvor langt man kan gå under forsvaret. Så urimelig end dette er, så er der dog et stort sprang herfra og til at gjøre selve nødvergerettens eksistens avhængig av psykologiske momenter ros angriperen.

Langt mere tvilsomt men heldigvis også meget mindre praktisk er derimot spørsmålet, om angrepets retsstridighet

⁶⁾ *Lasson*: Håndbog i Processen I s. 5, *Hurtigkarl* l. c. s. 11. II. R. D. i Retstid. 1870 s. 767.

⁷⁾ *Schollmeyer* l. c. s. 19.

skal bedømmes på grundlag av samtlige ved dets foretagelse faktisk foreliggende omstændigheder eller alene på grundlag av de omstændigheder, som i handlingsøjeblikket var kjendelige for en normal iagttaget i angriperens situation. Forsåvidt retsstridigheden avhænger av handlingens større eller mindre konkrete farlighed, hylder den almindelige lære det første alternativ⁸⁾ men næppe med rette. At det skulde ligge i selve retsstridighedens natur, at den må bli at bedømme på den førstnævnte måde, kan på ingen måde indrømmes. Det synes tvertimot mindre vel forenelig med den almindelige handlefrihets princip, at en handling stemples som retsbrudd av hensyn til omstændigheder, som var helt uerkjendelige ved dens foretagelse, og som derfor selv den mest samvittighedsfulde og påpasselige ikke kunde ta i betragtning. Torp anfører rigtignok, at det, al den stund »det efterfølgende ansvar, straf — altid — og erstatning — iallfald som regel — vil være utelukket likeoverfor den, hvis handlings skadegjørende evne beror på egenskaper, der ikke var kjendelige« synes rimelig »at gi den, hvis retsgode trues av en handling, hvis skadegjørende evne i handlingsøjeblikket var given (om end uerkjendelig), det minimum av retsbeskyttelse, som nødvergeretten gir«. Men her-til er at bemerke, at dette »minimum av retsbeskyttelse« ofte vil kunne ramme den anden part hårdere end både straf og erstatning. — Hertil kommer, at den mest generelle positive lovregel om handlefrihetens grænser, som vor ret kjen-der — nemlig nødretsreglen (strl. § 47) — utvilsomt bygger på det andet av de nævnte alternativer. Når det der lægges av-gjørende vægt på, om »omstændighetene berettigede ham til

⁸⁾ Torp l. c. s. 287 ff. Goos: Den danske strafferets alm. Del II s. 168 ff. Lassen: Håndbog i obligationsrettens alm. del s. 193. Stang: Erstatningsansvar s. 105 hævder derimod det andet alternativ, hvor det gjælder retsstridighet som betingelse for erstatningsansvar, men det første, hvor der spørges om adgangen til nødverge. En sådan spaltning av retsstridighetsbegrepet kan imidlertid ikke erkjendes at være rigtig. Enten er en handling forbudt, eller den er tilladt. Nogen mellemtig gives ikke. En handling kan ikke på en gang være tilladt og forbudt.

at anse denne (faren) som særdeles betydelig i forhold til den skade, som ved hans handling kunde forvoldes«, er det efter uttryksmåten ganske klart, at det alene er den skade, som i handlingsoieblikket kan forutsees, der kommer i betragtning.

Også forsåvidt en handlingens retmæssighet er avhængig av dens konkrete større eller mindre nødvendighet (nytte), må formentlig bedømmelsen ske alene på grundlag av de i handlingsoieblikket foreliggende kjendelige omstændigheter. Positivt uttryk herfor har man i strl. §§ 47 og 48. Når strl. § 48 som betingelse for nødvergehandlingens retmæssighet kræver, at den ikke må overskride, hvad der »fremstillede sig som fornødent«⁹⁾, er det klart, at omstændigheter, som ikke var kjendelige i handlingsoieblikket, ikke kommer i betragtning ved bedømmelsen av handlingens nødvendighet. På samme måte er det efter den nys citerede uttryksmåte i strl. § 47 klart, at der ved bedømmelsen av en nødhandlings retmæssighet, også forsåvidt denne er avhængig av størrelsen av den fare, som skal avverges, alene må tages hensyn til de i handlingsoieblikket foreliggende kjendelige omstændigheter.

Hvad dernæst angår andre egenskaper, hvorav en handlingens retsstridighet kan være betinget, går det næppe an at opstille nogen undtagelsesfri regel i den ene eller anden retning. Det gjælder her egenskaper og i det hele forhold av yderst forskjellig art, og da spørsmålet i sidste instans beror på en fortolkning av det lovbud, om hvis overtrædelse der er tale, må det derfor ventes, at løsningen blir forskjellig i de forskjellige tilfælde. At visse omstændigheter av loven er tillagt betydning uten hensyn til deres kjendelighet i handlingsoieblikket, er sikkert. Således må det være utvilsomt, at den i strl. § 197 beskrevne handling er like retsstridig, fordi om »omstændighetene berettiget« vedkommende til at anse sin myndling for at være over 18 år. Når endvidere strl. § 48 gjør nødvergehandlingens retmæssighet be-

⁹⁾ Jfr. om dette uttryk nærmere nedenfor i § 12.

tinget av, at angrepet er retsstridig, synes det klart, at her må forlanges virkelig retsstridighet av angrepet, og at det ikke er nok, at man på grundlag av de omstændigheter, som var kjendelige for en normal iagttager i den angrepnes situation på nødvergetiden, måtte gå ut fra, at angrepet var retsstridig¹⁰). Der savnes dog heller ikke eksempler på, at ikke-kjendelige omstændigheter sættes ut av betraktning, selv om de intet har med handlingens farlighet eller nytte at gjøre. Således er det vistnok ikke noget retsstridig forhold, når en person i begrundet god tro besidder og bruker fremmed eiendom. Skulde dette forhold være retsstridig, vilde det være uforklarlig, at det kan begrunde retserhverv gjennom hævd og frugtoppebørsel. Den sidstnævnte forståelse av de herhen hørende lovbud tør vel endog ha præsumtionen for sig. Særlig gjelder dette, hvor handlingen er en sådan, som vedkommende har en i det offentlige interesse pålagt retslig plikt til under givne omstændigheter at foreta, idet pliktbudets effektivitet vil svækkes, hvis man aldrig ved den handling, hvorved det tilsigtes opfyldt, på forhånd kunde ha sikkerhet for ikke begå noget retsstridig og måske bli mødt med voldsom motstand. Navnlig gjelder denne betraktning offentlige tjenestehandlinger, jfr. herom nærmere i § 8.

Når det foran er sagt, at nødverge er utelukket overfor angrep av dyr, gjelder dette selvfølgelig ikke, hvor dyrets optræden er et led i et menneskes angrep. Hvor dyret like-

¹⁰) Skulde dette være tilstrækkelig, måtte jo åbenbart betingelserne for kontranødverge bedømmes på tilsvarende måte. M. a. o.: Forsåvidt angår angriperens adgang til kontranødverge, måtte det afgjørende være, om den angrepnes forsvarshandlinger for en normal iagttager i angriperens situation måtte stå som retsstridige, hvilket jo altid vil være tilfellet, hvor angrepet er retmæssig. Hvor angrepet i virkeligheten er retmæssig, men for en almindelig fornuftig iagttager i den angrepnes situation måtte fortone sig som retsstridig, skulde altså parterne gjensidig få adgang til nødverge mot hinanden og begge med loven i hånd kunne prygle løs på hverandre, til den ene blev liggende på stedet!

frem anvendes som angrepsvåben, for eks. hvor en hund blir hidset, er det klart, at den angrepne har nødverge. Men da nødverge som netop omhandlet alene er betinget av objektiv retsstridighet, ikke av forsæt eller uagtsomhet, synes det at måtte være tilstrækkelig til a begrunde nødverge overfor angrep av dyr, at dette ikke er blit passet på forsvarlig måte. At lade en bidsk hund gå løs omkring, er ikke at passe den forsvarlig, og man må derfor finde sig i, at den falder på sine gjerninger, selv om dens avlivelse har fundet sted til avvergelse av en skade, der ikke netop er »særdeles betydelig« i forhold til hundens verdi¹¹⁾.

Selv om man utstrækker retten til nødverge overfor dyreangrep så langt som ovenfor antat, kan det imidlertid ikke nægtes, at vor gjældende retstilstand på dette område er lidet tilfredsstillende. Som senere skal omhandles, er det nemlig alene skade, der under forsvaret tilføies angriperen, som blir at bedømme under synspunktet nødverge, derimot ikke skade som tilføies tredjemand. Hvis derfor dyret tilhører en anden end den, der har benyttet det under angrepet eller iøvrig ved sit retsstridige forhold har fremkaldt den farlige situation, kan den angrepne ikke påberåbe sig nødverge overfor eieren; han har da alene den almindelige nødret at skyde sig ind under, hvormed han ingenlunde alltid vil nå frem.

Ganske tilsvarende stiller forholdet sig, hvor det gjælder livløse ting. Tilhører gjenstanden angriperen, blir en beskadigelse av den at bedømme under synspunktet nødverge.

¹¹⁾ En celeberr tildragelse af denne art fandt sted i Kristiania for nogle år siden. Et for sin farlighed berygtet vældig pragteksempel av en bulldog, tilhørende et fremmed lands minister, overfaldt en liten terrier på gaten og blev, da den åbenbart havde til hensigt at ta livet av sit offer, av den anden hunds eier tilføiet et knivstik med den følge, at den senere måtte dræpes. Vedkommende minister begjærte den anden hunds eier tiltalt og straffet, men saken blev av påtalemyndigheten henlagt. At der her forelå nødverge, synes ikke tvilsomt. Tilfældet er også av interesse som eksempel på, at eksterritorialitet ikke beskytter mot nødverge.

Tilhører derimot gjenstanden en utenforstående person, kan den aldrig i kraft av nødverge beskadiges, og det selv om den av angriperen likefrem benyttes som våben under angrepet. Likeoverfor den angriper, som er forsynlig nok til at utstyre sig med våben tilhørende tredjemand, står man altså vergelos, hvor ikke betingelserne for nødret foreligger.

Det vilde selvsagt føre alt for vidt i en monografi som nærværende at opta til nærmere drøftelse i hele dets bredde spørsmålet om de materielle betingelser, hvorpå en handlingens retmæssighet eller retsstridighet beror. Det blir derfor heller ikke anledning til at foreta nogen indgående undersøkelse av den lære, som i den senere tid har gått en seiersgang i nordisk retsteori¹²⁾ og som i korthet går ut på, at spørsmålet om en handlingens retmæssighet eller retsstridighet må bli at bedømme under fornuftig hensyntagen såvel til dens nytte som til dens skadelighet. Jo mere overveiende nytten er i forhold til den mulige skade, desto høiere grad av fare for den mulige skades indtræden kan sættes ut av betraktning; i yderliggående tilfælde er selv visheten for den uten betydning.

Sådanne betragtningers værdi som et almindelig princip for lovgiveren kan visselig ikke bestrides, og heller ikke kan det nægtes, at vi har retsregler, som i en vis utstrækning tillater den større interesse at hævde sig på den mindres bekostning. Det er i så henseende tilstrækkelig at nævne den almindelige nødret. Man må imidlertid vistnok gi *Hagerup*¹³⁾ medhold, når han finder det forhastet uten videre at operere med det nævnte princip, som om det var en gjældende almindelig lovregel. Dertil er principet, som *Hagerup* siger, alt for vagt. Også vore almindelige skadeserstatningsregler er iøvrig til hinder herfor. En almindelig regel, hvorefter den større interesse altid skal gå foran den mindre, forutsætter som sit

¹²⁾ Jfr. om denne læres fremkomst og stilling i retslitteraturen *Hagerup*: Juridiske avhandlinger II s. 40 ff.

¹³⁾ *L. c.* s. 72.

nødvendige supplement en almindelig regel om, at der skal betales erstatning, når den større interesse fremmes på direkte og påregnelig bekostning av den mindre. Thi ganske retløs kan den sidstnævnte dog ikke gjøres. En sådan erstatningspligt er da også statueret ved nødretten, likesom også ved den på samme princip byggende ekspropriationsret. Som almindelig regel kjender imidlertid vår ret intet erstatningsansvar for retmæssige handlinger. Det er heller ikke riktig, når det har været hævdet¹⁴⁾, at det nævnte princip har fått et konsekvent uttrykk i strl. § 47. Meget mere er denne paragraf positivt til hinder for principets almindelige anerkjendelse de lege lata. Den nævnte paragraf forlanger nemlig som betingelse for retmæssigheten av indgrepet i fremmed retssfære for det første, at der skal foreligge en likefrem fare — hvad der ingenlunde vil være tilfælde ved enhver interessekollision — og dernæst, at det som reddes, er særdeles betydelig i forhold til den skade som voldes, og endelig at faren truer person eller gods. Det går åpenbart ikke an uten videre at statuere en almindelig ret til at hævde ens større interesse på en mindres bekostning, også hvor disse betingelser ikke foreligger.

§ 8.

Nødverge mot offentlige tjenestehandlinger.

At nødverge er utelukket overfor den retmæssige utøvelse av offentlig myndighet, behøver næppe at siges. Særdeles omstridt er derimot spørsmålet om tilladeligheten av nødverge overfor retsstridige tjenestehandlinger. På den ene side har man anført, at de offentlige organers autoritet og den effektive håndhævelse av deres myndighet vilde lide et for stort skår, såfremt den private skulde ha adgang til nødverge overalt, hvor der måtte foreligge en feil fra deres side; en sådan adgang vil navnlig på grund av den menneskelige tilboielighet til i ethvert indgrep, hvor det gjælder en selv,

¹⁴⁾ Torp l. c. s. 272.

at se et overgrep, i stor utstrækning føre til motstand også overfor retmæssige tjenestehandlinger og derved umuliggjør enhver effektiv håndhævelse av orden og ret. På den anden side har man hensynet til personlighetens værd, som er ufor- enelig med en pligt til motstandsløst at finde sig i selv de brutaleste overgrep og åpenlyse retskrænkelser fra myndig- heternes side. Helt at forene disse to motstridende hensyn er ikke mulig. *Binding*¹⁾ siger: »keinem . . . ist es gelun- »gen und kann es gelingen eine volle Ausgleichung zwischen »den Interessen der öffentlichen Gewalt und denen der »durch sie betroffenen Privaten zu bewirken, denn solche »Ausgleichung setzte vollkommene, insbesondere irrthums- »freie Beamte wie Private voraus.«

Man vil forstå, at løsningen av denne konflikt har måt- tet være i høi grad avhengig av de vekslende politiske op- fatninger av forholdet mellem individ og statsmyndighet²⁾. Den for despotiet typiske opfatning er den privates fuld- stændige og betingelsesløse underkastelse. Denne opfatning blev i teorien oprindelig fremsat fra kirkelig hold (*Thomas Aquino, Luther*) under henvisning til Christi forbillede og er senere med de forskjelligste begrundelser blit fulgt av filo- sofer og statsvidenskapsmænd (*Hobbes, Spinoza, Kant, Pu- fendorf*) like indtil slutten av det 18de århundrede. I praksis synes imidlertid denne opfatning aldrig nogetsteds at være trængt helt igjennem, hvad der også vanskelig lader sig tænke i et nogenlunde civilisert samfund.

Mot læren om den ubetingede underkastelse blev der allerede tidlig opponert i England (*Locke*), og navnlig måtte den i opplysningsperioden i det 18de århundrede komme i miskredit. Under den franske revolution kom den motsatte opfatning meget sterkt til gjennombrud. Code pénal av 1791 begrenset uttrykkelig straffbarheten til motstand mot tjene-

¹⁾ Handbuch s. 740.

²⁾ *Mohl*: Geschichte der Literatur der Staatswissenschaften I s. 320 ff. *Murhard*: Ueber Widerstand, Empörung und Zwangsübung der Staatsbürger gegen die bestehende Staatsgewalt.

stemand »agissant légalement dans l'ordre de ses fonctions«, og i konstitutionen av 1793 blev det erklært for likefrem pligt at gjøre opstand mot overgrep fra statsmyndigheternes side. At der efter dette måtte komme en reaktion, er forklarlig. Code pénal av 1810 har da også uteladt den i 1791 opstillede uttrykkelige begrænsning av strafbarheten. I principet er imidlertid motstandsretten i almindelighet også senere blit anerkjendt i Frankrige³⁾.

At man i den hellige alliances politistater ikke havde synderlig tilovers for den privates ret til at sætte magt mod den offentlige myndighet, er forklarlig. Den officielle kommentar til den bayerske straffelov av 1813 (art. 315) erklærte — i avgjort strid med lovens forfatter Feuerbachs mere frisindede standpunkt — enhver motstand mot ulovlige embedshandlinger for strafbar. Hel tilslutning kunde dog denne opfatning ikke vinde. Selv *Jagemann*, der principielt benægtede enhver adgang til med magt at motsætte sig ulovlige tjenestehandlinger, gjorde en undtagelse for det tilfælde at tjenestemandens hensigt ikke var at fremme lovens vilje, men sine egne privatformål⁴⁾. I almindelighet blev nødvergeretten principielt anerkjendt, dog med meget væsentlige innskærnkninger⁵⁾. Dels forlangte man, at der skulde trues med en uoprettelig skade, dels også — i likhet med den ældre doktrin — at der måtte foreligge en åpenbar retskrænkelse; subjektiv tilregnelighet blev meget hyppig forlangt, og likeså at handlingen måtte indeholde en kompetenceoverskridelse fra tjenestemandens side. Overfor alle disse innskærnkninger, som til overflod i større eller mindre utstrækning blev opstillet kumulativt, virker det som et befriende pust, når *Levita* med stor styrke hævder, at uret er og blir uret, hvorfra end den kommer, og at nødvergeretten

³⁾ *Garraud*: Précis de droit criminel 4 ed. s. 190—92.

⁴⁾ Ueber das Verbrechen des Widersetzlichkeit gegen die öffentliche Gewalt i Archiv des Criminalrechts 1842 s. 599 ff.

⁵⁾ En oversigt over de forskjellige teorier findes hos *Kallina*: Nothwehr gegenüber Amtshandlungen s. 30 ff.

overfor offentlige tjenestemænds retskrænkelser må stå i samme stilling som overfor privates retsindgrep⁶⁾. Et sterkt stød i den retning av en videre anerkjendelse av nødvergeret overfor ulovlige tjenestehandlinger blev gitt av den gjældende tyske straffelovs § 113 som alene straffer motstand mot den retsmæssige utøvelse av offentlig myndighet. Den nu herskende lære stemmer i hovedsagen med den av *Binding*⁷⁾ opstillede, som i korthet går ut på følgende: Formelle feil, der betar tjenestehandlingen dens retsgyldighet, berettiger til nødverge, derimot ikke overtrædelse av reglementsmaessig natur. Materielle feil gir altid adgang til nødverge, hvor de skyldes misforståelse av loven. Det samme gjælder, hvor tjenestemanden handler mot bedre vidende eller i en uundskyldelig vildfarelse med hensyn til faktum. En undskyldelig faktisk vildfarelse berettiger derimot ikke til nødverge, såfremt tjenestemandens ret og pligt til at foreta handlingen av loven ikke er gjort avhængig av, at visse forutsætninger virkelig er tilstede, men av, at tjenestemanden efter pligtsmaessig prøvelse antar, at de foreligger. Kræver derimot loven, at de nævnte forutsætninger virkelig skal være tilstede, kan selv en undskyldelig vildfarende antagelse av deres nærvær ikke beskytte tjenestemanden mot nødverge⁸⁾.

Nærmest som en kuriositet er at anse *Albertis*⁹⁾ opfatning, hvorefter nødverge mot øvrigheten er retsstridig, fordi det mot det offentlige er unyttig at forsvare sig. »Die Obrigkeit ist um ein Bild zu gebrauchen wie eine Hydra, der jeder abgeschlagene Kopf neu wachst«, nemlig i form av »eine Bataillon Bajonette«.

⁶⁾ L. c. s. 192 ff.

⁷⁾ *Binding*: Handbuch s. 740 ff. og Lehrbuch II 2 s. 765 ff., jfr. *Bar* l. c. s. 162 ff., *Kallina* l. c. s. 53 ff., *Liszt* l. c. 14 opl. s. 558. *Mayer* i Vergl. Darstellung, Besonderer Teil I s. 443 ff. *Oetker* i Vergl. Darstellung, Algem. Teil II s. 267 ff.

⁸⁾ Den sidstnævnte sondring findes dog ikke uttrykkelig opstillet hos *Liszt* og *Kallina*.

⁹⁾ L. c. s. 41.

Også i den nordiske retsteori er de forskjelligeste opfatninger kommen til orde. *Bornemann*¹⁰⁾ benægter principielt enhver Adgang til nødverge overfor iverksættelse av offentlige myndigheters retsstridige beslutninger, og det selv om vedkommende myndighet har overskredet sin kompetence. Undtagelse gjøres dog, hvor det gjælder en retsstridig handling av den art, at den slet ikke kan indbefattes under iverksættelsen av det givne opdrag, og likeså, hvor denne vilde medføre velfærdstap, eller hvor øvrigheten trods protest iverksetter en likefrem lovstridig handling. *Goos*¹¹⁾ finder derimot, at der ingen principiel grund kan anføres for at statsakter som sådanne skal være undtatt fra kredsen av de retsstridige angrep, mot hvilke der haves nødvergeret. Dog er nødverge utelukket mot statsakter, som er endelige i den forstand, at de avskjærer en dom over deres retmæssighet ved andre statsorganer, eller hvor det er normert, at det statsorgan til hvilket der kan rekurreres skal være eksklusivt, således at den pågjældende statsakt, sålænge en sådan rekurs ikke er forsøkt, skal gjælde for retmæssig. *Torp*¹²⁾ anser nødverge »som regel« tilladt overfor »embedshandlinger, der er ulovlige, idet de formelle eller materielle betingelser for deres foretagelse mangler«, hvorved dog bemerkes, at en embedshandling kan være lovlig, selv om den objektivt set indeholder en forurettelse. *Hagerup*¹³⁾ benægter derimot tilladeligheten av nødverge overalt, hvor tjenestemanden ikke har handlet utenfor sin formelle kompetencekreds: foretat en handling, som efter sin art ikke kan udføres av ham.

Vor ældre praksis har været i høj grad vaklende. II. R. D. i Retstid. 1838 s. 561 frifandt for tiltale for vold mot en lensmand, som uten lovlig grund havde trængt sig ind i vedkommendes hus. Likeså frifandt H. R. i den i

¹⁰⁾ Samlede skrifter I s. 207—8.

¹¹⁾ Almindelig retslære II s. 365—67.

¹²⁾ L. c. s. 290—91.

¹³⁾ Strafferet s. 335—36.

Retstid. 1867 s. 218 refererte sak en person, der under en hos ham avholdt sekvestrationsforretning havde brugt trusler mot administrator, da denne uberettiget skred til ransakning av hans person for at frata ham kontante penge. Ved H. R. D. i Retstid. 1869 s. 168 blev tiltalte derimot fældt for motstand under arrestation, uagtet denne var ulovlig. Og i en i Ukeblad III s. 193 referert overrettsdom uttales der: »Men herav (ø: at en husinkvisition var ulovlig) følger ikke med nødvendighet, at angjældende var berettiget til at motsette sig lensmandens anordninger. Sådan ret kan man nemlig ikke tilstede den private likeoverfor den offentlige myndighet, medmindre den offentlige funktionærs fremgangsmåte er så åbenbar lovstridig, at den ikke finder støtte i en nogenlunde antagelig fortolkning av hans myndighets omfang. Dette kan imidlertid ikke siges at være tilfældet i nærværende sak«. I H. R. D. i Retstid. 1850 s. 79 er det antat, at den omstændighet, at en politimand overskrider sin stedlige kompetencekreds, ikke berettiger til motstand. I motsat retning går derimot H. R. D. i Retstid. 1888 s. 700.

Den ældre militære straffelov av 23. mars 1866 § 106 sat straf for den, der over vold mot befalingsmand i tjenesten, selv om »gjerningen sker for at avverge uretmæssig angrep av befalingsmanden på ham selv eller andre, når dette angrep ikke er av sådan beskaffenhet, at det med grund måtte befryktes at ville medføre for ham selv eller andre større skade end at fyldestgjørende erstatning derfor vilde være at erholde«. Nogen tilsvarende bestemmelse findes ikke i den militære straffelov av 1902. Derimot indeholder såvel denne som den borgerlige straffelov straffebestemmelser, der set i sammenheng kan synes at tyde på en væsentlig begrensning i adgangen til nødverge mot offentlige tjenestemænd. Medens nemlig strafbarheten for den, som ved trusler eller bestikkelse søker at formå en tjenestemand til at undlate en tjenestehandling, efter strl. § 128 uttrykkelig er betinget av, at denne undladelse vil være uretmæssig, og strafbarheten for den, som på anden ikke voldelig måte sø-

ker at hindre utførelsen av en tjenestehandling, efter strl. § 326 er betinget av denne tjenestehandlings lovlighet, indeholder strl. § 127 ingen tilsvarende betingelse med hensyn til strafbarheten for den, som ved vold søker at formå en offentlig tjenestemand til at undlate en tjenestehandling eller at hindre ham under utførelsen av en sådan. Herav kunde det ligge nær at slutte, at vold aldrig var tilladt mot offentlige tjenestehandlinger, selv om disse er ulovlige, og at det høieste, som denne omstændighet kan medføre, er straffnedsættelse eller fakultativ straffrihet efter den nævnte paragrafs andet led. Til fordel for en sådan fortolkning kunde også anføres de tilsvarende bestemmelser i den militære straffelov. Denne lovs § 43 kræver hverken ved vold eller trusler, hvorved foresat eller overordnet søkes formået til at undlate en tjenestehandling eller hindret under en sådan, som betingelse for strafbarheten, at vedkommende tjenestehandling er retmæssig. Efter at lovens § 48 første led har bestemt, at straffen kan nedsættes (men aldrig, som efter den borgerlige straffelov, helt bortfalde), hvor den foresatte eller overordnede ved eget utilbørlig forhold har gitt anledning til den straffbare handling, bestemmer paragrafens andet led tilslut, at »har den foresattes eller overordnedes utilbørlige forhold bestået i mishandling av den skyldige må straffen ikke overskride tredjedelen av høieste straf« Hermed ser det jo ut, som det heller ikke overfor likefrem mishandling i noget tilfælde er tilladt at anvende vold eller trusler, og på samme måte måtte da vistnok også den borgerlige straffelov være at forstå. Efter en sådan fortolkning vilde spørsmålet om nødverge overfor offentlige tjenestehandlinger ikke volde andre vanskeligheter end den at fastslå, under hvilke betingelser en handling fra en offentlig tjenestemands side var at anse som en virkelig tjenestehandling, samt utenfor de militære forhold at undersøke, hvorvidt trusler mot retsstridige tjenestehandlinger kan retfærdiggjøres ved nødverge.

En sådan fortolkning vilde imidlertid ikke være rigtig.

Strl. § 127 må i likhet med alle andre bestemmelser i lovens specielle del forstås med forbehold av reglerne i den almindelige del, derunder også nødvergereglerne, og det samme må efter mil. strl. § 1 gjælde de netop citerte straffebestemmelser i denne lov. Alene hvor de specielle bestemmelser ved en sådan fortolkning måtte bli meningsløse, kan noget motsat antages. Men så er her på ingen måte tilfældet. Vold eller trusler mot en tjenestemand kan meget vel være foranlediget ved utilbørlig forhold fra tjenestemandens side, uten at derfor den anvendte vold eller truslerne netop behøver at fremtræde som nogen forsvarshandling. Både strl. § 127 og mil. strl. § 48 er derfor vel forenelige med tilstedeværelsen av en virkelig nødvergeret omfattende de tilfælde, hvor der anvendes vold eller trusler til forsvar mot en uretmæssig tjenestehandling. Reglerne i strl. § 128 andet led og mil. strl. § 48 andet led er i virkeligheten provokationsbestemmelser i likhet med strl. § 228, tredje led, og § 250 og kan likesålidt som de sidstnævnte forstås som et surrogat for nødvergeretten. Hvad særlig angår den militære straffelov, er det ganske uforenelig med den ånd, der forøvrig præger denne i modsætning til dens forgjængere, at den har villet etablere en endnu fuldstændigere vergeløshet overfor overordnede retskrænkelser end tilfældet var efter den ældre militære straffelov, som dog ikke avskar nødverge, hvor der truedes med uoprettelig skade¹⁴).

Det vilde også være et utålelig indgrep i personlighetens ret, om man skulde være nødt til motstandslost at underkaste sig hvilket som helst overgrep fra myndigheternes side. Intet civilisert land, selv ikke den mest gjennomførte politie- eller enevoldsstat, har i virkeligheten heller forlangt noget sådant, og allermindst er en sådan ordning forenelig med et samfund, der som vort bygger på principet borgerlig frihet.

¹⁴) Bestemmelsen i mil. strl. § 48 andet led er hentet fra den tyske militærstraffelovs § 98. Denne forstås ikke derhen, at nødverge er avskåret overfor foresatte retsstridige angrep; jfr. *Hecker: Lehrbuch des deutschen Militärstrafrechts* s. 102.

Allerede den omstændighet, at vor ret alene i meget begrænset utstrækning gjør staten ansvarlig for sine tjenestemænds handlinger¹⁵⁾, er iøvrig tilstrækkelig til at utelukke en ubetinget underkastelsespligt.

Den fakultative straffrihet, som hjemles i strl. § 127 andet led, kan på ingen måte erstatte nødvergeretten. Thi rent bortset fra, at den nævnte bestemmelse intet krav gir på straffrihet, så vil den under ingen omstændigheter gjøre motstanden rettmæssig og er derfor ikke til hinder for, at vedkommende tjenestemand på sin side får nødverge mot dem, der motsætter sig hans ulovlige embedshandlinger. Og dernæst er at merke, at selv denne fakultative straffrihet alene gjælder strl. § 127. Den gjælder ikke vold eller trusler overfor militære overordnede eller foresatte — her vil alene straffenedsættelse kunne finde sted — og hvad der er endnu viktigere — den gjælder heller ikke, hvor man under forsvaret foretar handlinger, der svarer til gjerningsindholdet i straffebestemmelser som er anvendelige ved siden av strl. § 127, således for eks. § 229 (legemsbeskadigelse) og § 233 (drap). Her vilde den omstændighet, at handlingen er foretat til forsvar mot et retsstridig angrep fra tjenestemandens side, ikke engang få den virkning, at man kan gå under de ordinære straffesatser. Den, som utsættes for et brutalt overgrep av en tjenestemand, således at liv, helbred eller velfærd står på spil, og som for at forsvare sig må gripe til de yderste forholdsregler, skulde altså, såfremt tjenestemanden velfortjent blir liggende på sine gjerninger, straffes med fængsel i minst 6 år (strl. § 233). Vil man undgå dette resultat, har man ingen anden utvei end en anerkjendelse av nødvergeretten.

Heller ikke går det an som *Hagerup*, at begrænse adgangen til nødverge til de tilfælde, hvor tjenestemanden tillike overskrider sin formelle kompetencekreds. En sådan begrænsning er uten enhver hjemmel — navnlig har den

¹⁵⁾ *Aschehoug*: Norges nuværende Statsforfatning II s. 319 ff. *Morgenstjerne*: Statsforfatningsret s. 695 ff.

ingen hjemmel i straffeloven — og rammes desuten av ganske de samme indvendinger, som netop er anført mot den absolute utelukkelse av nødvergeretten. En retskrænkelse kan være like grov, om den handling, hvorigjennem den realiseres ligger indenfor tjenestemandens formelle kompetence-sfære. Og set fra statens side ligger der netop i den omstændighed, at tjenestemanden misbruker sin kompetence, et til-lidsbrud, der gjør hans handling dobbelt graverende.

Må man således principielt anerkjende tilstedeligheten av nødverge overfor ulovlige embedshandlinger, blir imidlertid tilbake at undersøke den nærmere gjennomførelse av dette princip. I så henseende må der sondres, eftersom den beslutning eller avgjørelse, som ved handlingen skal iverk-sættes, er av judiciel eller administrativ natur.

Judicielle avgjørelser er av loven tillagt en retsgyldig-het, der er uavhengig av deres materielle eller formelle rig-tighet. Denne retsgyldighet viser sig foruten i deres rets-kraft tillike i deres eksigibilitet, som er tilstede uten hensyn til avgjørelsens rettighet. Mot iverksættelsen av en eksigibel dom gives der følgelig ikke nødverge. Herved er dog selv-følgelig at merke, at ikke enhver avgjørelse er en retsgyldig dom, fordi den selv betegner sig som en retsavgjørelse. Der gives mangler, der er så væsentlige, at de gjør det hele til en nullitet. Herom må henvises til processen¹⁶⁾. Likeså er det klart, at dommens eksibilitet ophører, hvor den gir an-visning på ulovlige tvangsmidler¹⁷⁾. Forsåvidt angår ekse-kution i civile saker, må erindres, at også selve tvangsfuld-byrdelsen er av judiciel karakter og derfor i besiddelse av en retsgyldighet, der utelukker nødverge, også hvor eksekutionen lider av feil, som ikke står i forbindelse med en forut-gående dom. Derimot må nødverge være tilstedt, hvor rets-gyldigheten ophører, hvilket navnlig vil være tilfældet, hvor

¹⁶⁾ *Hagerup*: Civilproces II s. 10—11, jfr. *Getz*: Påanke s. 12 note 15, der antar, at enhver i vitterlig ond tro avsagt dom må betragtes som en nullitet.

¹⁷⁾ *Hagerup* l. c. s. 352—53.

eksekutor skrider til anvendelse av ulovlige tvangsmidler¹⁸⁾, og vel også, hvor han handler i vitterlig ond tro. Likeså må nødverge være tillådt overfor handlinger, hvor der overhovedet ikke kan være spørsmål om retsgylldighet, således for eks. overfor en uberettiget ransakning.

Ved administrative avgjørelser kan derimot ikke påvises nogen sådan ubetinget retsgylldighet, og er en sådan avgjørelse retsstridig, vil der derfor være adgang til ved nødverge at hindre dens iverksættelse. Herved er imidlertid at merke, at avgjørelsen ingenlunde behøver at være retsstridig, fordi den objektivt set inneholder et feilgrep. I mange tilfælde fremgår dette uttrykkelig av loven selv. Således følger det likefrem av strprel. § 228, at pågripelse og fængsling av en »med skjellig grund mistænkt« er retmæssig, selv om vedkommende i virkeligheten viser sig at være uskyldig. Men også utenfor slike tilfælde må det erindres, hvad allerede foran er bemerket, at en handlings retmæssighet i almindelighet må bli at bedømme på grundlag av de i handlingsoieblikket foreliggende kjendelige omstændigheter. Særlig må fremhæves, at offentlige tjenestemænd også har handleplikt. De kan ikke undlate at foreta en handling, fordi den muligens kan være et feilgrep. Loven kan ikke forlange, at de alltid skal træffe det rigtige; det vilde være at kræve det umulige. Hvad loven kan forlange er, at tjenestemanden optræder pligtmæssig. Den normalt utstyrte tjenestemand, som under den samvittighetsfulde utførelse av sit hverv, er utsat for en feiltagelse, begår ikke av den grund nogen retsstridig handling, der kan berettige den krænkede til nødverge¹⁹⁾.

Hvor en underordnet tjenestemand har at utføre en ordre eller fullbyrde en beslutning av en overordnet, vil

¹⁸⁾ I forf.'s egen praksis er således forekommet et tilfælde, hvor lensmanden, der holdt utkastelse efter husmandsloven, ikke alene fjernede husmandens person og indbo men tillike nedrev det husmanden tilhørende på pladsen stående våningshus.

¹⁹⁾ Derimot kan vistnok selv en undskyldelig retsvildfarelse ikke beskytte tjenestemanden mot nødverge.

hans adgang til at prøve ordrens eller beslutningens retmæssighet være mere eller mindre begrænset. I den utstrækning, hvori den underordnede er avskåret fra sådan prøvelse, handler han retmæssig, også når han utfører en retsstridig ordre, og kan følgelig ikke møtes med nødverge. Thi retsordenen kan ikke stemple en handling som retsstridig, når den selv ved et ubetinget lydighetsbrud har fremtvunget den²⁰⁾.

At nødverge er tilladt overfor handlinger, der alene av skin er offentlige tjenestehandlinger, er klart.

§ 9.

Provokation.

Hvor den angrepne ved sit eget forhold har forskyldt angrepet, vil det ofte synes stødende, om han skulde være uten alt ansvar for den molest, han under forsvaret tilføier angriperen. Særlig gjælder dette, hvor han har fremkaldt angrepet netop i den hensigt derunder at få anledning til at skade den anden.

Et ansvar for provokation i slike tilfælde kan tænkes på to forskjellige måter. Enten således, at den angrepne ved sit forutgående forhold ophæver selve nødvergeretten for sit vedkommende¹⁾. Eller således, at nødvergeretten visnok i og for sig bevarer, men at provokanten på grund av sit forutgående forhold blir ansvarlig for nødvergehandlingens følger²⁾.

²⁰⁾ Således *Liszt* I. c. s. 558. Modsat bl. a. *Binding*: Handbuch s. 743 og *Bar* I. c. s. 171 ff. Også *Hagerup*: Strafferet s. 264 synes at anse lydighetspligten som alene vedkommende handlingens subjektive side. *Binding* indrømmer, at der er en »seltsamer Widerspruch« i at en offentlig tjenestemand skal kunne møtes med nødverge under utøvelsen af sin lovlige pligt. Det synes forklarlig at den tyske Reichsgericht ikke har villet akseptere en opfatning, der fører til en sådan »Widerspruch«.

¹⁾ Således *Bang* I. c. § 12, *Feuerbach* I. c. s. 37 og de lege ferenda *Binding*: Die Normen II (1. opl.) s. 201 ff.

²⁾ Således *Hagerup* I. c. s. 237.

At nødvergentoveren blir erstatningspliktig, når han selv har provocert angrepet, er uttrykkelig sagt i ikrafttrædelsesl. § 24³⁾. Den samme paragraf synes imidlertid at indeholde en tydelig forutsætning om, at skaden er at anse som retmæssig voldt, selv om den skadegjørende er skyld i faren, idet den lar dette tilfælde indgå under hovedreglen, at »skade, der r e t m æ s s i g er voldt til avvergelse av en truende fare, blir at erstatte av den skadegjørende«, alene med den modifikation, at erstatning i det nævnte tilfælde skal betales, selv om skaden »er voldt på person eller gjenstand, fra hvilken faren truede«. Var denne forståelse riktig, skulde der altså navnlig under ingen omstændighet kunne bli spørsmål om strafansvar for provokanten.

En undersøkelse av lovens tilblivelseshistorie viser imidlertid, at det ikke vil være riktig, at legge en sådan betydning i den nævnte paragraf. Paragraffen, der ikke findes i straffelovkommissionens utkast, kom ind under sakens behandling i Justisdepartementet og er fra den kongelige proposition (Ot. prp. nr. 24 for 1898—99) ordlydende gåt over i loven. I propositionen, likesom også i loven, sigter paragraffen både til nødverge og nødtilstand (strl. §§ 48 og 47). I propositionen (likesom også i straffelovkommissionens indstilling) havde imidlertid nødtilstandsbestemmelsen (§ 47) følgende lydelse:

»Ingen kan straffes for handling, som han har foretal for at redde nogens person eller gods fra en på anden måte uavvendelig fare, når denne måtte fremstille sig for ham som særdeles betydelig i forhold til den skade, som ved hans handling kunde forvoldes.

Hvorvidt denne regel blir at anvende på den, som ved egen skyld er bragt i nødtilstand, avgjøres efter sakens omstændigheter«.

Set i sammenheng med denne bestemmelse, er det klart, at § 24 i den ved samme proposition fremsatte forslag til lov om straffelovens ikrafttrædelse umulig kunde

³⁾ Jfr. herom nærmere nedenfor i § 16.

forståes derhen, at skaden var at anse som retmæssig voldt, uten hensyn til, om den skadegjørende selv var skyld i faren. Paragraffen forutsætter vistnok, at så kan være tilfældet, men ingenlunde, at det altid er tilfældet, og hvad den vil ha sagt, er alene, at der, når den skadegjørende selv er skyld i faren, skal svares erstatning også for skade, voldt på person eller gjenstand, fra hvilken faren truede, selv i tilfælde av, at skaden måtte være retmæssig voldt.

Bestemmelsen i § 47 andet led i propositionens straffelovutkast blev uten nogen bemerkning, og som det synes, ved en ren inkurie uteladt i Stortingets justiskomites indstilling, og er heller ikke kommen med i loven. Det synes imidlertid klart, at denne forglemmelse ikke kan medføre, at ikrl. § 24, der uforandret blev optat fra propositionen, får en ganske anden betydning end tilsigtet. Betingelsen herfor måtte ihvertfald være, at paragraffens ordlyd efter den forandring, som § 47 i propositionens straffelovutkast senere undergik, overhovedet er uforenelig med den forståelse, som oprindelig var tilsigtet. Dette er imidlertid ingenlunde tilfældet. Der er ingen nødvendighet for at lægge mere ind i ikrl. § 24 end, at skade, der er voldt til avvergelse av en truende fare, kan være retmæssig voldt, tiltrods for at faren er selvforskyldt. At den nævnte omstændighet aldrig skal få betydning ved spørsmålet om skadetilføielsens retmæssighet, behøver paragraffen efter sin ordlyd ikke med nødvendighet at forutsætte.

Det foran nævnte i straffelovkommissionens utkast og i propositionen indeholdte, men senere uteglemte andet led i nødtilstandsparagraffen (§ 47), har imidlertid også interesse i en anden end den her omhandlede rent negative retning. Da nemlig hverken kommissionsutkastet eller propositionen havde indlat noget tilsvarende forbehold i den efterfølgende paragraf om nødverge, blev det en nødvendig antitetisk slutning, at reglerne om straffrihet ved nødverge uanset »sakens omstændigheter« også skal komme til anvendelse på den, som ved egen skyld er bragt i fare. Og at den op-

fatning, at provokation er uten betydning ved nødverge, senere skulde være blit forladt, er der intet som tyder på. Når loven med bred pen uttaler, at ingen kan straffes for handling, som han har foretat i nødverge, og blandt rekvisiterne til lovlig nødverge ikke nævner et ord om, at angrepet ikke må være selvforskyldt, er det hævet over enhver tvil, at man ikke er berettiget til at indfortolke i loven noget sådant forbehold.

Er det således på det rene, at provokanten ikke kan straffes for den handling, han har foretat i nødverge, eller med andre ord — da straffrihet efter strl. § 48 er ensbetydende med retmæssighet (jfr. foran § 4) — at provokationen er uten betydning for nødvergehandlingens retmæssighet, blir spørsmålet, om han kan straffes for provokationen. At han kan straffes, hvis handlingen allerede i og for sig betragtet er en forbrydelse, for eks. en æreskrænkelse eller en legemskrænkelse, ser vi herved bort fra, da det er uten interesse i denne forbindelse. Hvad der spørges om, er hvorvidt provokationen kan straffes som forvoldelse av de gjennom den senere retmæssige nødvergehandling som causa proxima formidlede følger. Kan for eks. en ærekrænkelse tillike bli at anse som strafbar forvoldelse av en andens død, når den har tilfølge, at injuranten under et ved ærekrænkelsen fremkaldt livsfarlig angrep av den injurierte i selvforsvar må ta livet av denne?

Det synes lidet tvilsomt, at spørsmålet efter vor straffelov må besvares benægtende. Er loven først således at forstå, at ingen skal straffes for handling, som han har foretat i nødverge, selv om han ved egen skyld har fremkaldt angrepet, så må meningen være, at følgerne av den retmæssige nødvergehandling overhovedet ikke skal falde provokanten tillast i strafferetslig henseende. Det vilde være en likefrem omgåelse av loven, om man vilde straffe ham for ved provokation at ha voldt de nævnte følger. Enten man betegner forholdet på den ene eller den anden måte, blir det i realiteten den i nødverge foretagne handling som

straffes. Sålenge nødvergehandlingen ikke er foretat, måtte jo forholdet under enhver omstændighed endnu befinde sig på forsøksstadiet. Det skulde da bli selve nødvergehandlingen, som bragte forholdet fra forsøksstadiet med den for dette gjældende mildere straf over i kategorien fuldendt forbrydelse med den dertil knyttede strengere strafferetslige bedømmelse. Men at dette vilde være i strid med tilsagnet i strl. § 48, om at ingen skal straffes for handling, som han har foretat i nødverge, synes ikke at kunne være tvilsomt.

Som nævnt, måtte provokantens forhold, sålenge nødvergehandlingen ikke er foretat, under enhver omstændighet endnu befinde sig på forsøksstadiet. Der kan da spørges, om ikke forsøksstraf her må være anvendelig. Og skulde det være tilfældet, kunde forsøksstraf selvfølgelig ikke bli mindre anvendelig efter at nødvergehandlingen er foretat.

For en sådan strafferetslig bedømmelse av provokationen er strl. § 48 ganske vist ikke direkte til hinder. Efter strl. § 49 utkræves imidlertid til straffbart forsøk, at der er foretat en handling, hvorved utførelsen av en forbrydelse tilsigtes påbegyndt. Og hvad der »tilsigtes påbegyndt« ved provokationen er, når nødvergehandlingen tiltrods for denne er retmæssig, ingen forbrydelse, men noget fuldt retmæssig.

Ovenfor er forutsat, at provokant og nødvergeutøver er en og samme person. Er det ikke tilfælde, er strl. § 48 efter ordlyden ikke til hinder for, at provokanten straffes. Når det heter, at »ingen kan straffes for handling, som han har foretat i nødverge«, er det efter ordlyden alene nødvergeutøveren, som tilsiges straffrihet. Det vilde imidlertid være utilstedelig ordkløveri at bygge nogen distinktion på denne straffelovens uttryksmåte. Nogen reel grund til en sådan sonndring foreligger utvilsomt ikke. Navnlig vil det være åbenbart urimelig, om provokanten i tilfælde, hvor han er den angrepne, skulde være straffri, hvis han forsvarte sig

selv, men kunne straffes, hvis han fik hjælp av en tredje-
mand. Det vilde også i sig selv være en besynderlig ano-
mali, om A. ved at foreta en fuldt retmæssig handling skulde
bevirke, at B. blev at straffe for fuldendt forbrydelse.

Hvorvidt denne ubetingede straffrihet for provokanten
er en legislativt heldig ordning, kan der vel herske delte
meninger om. I almindelighet vilde det sikkert være at stille
overdrevne krav til medborgerlig hensynsfuldhet at forlange,
at man av omhu for en anden persons ve og vel skulde
regne med en eventualitet, der alene vilde kunne hitføres
gjennem vedkommendes egen retsstridige optræden⁴⁾. Men
der kan dog tænkes tilfælde, hvor der næppe synes at burde
være adgang til uten grund at sætte en sådan eventualitet ut
av betragtning; navnlig gjælder dette, hvor den provocerte
selv ikke er herre over sine handlinger — man tænke sig
således, at en farlig sindsyk unødig opirres. Nu kan det
vistnok siges, at det offentliges interesse i, at et retsstridig
angrep avverges, ikke ophæves, fordi om angrepet er pro-
vocert — navnlig gjælder dette, hvor provokanten er en
anden end den angrepne — og at den nævnte interesse vil
motvirkes ved en regel, hvorefter følgerne av nødvergehand-
lingen vil komme til at falde den nødvergeutøvende provo-
kant strafferetslig tillast, likegyldig om dette sker ved, at
hans nødvergehandling ansees som en (selvstændig) forbry-
delse, eller ved at den tillægges strafferetslig relevans der-
igjennem, at en forbrydelse, som ansees begått ved provo-
kationen, først efter indtrædelsen av nødvergehandlingens
følger ansees fuldbyrdet. På den anden side ligger det imid-
lertid også i retsordenens interesse, at provokation ikke finder
sted. Og for denne offentlige interesse vil selvsagt en regel
om kausalansvar for provokationen være formålstjenlig.
Men det er tilhvertfald tvilsomt, om en sådan regel vil vise
sig så effektiv i den nævnte retning, at dens nytte ikke mere
end opveies ved den skade, den kan avstedkomme ved at

⁴⁾ Jfr. *Hagströmer*: Svensk straffrätt I s. 142.

motvirke retsordenens interesse i, at retsstridige angrep, selv om de er provocert, ikke fører til målet.

Stødende resultater av den strafferetslige ansvarsfrihet ved provokation vil forøvrig i nogen utstrækning undgås som følge av straffelovens krav på, at forsvaret ikke må gå lenger end tilbørlig. Hvor det gjælder spørsmålet, om grænserne for det tilbørlige er overskredet, vil den omstændighet at angrepet er selvforskyldt, kunne få væsentlig betydning. Jfr. nedenfor § 15.

§ 10.

Tidspunktet.

I. Straffeloven av 1842 krævet som betingelse for nødverge, at angrepet skulde være påbegyndt, eller at der ihvertfald skulde være gjort forberedelse eller truet med angrep, således at faren var overhængende. Denne betingelse er uteladt av straffeloven i erkjendelse av, »at tilfælde kan forekomme, hvor nødverge må tilstedes også overfor mere fremtidige angrep«¹⁾. Overensstemmende hermed siger loven, at nødverge kan finde sted ikke bare til forsvar mot men også til avværgelse av et angrep. Avverges kan jo kun et fremtidig angrep, og hermed har loven altså også positivt uttalt, at angrepet ikke behøver at være påbegyndt.

I adgangen til nødverge mot fremtidige angrep vil dog *Hagerup*²⁾ har gjort en væsentlig begrænsning, idet han kræver, at »der må foreligge en handling, som tydelig bærer præget av at være rettet mot visse retsgoder.« Når det anføres, at denne begrænsning ligger i selve uttrykket angrep, må meningen dermed vistnok være, at der sålænge ingen handling av den nævnte art endnu er foretat, intet angrep foreligger og følgelig heller intet grundlag for nødverge. Dette ræsonnement må imidlertid konsekvent føre til at nægte nødverge helt, til angrepet er påbegyndt, altså netop

¹⁾ Straffelovkommissionens motiver s. 86.

²⁾ L. c. s. 239.

hvad straffeloven har villet utelukke. Nødverge er heller ikke nogen strafforanstaltning men et forebyggelsesmiddel og forutsetter derfor efter sin natur alene, at et bestemt angrep forestår, derimot ikke, at der er foretat »en handling som tydelig bærer præg av at være rettet mot visse retsgoder«. Den sidstnevnte omstændighet har alene symptomatisk betydning, i hvilken henseende andre omstændigheter kan være like relevante. Selvfølgelig er den blotte beslutning om at foreta et retsstridig angrep ikke tilstrækkelig; thi hvor denne beslutning ikke på en eller anden måte er kommet til uttrykk, kan jo ingen vite, at angrepet forestår. Men når dette først vites, må måten, hvorpå beslutningen er kommet til uttrykk — gjennom forberedende handlinger, trusler³⁾ eller den blotte roben av den forbryderske hensigt — være likegyldig. Hagerups motsatte lære har ingen hjemmel i straffeloven og fører til den samme urimelighet, som forfatteren selv bebreider den gamle straffelov, nemlig »at kræve av den, der trues med et angrep, at han venter med at avverge, indtil det måske er for sent at hindre dets fuldbyrdelse«.

Hagerup har også formulert sin lære derhen, at angrepet for at kunne foranledige nødverge må være aktuelt⁴⁾. Da et angrep kan være aktuelt, selv om der endnu ikke er foretat nogen »handling, der tydelig bærer præg av at være rettet mot visse retsgoder«, fører de to formuleringer såvidt sees til forskjellige resultater. Heller ikke en sådan modifikation har imidlertid nogen hjemmel i straffeloven; motsætningen aktuelt — eventuelt er derhos, såsnart man går utenfor uttrykkenes strengeste betydning, aldeles flydende og uskikket som grundlag for nogen son-
dring. Iøvrig har den nævnte modifikation, netop fordi ut-

³⁾ Etter strl. av 1842, som forlangte, at faren skulde være overhengende, måtte det ved trusler i væsentlig grad komme an på, om de måtte ventes umiddelbart at ville bli realisert. Jfr. Retstid. 1875 s. 629, 1881 s. 23, 1893 s. 77 og 1895 s. 219. Etter strl. vil denne omstændighet ikke være avgjørende.

⁴⁾ L. c. s. 239.

trykket aktuelt er så ubestemt, den fordel, at den mere kan tillempe efter, hvad der i hvert enkelt tilfælde synes at være den retfærdigste løsning. Helt at undgå urimelige resultater er dog umulig, medmindre man tøier begrepet aktuelt således, at det i virkeligheden helt utviskes og forsvinder. Sæt for eks., at A meddeler B, der sidder lam i sin stol, at han vil lægge sig i baghold og myrde hans søn, når denne er på veien hjem. Sæt videre, at A's person og fortid er borgen for, at han kommer til at utføre sit forsæt. Sæt endelig, at B ikke har nogen utvei til at komme i forbindelse med utenverdenen eller til at få advart sin søn. At B i et sådant tilfælde bør kunne benytte sig av den første givne anledning til at skyde A en kule for panden, synes ikke tvilsomt. Hvorledes stiller det sig her med kravet til, at angrepet skal være aktuelt? Hvor sønnen ventes hjem hvert øieblik, er dette krav let nok opfyldt, og likeså vil man med lidt rimelighet kunne anse kravet opfyldt, når han ihvertfald ventes samme dag. Men når sønnen først skal komme næste dag, eller kanskje om en uke eller 14 dage? Er angrepet også isåfald aktuelt? Eller er det meningen, at B — lad os tænke os, at han befinner sig alene sammen med A på en fjeldgård, hvor der på den årstid aldrig kommer folk — skal sitte med hænderne i skjødet, sålænge indtil det forestående overfald med nogenlunde rimelighet kan siges at være blit aktuelt og dermed risikere at forspilde utsigten til at få forbrydelsen forebygget?

Den tilstrækkelige begrænsning i adgangen til nødverge overfor mere eventuelle angrep ligger i lovens krav på, at nødvergehandlingen ikke må overskride, hvad der fremstillede sig som fornødent til angrepets avvergelse⁵⁾. Heri ligger ikke alene, at de mere vidtgående nødvergeforanstaltninger er avskåret, når man kan række frem med de mindre vidtgående, men også at nødvergeforanstaltninger overhovedet ikke er tilladt, når angrepet kan avverges uten sådanne. Jo mere eventuelt et angrep er, desto større chancer har

⁵⁾ Straffelovkommissionens motiver s. 86.

man for at få det avverget ved at søke de offentlige myndigheters bistand. Står denne utvei åpen, er det rimelig nok, at den truede henvises til denne og avskjæres adgangen til at ta sig selv tilrette. Men er denne utvei — likesom enhver anden utvei til at få angrepet avverget uten nødvergeforanstaltninger — stengt, er der ingen grund til, fordi et angrep endnu blot er eventuelt, at nægte den truede at skride ind på egen hånd i det gunstigste øieblik.

II. Selvfølgelig er det fuldt berettiget, selv om der ikke foreligger sikkerhet for, at et bestemt angrep forestår, at træffe forberedelser til dettes avvergelse. Særlige vanskeligheter volder imidlertid det meget praktiske tilfælde, at der træffes forsvarsforanstaltninger, som virker mere eller mindre automatisk i det øieblik, angrepet finder sted, for eks. anbringes selvskud, fotangler eller vagthunde⁹⁾. Disses effektivitet kan jo ikke på forhånd avpasses, således at de i hvert enkelt forekommende tilfælde ikke virker sterkere end fornødent til angrepets avvergelse, og heller ikke kan deres effektivitet avpasses i forhold til det enkelte angreps farlighed eller den enkelte angriperes skyld. På den anden side synes det klart, at retmæssigheden av at anbringe den slags forsvarsmidler må bedømmes på grundlag av situationen i anbringelsesøieblikket og ikke kan berøres av den senere indtrufne tilfældige omstændighet, om det enkelte angrep har været av den art, at det kan siges at være noget rimelig forhold mellem dette og den indtrufne virkning av forsvarsforanstaltningen. Herav fremgår imidlertid, at ved bedømmelsen av tilfælde av den her omhandlede art strækker nødvergereglene ikke til. Navnlig viser disse regler sin utilstrækkelighet, hvor det angrep, som har fremkaldt virkningen, er retmæssig. Således for eks., hvor en hytteeier har anbragt selvskud til sikkerhet mot indbrudstyve, og dette rammer en person, der i retmæssig nødstilstand under en snestorm bryter ind i hytten for at søke ly. Her er der jo klarligvis ikke tale om nødverge, men likeså klart er det,

⁹⁾ Jfr. med det følgende navnlig *Bar I. c. s. 215 ff.*

at den senere indtrufne tilfældige omstændighet, om skuddet går av under et lovlig eller ulovlig indbrud, ikke kan være av betydning for spørsmålet, om anbringelsen av selvskuddet har været retmæssig eller ikke.

Ved undersøkelsen av spørsmålet om tilladeligheten av at anbringe sådanne forsvarsindretninger nytter det naturligvis ikke til fordel for en bekræftende besvarelse at henvise til, at enhver kan indrette sig på sin eiendom, som han vil. Denne adgang har man alene med de av loven givne begrænsninger, og at der må være visse begrænsninger i den her omhandlede henseende, er ikke tvilsomt. Ingen vil vel hævde, at det er lovlig at anbringe selvskud på en privat vei, hvor der stadig færdes folk i deres lovlige ærinde, alene fordi veien også benyttes av dertil uberettigede. Heller ikke vil det være berettiget at utlægge selvskud i en uindhegnet park, hvor selv de skikkeligste personer i mørket vil ha let for uforvarende at komme ind. Anderledes vil saken stille sig, hvor det gjelder en indhegnet frugthave, og navnlig kan der ikke være tvil om tilladeligheten av at anbringe en vagthund i en sådan eller på en lukket oplagstomt. — Det avgjørende må være, om anbringelsen av vedkommende forsvarsmiddel efter omstændighetene kan ansees som en objektivt forsvarlig foranstaltning. Og herved må tages hensyn såvel til midlets iboende farlighet, som til den større eller mindre fare for retsstridige angrep, til beskaffenheten av de angrep, som der er særlig grund til at frygte for, til de værdier som står på spil, til den større eller mindre fare der er for, at også uskyldige vil kunne rammes, — herved vil uttrykkelige advarsler for eks. ved opslag på stedet kunne få væsentlig betydning — og endelig til den større eller mindre bryderi, som vilde være forbundet med personlig bevogtning. Må anbringelsen av forsvarsmidlet efter en fornuftig forhåndsbedømmelse av disse omstændigheter ansees som forsvarlig, vil der ikke kunne opstå noget ansvar, om uhellet er ute, og den trufne foranstaltning går utover uskyldige eller rammer hårdere end nødvendig eller fortjent. Der-

imot vil omvendt ikke den omstændighed, at anbringelsen av forsvarsmidlet må ansees uforsvarlig, kunne medføre ansvar for virkninger, der ikke overskrider, hvad der in concreto har været nødvendig og tilbørlig til avvergelse av det indtrådte angrep. Thi i forhold til sådanne virkninger er anbringelsen som følge av nødvergereglene, selv om den forøvrig er uforsvarlig, ikke retsstridig.

III. Adgangen til nødverge ophører i det øieblik, angrepet er avsluttet. Herved er at merke, at angrepet ikke nødvendigvis er avsluttet, fordi der i juridisk forstand foreligger fuldbyrdet forbrydelse. En legemsfornærmelse er fuldbyrdet med det første slag, hvad der selvfølgelig ikke er til hinder for nødverge mot dens fortsættelse. Avsluttet vil angrepet være, når angriperen definitivt har nået sit forehavende, eller når han — frivillig eller tvungen — har avstått fra dette.

Et angrep på besiddelsen skulde strængt tat ansees avsluttet i det øieblik, deposesion har fundet sted. Man har imidlertid og det med god grund altid antat, at den deposiderede har adgang til med magt at ta tingen tilbake, når det kan ske, forinden den anden endnu er kommen i den rolige besiddelse derav⁷⁾. N. L. 6—15—16 tillot eieren at ta kostene fra tyven, før denne var nået alfarvei. Denne bestemmelse blev ophævet ved ikrafttrædelsesloven, fordi den fandtes vilkårlig og overflødig ved siden av den almindelige nødvergeregel⁸⁾. At tyven har nået alfarvei, vil derfor ikke længer utelukke egenmægtig tilbakeerobring av kostene, når det sker under forfølgelse på fersk gerning, i hvilket tilfælde iøvrig også tyven selv kan pågripes av hvemsomhelst, der påtræffer ham; (strprcl. § 232, jfr. § 215 i. f.).

Hvad fast gods angår, må det overensstemmende med vor ældre ret (jfr. N. L. 6—14—4 og 5, 6—15—10, 11 og 14) antages, at besiddelsen tages ved bebyggelse, dyrkning og

⁷⁾ Straffelovkommissionens motiver s. 87. *Schweigård*: Commentar I s. 347. *Hagerup* l. c. s. 234, Retstid. 1851 s. 612.

⁸⁾ Straffelovkommissionens motiver til ikrl. s. 21.

indhegning⁹⁾). Også her synes det imidlertid at måtte antages, at den depossiderede kan gjenindsætte sig i besiddelsen, når det kan ske umiddelbart efter depossessionen, f. eks. ved at nedbryde et netop opført skur eller gjerde. På samme måde må den, som retsstridig har tat anden mands hus i besiddelse, kunne kastes ut ved egenmagt, sålænge forholdet endnu er ganske ferskt.

B. FORSVARET.

§ 11.

Begrep.

I. Nødvergeretten tilkommer ikke alene den angrepne selv, men også enhver anden, der optræder til hans forsvar¹⁾. Den gamle straffelov sagde dette uttrykkelig, men heller ikke efter den nye straffelov kan der være nogen tvil herom. Selv mot den angrepnes protest kan tredjemand gripe ind til hans forsvar. Dette er ganske klart, hvor angrepet truer uafhængelige retsgoder. Derimot har enkelte²⁾ ment, at tredjemand ikke kan skride ind mot den angrepnes protest, når angrepet utelukkende er rettet mot avhændelige retsgoder. Dette er imidlertid ikke rigtig. En protest mot fremmed indblanding indeholder som saadan overfor angriperen intet samtykke til kränkelsen, som kan beta angrepet dets retsstridighet. Grunden til en sådan protest kan for eks. være, at den angrepne ønsker ved egen hjælp at søke angrepet avslåt. Den angrepnes protest mot tredjemands indblanding kan følgelig ikke medføre, at denne blir retsstridig i forhold til angriperen. Overfor ham foreligger nødvergebetingelserne til trods for den angrepnes protest. Og endnu mindre kan den uønskede indblanding ansees som retsbrudd i forhold til den angrepne.

⁹⁾ Schweigård: Proces I s. 4, Scheel: Tingsret s. 98.

¹⁾ Hagerup l. c. s. 238.

²⁾ Således Hagströmer: Svensk straffrätt I s. 135.

II. Det er alene skade, som under forsvaret tilføies angriperen, der blir at bedømme under synspunktet nødverge. Straffeloven siger ikke uttrykkelig dette, men det ligger i selve nødvergerettens natur og har ogsaa altid været antat saavel hos os som andetsteds. Alene forsaavidt angår skade, der er voldt paa en tredjemand tilhørende gjenstand, som så at sige tar del i angrepet, for eks. et tredjemand tilhørende under angrepet benyttet våben, har som tidligere nævnt enkelte hævdet, at skaden måtte bli at bedømme efter nødvergereglerne. Efter vor ret har man imidlertid ingen hjemmel for at bedømme skade av denne art anderledes end anden skade, som under forsvaret voldes tredjemand.

At et indgrep i tredjemands retssfære under nødverge kan retfærdiggøres som følge av reglerne om nødtilstand, er selvsagt. Da imidlertid disse regler, slik som de har fått uttrykk i straffelovens § 47, neppe tillater nogen hensyntagen til den ideelle retsskade, som et retsstridig angrep truer med, er vor gjældende ret på dette punkt litet tilfredsstillende.

Er tredjemand på grund av egen skyld for eks. culpa in custodiendo ansvarlig for angriperens optræden, er han retslig selv at anse som angriper. Derimot kommer det i så henseende ikke i betragtning, at han har et ansvar av quasideliktsmæssig art for angriperens handlinger. Således blir skade, som tilføies husbondens gods til avvergelse av et av hans tjener foretat retsstridig angrep, for hvilket husbonden efter 3—21—2 er ansvarlig, ikke at bedømme under synspunktet nødverge. Det samme gjælder skade, som tilføies den juridiske person til avværgelse av dens repræsentanters retsstridige angrep, forutsat at man oppfatter ansvaret for disse som et ansvar for andres handlinger³⁾. Anderledes vil saken derimot stille sig, hvis man ser den juridiske persons ansvar for sine repræsentanter (organer) som et ansvar for egne handlinger⁴⁾.

³⁾ Således Schollmeyer: Das Recht der Notwehr s. 18, se derimot v. Bar: Gesetz und Schuld im Strafrecht III s. 159.

⁴⁾ Jfr. om de forskjellige opfatninger v. Bar l. c. s. 133 ff.

Efter reglerne om nødtilstand blir det også at bedømme, når der under forsvaret overtrædes ordensforskrifter o. l.

At en forsvarshandling er retsstridig i forhold til tredje-
mand eller som overtrædelse av en ordensforskrift, gjør den
selvfølgelig ikke retsstridig i forhold til angriperen. Har jeg
en kostbar Stradivarius i forvaring og knuser den i hodet på
en natlig indbrudstyv, vil dette (regelmæssig) være retsstri-
dig i forhold til violinens eier, men tyven kan ikke beklage
sig over den medfart, han fik av slaget, medmindre jeg har
slått hårdere end nødvendig for at gjøre ham uskadelig.

III. På den anden side er det klart, at ikke al skade, som
for eller under et angrep tilføies angriperen, kan henføres til
nødverge. Om således A, som retsstridig er indestengt av B,
i blindt raseri knuser B's kostbare speil og krystalsaker, kan
han åbenbart ikke påberope sig nødverge.

De krav, som i så henseende må stilles, for at en hand-
ling skal kunne bli at bedømme under synsvinkelen nød-
verge, kan åbenbart ikke gå i objektiv retning. Det er jo
klart, at forsvarshandlingens retmæssighet ikke kan være be-
tinget av dens effektivitet, o: at det lykkes at avverge angre-
pet. Selv om det på forhånd er aldrig så indlysende, at for-
svaret i så henseende er ganske håbløst, må man ha ret til
etter ævne at slå fra sig. En anden regel vilde likefrem etab-
lere den sterkeste ret og sætte præmie netop for de brutale
voldsmænd.

Kan således en handlings karakter av nødvergehandling
ikke være betinget av, at den er egnet til at avslå angrepet,
kan det avgjørende kriterium åbenbart alene søkes i subjek-
tive momenter hos den handlende. Og disse subjektive mo-
menter blir da vel at merke avgjørende ikke alene for hand-
lingens strafferetslige bedømmelse men for selve dens objek-
tive retmæssighet⁵⁾.

⁵⁾ Når *Torp*: Strafferet. 459—60 frakjender de subjektive momenter
enhver betydning for bedømmelsen av handlingens objektive retmæs-
sighet, skyldes dette åbenbart, at han alene har for øie de tilfælde,
hvor angrepet virkelig avværges som følge av handlingen.

Med hensyn til de nævnte subjektive momenter, som således får avgjørende betydning for handlingens karakter av en virkelig nødvergehandling, viser allerede det nys anførte eksempel, at det ikke er tilstrækkelig, at handlingen er foretaget med bevissthet om angrepet, og likeså flyder det av det ovenfor bemerkede, at man under ingen omstændighet kan kræve bevissthet om eller tro på, at angrepet ved handlingen vil bli avverget. Avgjørende kan da åbenbart alene være den handlendes hensigt, motiv. Herved er imidlertid to løsninger mulige. Man kan enten alene forlange, at det ved handlingen forønskede resultat faktisk er uforenelig med angrepets fuldførelse, eller man kan tillike forlange, at netop denne egenskap ved resultatet skal være motivet til handlingen, med andre ord, at den handlende netop skal være ledet av ønsket om at redde sig selv eller andre fra den fra angriperens side truende overlast⁶⁾. Følgende eksempel vil klargjøre forskjellen mellem de to opfatninger. Tre rivaler, A, B og C nærer gjensidig et inderlig had til hinanden. A blir voldelig overfalt av B og holder trods den ihærdigste motstand på at bli overmandet, da C indfinder sig på skuepladsen. C, som under hvilket som helst andre omstændigheter med ublandet glæde vilde se rivalen A tildelt en dygtig dragt prygl, men som dog endnu inderligere ønsker den efter hans mening farligere rival B en lignende skjebne, finder situationen i taktisk henseende så gunstig til at komme den sidstnævnte tillivs, at han finder at burde gi avkald på den glæde at se A få prygl, griper ind og gir B en sådan medfart, at denne blir ute av stand til at fortsætte angrepet på A. — Kræver man som betingelse for, at en handling skal bli at anse som en nødvergehandling, i subjektiv henseende ikke andet end et ved handlingen forønsket resultat, som faktisk er uforenelig med angrepets fuldførelse, er C's intervention

⁶⁾ Således *Gram*: Om motivets betydning i strafferettslig henseende s. 111 ff. og — såvidt jeg forstår — *Hagerup* I, c. s. 320.

in casu at anse som nødverge. Anderledes derimot, hvis man til nødverge kræver, at den handlende skal være ledet av ønsket om at verge den angrepne. In casu er det jo så langt fra, at C har nærret noget sådant ønske ved sin handling, at tvertimot ønsket om, at A måtte få den ham tiltænkte dragt prygl, har optrådt som en — rigtignok ikke tilstrækkelig virkningsfuld — hæmmende forestilling.

Utelukker man fra kategorien nødverge alle de tilfælde, hvor det av den handlende forønskede resultat vel har været uforenelig med angrepets fuldførelse, men hvor denne egen-skap ved resultatet ikke har været motivet til handlingen, undgår man ganske vist at stemple som retmæssige en gruppe moralsk forkastelige handlinger. Herved er dog at bemerke, at selv hvor det nævnte motiv har foreligget, vil den etiske dom over handlingen kunne stille sig yderst forskjellig. For det første behøver ønsket om at avverge retskrænkelsen ingenlunde altid at være handlingens originære motiv; det kan selv være avledet av et andet ønske, for eks. ønsket om at opnå belønning, og dette bakenforliggende motiv behøver ikke at være av den ædleste art. At gjøre handlingens retmæssighet betinget av, at ønsket om at avverge retskrænkelsen har været det originære motiv, går imidlertid åpenbart ikke an, og heller ikke går det an at lægge avgjørende vekt på den mere eller mindre prisverdige beskaffenhet av de bakenforliggende motiver. — Dernæst kan ønsket om at forhindre retskrænkelsen ofte kun være det ene av flere motiver, ved hvis samvirken den handlendes beslutning er kommet istand. Således f. eks., hvor vedkommende har været ledet både av ønsket om at befri den angrepne og ønsket om at gjøre op et gammelt regnskap med angriperen, uten at nogen av disse motiver alene vilde kunne ha fremkaldt beslutningen. Tvil volder også den etiske bedømmelse, hvor de flere motiver hver for sig må antages at ha været tilstrækkelig til at kunne hiltføre handlingen. Således i følgende av *Binding*⁷⁾

⁷⁾ *Binding*: Die Normen und ihre Uebertretung 1ste utg. II s. 194.

fremdragne virkelig forekomne tilfælde: En person beslutter at dræpe sin forhadte stedfar og begiver sig til den ende, bevæbnet med en øks, en nat til morens og stedfarens soveværelse. Han kommer tilfældigvis ind i værelset i det øieblik, stedfaren er ifærd med at ta livet av hans mor. Han dræper nu stedfaren og redder derved sin mors liv. Binding, der indtar samme standpunkt som Gram med hensyn til de subjektive betingelser for nødverge, finder disse fyldestgjort i det sidstnævnte tilfælde, og heller ikke Gram⁸⁾ legger nogen vekt på, om den handlende drives av andre motiver ved siden av ønsket om at befri den angrepne. Tvilsomt vil det vel derimot være, hvorledes man ut fra de nævnte forfatteres standpunkt vil bedømme forholdet, når den handlende vel har ønsket at hjelpe den angrepne, men hvor dette ønske ikke er kausalt i forhold til handlingen, idet det uten at det kunde ha fremkaldt beslutningen alene, har optrådt sammen med et andet motiv, som også alene hadde været sterkt nok hertil.

Når det i straffeloven heter, at det er nødverge, når en handling »foretages til avvergelse av eller forsvar mot« o. s. v. ligger det vistnok efter ordlyden nærmest at anta, at handlingen må være foretat netop i hensigt at avverge angrepet, med andre ord, at ønsket om at forhindre retskrænkelsen må være motivet for handlingen. Straffeloven bruker imidlertid i andre anvendelser uttrykk, som i endnu sterkere grad kan synes at tyde på, at en bestemt hensigt må foreligge, uten at man dog har følt sig bundet derav, når en bokstavelig forståelse fører til mindre heldige resultater, og det må antages, at uttrykksmåten er valgt i mangel av et tilstrækkelig kortfattet koncisere uttrykk for lovens tanke. Således har man ikke villet forstå uttrykket »tilsigtedes« i strl. § 49 derhen, at opnåelse av det forbryderske resultat må ha været motivet til forsøkshandlingen⁹⁾. Er dette riktig, vil man heller ikke

⁸⁾ L. c. s. 117.

⁹⁾ Hagerup: l. c. s. 176—77, jfr. Retst. 1887 s. 519, 1902 s. 260, 1904 s. 764.

kunne legge nogen avgjørende vægt på den lignende uttryksmåte i strl. § 48.

Mot en bokstavelig fortolkning av det nævnte uttrykk i straffeloven taler for det første den usikkerhet med hensyn til bevisspørsmålet, som vil bli følgen. Medens det i almindelighet ikke vil være nogen særlig vanskelighet forbundet med at konstatere, hvorvidt den handlende har hat til hensikt at tilføre et bestemt resultat som faktisk er uforenelig med angrepets fuldførelse, vil det ofte være forbundet med de allerstørste vanskeligheter at avgjøre, om netop denne egenskap ved resultatet har hat nogen motiverende inndflydelse på handlingen. Det hjelper ikke her at henvise til princippet *in dubio pro reo*. Ti dette princip yder ingenlunde nogen fuld sikkerhet mot feilgrep. I almindelighet vil man vel forøvrig alene på grundlag av den handlendes tilståelse turde avgjøre spørsmålet derhen, at det retslig relevante motiv ikke har været tilstede. Men herav vil følgen på den anden side bli, at den ærlige og opriktige blir dømt, medens den løgnagtige går fri.

Avgjørende mot at forlange, at nødvergehandlingen skal være motivert ved ønsket om at forhindre retskrænkelser, er imidlertid såvidt skjønnes den av *Gram* nævnte omstændighet, at nødverge i en række tilfælde er likefrem pligt. Således må den i strl. § 387 forutsatte pligt til under visse betingelser at hjelpe personer i livsfare vistnok også gå ut på forsvaret mot retsstridige livsfarlige angrep. En videregående pligt til at forsvare andre kan flyte av en persons særlige stilling (f. eks. som polititjenestemand), eller den kan være begrundet i et særlig custodiaforhold til personer eller ting; dette gjælder f. eks. forældre i forhold til sine børn, barnepiken i forhold til de børn, hun er sat til at passe, og leietagerens eller depositarens forhold til den leiede eller deponerte gjenstand. Kræver man nu som betingelse for lovlig nødverge, at handlingen skal være motivert ved ønsket om at avverge retskrænkelsen, vil en person, der har pligt til at avverge denne, kunne komme i den ubehagelige situation, at han vil begå en retsstridighet og kanskje pådrage sig straf, hvad enten han

hjælper den angrepne eller ikke. Tænker man sig i det foran- nævnte eksempel med de tre rivaler, at B holder på at ta livet av A i det øieblik, C kommer til, og at C på en forholdsvis ufarlig måde vil kunne redde A. Hvis her C ikke skrider ind, og A som følge derav omkommer, blir C at straffe efter strl. § 387 for undlatelse av at komme et menneske i livsfare til hjælp. Skrider C derimot ind, blir han at straffe for sin voldelige adfærd mot B (angriperen), idet de subjektive betingelser for nødverge mangler. Likefrem grelt vil forholdet kunne stille sig, hvor vedkommende har en særlig pligt til at skride ind, og hvor dennes forsømmelse medfører samme ansvar for følgerne, som om disse var forvoldt ved positiv handling. Sæt for eks., at A har en liten søn, som han av en eller anden grund gjerne vil bli kvit. A kommer til i det øieblik, hans fiende B er i færd med at ta livet av gutten. A nærer intet ønske om at redde sin søn men vel om at benytte sig av den længe ventede gunstige anledning til at ta hævn over B for en tidligere tilføiet krænkelse. Hvis her A undlater at skride ind, med den følge at sønnen omkommer, blir han at straffe for drap av sønnen. Skrider han derimot ind og derunder nedlægger B, blir han efter den av Gram m. fl. hævdede lære at straffe for drap av B, idet de nødvendige subjektive betingelser for nødverge mangler. Situationen har med andre ord en vis likhet med Per Gynts bekjendte: »om jeg hamrer eller hamres, likefuldt saa skal der jamres«.

Gram¹⁰⁾ søker at undgå denne selvmotsigelse ved at anta, at loven i tilfælde av den her omhandlede art gjør det til pligt ikke alene faktisk at skride ind, men at skride ind netop i den hensigt at hjelpe den, der er stedt i nød. Herved vilde imidlertid loven i virkeligheten forlange det umulige. Ti man mene, hvad man vil om menneskets evne til frit at bestemme, hvordan han vil handle, så kan dog vel neppe nogen ville hævde, at det står et menneske frit at bestemme av hvilken grund, han vil handle. Det vil derhos være i strid med principet: »cogitationis poenam nemo pati-

¹⁰⁾ L. c. s. 128.

tur« at straffe en person, som har utført en ham av loven pålagt handling, alene fordi han ikke har handlet ut fra et bestemt av loven sanktioneret motiv.

Forlanger man som betingelse for lovlig nødverge, at handlingen skal være motivert ved ønsket om at forhindre retskrænkelsen, må man derfor ihvertfald gjøre en undtagelse for de tilfælde, hvor der består en retslig plikt til at komme den angrepne til hjelp. Eller rettere sagt, man måtte i slike tilfælde søke begrundelsen for handlingens retmæssighet utenfor reglerne om nødverge. Nu behøver man ganske vist ikke at gå langt for at finde et av nødvergereglerne uavhengig grundlag for retmæssigheten av handlinger, som loven selv påbyder. Et tilstrækkelig grundlag herfor har man allerede deri, at handlingens foretagelse er en plikt. Ti hvad loven gjør til plikt, må med begrepsnødvendighet også være retmæssig. Spørsmålet blir imidlertid da, om pligten til at forsvare andre mot retsstridige angrep og dermed også den med pligten forbundne retmæssighet, også gjelder utenfor tilfælde, hvor handlingen dækkes av reglerne om nødverge. Dette spørsmål må utvilsomt besvares benægtende, forsåvidt som der ikke vil kunne påvises en plikt til i noget tilfælde at gå hårdere tilverks overfor angriperen, end hvad der ligger indenfor de av straffelovens § 48 optrukne grænser for nødvergeretten¹¹⁾ (s: nødvendighet og tilbørighet). Men erkjendes det først, at nødvergereglerne i denne henseende er bestemmende for omfanget av den her omhandlede handleplikt, synes det samme at måtte gjælde også i andre henseender. Navnlig vilde det være åbenbart unaturlig, om en person, fordi han ved en avtale av rent privatretslig natur eller som følge av et forhold av familieretslig art har påtatt sig en særlig kustodiaplikt i forhold til bestemte personer eller ting, dermed skulde kunne opnå en i nogensomhelst henseende vi-

¹¹⁾ Hermed er ikke sagt, at pligten til at forsvare andre altid gaar saa vidt som til denne rets grænser. Jfr. således strl. § 387, der kun straffer den, der undlater at hjelpe, naar det er ham mulig uten særlig fare eller opofrelse for ham selv eller andre.

deregaaende ret til at gjøre indgrep i tredjemands retsfære, end hvad der følger av de almindelige regler om nødverge. Og da ret i så henseende er en nødvendig følge av pligt, er dette ensbetydende med, at handlepligten overhovedet ikke kan antages at strække sig længer, end de almindelige regler om nødverge dækker forholdet. Om at innskranke handlepligten til de tilfælde, hvor ønsket om at forhindre retskrænkelser er istand til at øve motiverende indflydelse på handlingen, kan der imidlertid av let forståelige grunde ikke godt bli tale.

Det må således vistnok antages, at det til lovlig nødverge ikke utkræves, at handlingen er motivert ved ønsket om at avverge angrepet. Avgjørende blir således alene, om det ved handlingen forønskede resultat faktisk er uforenelig med angrepets fuldførelse.

Har det forønskede resultat den egenskap, at det er uforenelig med angrepets fuldførelse, blir handlingen at bedømme under synspunktet nødverge uten hensyn til, om det samme forønskede resultat opnåes eller ikke. Men omvendt har det ingen betydning, at handlingen faktisk har hat angrepets ophør tilfølge, når denne følge ikke står i forbindelse med et ved handlingen forønsket resultat. Således blir det ikke at bedømme under synspunktet nødverge, om A som i fællesskap med B har overfaldt C, i kampens hete av vanvare rammer og beskadiger B med den sten, som var tiltænkt C, således at B blir ukampdygtig, og angrepet som følge derav må ophøre.

Efter den av *Gram* hævdede opfatning, hvorefter nødverge kun foreligger, hvor handlingen er motivert ved ønsket om at avverge retskrænkelsen, er det klart, at der overhovedet ikke kan bli tale om nødverge, hvor den handlende ikke har hat kjendskap til, at det ved handlingen forønskede resultat er uforenelig med angrepets fuldførelse, altså navnlig hvor den handlende overhovedet ikke har kjendskap til det retsstridige angrep. Hvor således — for at holde os til Grams eget eksempel — »en bandit har lagt sig i bakhold bak et gjerde for at skyde en fiende ned, og denne uten at

ane, at banditten har hin hensigt, altså uten at se, at der foreligger et overhængende¹²⁾ retsstridig angrep, benyttende sig av den forefaldende leilighet, idet han f. eks. ser sin fiendes hoved over gjerdet, legger an og er så heldig at tilføie sin fiende et dødelig sår«, vil der efter den av Gram hævdede opfatning »aldeles ikke bli tale om, at pågjældende under den straffesak, som måtte bli reist imot ham, ene på grund av den objektivt foreliggende situation, skal kunne skyde sig ind under nødvergebestemmelserne. Han må finde sig i at bli dømt for fuldbyrdet mord«¹³⁾.

Efter den av mig hævdede opfatning, hvorefter der til nødverge alene kræves et ved handlingen forønsket resultat, som faktisk er uforenelig med angrepets fuldførelse, må man derimot konsekvent anerkjende, at der objektivt set kan foreligge nødverge, selv hvor den handlende ikke har hat kjendskap til den nævnte egenskap ved det forønskede resultat, altså også hvor han overhovedet ikke har hat kjendskap til, at et retsstridig angrep forestod. Han vil folgelig i det fra Gram hentede eksempel ikke kunne straffes for fuldbyrdet drap, derimot vel for forsøk¹⁴⁾. At vedkommende derved vil opnå en høist ubegrunnet nedsættelse av straffen, skal villig indrømmes; denne bebreidelse rammer imidlertid ikke den her hævdede lære om de subjektive betingelser for nødverge, men derimot straffelovens forsøksregler, nemlig bestemmelsen i strl. § 51, hvorefter forsøk — selv det fuldendte — altid skal straffes mildere end den fuldbyrdede forbrydelse¹⁵⁾.

¹²⁾ Den danske straffelov (§ 40) kræver som betingelse for nødverge, at angrepet skal være påbegyndt eller overhængende.

¹³⁾ Gram l. c. s. 114—15.

¹⁴⁾ Jfr. Torp l. c. s. 459. Bar l. c. III s. 206—7 vil derimot i tilfælde av denne art ikke engang anvende straf for forsøk.

¹⁵⁾ Torp l. c.

§ 12.

Forsvarets nødvendighet.

I. Lovlig nødverge foreligger kun, forsåvidt forsvarshandlingen er nødvendig til avvergelse av eller forsvar mot det retsstridige angrep. Kan avvergelse eller forsvar ske på anden måte, er nødverge overhovedet ikke tilladt. Og kan angrepet ikke avverges på anden måte end ved nødverge, må der ihvertfald ikke anvendes kraftigere forsvarsmidler end nødvendig.

Ved bedømmelsen av det anvendte forsvarsmiddels nødvendighet synes det klart, at man forsåvidt må stille sig på nødvergeutoverens standpunkt, som det avgjørende må være, om han kunde ha avverget angrepet på en for angriperen mere lempelig måte, hvorimot det ikke kommer i betragtning, om en anden i hans sted kunde ha gjort dette. Har således den angrepne brukt skytevåben, er det uten betydning for bedømmelsen av nødvendigheten herav, at en kraftigere person i hans sted vilde ha kunnet avslå angrepet på en for angriperen mindre skadelig måte ved hjelp av sin legemsstyrke alene. Og er det en blind person, som overfalles, kommer det ved bedømmelsen av hans selvforsvar ikke i betragtning, at en person med normalt syn i den overfaldnes situation vilde ha hat til rådighet en for angriperen lempeligere utvei. Klarest er dette, hvor denne lempeligere utvei er av den art, at den overhovedet alene kan benyttes av personer, der har sit syn i behold. Men forholdet stiller sig ganske på samme måte, hvor den overfaldne på grund av sin blindhet ikke har kunnet kjende til, at den lempeligere utvei stod åpen, for eks. ikke har kunnet vide, at der lå en revolver inden hans rækkevidde, hvormed han vilde ha kunnet true angriperen til at avstå fra sit forehavende og derved ha undgått at tilføie ham legemlig molest. I den ene som i det andet tilfælde har den angrepne faktisk været avskåret fra at anvende den for angriperen lempeligere utvei.

Alltså: Den nødvergeutover, som hverken har kjendt eller

har k u n n e t kjende en lempeligere måte at avslå angrepet på, han har faktisk heller ikke k u n n e t avslå angrepet på lempeligere måte. Han har med andre ord ikke overskredet grænserne for det nødvendige. Sålangt må under enhver omstændighed det subjektive standpunkt være avgjørende.

Derimot vil man muligen fra et strengt logisk synspunkt anse grænserne for det nødvendige som overskredet, hvor nødvergeutøveren vel har været eller kunde ha været opmerksom på den lempeligere forholdsregel i og for sig, men ikke har anset den effektiv nok, fordi de faktiske omstændigheter ved angrepet, der betingede effektiviteten av det lempeligere middel, ikke var ham bekjendt. Således f. eks., hvor den blinde ikke kjender til, at angriperen er en kraftløs ufarlig krøpling, eller hvor den, der overfalles av en med revolver bevæbnet bandit, er uvidende om, at revolveren ikke er ladet. Hvor nødvergeutøveren efter forholdene — slik som det forutsættes i de to nævnte eksempler — heller ikke k u n n e t kjende den faktiske omstændighet ved angrepet, der betingede effektiviteten av lempeligere midler (hvor hans manglende kjendskap til denne omstændighet med andre ord ikke kan legges ham til last), synes der dog i virkeligheten ingen indre forskjell på det her omhandlede tilfælde og det tidligere nævnte — at den lempeligere forholdsregel overhovedet ikke kunde erkjendes, og ihvertfald er der ingensomhelst legislativ grund til at behandle de to tilfælde forskjellig. Efter straffeloven blir da også begge tilfælde at bedømme på samme måte¹⁾. Avgjørende er efter strl. § 48. »hvad der fremstillede sig som fornødent«. Hermed er det sagt, at muligheten av en lempeligere fremgangsmåte ikke kommer i betragtning, når de faktiske omstændigheter ved angrepet, der betingede denne mulighet, ikke kunde kjendes av nødvergeutøveren.

¹⁾ Jfr. dog *Hagerup*: Strafferet s. 245, hvor der læres, at urigtige forestillinger om hvad der er fornødent begrunder straffrihet efter strl. § 42, en opfatning som forøvrig synes at stemme mindre godt med den nedenfor under note 2 refererte uttalelse av samme forfatter.

Endelig kan forholdet være det, at de faktiske omstændigheder ved angrepet, der betingede muligheden av en lempeligere fremgangsmåte, vel har været kjendelige for nødvergeutøveren, men av denne er blit feil vurdert med det resultat, at det mere hårdhændte middel er blit fundet nødvendig. En sådan feil kan enten være av den art, at den selv for den samvittighedsfulde og fornuftige nødvergeutøver ikke kunde undgås, for eks., fordi der ikke var tid til nærmere overveielse. I dette tilfælde må feilen utvilsomt sættes ut av betraktning. Eller feilen kan skyldes skjødesløshet eller ufornuft — man tænke sig, at angrepne er en hysterisk person, der ute av stand til ræsonnere nøkternt nærer overspændte begreper om, hvad der skal til for at avverge angrepet. Skulde loven også sette feil av denne art ut av betraktning ved bedømmelsen av nødvergehandlingens retmæssighet, vilde det være det samme som at sette premie for skjødesløshet og dumhet. Den skjødesløse eller dumme vilde få videregående nødvergeret end den samvittighedsfulde og fornuftige. En sådan meningsløshet går det imidlertid ikke an at lægge ind i loven, selv om dens uttryksmåte er nok så sterkt subjektivt farvet²⁾. Dumhet kan efter omstændighetene medføre a n s v a r s f r i h e t, og dermed er denne menneskelige egenskap ydet alt det hensyn fra retsordenens side, som den tilkommer. Og skjødesløshet er der her likeså lidt som ellers nogen grund for retsordenen til at fremelske.

Er det nødvendig at bruke et bestemt forsvarsmiddel, over hvis virkning den handlende ikke er herre, er det uten betydning om handlingen får en større virkning, hvor en mindre kunde ha gjort samme nytte. Er det for eks. nødvendig at bruke skydevåben, uten at der er tid og anledning til at ta ordentlig sigte, og angriperen som følge derav ved

²⁾ Jfr. dog *Hagerup* l. c. s. 240, hvor det uttales, at handlingen vil være ikke blot straffri, men ogsaa retmæssig, naar den handlende er en særlig indskrænket eller overspændt person, der har ganske urimelige forestillinger om de midler, der utkræves for at avverge angrepet.

skuddet tilføies en større molest, hvor en mindre kunde ha gjort ham uskadelig, er denne følge uten betydning for handlingens retmæssighet. Og med hensynet til herredømmet over forsvarsmidlets virkninger må den handlendes individuelle ævner være avgjørende. Har således den angrepne måttet bruke skydevåben, og dette har hat dræpende virkning for angriperen, er forsvarshandlingen likefuldt retmæssig, om en mere øvet skytte i den angrepnes sted vilde ha kunnet uskadeliggjøre angriperen ved at anbringe en kule på en mindre skjæbnesvanger måte. Man pligter ikke at avstå fra benyttelse av det eneste effektive forsvarsmiddel, der står til ens rådighet, fordi man ikke er herre over dettes virkninger.

Videre merkes, at man må kunne anvende så kraftige forholdsregler, at man har sikkerhet for, at de er tilstrækkelige. Ingen pligter at innskrenke sig til det lempeligere middel, medmindre også dettes effektivitet er hævet over enhver fornuftig tvil eller ihvertfald er likeså sikker som det hårdere.

En mislykket forsvarshandling vil ikke i noget tilfælde kunne siges at overskride det nødvendige, hvor det med de forhånden værende forsvarsmidler overhovedet ikke havde været mulig at motstå angrepet. Derimot må vistnok også en mislykket forsvarshandling ansees som overskridelse, hvor angrepet kunde ha været avverget ved en anden og for angriperen mindre ødelæggende handling.

Tvilsom kan bedømmelsen av forsvarshandlingens nødvendighet stille sig, hvor den handlende kan avslå angrepet på flere måter, hvorav den, der er lempeligst for angriperen, er forbundet med større besvær, ulempe eller tap for den handlende end de for angriperen mere hårdhendte. Således for eksempel, hvor man har valget mellem at nedskyde en ubevæbnet angriper og at indlate sig i et korporlig håndgemæng, for hvis utfald den angrepne vistnok ikke behøver at nære nogen frygt, men som dog må forutsees at volde ham både besvær og ubehageligheter i form av knubs og stød og

odelagte klæder, forinden han får angriperen uskadeliggjort. Hvor den for angriperen lemfældigste fremgangsmåte alene vil volde den handlende ganske ubetydelig mere ulempe o. l. end den mere hårdhændte, vil man vel ikke betænke sig på at betegne det som unødvendig, når den handlende desuagtet vælger den sidstnævnte fremgangsmåte. Anderledes vil derimot kunne stille sig, hvor den lemfældigere fremgangsmåte er forbundet med væsentlig større ulempe o. l. Hvor grænsen her skal trækkes, er klarligvis et spørgsmål av meget stor betydning efter de straffelove, der ikke stiller andre krav til forsvarshandlingen, end at den skal være nødvendig. Ikke så derimot efter den norske straffelov, der stiller det yderligere krav, at handlingen ikke må være utilbørlig. Hos os vil man som følge herav lægge vægten på, hvorvidt det under de konkrete omstændigheder må ansees som tilbørlig eller ikke at anvende den for angriperen mere hårdhændte fremgangsmåte, når en mere lemfældig, men for den handlende mindre ønskelig utvei står åpen. Og ved bedømmelsen herav, vil man ikke bare ta hensyn til, hvor meget mere hårdhændt den ene fremgangsmåte er end den anden for angriperen, og til hvor meget større ulempe den anden fremgangsmåte i forhold til den førstnævnte repræsenterer for den handlende, men også til den større eller mindre hensynsfuldhet i behandling, som angriperen efter sit subjektive forhold etisk set fortjener.

Noget anderledes stiller forholdet sig, hvor der er spørsmål om flere fremgangsmåter, hvorav den for angriperen lempeligste også gjør indgrep i tredjemands retssfære. Om at vælge den for tredjemand skadelige fremgangsmåte kan det selvfølgelig alene bli tale, når man dermed ikke begår noget retsbrud overfor den samme tredjemand, altsaa navnlig når indgrepet overfor ham kan retfærdiggjøres ved reglerne om nødtilstand. Efter straffelovens § 47 må da først og fremst kræves, at det man ved indgrepet overfor tredjemand opnår i retning av større lempelighet overfor angriperen, er at anse som særdeles betydelig i forhold til den skade, som

voldes tredjemand. Men da strl. § 47 kræver en på anden måde uavvendelig fare, og da faren for at angriperen kan komme til skade i alle tilfælde kan anvendes ved, at den angrepne undlater at forsvare sig, vil reglerne om nødtilstand ikke kunne retfærdiggjøre indgrepet overfor tredjemand, medmindre også den angrepne på sin side er truet af fare, der er særdeles betydelig i forhold til det tap, som kan påføres tredjemand, og denne fare ikke kan anvendes f. eks. ved flugt. Foreligger disse betingelser, må bedømmelsen forøvrig afhænge af, hvorvidt det under de konkrete omstændigheder kan ansees tilbørlig eller ikke at anvende den for angriperen mere hårdhændte fremgangsmåde, når en for angriperen mere lemfældig men tredjemand berørende utvei står åben. Også herved må der lægges væsentlig vægt på angriperens større eller mindre skyld.

II. Avgjørende er, om handlingen er nødvendig til avvergelse eller forsvar (jfr. lovens uttryksmåde »fornødent hertil«). Derimot kommer det efter straffeloven ikke i betragtning, om faren kan anvendes også på anden måde end ved avvergelse eller forsvar. Om adgangen til flugt står åben, pligter man altså ikke at benytte sig derav. Flugt er det modsatte af forsvar³⁾, og til feighet er man ikke forpligtet. Det anførte gjælder ikke bare flugt i bokstave-

³⁾ Skade, som voldes angriperen ved den angrepnes flugt, f. eks. når den flygtende trækker i angriperens nysåede akker, skulde strengt taget bli at bedømme efter reglerne om nødtilstand, ikke nødverge. Dette vil imidlertid føre til aabenbart urimelige resultater, idet sådan skade alene vil være at anse som retmæssig voldt, hvor den fare, som truede den angrepne fra angriperens side, var særdeles betydelig i forhold til den skade, han ved sin flugt tilføjer angriperen. Man må derfor vistnok være berettiget til at anvende reglerne om nødverge analogisk på handlinger, som den angrepne foretar under flugten. Navnlig synes dette klart, hvor det gjælder handlinger, som den flygtende foretar i hensigt at lægge hindringer i veien for den angripandes forfølgelse. Således f. eks. naar A, der overfaldes av B, flygter forfulgt av denne ned til stranden, hvor begges båter ligger fortoiet, og A for at hindre at B indhenter ham under den videre flugt tilvands, knuser bunden i B's båt med en sten.

lig forstand, men ogsaa enhver anden utvei, hvorved man kan unddrage sig angrepet istedetfor at avverge eller motstå det. Den omstændighet, at den slags utveier står åpne, utelukker ikke retten til forsvar. I så henseende er der en væsentlig forskjel mellem nødvergeretten og nødretten. Nødretten forutsætter efter strl. § 47 en »på anden måte uavvendelig« fare, derunder også at faren ikke kan avvendes ved flugt. Overfor dyrs angrep pligter man altså om mulig at flygte fremfor at forsvare sig. Også ved flugt kan fare avvendes. Avvergelse eller forsvar kan derimot begrepsmæssig ikke ske ved flugt, og nødvergeretten foreligger derfor — hvad der også utvilsomt stemmer med sakens natur — uten hensyn til, om adgangen til flugt står åpen.

Hvorvidt en utvei, hvorved faren kan avvendes, er at anse som avvergelse (forsvar) eller som undvigelse, kan undertiden være tvilsomt. Som avvergelse må det ansees, når man ved at true angriperen eller ved anmeldelse til offentlig myndighet kan få forhindret retskrænkelsen. Hvor angrepet åbenbart beror på en misforståelse, må vel berigtigelse av denne ansees som avvergelse, når feiltagelsen gjælder omstændigheter, hvorpå angrepets retmæssighet beror, men ellers ikke. Hvor således en politikonstabel vil arrestere A. i den feilagtige tro, at det er B., mot hvem arrestordre er utstedt, må A. ansees forpligtet til at gjøre opmerksom på feiltagelsen. Hvor derimot en person vil ta livet av A. i den tro, at det er sin foretrukne rival B., kan A. ikke ansees forpligtet til at gjøre opmerksom på feiltagelsen. Ti angrepet vilde her ha været uretmæssig, selv om det virkelige forhold havde været som av angriperen antat, og det vil i virkeligheten kun være feighet, om A. søkte at slippe fra ved at gjøre opmerksom på feiltagelsen. — En undgaaelse vil ligge i enhver anmodning om skaansel eller beden om undskyldning, i enhver tilbakekaldelse av injurierende utsagn og i enhver nødlogn, idetheftaget i enhver optræden, som for en normalt ærekjær mand vil føles som indubærende et

moment av feighet. Utveier av denne art utelukker ikke retten til nødverge. Paa samme måte er det klart, at en uberettiget besidder av en ting ikke er avskåret fra nødverge overfor tingens eier, fordi om han kan forebygge dennes angrep ved at gi ham tingen tilbake.

III. Strengt konsekvent skulde det for spørsmålet, om forsvaret har været holdt indenfor grænserne for det nødvendige, ikke spille nogen rolle, om de flere forskjellige utveie, hvorom der har kunnet være tale, har stået åpne samtidig eller på forskjellige tidspunkter. Også den nødvergeutøver, som har forsømt at gripe ind på et tidligere tidspunkt, da det kunde ha skedd på en for angriperen relativt uskadelig måte, og derfor senere for at avverge angrepet må gripe til mere hårdhændte forholdsregler, skulde altså ansees at ha overskredet det nødvendiges grænser.

Vægtige reelle hensyn taler imidlertid imot at trække denne konsekvens, idet reglen om forsvarets nødvendighet, forstått på en sådan måte, dels vilde virke likefrem som en fælde for den sagtmodige og hensynsfulde, der i det længste kvier sig for at tilføie andre nogen overlast, dels vil kunne føre til, at man av frygt for følgerne av at forsømme det gunstigste tidspunkt vil slå løs, endnu forinden der haves den tilstrækkelige oversigt over situationen, hvorved lettelig sammenstøt vil kunne opstaa, som ellers ikke vilde ha fundet sted, eller som ihvertfald vilde ha tat et mindre ondartet forløp.

Eller ikke vil en sådan konsekvens stemme godt med den i strafferetslig henseende ubetingede ansvarsfrihet i tilfælde av provokation (jfr. foran § 9). De to tilfælde er i virkeligheten temmelig nær beslegtet. Ved provokation er selve angrepet — og dermed nødvendigheten av overhovedet at anvende forsvarsmidler — selvforskyldt; i det her omhandlede tilfælde er det selvforskyldt, at angrepet har utviklet sig så vidt, at de lempeligere midler, som tidligere hadde været tilstrækkelige, nu ikke lenger er det. Men gjæl-

der der ansvarsfrihet i det første tilfælde, synes der end mindre grund til at statuere ansvar i det sidste.

Derimot må den omstændighet, at nødvergeutøveren har forsomt en tidligere anledning, da angrepet kunde ha været avverget på en relativt uskadelig måte, kunne komme i betragtning ved bedømmelsen av tilbørligheten av hans forhold som nødvergeutøver, jfr. nedenfor § 13.

§ 13.

Forsvarets tilbørlighet.

Nogen begrænsning utover den, at der ikke må gåes videre end nødvendig av hensyn til forsvaret, ligger ikke i nødvergerettens natur. De fleste straffelove opstiller heller ikke nogen yderligere begrænsning. I teorien har man dog tildels hævdet, at der bør kræves en vis forholdsmæssighet mellem det, som angrepet truer med, og det onde som tilføies angriperen. Utslag av denne betragtning findes også i enkelte straffelove. Således foreskrev den preussiske Allgem. Landrecht II Tit. 20 § 520 ganske i sin almindelighet: »Auch muss das zur Abwendung des Schadens gewählte Mittel mit dem Schaden selbst, welcher durch die Notwehr abgewendet werden soll, in Verhältnis stehen.« Overensstemmende hermed var også Sachsens straffelov art. 91. Den danske straffelovs § 40 bestemmer, at det kun til forsvar av liv, helbred eller velfærd skal være tilladt at anvende sådanne forsvarsmidler, ved hvilke angriperens liv utsættes for oiesynlig fare. Den svenske straffelov tilsteder i kap. 5 § 7 ubegrænset nødverge, hvor nogen blir »öfverfallen med våld eller hot som indebär trängande fara« samt mot den, som »begår indbrott eller eljest tränger sig olofligen in i annans rum, gård eller fartyg nattetid eller sätter sig til motvärn emot den som sit värja eller å bar gärning återtaga vill«, men kræver i kap. 5 § 10 i alle andre tilfælde av nødverge, at forsvarsmidlet ikke må

stå »i uppenbart missförhållande till den skada som af angrepet var att befara.«

At straffeloven av 1842 erklærte ethvert nødvendig forsvarsmiddel for rettmæssig, er allerede tidligere nævnt, og likeså hvorledes Høiesteret i dette stykke har sat sig ut over loven.

Det kan næppe bestrides, at det overfor ubetydelige krænkelse, som heller ikke i subjektiv henseende er syn- derlig graverende, undertiden vil kunne være en i moralsk henseende prisværdig gerning, at den angrepne foretrækker at ofre sin ret fremfor at hævde den med opofrelse av angriperens liv eller helbred¹⁾.

Et ganske andet spørgsmål er det imidlertid, om denne moralske pligt til eftergivelse og retsopofrelse under nogen omstændighet av loven bør gjøres til en likefrem retspligt. Herimot kan der såvidt skjønnes med avgjørende vægt indvendes, at den lov, som forbyr den angrepne at benytte sig av det eneste middel, hvorved en retskrænkelse kan forhindres, i virkeligheten beskytter og støtter uretten i dens kamp mot retten og gjør sig derved selv til likefrem medskyldig i retskrænkelsen. At en lov på denne måte tar parti for uretten mot retten, er imidlertid retslig set en uhyrlighet — et retslig selvmord — likesom det heller ikke kan erkjendes at være etisk berettiget at gjøre en moralsk pligt av den her omhandlede art til en retspligt.

Foruten principielle indvendinger mot innskærnkninger i nødvergeretten har man også de rent praktiske vanskeligheter, som straffelovskommissionen fremhæver, nemlig »vanskeligheten ved at opstille nogen holdbar begrænsning der er skikket til ikklædes lovsform. I virkeligheten vil alle bestemt formulerte begrænsninger måtte bli mere eller mindre vilkårlige uten derfor at vinde i utvetydighet, og dette får her så meget mere vekt, som denne materie er en av dem, der allerminst egner sig til at ordnes gjennem posi-

¹⁾ Jfr. *Hagströmer*: Bilag IV til fjerde nordiske juristmotes forhandling s. 12.

live og vidtløftige regler, som den angrepne dog enten ikke vil kjende eller ialfald ikke ha nogen klar erindring av i handlingens oieblik²⁾.

Den for lovgiveren letvindteste måtte at slippe fra disse vanskeligheter på, når han tiltrods for dem forkaster den absolute nødvergeret, er selvfølgelig at vise dem helt fra sig og gi dommeren frie hænder. Heri ligger imidlertid en utilbørlig falliterklæring fra lovgiverens side, hvorved han vælter de uløste vanskeligheter over på dommerens skuldre og prisgir den enkelte til en tilfældig domstols vilkårlighet.

Dette uheldigst tænkelige standpunkt indtar den norske straffelov, idet den forlanger, at forsvaret ikke må gå lenger end tilbørlig³⁾. Herom heter det i kommissionens motiver (s. 85): »I virkeligheten vil det {ø: at loven opgir selv at bestemme det rette grænser og overlater dette til domstolene i det enkelte tilfælde) intet andet kunne være end den levende retsbevidsthets selv, som den går efter, der i god tro til forsvar for sin ret slår en anden ihjæl. Denne retsbevidsthets må derfor også være hans dommer.« Dette høres jo smukt ut og betragtningen vilde ha adskillig for sig, såfremt der eksisterte noget sådant som en almindelig »levende retsbevidsthets« som gjenspeilet sig hos de enkelte individer, og som derfor var den samme hos den, der har utøvet nødverge, og den der skal være hans dommer. En sådan almindelig retsbevidsthets eksisterer imidlertid uheldigvis ikke. A har sin retsbevidsthets, likeså B og C o. s. v. Men A's retsbevidsthets er forskjellig fra B's, begge disses rets-

²⁾ Straffelovkommissionens motiver s. 85.

³⁾ Av fremmede love indtar såvidt sees alene den hollandske et lignende standpunkt. Derimot er vor straffelovs eksempel fulgt av et par nyere utkast, nemlig det østerrikske regjeringsforslag (§ 11) og *Torps* danske utkast (§ 13). Også de forskjellige schweiziske utkast (senest av 1916 art. 34) indtar et lignende standpunkt, idet der kræves at forsvaret skal ske på en »den Umstände angemessenen Weise«. Derimot foreslaar saavel det tyske kommissionsutkast av 1909 (§ 63) som det av *Liszt* m. fl. utgivne *Gegenentwurf* (§ 25) den absolute nødvergeret opretholdt.

bevisthet igjen forskjellig fra C's o. s. v. Den såkaldte »almindelige retsbevidsthed« som enhet betragtet er et av retsvidenskapen opkonstruert fantom. Når derfor »den levende retsbevidsthed selv« sættes til dommer, befriet fra alle de bånd og skranker, som objektive retsregler etablerer, er dette i virkeligheten det samme som, at det enkelte individ helt prisgives til et tilfældig medindvids vilkårlighet. Når man erindrer, hvilke utslag denne »levende retsbevidsthed« kunde gi sig i selve Høisteret få år før straffelovsrevisionens påbegyndelse, synes lovens standpunkt dobbelt forkastelig.

Avgjørende er efter straffeloven, om det »må agtes ubetinget utilbørlig at tilføie et så stort onde som ved handlingen tilsigtet.« Det følger likefrem av lovens uttryksmåte, at den handlendes subjektive forestillinger om handlingens tilbørlighet er uten betydning for, hvorvidt grænserne for nødverge er overskredet. Derimot vil en vildfarelse fra den handlendes side kunne bevirke straffrihet efter strl. § 42, såfremt vildfarelsen gjælder de omstændigheter, på grundlag av hvilke handlingens tilbørlighet blir at bedømme, likesom hans individuelle etiske principer vil kunne medføre straffenedsættelse resp. straffrihet efter strl. § 57.

Med uttrykket »ubetinget utilbørlig« er der efter straffekommissionens mening »draget omsorg for, at ingen normalt konstruert person, der virkelig har handlet i god tro, således som han finder at kunne forsvare for sin egen samvittighet, skal kunne utsættes for tiltale og fældelse⁴⁾. Meningen må vel være, at alene en grov overskridelse av grænserne for det tilbørlige skal komme i betragtning.

Avgjørende er størrelsen av det tilsigtede onde. Lovens uttryksmåte fører her med nødvendighet til den fortolkning, at den omstændighet, at det tilføiede onde må agtes ubetinget utilbørlig, ikke kommer i betragtning, hvor et så stort ikke er tilsigtet — et standpunkt, der i høi grad har rimeligheten for sig, men som efter lovens utgangspunkt synes mindre konsekvent. Er et så stort onde som det til-

§ 4) Motiverne s. 86.

foiede ikke tilsett, er handlingen ikke alene straffri men — da straffelovens nødvergedefinition som foran (§ 4) nævnt må antages at referere sig til betingelserne for lovlig ikke bare for straffri nødverge — ogsaa objektiv retmæssig uten hensyn til, om det tilfoiede onde i og for sig må agtes ubetinget utilbørlig, forutsat selvfølgelig, at ondet var nødvendig til avvergelse eller forsvar, og at de fornødne subjektive betingelser (jfr. foran § 11 III) foreligger. Hvor for eks. den angrepne sigter på angriperens ben, men rammer ham i hjertet med dødelig følge⁵⁾, vil handlingen være fuldt retmæssig nødverge, uanset om man under de foreliggende omstændigheter måtte agte det ubetinget utilbørlig at avslå angrepet ved at berøve angriperen livet.

Derimot bør man vel ikke forstå uttrykket »tilsette« så snævert, at ondet for at komme i betraktning som utilbørlig må være et sådant, som den handlende har hat til likefrem hensigt at tilføie angriperen. Ethvert forsættlig tilføiet onde må formentlig her komme i betraktning. Til uagtsomhet blir derimot ikke at ta hensyn, forutsat selvfølgelig at uagtsomheten ikke således som i det nys nævnte eksempel er ensbetydende med, at vedkommende hadde det i sin magt at avverge angrepet på en mindre skadelig måte, og følgerig med at handlingen har overskredet det nødvendige.

De momenter, på grundlag av hvilke straffeloven vil ha ondets tilbørlighet vurderet, er »angrepets farlighet, angriperens skyld eller det angrepne retsgode«. Der melder sig da straks det spørsmål, om denne opregning er at anse som uttømmende, eller om der også er adgang til at ta hensyn til andre omstændigheter, som vil kunne være av betydning for den etiske bedømmelse av forsvarshandlingen, således for eks. om den angrepne selv har forskyldt angrepet⁶⁾, eller

⁵⁾ Angående spørsmålet om forsvarshandlingens nødvendighet i slike tilfælde jfr. foran s. 75—76.

⁶⁾ Praktisk betydning vil spørsmålet her alene få, hvor angriperen selv er uten subjektiv skyld. Ellers vil det nævnte moment under en-

at han ved en ikke vanærende flugt (navnlig hvor angriperen er utilregnelig) kunde ha unddraget sig dette⁷⁾. Det rette må vistnok være — hvilket også synes at ha været forutsættningen under lovens utarbeidelse⁸⁾ — alene at tillægge den nævnte opregning veiledende betydning. En etisk vurdering blir jo i virkeligheten ganske umulig, hvis der alene skal kunne tages hensyn til nogen enkelte av de momenter, som er avgjørende for en handlings moralske beskaffenhet. Det vilde desuten i praktisk henseende være ganske fåfængt av loven at søke forebygget, at dommen over handlingen influeres av de utenforliggende omstændigheter, idet disse, så sandt de er bragt til kundskap, om end ubevidst hos den dømmende vil øve sin virkning på hans vurdering av de av loven selv fremhævede momenter.

Ved at nævne »angriperens skyld« som et selvstendig moment ved siden av angrepets farlighet, har loven tilkjendegitt, at det førstnævnte moment skal komme i betragtning uten hensyn til, om det er medbestemmende for angrepets farlighet eller overhovedet for situationens alvor objektivt set. Navnlig vil selv et forholdsvis ubetydelig angrep kunne berettigede til de voldsomste forholdsregler, hvor angriperens subjektive forhold er så graverende, at han ingen skånsomhet fortjener. Som særlig frækt betegner straffelovkommissionen⁹⁾ angriperens forhold, når han likefrem trodser sig frem i tillid til statens beskyttelse, med andre ord, hvor han er sig angrepets retsstridighet bevidst, men

hver omstændighet måtte komme i betragtning som medbestemmende med hensyn til angriperens skyld.

⁷⁾ At dette moment må komme i betragtning ved angrep av utilregnelige læres av *Hagerup* l. c. s. 243.

⁸⁾ Jfr. Straffelovkommissionens motiver s. 86 note 1, hvor det uttales: Har f. eks. den angrepne selv ved utilbørlig adfærd fremkaldt angrepet, ja er han måske selv den først angripende, der imidlertid ligger under og nu får en ordentlig dragt prygl med på kjøbet, vil hans adgang til at øve nødverge burde bedømmes ganske anderledes, end hvor han selv ingen skyld har i den medfart han lider.

⁹⁾ Motiverne s. 84 jfr. s. 86.

stoler på, at den angrepne ikke kan benytte det eneste middel, som står til hans rådighet, fordi dette vilde være for radikalt. Overfor sådanne angripere har det været straffelovkommissionens mening, at ethvert middel skal være tilladt.

At gå nærmere ind på, hvad der ligger i de av loven fremhævede vurderingsmomenter, er efter det foran udviklede overflødig.

Også ved vurderingen av forswarets tilbørighet må dommeren sætte sig ind i situationen i handlingsøieblikket¹⁰⁾. Avgjørende er, hvorledes angrepets farlighet, angriperens skyld o. s. v. måtte fortone sig for en almindelig fornuftig mand i handlingsøieblikket, ikke hvad der senere måtte komme for dagen med hensyn til disse momenter.

III.

OVERSKRIDELSE AV NØDVERGE.

§ 14.

Straffelovens § 48 sidste led bestemmer: »Har nogen overskredet grænserne for nødverge, er han dog straffri, hvis overskridelsen alene har fundet sted på grund av en ved angrepet fremkaldt sindsbevægelse eller bestyrtelse«.

For at grænserne for nødverge kan overskrides, må begrepsmæssig betingelserne for nødverge foreligge; overskridelsens særkjende i motsætning til den lovlige nødvergehandling består utelukkende i, at der er anvendt hårdere midler end nødvendig og tilbørig.

Først og fremst må der da foreligge et retsstridig angrep. Avvergelse av et retmæssig angrep er ikke overskridelse av nødverge. Tror den angrepne, at angrepet er retsstridig, blir forholdet at bedømme efter strl. § 42. Det samme gjælder et indbildt angrep¹⁾. Også i slike tilfælde er forøvrig

¹⁰⁾ Hagerup l. c. s. 242.

¹⁾ Jfr. Skeie: Avhandlinger (1913) s. 86 og H. R. D. i Retst. 1863

en slags overskridelse forsåvidt tænkelig, som det kan hende, at angjældendes handling, selv om der, som av ham antat, havde foreligget et retsstridig angrep, vilde ha været ufor-svarlig vidtgående. Efter principet i strl. § 42 kunde det synes at ligge nær at bedømme en sådan exces på samme måte som virkelig overskridelse av nødverge. Dette vilde dog ikke være riktig. Bestemmelsen om straffrihet ved over-skridelse av nødverge er ikke begrundet bare i hensynet til den angrepnes sindstilstand men også i, at angriperen ved sit retsstridige forhold har forspildt sit krav på rettens be-skyttelse²⁾. Det sidste hensyn er imidlertid ikke tilstede, hvor intet retsstridig angrep foreligger.

Angrepet må ikke kunne avverges u t e n nødverge, for eks. ved henvendelse til offentlig myndighet³⁾.

Angrepet må ikke være avsluttet⁴⁾. Fortsætter den an-grepne at slå løs på den anden, efterat angrepet er ophørt, kan der vel bli tale om strafnedsættelse efter strl. § 56 og efter omstændighetene endog om straffrihet efter strl. § 228 tredje led, men noget krav på straffrihet efter § 48 sidste led har vedkommende ikke. Forstår han ikke, at angrepet er avsluttet, blir forholdet at bedømme efter strl. § 42. Er hans uvidenheth undskyldelig, blir han følgelig straffri, så-fremt de efter angrepets avslutning foretagne handlinger be-dømt på grundlag av situationen slik som han oppfattet den, måtte fremstille sig som nødvendige og tilbørlige. Må hand-lingerne selv bedømt på samme måte ansees som alt for vidt-gående, synes hans forhold overensstemmende med principet i strl. § 42 at burde bedømmes, som om virkelig overskri-

s. 241. Derimot synes Høiesteret i den i Retst. 1882 s. 21 refererte dom, at gå ut fra, at vildfarende antagelse av, at et retsstridig angrep foreligger, under ingen omstændighet kan befri for straf. I teorien er såvidt sees dette standpunkt alene forsvaret av *Liszt*: *Lehrbuch des deutschen Strafrechts* (14de opl.) s. 180 hvor der i note 4 findes følgende sælsomme uttalelse: »Wer in vermeintlicher Notwehr einen Menschen tötet, hat nach meiner Überzeugung die Strafe des Totschlags durchaus verdient«.

²⁾ Jfr. Straffelovkommissionens motiver s. 88.

³⁾ *Bang* I. c. s. 99, *Ørsted* I. c. s. 4, se derimot *Bar* I. c. s. 200.

⁴⁾ Se herom foran § 10.

delse av nødverge forelå, idet der ikke i dette tilfælde, slik som hvor overhovedet intet retsstridig angrep foreligger, av hensyn til den anden part er nogen grund til at fravike dette princip.

Indgrep i tredjemands retssfære blir aldrig at bedømme under synspunktet overskridelse av nødverge.

Hvorvidt overskridelsen er forsætlig eller uagtsom, er efter strl. § 48 likegyldig. Jfr. Høiesteretsdom i Retst. 1906 s. 342, hvor det av førstvoterende med rette fremhæves, at straffriheten ved overskridelse av nødverge ikke alene er begrundet i, at sindsbevægelsen berøver vedkommende ævnen til at tænke klart, men også i at motforestillinger, som under normale forhold vilde ha avholdt vedkommende fra at handle, som han gjorde, netop på grund av affekten har tapt sin sedvanlige ævne dertil. Er overskridelsen hverken forsætlig eller uagtsom, behøver man selvfølgelig ikke for at begrunde dens straffrihet at gå til den uttrykkelige bestemmelse i strl. § 48 sidste led, og heller ikke er straffriheten i dette tilfælde knyttet til de i strl. § 48 sidste sætning opstillede betingelser. Dette gjelder navnlig, når den handlende har svævet i undskyldelig vildfarelse med hensyn til de omstændigheter, der in concreto er avgjørende for forsvarets tilborlighet⁵⁾, og handlingen bedømt ut fra den handlendes opfatning av disse omstændigheter måtte fremstille sig som tilborlig. Isåfald følger straffriheten av strl. § 42, og indtræder da uten hensyn til, om overskridelsen skyldes de i strl. § 48 sidste led nævnte grunde.

Betingelsen for straffrihet efter strl. § 48 sidste led er, at »overskridelsen alene har fundet sted på grund av en ved angrepet fremkaldt sindsbevægelse eller bestyrtelse«. Der utkræves altså et dobbelt kausalforhold, først årsaks-sammenheng mellom angrepet og affekten, og dernæst kausalforbindelse mellom affekten og overskridelsen. Når der siges, at overskridelsen alene må skyldes den ved angre-

⁵⁾ Angående betydningen af en undskyldelig vildfarelse med hensyn til spørsmålet om forsvarets nødvendighet, jfr. foran § 12.

pet fremkaldte affekt, er det selvfølgelig ikke meningen, at overskridelsen overhovedet ikke må ha andre årsaker end affekten. Isåfald vilde den hele bestemmelse bli meningsløs. Ti en virkning skyldes aldrig én årsak alene, men en række årsaker. Meningen kan derfor kun være, at affekten må danne en betingelse sine qua non for overskridelsen. Man vil måske indvende, at dette rekvisit ligger allerede i kravet til årsakssammenheng overhovedet. Der er imidlertid tilfælde, hvor en følge vilde ha indtrådt, selv om hver enkelt — likegyldig hvilken — av flere forutgående begivenheter havde været borte, men ikke hvis de alle havde manglet. I slike tilfælde må hver enkelt av de nævnte begivenheter, tiltrods for at følgen vilde ha indtrådt også uten den, regnes som årsak til den indtrådte følge. I motsat fald måtte man jo anse følgen som årsaksløs. Hvor således A og B samtidig stikker ild på hver sin kant av en bygning, er de begge at anse som årsak til, at denne brænder ned, tiltrods for at hver enkelt av de to handlinger kan tænkes borte, uten at virkningen derfor var uteblit. På samme måte kan der ved overskridelse av nødverge foreligge flere årsaker, hvorav ikke nogen hver for sig er uundværlig; således kan der for eks. ved siden av den ved angrepet fremkaldte affekt ha været gammelt nag med i spillet. Det må være tilfælde, hvor affekten alene har været en blandt flere hver for sig tilstrækkelige årsaker, som loven vil utelukke ved at forlange, at overskridelsen alene skal skyldes affekten.

Det bemerkes, at det alene er i forholdet mellem affekten og overskridelsen, at loven stiller det nævnte særlige krav til kausaliteten, derimot ikke forsåvidt angår årsakssammenhengen mellem angrepet og affekten.

Under »sindsbevægelse eller bestyrtelse« går ikke alene de såkaldte asteniske affekter (frygt, forskrækkelse) men også de steniske⁹⁾ (harme). At begrænse straffriheten til tilfælde, hvor overskridelse skyldes asteniske affekter, vil

⁹⁾ Hagerup l. c. s. 246, Den gamle straffelov tok alene hensyn til asteniske affekter.

være en ganske vilkårlig og uhjemlet innskærpende fortolkning, så meget mere som uttrykket »sindsbevægelse« under en sådan fortolkning vilde tape enhver praktisk betydning — og derved bli meningsløst — ved siden av det andet alternativ »bestyrrelse«, idet den eneste affekt av astenisk natur, som ikke indgår også under det sidstnævnte uttrykk, nemlig sorg, ikke godt kan tænkes som årsak til overskridelse av nødverge. At også overskridelse på grund av harme er ment at skulle være straffri, er der også uttrykkelig sagt i lovens motiver⁷⁾. Overfor den kritik, som loven på dette punkt til dels har været gjenstand for⁸⁾, kan der vistnok med adskillig føie med straffelovkommissionen anføres, »at angriperen, der dog ved sin retstridige handling har fremkaldt den andens overskridelser, selv er den nærmeste til at ta følgerne, og at det ikkun er anstødelig, at et uretmæssig angreps sidste resultat skal bli, at den angrepne straffes, skjønt han alene har vist et sjælelig naturel, der er farlig for den, der krænker hans ret, ikke for dem, som selv holder sig lovene efterrettelig og lar ham i fred«. Længer end til fakultativ straffrihet synes dog denne betragtning ikke at burde føre, hvor det er grænserne for det nødvendige, som er overskredet. Den ubetingede straffrihet, som loven foreskriver, vil utvilsomt kunne føre til stødende frifindelser, jfr. hvad nedenfor er bemerket om exces under beruselse.

At affekten skal være så sterk, at tilregneligheten opphæves, utkræves ikke. Er affekten så sterk, kommer strl. § 44 til anvendelse, og straffrihet indtræder da uten hensyn

⁷⁾ Straffelovkommissionens motiver s. 88.

⁸⁾ Hagerup l. c. s. 246. Av fremmede love indtar såvidt sees alene den hollandske (art. 41) samme standpunkt som vor. Den ungarske straffelov (§ 79) hjemler også ubetinget straffrihet men kun hvor overskridelsen skyldes asteniske affekter. Likeså den tyske straffelov (§ 53). Andre steder er straffriheten ved tilregnelig exces kun fakultativ, og de fleste lover går ikke en gang så langt, men innskærper sig til at foreskrive straffenedsettelse.

til, om der må antages at bestå nogen årsakssammenheng mellom affekten og overskridelsen.

Om affekten er mere eller mindre velgrundet, kommer ikke i betragtning. Det kommer således ikke i betragtning, at det kan siges, at det var meningsløst av den angrepne under de konkrete omstændigheter at geråde i raseri, eller at han ingen fornuftig grund havde til at bli så dødelig forskrækket.

Særlig opmerksomhet fortjener det ikke upraktiske tilfælde, at den angrepnes selvforskyldte beruselse har været en medvirkende årsak til den voldsomme affekt, som angrepet har fremkaldt hos ham. Er beruselsen så sterk i handlingsoieblikket, at der foreligger hel utilregnelighet, blir spørsmålet, hvorledes bestemmelsen om overskridelse av nødverge forholder sig til forskriften i strl. § 45. Det i den nævnte paragrafs første led omhandlede tilfælde kan man i denne forbindelse se bort fra som ganske upraktisk. Så meget mere praktisk er derimot spørsmålet, hvor det gjelder bestemmelsen i paragraffens andet led, hvorefter den, som ved egen skyld er blitt beruset og på grund herav forover nogen handling, som er strafbar, også når den foroves av uagtsomhet, straffes med den for uagtsomhet bestemte straf. Man tænke sig for eks., at en drukken bonde ser en fremmed person gå over sin aker og i utilregnelig raseri over denne krænkelser går løs på og mishandler ham. Skal overskridelsen av nødverge være straffri i slike tilfælde, må det være på grund av bestemmelsen i strl. § 48 sidste led. Nu er der selvfølgelig psykologisk intet til hinder for, at der selv hos en indtil utilregnelighet beruset person ved et retsstridig angrep kan fremkaldes en affekt, som blir den nærmeste årsak til hans overskridelse av nødvergeretten. Av denne grund at lade ham nyde godt av straffrihetsbestemmelsen i strl. § 48 sidste led vil dog næppe være rigtig. Ti hans skyld refererer sig ikke til det oieblik, da han overskrider nødvergeretten, men til det oieblik, da han hensatte sig i beruset tilstand. Men i det oieblik forelå jo ikke noget

subjektivt undskyldningsmoment, som kan begrunde en så ekstraordinær straffrihet som den i strl. § 48 sidste led omhandlede. Hvorvidt den til utilregnelighet berusede persons overskridelse av sin nødvergeret skyldes en ved angrepet fremkaldte affekt eller ikke, er uten enhver betydning for hans forholds lastværdighet i subjektiv henseende, og den omstændighet, at overskridelsen i første mere end i sidste tilfælde kan tilskrives angriperen selv, synes ikke tilstrækkelig til at begrunde en forskjellig strafferetslig bedømmelse av de to tilfælde.

Anderledes synes efter den strenge konsekvens forholdet at måtte bedømmes, når den handlende vel er beruset i det øieblik, han overskred grænserne for nødverge, men dog ikke så sterkt, at han er utilregnelig. I dette tilfælde refererer hans skyld sig til det øieblik, da selve overskridelsen finder sted, ihvertfald for en væsentlig del, og skyldes overskridelsen en ved angrepet fremkaldt affekt, skulde den omstændighet, at beruselsen har været en i væsentlig grad medvirkende faktor ved fremkaldelsen av denne affekt, strengt tatt ikke utelukke straffrihet, efter strl. § 48 sidste led. At dette vil kunne lede til stødende frifindelser, er ikke tvilsomt, og i praksis vil man vel i mange tilfælde ut fra en mindre subtil analyse av forholdet simpelthen ræsonere som så, at overskridelsen ikke skyldes den ved angrepet fremkaldte affekt alene, men også den angrepnes berusede tilstand, og at bestemmelsen om straffrihet i strl. § 48 sidste led følgelig ikke er anvendelig. En sådan bedømmelse av forholdet er imidlertid logisk set uholdbar, idet den betrakter affekt og beruselse som sideordnede, selvstændig virkende årsaker, medens de jo i virkeligheten er led i en og samme årsaksrække.

Hvad straffeloven under de foran omhandlede betingelser tilsiger den, som har overskredet grænserne for nødverge, er alene straffrihet. Retmæssig er overskridelsen ikke, og straffriheten gjelder derfor ikke den, som har medvirket ved overskridelsen, medmindre den samme undskyldende omstændighet også foreligger for hans vedkommende.

Straffriheten er imidlertid ubetinget, ikke blot fakultativ. Den gjælder ikke bare den angrepne selv men også tredjemand, der griper ind til den angrepnes hjælp.

Efter strl. § 56 kan retten »nedsætte straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere strafart, når nogen under overskridelse av nødverge eller drevet av berettiget harme har forøvet en strafbar handling«. Denne bestemmelse kommer ikke bare den tilgode, som har overskredet grænserne for nødverge, uten at de i strl. § 48 sidste led nævnte strafophævende omstændigheter foreligger, men også den, der »drevet av berettiget harme« fortsætter at slå løs på angriperen, efterat angrepet er ophørt. Der kræves i sidste tilfælde kausalforbindelse mellem affekten og den strafbare handling, medens det dog efter lovens uttryksmåte er tvilsomt, om der forlanges samme kvalificerte art av kausalitet som i strl. § 48 sidste led.

Sluttelig bør i denne forbindelse merkes strl. § 384, hvorefter deltager i slagsmål er straffri, »såfremt det gjøres sandsynlig, at han mot sin vilje er inddraget i slagsmålet, eller at han har blandet sig deri for at beskytte nogen mot overlast«. Da hverken den, der handler i lovlig nødverge, eller den, hvis retsstridige handling alene består i, at han overskrider grænserne for nødverge, kan siges at delta i eller medvirke til slagsmål, hvilket er betingelsen for straf efter den nævnte paragraf, må den citerede passus antages at sigte til tilfælde, hvor begivenheterne har utviklet sig derhen, at der overhovedet ikke lenger er tale om nødverge fra den indblandnes side, men alene om kamp for kampens egen skyld⁹⁾.

⁹⁾ Jfr. *Urbye*: Strafferet s. 93, hvor det påpekes, at strl. § 384 under en anden fortolkning så langt fra at ville indeholde en begunstiggelse for intervenienten, tvertimot vilde gå ut på en skjærpelse ved i strid med den almindelige regel at påvælte denne bevisbyrden for at nødverge eller straffri overskridelse av nødverge forelå.

IV.

MED NØDVERGE BESLÆGTEDE TILFÆLDE.

§ 15.

A: *Straffelovens § 48 tredje led.*

Straffelovens § 48 tredje led bestemmer:

»Hvad ovenfor er bestemt om avvergelse av et retsstridig angrep, kommer også til anvendelse med hensyn til handlinger, der foretages i hensigt at iverksætte en lovlig pågripelse eller at hindre, at straf- eller varetægtsfanger rømmer«.

Hvad der med denne bestemmelse sigtes til, er selvfølgelig ikke tilfælde, hvor den, der søkes pågrebet eller står ifærd med at rømme, bruker vold mot den, som lovlig vil anholde eller stanse ham; i sådanne tilfælde foreligger et retsstridig angrep mot den sidstnævnte, og forholdet indgår derfor uten videre under paragraffens andet led. Hvad der sigtes til, er dels den blotte flugt eller passivitet — man tænke sig, at en arrestant kaster sig overende på marken og blir liggende — dels tilfælde, hvor vedkommende vistnok sætter magt mot magt, men uten at bruke vold, for eks. hvor arrestanten klamrer sig fast til en lygtepæl. Og hvad bestemmelsen tilsigter at retfærdiggjøre, er ikke bare — ikke engang fortrinsvis — den direkte magtanvendelse, som efter forholdets natur overhovedet ikke kan undgås, når man skal holde fast en person, som vil lope sin vei, eller trække avsted med en person, som ikke vil følge med — berettigelsen av sådan magtanvendelse inden visse grænser ligger i enhver tvangsmyndighet allerede som sådan og er selvfølgelig forsåvidt ikke begrenset til de i strl. § 48 tredje led omhandlede tvende tilfælde — men også direkte fysisk beskaadigelse av vedkommendes person eller gods for at gjøre ham udygtig til flugt — for eks. at skyte på den flygtende forbryder — eller for på anden måte at sikre sig hans person, for eks. hvor konstabelen i det nys nævnte eksempel knækker kravebenet på arrestanten for at få ham til at slippe lygtepælen, til hvilken han har klamret sig.

Strl. § 48 tredje led omhandler to arter handlinger:

1) Handlinger, der foretages i hensigt at foreta en lovlig pågripelse.

Til trods for den vide udtryksmåde »lovlig pågripelse« kan det, når hensees til bestemmelsens anden del (jfr. nedenfor under 2), næppe være tvilsomt, at der kun sigtes til pågripelse av personer, der skal indsættes til avsoning av frihedsstraf eller anbringes i varetægtsfængsel¹⁾. Under en anden fortolkning vilde der bli en meningsløs mangel på sammenhæng mellem bestemmelsens to dele, idet der overfor ikke kriminelle rømlinger — for eks. hvor det gjælder et sindssykeasyls patienter — vil være adgang til at gå til værks i medhold av strl. § 48 tredje led, såsnart de er rømt (og følgelig kan være gjenstand for pågripelse), men ikke på et tidligere tidspunkt for at hindre, at de rømmer — med andre ord ikke netop på det tidspunkt, da det i almindelighet vil være lettest at sikre sig vedkommende, og hvor det kan ske på den lempeligste måte både for ham selv og andre.

At der med lovlig pågripelse alene tilsigtes til pågripelse i kriminelle tilfælde, fremgår også med fuld tydelighet av lovens forarbeider. Efter straffelovkommissionens utkast skulde nødvergereglene alene komme til anvendelse på »handling, der foretages i hensigt at pågripe rømte straf- og varetægtsfanger eller hindre, at de rømmer«. Herom uttalte Stortingets justitskomité²⁾: »Denne regel er imidlertid efter komitéens mening for snæver, idet den ikke er git anvendelse på handling, der foretages for at pågripe forbrydere, som endnu ikke har været underkastet nogen frihedsindskrænkning (for eks. en forbryder, der gripes på fersk gjerning). Komitéen vil derfor foreslå en tilføielse, der også rammer sidstnævnte tilfælde«.

Hvorvidt pågripelsen foretages av offentlige myndighet eller av privatmand (straffeproseslovens § 232) er likegyldig, når den kun er lovlig. Har en privatmand assistert politiet

¹⁾ Anderledes *Hagerup*: Straffeloven med anm. 2den utg. s. 56.

²⁾ Indst. O. I for 1901—2 s. 34.

med pågripelsen, antages hans handlinger at måtte bedømmes efter strl. § 48 tredje led, selv om pågripelsen ikke var en sådan, som han på egen hånd kunde iverksætte.

At en pågripelse kan være lovlig, om den pågripne senere viser sig at være uskyldig, behøver næppe at bemærkes.

2) Handlinger, der foretages i hensigt at hindre, at straff- eller varetagtsfanger rømmer.

Under straffanger kan ikke henregnes personer, der avsoner disciplinærstraf, da sådan ikke er at anse som straf i egentlig forstand.

Varetagtsfanger vil sige personer, der er undergit arrest i henhold til straffeprocesslovens kap. 19, løsgjængerlovens § 20 eller den militære rettergangslovs kap. 18.

Når loven bruger udtrykket »Handlinger, der foretages i hensigt at« o. s. v., kan dette overensstemmende med det foran i § 11 udviklede ikke forståes derhen, at ønsket om at pågribe forbryderen eller at hindre hans flugt skal ha været motivet for handlingen. Mod en sådan forståelse taler navnlig den omstændighed, at den, der foretager de her omhandlede handlinger, regelmæssig også vil ha pligt til at foreta dem, og at der ved handlinger, som loven påbyder, ikke kan kræves noget bestemt motiv, jfr. nærmere foran § 11 III.

Av henvisningen til de for afværgelse af retsstridige angreb gjældende regler følger, at der til at utføre pågripelsen eller hindre flugten ikke må anvendes radikalere midler end nødvendig, likesom det heller ikke må agtes ubetinget utilbørlig at tilføie et så stort onde som ved handlingen tilsigtet. Herom kan i det hele henvises til, hvad der er udviklet foran i §§ 12 og 13, hvilket her får tilsvarende anvendelse. Med hensyn til vurderingen af handlingens tilbørlighed er det klart, at det ikke bare må tages hensyn til forbryderens mere eller mindre graverende forhold i det øieblik, han pågripes eller hans flugt hindres, men også og det endog i fortrinlig grad til hans farlighed, til det mere eller mindre

graverende forhold, han har lagt for dagen ved den forbrydelse, i anledning av hvilken han er sat fast eller skal sættes fast, og overhovedet til den interesse det har for samfundet at sikre sig hans person.

Bestemmelsen i strl. § 48 sidste led om straffrihet ved overskridelse av grænserne for nødverge får ikke anvendelse på de her omhandlede handlinger. Efter strl. § 48 tredje led er det kun »hvad ovenfor er bestemt om avvergelse av retsstridige angrep«, som kommer til anvendelse på de der nævnte handlinger, medens der intet siges om, at også bestemmelsen nedenfor i sidste led om overskridelse av nødverge skal komme til anvendelse. Loven betegner heller ikke de i tredje led nævnte handlinger som nødverge-handlinger, men stiller dem i en selvstændig klasse ved siden av disse, med hvilke de alene har tilfælles, at de under visse tilsvarende betingelser er retmæssige. Når da § 48 sidste led taler om overskridelse av grænserne for nødverge, kan dette alene referere sig til, hvad loven selv betegner som nødverge, nemlig de i andet led beskrevne handlinger. Der er heller ikke nogen legislativ grund til at gi den for overskridelse av nødverge fastsatte straffrihet tilsvarende anvendelse på de i tredje led nævnte handlinger. Foreligger her forsættlig eller uagtsom overskridelse, er der ingensomhelst grund til at statuere nogen så ekstraordinær straffrihet som den i § 48 sidste led omhandlede.

B. Militære straffelovs § 25.

Den militære straffelovs § 25 bestemmer: »På handling, der under påtrængende fare eller nød foretages for at få givne befalinger adlydt, finder den almindelige straffelovs §§ 47, 48 og 56 tilsvarende anvendelse«.

I kommissionens utkast hadde den tilsvarende bestemmelse (§ 60) plads i den specielle del i kapitlet om misbruk av myndighet og lød som følger:

»Handlinger, der i almindelighet blir at straffe som mis-

bruk av myndighet, er ikke at anse som sådan, ifald de er foretat for at avverge angrep fra undergivnes side eller for i yderste nød eller fare at få givne befalinger adlydt«.

I propositionen (ot. prp. nr. 4 for 1899—1900) fik bestemmelsen følgende form:

»Handlinger, der foretages for at avverge angrep fra undergivnes side eller for i yderste nød eller fare at få givne befalinger adlydt (jfr. den almindelige straffelovs §§ 47 og 48) straffes ikke som misbrug av myndighet«.

Slik, som bestemmelsen her er formet, synes det ikke tvilsomt, at henvisningen til den almindelige straffelovs § 48 a: til nødvergereglene, alene gjælder bestemmelsens første alternativ, altså handlinger, som foretages for at avverge angrep fra undergivnes side, således at handlinger, foretat for at få givne befalinger adlydt, blir at bedømme efter strl. § 47, med andre ord, at straffelovens almindelige grænser mellem området for nødverge og for nødtilstand er opretholdt. Det fremgår da også av motiverne, at det ikke har været tilsigtet at gjøre nogen forandring i den borgerlige straffelovs regler herom, jfr. propositionens s. 28, hvor der uttales, »at det med den heromhandlede bestemmelse alene har været tanken, at gi en i dette forhold særlig ønskelig henvisning til reglerne om straffrihet, på grund av nødtilstand eller nødverge; til klargjørelse herav har man uttrykkelig henvist til straffelovsutkastets §§ 47 og 48«.

I justiskomitéens indstilling (Indst. O. IX for 1901—1902) fik bestemmelsen, som blev flyttet frem i lovens almindelige del, den lydelse, der blev lovens endelige. Herom uttaler komitéen (s. 14) alene følgende: »Man har omredigert denne paragraf, idet man har innskærpet sig til at fremhæve — hvad der antages her alene at tiltrænge nogen særlig bestemmelse — at reglerne om nødverge og nødtilstand finder tilsvarende anvendelse på handling, der under påtrængende fare eller nød foretages for at få givne befalinger adlydt«.

Ved den således foretagne ændring, der av justiskomi-

téen som nævnt nærmest synes opfattet som en blot og bar redaktionsændring, har imidlertid paragraffen i virkeligheden fåt en helt anden betydning end oprindelig — og vel også av komitéen — tilsigtet. Ved at bibeholde propositionens henvisning til strl. § 48 uten samtidig sløife den tilknytning til et a n g r e p fra den undergivnes side, som propositionen havde git den samme henvisning, åpner paragraffen adgang til nødverge, selv om der ikke foreligger noget a n g r e p i den forstand, hvori strl. § 48 bruker dette uttryk (jfr. herom foran § 5), altså navnlig, hvor det retsstridige forhold består i undlatelse³⁾. At forstå bestemmelsen derhen, at nødverge-reglene alene skal komme til anvendelse, hvor den befaling, hvis efterlevelse søkes fremtvunget ved handlingen, går ut på avståelse fra et retsstridig angrep, vilde jo være åpenbart unaturlig. Og den eneste mulige forståelse blir da, at nødvergesynspunktet kommer til anvendelse, når handlingen går ut over den, som ikke adlyder befaling, nødssynspunktet derimot, forsåvidt handlingen går ut over utenforstående tredjemand.

Går handlingen ut over en person som ved tilskyndelse eller på anden måte medvirker ved insubordinationen, må den bli at bedømme under nødvergesynspunktet. Dette er klart, hvor medvirkeren handler i strid med sin militære lydighetspligt. Men det samme må gjælde, hvor den medvirkende er en civil person. At denne ikke personlig har nogen militær lydighetspligt, og at hans medvirkning ved militære forbrydelser ikke er strafbar, er naturligvis ikke ensbetydende med, at hans medvirkning til en militær insubordination er at anse som retmæssig, i særdeleshet ikke her, hvor denne netop forutsættes at kunne få skjæbnesvangre følger for fremmed liv og gods.

Med »befaling« maa forståes ordre, i militært tjenesteanliggende. At ordren må være retslig bindende, at dens

³⁾ Således synes bestemmelsen også opfattet av *Hagerup*: Strafferet s. 238.

oversiddelse med andre ord må være retsstridig, er ikke tvilsomt. Man må imidlertid vistnok gå et skridt videre og forlange at ordren skal gå ut på noget lovlig. Av den militære straffelovs § 24⁴⁾ kan vistnok utledes, at der ikke består nogen almindelig og ubetinget pligt for den undergivne til at lystre en foresatts befaling uten hensyn til, om det, den går ut på, er ulovlig. Men dette er ikke det samme, som at den undergivne aldrig pligter at lystre en ordre som går ut på noget retsstridig. Det kan hende, at de omstendigheter, der betinger forholdets retsstridighet, ikke uten videre er erkjendelige for en person i den undergivnes stilling, og på den anden side er det klart at den undergivne i almindelighet ikke må opsætte ordrens fuldbyrdelse for at undersøke nærmere, om det, den går ut på, er retmæssig eller ikke. Med andre ord: Er det ikke uten videre på det rene, at en ordre er ulovlig, må den lystres uten hensyn til, om den er retmæssig eller ikke. Herav bør dog ikke følge at der mot en undergiven, som av en eller anden grund undlater at etterkomme en sådan ordre skal kunne utøves nødverge i henhold til militære straffelovs § 25, selv om det ordren gik ut på i virkeligheten er retsstridig. Tror den overordnede at ordren er lovlig, vil han nyde straffrihet som følge af strl. § 42, jfr. militære straffelovs § 1 og hermed er alle rimelige hensyn tilgodeset. At det skulde være likefrem retmæssig med vold og magt at fremtvinge efterlevelsen av en ulovlig ordre, kan ikke antages.

Adskillig uklart er spørsmålet, hvem der er beføiet til at utøve den militære straffelovs § 25 hjemlede særegne nødvergeret. At retten alene skulde tilkomme den, der har git befalingen, eller som er sat til at påse den efterlevet, er uten hjemmel i paragraffens ordlyd og vilde også i sig selv være mindre naturlig. Opgir man denne begrænsning, vil imidler-

⁴⁾ »Foresattes befaling i tjenesteanliggende fritar den undergivne for straf, undtagen forsåvidt som han overskrider befalingen eller han har indset eller klarlig måtte ha indset, at han ved befalingens utførelse medvirker til en retsstridig handling«.

tid næppe heller nogen anden kunde la sig opretholde. Navnlig går det ikke an at lægge avgjørende vægt på bestemmelserne i Kap. I om lovens virkekreds, idet dette vilde være ensbetydende med at la vernepligtsalderen bli bestemmende.

Uttrykket »påtrængende fare og nød« omfatter ikke alene farlige situationer i krigstid eller under oprør, men også truende naturulykker, f. eks. hvor militær utkommanderes for at slukke skogbrand.

Handlingen må ikke gå videre end nødvendig for at skaffe lydighet, likesom den heller ikke må agtes ubetinget utilbørlig. Ved vurderingen av handlingens tilbørlighet må foruten til vedkommendes skyld særlig tages hensyn til situationens farlighet og overhodet til den betydning det har, at befalingen blir utført.

Overskrides grænserne for det nødvendige eller tilbørlige, kommer bestemmelserne i strl. § 48 sidste led om overskridelse av nødverge til anvendelse.

C. Sjøfartslovens § 101.

Sjøfartslovens § 101 bestemmer:

»Når nogen av skipsmandskabet nægter at etterkomme en befaling eller viser gjenstridighet i tjenesten, kan skipsføreren eller den, som i hans fravær eller forfald er den befalende, skaffe sig lydighet ved magt. Når skibet er stedt i fare, eller der viser sig mytteri blandt mandskapet, eller når nød iøvrig kræver det, er det tilladt at anvende ethvert til ordens og lydighets tilveiebringelse nødvendig middel, og enhver av skipsfolkene er endøg uten opfordring forpligtet til at yde den befalende bistand.

Får den som nægtet lydighet derved skade, skal derfor intet ansvar kunne gjøres gjældende, forsaavidt den befalende ikke har brukt hårdere midler, end omstændighederne krævet«.

Denne bestemmelse er, som det vil sees, nær beskægtet

med militære straffelovs § 25, idet den hjemler nødverge til fremtvingelse av lydighet m. a. o. nødverge mot retsstridige undladelser. Grænserne for magtanvendelsen er dog noget anderledes betegnet, idet ansvarsfriheten efter sjøfartslovens § 101 er betinget av, at der ikke er »brukt hårdere midler end omstændighetene krævet«. I dette uttrykk ligger ikke bare at der ikke må anvendes hårdere midler end nødvendig for at tilveiebringe lydighet, men overhovedet, at skarpheten av de midler, der kan anvendes må »stå i forhold til de mere eller mindre farefulde eller vanskelige omstændigheter, hvori skibet befinner sig, og omfanget eller styrken av den motstand, der vises fra den underordnedes side«⁵⁾. Der utkræves altså en rent fysisk forholdsmæssighet mellem de anvendte midler og det, som skal opnåes, en forholdsmæssighet som imidlertid ingenlunde er den samme som den der foreskrives i strl. § 47. Derimot er der efter uttryksmåten i sjøfartslovens § 101 ikke som efter militære straffelovs § 25 adgang til at ta hensyn til størrelsen av den skyld, som er utvist fra den ulydiges side, undtagen forsåvidt som den retsstridige viljes intensitetsgrad vil kunne være bestemmende for, hvor kraftige midler der er nødvendig, eller iøvrig for situationens alvorlighet rent objektivt set. I videre utstrækning vil skylden alene komme i betragtning, hvor den skyldiges forhold er av den art, at det må betegnes som et virkelig angrep, således at strl. § 48 kommer til anvendelse.

Den i sjøfartslovens § 101 første punktum omhandlede tvangsmyndighet tilkommer alene »skibsføreren eller den, som i hans fravær eller forfald er den befalende«, dog således, at denne selvfølgelig ved myndighetens utøvelse kan kræve assistanse hos det øvrige mannskap, hvilken assistanse isåfald ansvarsfrit vil kunne ydes, forutsat at de i paragraffen foreskrevne grænser ikke overskrides. I det i paragraffens andet punktum omhandlede tilfælde, er enhver av skibsfolkene ikke alene berettiget men endog forpligtet til

⁵⁾ Sjølovkommissionens motiver s. 413—14.

uopfordret at optræ til den befalendes bistand. Også andre skibet medfølgende personer må her være berettiget til at yde den befalende hjælp, hvad enten efter opfordring eller ikke.

Nogen særegen straffrihet i tilfælde av overskridelse kjender sjøfartlovens § 101 ikke, og om nogen sådan blir der derfor ikke tale, medmindre forholdet tillike indgår under straffelovens § 48.

D. Forholdsregler overfor husdyr.

Den i lov om jords fredning av 16. mai 1860 § 26 hjemlede indsættelse av bofæ, som er kommet ind på fremmed eiendom, er ikke bare en foranstaltning til sikrelse av grundeierens erstatningskrav men også et middel til forebyggelse av skade. Den sidstnævnte egenskap ved instituttet træder imidlertid ikke selvstændig for dagen, idet erstatningskravet i de her omhandlede forhold er begrundet allerede i og med, at kreaturerne er kommet ind på eiendommen, uten hensyn til om nogen skade i virkeligheten endnu er voldt, jfr. gjerdelovens § 25. Som forsvarsmiddel har instituttet sin praktiske betydning ved siden av nødvergereglerne væsentlig derved, at indsættelsen er berettiget, selv om avvergelse kan ske ved lempeligere midler, f. eks. ved at jage bort dyrene.

Om hvordan der skal forholdes, når bofæ er indsat have detaljerte regler i gjerdelovens 3die kapitel. Herpå kan dog i nærværende forbindelse ikke gâes nærmere ind.

Om indsættelse av ren har hverken gjerdeloven eller lappelovene nogen bestemmelse. Spørsmålet sees at ha været overveiet under gjerdelovens forberedelse, men man fandt, at rensdyr ikke egnet sig for indsætning, og de blev derfor ikke medtat. Det følger imidlertid likefrem av de almindelige regler om nødverge, at også rensdyr kan indsætte, når det er fornødent for at avverge skade, og renernes indtrængen skyl-

des retsstridig forhold fra eierens side, (herunder også mangelfuld bevogtning)⁹⁾.

Om indsættelse (optagelse) av hund, som jager fredet vildt, haves særlige regler i lov om jagt og fangst av 20. mai 1899 § 29.

Efter den sidstnævnte paragraf kan hund som træffes jagende på egen hånd efter elg eller hjort i fredningstiden, nedskydes av den til grunden jagtberettigede. Likeså kan efter lov om ansvar for skade på bofæ ved hund av 20. august 1915 § 2 hund, som findes ifærd med at jage eller skade bofæ i strækning, hvor dets eier eller besidder har ret til at la det beite, såvel av grundeieren som av bofæets eier eller besidder og enhver i strækningen havneberettiget lades dræpe på stedet. Efter samme paragrafs andet led kan endvidere hund, som skader fjærkræ på sted, hvor dets eier eller besidder har ret til at la det opholde sig, dræpes efter foranstaltning av fjærkræets eier eller besidder. Også disse bestemmelser går længer end den almindelige nødvergeregel, navnlig idet der ikke spørres, om der er utvist noget retsstridigt forhold fra hundens eiers side, likesom heller ikke om det under de forhånden værende omstændigheder har været nødvendig og tilbørlig at dræpe hunden. Foreligger de nævnte betingelser, vil hundedrapet, uanset av hvem det er forøvet, være retmæssig som følge av de almindelige nødvergeregler.

⁹⁾ Jfr. H. R. D. i Retst. 1896 s. 321: En gaardbruger i Guldalen indsatte henved 70 tamme rensdyr, der streifet om uten bevogtning og gjorde skade på hans eng. Herom underrettet han eierne uopholdelig, og da mindelig opgjør ei opnaaedes, solgte han dyrene, for hvilke længere indespærring vilde være forbundet med betydelig risiko. Indsættelsen antoges hjemlet i den almindelige nødvergeret; den fortsatte indespærring fandtes berettiget som utøvelse av retentionsret, og det endelige salg ansaaes berettiget på grund av den med dyrenes indespærring forbundne risiko.

V.

SKADESERSTATNING.

§ 16.

I. Av nødvergehandlingens retmæssighet følger efter vort almindelige erstatningsprincip, at den ikke medfører nogen skadeserstatningspligt likeoverfor angriperen. Denne sætning, der hos os aldrig har været draget i tvil har også fåt uttryk i ikrafttrædelseslovens § 24, men på en så uheldig måde, at loven, hvis man tar den på ordet, gjør en meget væsentlig begrænsning i erstatningsfriheten. Den nævnte paragraf bestemmer at:

»Skade der retmæssig er voldt til avvergelse av en truende fare, blir at erstatte av den skadegjørende. Dog undtages skade, der er voldt på person eller gjenstand, fra hvilken faren truet, medmindre den skadegjørende selv er skyld i faren«.

Tar man denne bestemmelse på ordet, skal skade, som man under nødverge volde på angriperens gods, erstattes medmindre faren truer fra dette. Bryter jeg istykker angriperens våben, skulde jeg altså ikke betale erstatning, men vel derimot hvis jeg under kampen beskadiger hans klær. At man ikke i denne henseende kan ta loven på ordet, flyter imidlertid allerede av samme lovs § 25¹⁾, idet denne utvilsomt forutsætter, at hvor den skadede selv har medvirket til skaden eller ved eget mislig forhold har foranlediget den skadegjørende handling — hvilket jo i forhold av den her omhandlede art alltid vil være tilfældet — og der fra anden side overhovedet ingen feil hverken objektivt eller subjektivt set er begaat, kan den skadede ingen erstatning kræve.

II. Skade der under nødvergehandlingen voldes tredje-
mand blir derimot normalt at erstatte av den skadegjørende²⁾. Her vil imidlertid to tilfælde kunne indtræffe:

¹⁾ Jfr. Ot. prp. nr. 24 for 1898—99 s. 56.

²⁾ Ved H. R. D. i Retst. 1916 s. 666 er det antat, at når erstatningspligt er pådraget overensstemmende med ikrl. § 24 ved en hand-

a) Enten vil skadetilføielsen overfor tredjemand være retmæssig eller reglerne om nødtilstand, jfr. strl. § 47. Isåfald vil reglerne i ikrl. § 24 komme til anvendelse, hvorefter den skadegjørendes erstatningspligt ikke forutsætter deliktsævn³⁾, medens på den anden side erstatningspligt ikke indtræder, hvor den tredjemand tilhørende gjenstand, hvorpå skaden er voldt, har spilt en sådan rolle under angrepet, at faren kan siges at ha truet fra den⁴⁾.

b) Eller den tredjemand tilføiede skade vil være retsstridig voldt. Isåfald kommer de almindelige erstatningsregler til anvendelse. Er den skadegjørende ikke deliktsdyktig,

ling, hvorved man har avverget en fare, der truet fremmed retsgode, er indehaveren av dette medansvarlig overfor den skadelidte. Dette er vel heller ikke mere end hvad der kan utledes av almindelige retsgrundsætninger. Endnu et skridt videre går *Stang*: Erstatningsansvar s. 177, idet han lærer, at indehaveren av det truede retsgode og kun han blir erstatningspliktig. Lovens ord og mening er imidlertid for tydelige til at man kan sette sig utover den, bare fordi den ikke stemmer med den regel, som fortolkeren anser som den mest rationelle. Da den skadegjørende i det nævnte tilfælde under enhver omstændighet må ha regres hos sin medansvarlige, vil forøvrig, hvad enten man følger Høiesterets eller Stangs opfatning, det definitive økonomiske resultat bli det samme, undtagen i tilfælde av at indehaveren av det truede retsgode viser sig at være insolvent. Men netop i dette tilfælde vilde det være aapenbart urimelig, om den skadelidte eier ikke skulde kunne holde sig til den der har forvoldt skaden. Den, der vil optræde som frelser i andres nød, får ikke gjøre dette på helt uvedkommende tredjemænds bekostning.

³⁾ *Platon*: Forelæsninger over privatrettens alm. del s. 629, *Hagerup*: Strafferet s. 495.

⁴⁾ Hvad der skal utkræves hertil synes noget tvilsomt. Efter lovens sammenstilling »person eller gjenstand, hvorfra faren truet«, synes det nærmest som om der alene er tænkt paa tilfælde, hvor gjenstanden har spilt en likefrem aggressiv rolle, f. eks. hvor angriperen har hidset en tredjemand tilhørende hund til at fare løs på den anden, jfr. *Liszt*: Die Deliktsobligationen s. 91. Ihvertfald hvor det gjælder livløse gjenstande, synes dog grænsen mellem sådanne tilfælde og andre tilfælde, hvor tingen volder fare ved sin eksistens på bestemt tid og sted, temmelig flydende og litet brukbar som holdepunkt for en forskjellig retslig bedømmelse.

blir han altså ikke ansvarlig for skaden, men hvis han har midler, kan retten i henhold til ikrl. § 23 bestemme, at skaden helt eller delvis skal erstattes av disse. På den anden side blir skaden i dette tilfælde at erstatte, selv om den er voldt på gjenstand, hvorfra faren truet.

Også angriperen vil etter omstændighetene kunne bli ansvarlig — og i tilfælde solidarisk med nødvergeutøveren — for den skade, som under forsvaret voldes tredjemand. Hertil utkræves foruten tilregnelighet tillike, at den nævnte skade er en adækvat følge av angrepet. Dette vil vel regelmæssig måtte siges at være tilfælde, hvor skaden ligger indenfor, hvad nødvergeutøveren som følge av reglerne om nødtilstand hadde lovlig adgang til at foreta overfor tredjemand. Ti enhver angriper maa være forberedt på, at den angrepne bruker alle lovlige midler til sit forsvar. Men adækvans vil på den anden side ingenlunde altid være udelukket, fordi skaden har overskredet disse grænser⁵⁾.

Har nødvergeutøveren, hvor sådant solidaransvar foreligger, utredet hele erstatningsbeløpet til tredjemand, må han i det foran under a nævnte tilfælde utvilsomt ha krav på fuld regres hos angriperen⁶⁾. I det under b nævnte tilfælde vil regressspørsmålet bli at avgjøre overensstemmende med ikrl. § 26 andet led.

III. Erstatningsfriheten ved nødverge bortfalder efter ikrl. § 24, hvor den skadegjørende selv er skyld i angrepet. Isåfald vil hans ansvar for skade tilføiet angriperen bli at fastsætte av retten overensstemmende med ikrl. § 25, likesom skade, der er tilføiet tredjemand, blir at erstatte, selv om den er voldt på gjenstand, hvorfra faren truet. Da det her omhandlede ansvar ikke er av deliktmæssig art (jfr. foran § 9), antages det hverken at forutsætte deliktsdyktighet hos den skadegjørende, eller at der kan lægges denne forsæt eller uagtsomhet til last med hensyn til fremkaldelse av an-

⁵⁾ »Der gives forhold, hvor netop det irrationelle er det mest påregnelige«, *Stang*: Skade voldt av flere, s. 338.

⁶⁾ Jfr. Ot. prp. nr. 24 for 1898—99 s. 56.

grepet⁷⁾. Lovens uttryk »skyld i« må derfor forstås objektivt. At den skadegjørende selv er årsak til angrepet, kan dog ikke være ubetinget tilstrækkelig, selv om angrepet er en nokså adækvat følge av hans forhold⁸⁾. Om det således må forutsees, at A, når han begiver sig avsted til et stevnemøte, underveis vil bli overfaldet av sin uheldige medbeiler B., kan det ikke godt bli spørsmål om at pålegge A. ansvar for den skade, som han, når overfaldet finder sted, i selvforsvar tilføier enten B. eller en tredjemand tilhørende gjensstand, som av B. benyttes som angrepsvåben. Om noget erstatningsansvar synes der først at burde bli tale, når det forhold, hvorved den skadegjørende har fremkaldt angrepet, må karakteriseres som (objektivt) uforsvarlig, av hensyn til dets provocerende ævne.

IV. Er grænserne for nødverge overskredet, vil, såfremt de subjektive betingelser for erstatningspligt foreligger hos den skadegjørende, erstatningsspørsmålet bli at løse efter ikrl. § 25⁹⁾. At gå nærmere ind på fortolkningen av denne i flere henseender uklare bestemmelse er der her ikke anledning til. Kun følgende skal bemærkes: At angrepet er forsættlig, er ikke ensbetydende med, at angriperen kan siges at ha forsættlig medvirket til den ham voldte skade; bestemmelsen i den nævnte paragrafs første passus er derfor ikke til hinder for, at også den forsættlige angriper kan få erstatning. På den anden side er det ikke nødvendig, at det mislige forhold, hvorved den skadelidte har fremkaldt den skadegjørende handling, må være subjektiv tilregnelig, for at reduktion av hans erstatningskrav kan finde sted i henhold til ikrl. § 25 andet passus. Også den utilregnelige eller god-

⁷⁾ Således også *Platon* l. c. s. 630. Motsat *Hagerup* l. c. s. 495, *Gjelsvik*: Innledning i Rettsstudiet s. 124 note 4; *Stang*: Erstatningsansvar s. 178 note 7 kræver forsæt eller uagtsomhet hos den skadegjørende, men derimot ikke ubetinget deliktsævne.

⁸⁾ Jfr. dog *Platon* l. c. s. 630.

⁹⁾ Jfr. om denne paragraf *Hagerup* l. c. s. 505 ff. og navnlig *Stang*: Skade voldt av flere s. 213 ff.

troende angriper må derfor finde sig i, at hans erstatning blir nedsat, ja efter omstændigheder endog helt sløifet i medhold av nævnte paragraf.

Er nødvergeutøveren en anden end den angrepne, må hans ret til at søke dækning hos denne for skade og tap, som han har pådraget sig ved sin intervention, bli at bedømme efter de almindelige regler om negotiorum gestio.

Om straffregistret i Sverige.

Av A. Lundqvist.

Initiativet till straffregisterinstitutets införande i Sverige tillkommer en av riksdagens justitieombudsmän N. A. Fröman. I en till Kungl. Maj:t ingiven framställning den 29 november 1879 väckte han förslag om förändrade anordningar i syfte att bereda domstolar och andra myndigheter tillfälle att erhålla tillförlitliga upplysningar om de bestraffningar, tilltalade personer förut ådragit sig.

I sin framställning påpekade han, hurusom en, såvitt möjligt, fullständig kännedom i berörda hänseende vore av synnerlig vikt för en rätt tillämpning av gällande strafflag. Den dittills huvudsakliga källan till upplysningar för åklagare och domare om tilltalade personers antecedentia hade varit de av prästerskapet utfärdade betygen. De upplysningar, som härur kunde vinnas vore dock varken tillförlitliga eller fullständiga, det senare väsentligen i följd av gällande föreskrifter om vad dessa betyg finge innehålla.

Til avhjälpande av den brist, som sålunda förefunnes, hemställde justitieombudsmannen, att i huvudstaden måtte inrättas en för hela riket gemensam anstalt, dit uppgifter angående dömda förbrytare borde av domstolar, domare och fängelseföreståndare överlämnas för att förvaras och på lämpligaste sätt ordnas och registreras. Från denna anstalt skulle på anfordran tillhandahållas åklagare och domstolar upplysningar rörande tilltalade personer.

Denna justitieombudsmannens framställning remitterades till utlåtande av justitiekanslärämbetet, överståthållar-

ämbetet och Kungl. Maj:ts övriga befallningshavande, statistiska centralbyrån och fängvårdsstyrelsen.

Behovet av de påpekade bristernas avhjälpande erkändes allmänt, men åsikterna om lämpligaste sättet, varpå detta borde ske, varierade. De flesta av de hörda myndigheterna förordade det av justitieombudsmannen föreslagna sättet, undet det att andra hade avvikande förslag. Av överståthållarämbetet och fängvårdsstyrelsen med flera föreslogs, att de på grund av Kungl. Maj:ts cirkulär den 1 juni 1877 i huvudstaden under polisstyrelsens inseende tryckta »polisunderrättelser» skulle användas till meddelande av de upplysningar, som krävdes för en rätt tillämpning av lagbestämmelserna om förhöjt straff vid återfall i brott, och skulle polisunderrättelserna då erhålla den större omfattning, som för ändamålet vore av nöden.

Därefter uppdrog Kungl. Maj:t den 11 september 1891 åt en kommitté bestående av dåvarande justitiekanslären J. E. Elliot såsom ordförande, samt polismästaren i Stockholm S. Rubensson och byråchefen i fängvårdsstyrelsen C. Gerle såsom ledamöter att utreda, vilka åtgärder lämpligen kunde böra vidtagas med anledning av justitieombudsmannens framställning samt inkomma med utlåtande i nämnda hänseende och avgiva förslag till de förändrade eller nya lagbestämmelser, som för ändamålets vinnande kunde vara av behovet påkallade. Till sekreterare i kommittén förordnades vice häradshövdingen, numera överdirektören i fängvårdsstyrelsen V. Almquist.

Den 30 september 1892 avgav kommittén sitt betänkande.

Det lämpligaste sättet att bereda domstolar och andra myndigheter upplysningar rörande dömda förbrytare fann kommittén vara att för ändamålet inom justitiedepartementet inrättades ett särskilt straffregister; och avgav kommittén förslag, dels till ändrad lydelse av 2 § 4 mom. i tryckfrihetsförordningen, som stadgar inskränkningar i rätten att meddela eller till tryck utlämna utdrag ur kyrkböcker och an-

dra själavården och kyrkodisciplinen rörande handlingar dels ock till »förordning angående straffregister».

Över kommitténs förslag till förordning om straffregister inhämtades därefter utlåtande av rikets hovrätter, fängvårdsstyrelsen och kammarrätten.

Då för införande av ett straffregister förutsattes, att registrets uppgifter genom grundlagsbestämmelser undandrogas en obehörig offentlighet, föreslog Kungl. Maj:t i proposition den 31 januari 1896 riksdagen att till vilande antaga ett förslag till tillägg till 2 § 4 mom. i tryckfrihetsförordningen i sådant syfte. Efter att två gånger hava avvisat förslaget antog riksdagen 1899 förslaget i den form, det då fått, eller »att ej heller utdrag av det i riket inrättade straffregister må meddelas i vidsträcktare mån än som föränledes av lag stiftad i den ordning § 87 regeringsformen stadgar». Därpå framlade Kungl. Maj:t i proposition den 22 december 1899 för riksdagen ett inom lagbyrån i anslutning till kommitténs författningsförslag utarbetat förslag till lag om straffregister. Sedan den förutnämnda grundlagsändringen antagits vid 1900 års riksdag godkände samma riksdag det framlagda lagförslaget. Lagen om straffregister utfärdades sedan den 17 oktober 1900.

Samtidigt utfärdade K. Maj:t dels kungörelse innefattande närmare föreskrifter om uppgifter till straffregistret och om dettas förande, vilken kungörelse åtföljdes av fyra formulär: A till straffuppgift, B till uppgift till straffregistret i besvär- och underställningsmål, C till uppgift om beviljad nåd, samt D till begäran om utdrag av straffregistret, dels ock kungörelse om skyldighet i vissa fall att inhämta utdrag av straffregistret.

Därmed var straffregisterinstitutet färdigt att träda i verksamhet med ingången av år 1901.

Personalen bestod till en början av byråchefen för statistiska ärenden i justitiedepartementet, vilken, jämte sitt

åliggande att utarbeta rättsstatistiken, hade att utöva överinseendet över straffregistret, samt en registrator, varjämte anlätades extra biträde och erforderlig renskrivningshjälp.

Lagen om straffregister har sedermera undergått vissa ändringar.

Den första ändringen skedde genom lagen den 9 april 1905 utfärdad i samband med lagen den 17 mars 1905 om ändring i vissa strafflagens bestämmelser angående förlust av medborgerligt förtroende. Ändringen avsåg 5 § i lagen om straffregister och innebar, att anmälan skulle göras till registret om verkställighet av straffarbete för stöld även då detta icke var förenat med förlust av medborgerligt förtroende.

Nästa ändring föranleddes av utfärdande den 22 juni 1906 av lag om villkorlig straffdom samt lag om villkorlig frigivning, därvid straffregistret tillökades med uppgifter om dem, som erhållit villkorlig dom m. m.

Genom lagen den 24 juli 1914 skedde nästa ändring och detta av mera genomgripande art. Straffregistret överflyttades då från justitiedepartementet till fängvårdsstyrelsen och utvidgades med uppgifter dels om dem, som befunnits övertygade om någon med straff belagd gärning men på grund av sinnessjukdom ej kunnat fällas till ansvar och dels om sådana, som dömts till tvångsarbete. I samband med denna ändring utfärdades den 26 november 1914 ny kungörelse om uppgifter till straffregistret och om registrets förande samt ny kungörelse om skyldighet att i vissa fall inhämta utdrag av straffregistret.

Ett ytterligare fast obetydligt tillskott i uppgifter erhöll straffregistret genom lagen den 14 juni 1917 samt den i anslutning därtill utfärdade kungörelsen den 18 december 1917. Härigenom förstärktes dels prästerskapet att insända uppgift å dem, som den 1 januari 1918 voro på grund av utslag i mål, däri första domstol dömt före den 1 januari 1901, förlustiga medborgerligt förtroende för alltid eller ställda under framtiden för brott, som kan medföra förlust av medborgerligt förtroende, och dels fängelseföreståndarne

att insända uppgift om frigivna personer, som den 1 januari 1918 voro på grund av utslag i mål, däri första domstol dömt före den 1 januari 1901, förlustiga medborgerligt förtroende för viss tid.

Den i samband med lagen den 7 maj 1917 angående ändring av 5 kap. 3 § strafflagen utfärdade lagen den 3 maj 1918, som trädde i kraft den 1 januari 1920, medförde en mindre ändring i § 5 i lagen om straffregister.

I sammanhang med borttagande ur strafflagen av straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende och denna påföljds ersättande med obehörighet till vissa kommunala och politiska rättigheter och förmåner utfärdades den 24 maj 1918 en lag (jämlikt K. K. den 20 juni 1918 träd i kraft den 15 juli 1918) som tillade till § 8 i lagen om straffregister ett nytt mom. om utfärdande av utdrag av straffregistret innehållande allenast upplysning, huruvida personen vore dömd till förlust av medborgerligt förtroende eller ovannämnda obehörighetspåföljd eller ställd under framtiden för brott, som kan medföra sistnämnda påföljd. Samtidigt tillades i § 8 i straffregisterlagen till de myndigheter, som äga utfå fullständigt utdrag av straffregistret, riksdagens justitieombudsman och dess militieombudsman. I samband med nu omnämnda tillägg till § 8 ändrades ock §§ 5, 10 och 11 i kungörelsen den 26 november 1914 om uppgifter till straffregistret och om registrets förande. § 1 i kungörelsen har ock i samband med utfärdande av vattenlagen den 28 juni 1918 erhållit ett mindre tillägg.

Slutligen har i sammanhang med den nya lagen om villkorlig straffdom den 28 juni 1918 en mindre ändring skett i § 2 i lagen om straffregister.

Med de ändringar, lagen om straffregistret samt kungörelserna om uppgifter till straffregistret och om registrets förande samt om skyldighet i vissa fall att inhämta utdrag av straffregistret sålunda undergått, lyda dessa författningar sålunda:

Lagen om straffregister:

1 §. Hos fängvårdsstyrelsen skall finnas straffregister, innehållande uppgifter, som i denna lag stadgas, angående dem, som genom utslag av domstol eller myndighet i riket

- 1) blivit dömda till dödsstraff, straffarbete eller fängelse eller för snatteri till böter, eller
- 2) förklarats ovärdiga att i rikets tjänst nyttjas eller att föra andras talan inför rätta, eller
- 3) erhållit villkorlig straffdom, eller
- 4) blivit för brott ställda under framtiden, eller
- 5) förklarats vara övertygade om någon med straff belagd gärning, men i anseende till sinnessjukdom ej kunna till ansvar fällas, eller
- 6) blivit dömda till tvångsarbete.

2 §. 1 mom. För envar, om vilken blivit så dömt, som i 1 § sägs, skall från domstolen eller myndigheten till registret lämnas särskild uppgift, innefattande upplysning om hans namn och vad i övrigt må erfordras till hans betecknande, om förbrytelsen eller, då tvångsarbete ådömts, anledningen därtill samt om domen.

2 mom. Beträffande den, som för brott erhållit villkorlig dom, skall, där han sedermera av domstol förklarats skola undergå straff för detta brott, därom till registret lämnas uppgift, evad straffet är.

3 mom. Har den, som från straffanstalt lösgivits enligt lagen angående villkorlig frigivning, därefter blivit före utgången av den för honom bestämda prøvotid för brott häktad, skall uppgift därom lämnas till registret från den domstol, där åtalet efter häktningen först förevarit. Om åtalets utgång skall ock i varje fall från domstol, som i målet dömt, uppgift till registret lämnas.

4 mom. Om beslut, varigenom villkorligt medgiven frihet blivit återkallad, skall från Konungens Befallningshavande lämnas uppgift till registret.

3 §. De straffuppgifter, som i 2 § avses, skola hos fängvårdsstyrelsen hållas ordnade efter namnen på dem uppgifterna angå.

4 §. Har talan fullföljts mot utslag eller beslut, varom i 1 § eller 2 § 2 mom. förmäles, eller har sådant utslag eller beslut blivit underställt högre rätts prövning, skall uppgift om rättens beslut i det överklagade eller underställda målet i varje fall lämnas till registret.

Där Konungen fastställer eller upphäver beslut, varige-

genom villkorligt medgiven frihet blivit återkallad, eller av nåd efterskänker eller mildrar straff eller annan påföljd, varom straffregistret skall innehålla upplysning, varde jämväl därom uppgift till registret meddelad.

5 §. Då någon, vilken erhållit sådan dom, som i 1 § 1 punkten sägs, efter utstånden bestraffning frigivits från allmän straffanstalt, så ock då någon frigivits från tvångsarbetsanstalt, åligger det fängvårdsstyrelsen att därom låta göra anteckning i registret.

Fängvårdsstyrelsen skall likaledes låta göra anteckning i registret om villkorlig frigivning av fånge med angivande av den återstående strafftidens längd.

Befälhavare, som har uppsikt över militärhäkte, åligger att varje månad insända uppgift till registret å dem, som under den närmast föregående månaden frigivits från häktet efter att hava utstått bestraffning på grund av dom, som i 1 § 1 punkten avses, eller därstädes avlidit.

Då minderårig, vilken blivit dömd till straffarbete eller fängelse eller för snatteri till böter, men, i stället för att undergå det ådömda straffet, intagits i allmän uppfostringsanstalt, utskrives från densamma eller därstädes avlider, skall anstaltens föreståndare lämna uppgift därom till registret.

6 §. Varda böter, som ådömts för snatteri, indrivna, åligge den uppbördsman, som verkställt indrivningen, att ofördröjligen därom lämna uppgift till registret med angivande av den bötfälldes namn samt domstolen och dagen för utslaget.

7 §. Straffuppgift skall avskiljas ur registret,

därest den person uppgiften avser, enligt vunnen upplysning, genom högre rätts laga kraftägande dom blivit befriad från ansvar, utan att sådant fall är för handen, som i 1 § 5 punkten sägs, eller från tvångsarbete, eller ock genom dylik dom, som ej är villkorlig, ansedd skyldig allenast till annat ansvar, än i 1 eller 2 punkten av samma § avses;

då han avlidit, medan han var intagen i allmän straffanstalt eller i tvångsarbetsanstalt, eller ock genom uppgift, varom förmäles i 5 § tredje eller fjärde stycket, eller annorledes vunnits tillförlig upplysning att han avlidit; samt

då nittio år förflutit från hans uppgivna födselsår.

8 §. 1 mom. Fullständigt utdrag av registret skall meddelas, då framställning därom göres av domstol, Konungens Befallningshavande eller allmän åklagare eller av annan myndighet, vilken enligt lag äger förordna om häktning, el-

ler av riksdagens justitieombudsman eller dess militieombudsman. Till annan myndighet, än nu är sagt, så ock till enskild, vars rätt må vara beroende på annan upplysning ur registret, än som framgår av i mom. 2 omförmålt registerutdrag, skall fullständigt registerutdrag lämnas, där Konungen för särskilt fall därtill givit tillstånd.

2 mom. Utdrag av registret, innehållande allenast upplysning, huruvida viss person blivit dömd till förlust av medborgerligt förtroende eller påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen eller ställts under framtiden för brott, som kan medföra sistnämnda påföljd, ävensom, där så skett,

- a) när och av vilken domstol utslaget meddelats samt för vilken tid sådan påföljd ådömts,
 - b) när den dömda efter utståndet straff blivit frigiven, eller ock, därest han från straffanstalt lösgivits enligt lagen angående villkorlig frigivning, dels när detta skett och när prøvotiden utgår eller gått till ända, dels huruvida den villkorligt medgivna friheten återkallats eller förklarats förverkad, dels ock rörande häktning av den dömda före prøvotidens utgång för brott och om åtalets utgång, samt
 - c) huruvida av nåd meddelats befrielse från straffpåföljden, och, i så fall, om dagen för därom fattat beslut,
- skall på begäran meddelas myndighet ävensom annan, vilken utövar allmän befattning, varmed är förenad skyldighet att pröva, huruvida någon på grund av sådant utslag, som här avses, är jämlikt lag eller författning utestängd från behörighet, rättighet eller förmån.

Sådant utdrag skall ock meddelas enskild, vilken med intyg av Konungens Befallningshavande eller underrätt eller häradshövding eller borgmästare styrker, att hans rätt kan vara beroende därav, att utredning av honom förebringas i avseende å omständighet, varom sådant utdrag skall innehålla upplysning.

3 mom. Därjämte skola till statistiska centralbyrån meddelas för den officiella statistiken erforderliga utdrag ur straffregistret. I sådant utdrag må icke upplysning meddelas om namnen på dem uppgifterna avse.

9 §. I fråga om meddelanden till utländska myndigheter rörande givna straffdomar eller ådömt tvångsarbete äger, under förutsättning av ömsesidighet, Konungen utfärda bestämmelser.

10 §. Närmare föreskrifter om uppgifterna till straffre-

gistret och om straffregistrets förande meddelas av Konungen.

Kungörelse om uppgifter till straffregistret och om registrets förande:

§ 1. Uppgifter, som meddelas enligt 2 § 1 eller 2 mom. eller 3 mom. andra punkten eller 4 § första stycket i lagen om straffregister eller andra stycket av sistnämnda §, så vitt angår nådebeslut, skola skrivas å särskilda blanketter enligt de vid denna kungörelse fogade formulär¹⁾ litt. A I, A II, B och C samt avfattas i överensstämmelse med de å dessa formulär för varje fall givna anvisningar.

Sådana uppgifter skola undertecknas:

uppgifter från allmän underrätt eller gränsetullrätt av den, som vid målets avgörande fört ordet i rätten;

uppgifter från vattendomstol av vattenrättssekreteraren;

uppgifter från krigsrätt av auditören;

uppgifter från poliskammare av polismästaren;

uppgifter från överståthållarämbetet av förste polisintendenten och från K. M:ts övriga befallninghavande av landssekreteraren;

uppgifter från allmän hovrätt och vattenöverdomstolen av den fiskal, som föredragit målet till avgörande;

uppgifter från krigsöverdomstol av överkrigsfiskalen;

uppgifter från kammarrätten av advokatfiskalen;

uppgifter från högsta domstolen eller om beviljad nåd av den revisionssekreterare, vilken utslagets expedierande åligger.

Uppgift skall avsändas inom fjorton dagar efter utslagets avkunnande eller, där utslaget icke muntligen avkunnats, inom samma tid från dess utgivande. Angående dagen, då uppgift avsändes, skall anteckning göras, om uppgiften lämnas från underrätt, poliskammare, eller Kungl. Maj:ts befallningshavande i brädden av det protokoll, vari utslaget är intaget, och i övriga fall å konceptutslaget.

2 §. I uppgift, som enligt 5 § tredje eller fjärde stycket av lagen om straffregister lämnas om verkställighet av straffarbete eller fängelsestraff eller om utskrivning från allmän uppfostringsanstalt, skall för en var, som uppgiften avser, utsättas brottets beskaffenhet, den domstol, som ådömt bestraffningen eller förordnat om intagandet i uppfostringsan-

¹⁾ Uteslutna av utrymmesskäl.

stalten, samt dagen för utslaget, så ock den dag, då bestraffningen avslutades eller utskrivningen skedde. Uppgift om indrivning av böter för snatteri skall, förutom brottets beskaffenhet, den bötfälldes namn samt domstolen och dagen för utslaget, angiva dagen, då indrivningen ägde rum.

§ 3. Yppas hos myndighet, som erhållit utdrag av straffregistret, anledning, att uppgift, som utdraget innehåller, icke är med verkliga förhållandet överensstämmande, åligge den myndighet att ofördröjligen till registret insända anmälan om vad sålunda förekommit.

§ 4. Befinnes till straffregistret inkommen uppgift icke vara i föreskriven ordning avfattad, skall ofördröjligen ny uppgift infordras. Förekommer anledning, att föreskriven uppgift icke blivit insänd, må den försumlige erinras om skyldigheten att insända uppgift.

§ 5. Uppgift, varom förmäles i 2 eller 4 § av lagen om straffregister samt i lagen den 14 juni 1917 om fullständiggande av straffregistret, förvaras i ett med ordningsnummer försett omslag, å vilket antecknas den dömdes fullständiga namn samt hans födelsetid och födelseort, ävensom dagen för det utslag, som uppgiften avser. Förekomma två eller flera uppgifter rörande samma person, förvaras dessa uppgifter i samma omslag. Avser senare uppgift samma förbrytelse eller samma till tvångsarbets ådömande föranledande omständighet som tidigare uppgift, skall å denna göras anteckning om förhållandet.

De enligt denna § bildade registerakter förvaras i numerordning.

§ 6. Anteckning, som jämlikt 5 § första stycket i lagen om straffregister skall ske om verkställd bestraffning eller avslutat tvångsarbete, skall göras å uppgift, som avser det verkställda utslaget, med angivande av dagen, då bestraffningen eller tvångsarbetet avslutades. Anteckning, varom i andra stycket av nämnda § sägs, skall ske å uppgift, som avser det ådömda straffet.

Då uppgift jämlikt tredje eller fjärde stycket av nyssberörda § angående verkställighet av straff eller om utskrivning från allmän uppfostringsanstalt eller uppgift jämlikt 6 § i nämnda lag om indrivning av böter inkommit till registret, skall i enahanda ordning som nu sagts göras anteckning om förhållandet med angivande av dagen, då bestraffningen avslutades eller utskrivningen skedde eller böterna blevo indrivna.

Anmälan, som ovan i § 3 sägs, angående felaktighet i registerutdrag förvaras i den registerakt, varur utdraget meddelats.

§ 7. Har från allmän hovrätt eller från vattenöverdomstolen eller krigsöverdomstol inkommit uppgift om sådant utslag, som i 4 § av lagen om straffregister avses, skall efter besvärstidens utgång, för ändamål som i 7 § av nämnda lag är sagt, inhämtas upplysning huruvida utslaget vunnit laga kraft.

§ 8. För varje registerakt skall upprättas ett registerblad, angivande aktens nummer samt den dömdes namn, födelseid och födelseort. Finnes någon, om vilken uppgift i registret förekommer, hava begagnat olika tillnamn, upprättas för varje tillnamn särskilt registerblad.

Registerbladen ordnas i bokstavsföljd efter de dömdes tillnamn.

§ 9. Registerakter och registerblad ävensom övriga till straffregistret hörande handlingar skola hållas under sådan vård, att obehörigt tillträde till dem förebygges.

§ 10. Vill domstol, Konungens Befallningshavande eller allmän åklagare eller annan myndighet, vilken enligt lag äger förordna om häktning, eller rullförings- eller sjörullföringsbefälhavare begära utdrag av registret, skall sådan begäran skrivas å särskild blankett enligt det vid denna kungörelse fogade formulär litt. D, därest framställningen avser fullständigt utdrag, samt enligt formulär litt. E, om sådant utdrag begäres, som avses i 8 § 2 mom. i lagen om straffregister; och skall begäran avfattas i överensstämmelse med de å formulären för sådana blanketter givna anvisningar.

Vill annan begära utdrag av registret, varom förmäles i 8 § 1 eller 2 mom. i lagen om straffregister, skall i fråga om den person, som utdraget skall avse, skriftligen uppgivas tillnamn och fullständiga förnamn med understrykande av tilltalsnamnet, hans senaste kyrkobokföringsort, yrke eller befattning, födelseår, -månad och -dag, födelseort samt föräldrarnas namn och yrke. Saknas uppgift angående någon av dessa omständigheter, skall sådant anmärkas. I fall, som avses i nyssnämnda 8 § 2 mom. första stycket, skall den, som undertecknar framställningen, tillika ange, i vilken egenskap det sker. Vid framställning av enskild person skall bifogas, förutom intyg, som omförmäles i förut nämnda 8 § 2 mom. andra stycket, jämväl prästbetyg för den, utdraget skall avse.

I brådskande fall må framställning av annan än enskild person ske genom telegram.

§ 11. Har blankett, som i § 10 sägs, begagnats för begäran om utdrag av straffregistret, skrives utdraget å samma blankett och avfattas i överensstämmelse med de å formuläret för sådana blanketter givna anvisningar. Är begäran framställd utan användande av blankett, skola, med anmärkning om förhållandet, de lämnade uppgifterna inskrivas å blankett enligt formulär litt. D, därest framställningen avser fullständigt utdrag, samt å blankett enligt formulär litt. E, om utdrag begäres, varom förmäles i 8 § 2 mom. i lagen om straffregister, och användes blanketten därefter för utdraget; dock att, där uppgift angående personen i fråga ej förekommer i registret, framställningen om utdrag må kunna besvaras allenast genom påteckning å framställningen om nu nämnda förhållande.

Registerutdrag avsändes samma dag begäran därom inkommit eller senast första söckendagen därefter.

Jämte det skriftliga utdraget må, på särskild begäran, telegrafiskt meddelande ur registret lämnas, dock endast i det fall, att uppgift i avsett hänseende i registret icke förekommer rörande den person, som utdraget avser.

Kungörelse om skyldighet i vissa fall att inhämta utdrag av straffregistret:

Har någon för brott, därå enligt lag straffarbete följka kan, eller för snatteri blivit häktad utan att domstol därom förordnat, eller varder någon, som ej är häktad, av allmän åklagare ställd under åtal för brott, som nu är sagt, skall den, som förordnat om häktningen eller anställt åtalet, ofördröjligen begära fullständigt utdrag av straffregistret. Likaså skall, innan någon dömes till tvångsarbete, sådant utdrag av straffregistret angående honom begäras.

Sedan vi nu i största korthet redogjort för straffregistrets tillkomst och detsamma avseende författningar, övergå vi till registrets anordnande och arbetet inom detsamma.

De handlingar, som inkomma till straffregistret, äro dels sådana, som äro avsedda att där kvarstanna och dels sådana, som efter behandling omedelbart återsändas till den myndighet, som insänt dem. De förra bestå förnämligast av straff-

uppgifter, (till vilka vi även hänföra uppgifter om ådömt tvångsarbete och uppgifter i besvär- och underställningsmål), förteckningar över dels fångar, som frigivits efter undergånget straff eller tvångsarbete dels elever, som utskrivits från allmän uppfostringsanstalt, uppgifter å indrivna snatteriböter, förteckningar över avlidna samt uppgifter å benådade eller villkorligt frigivna. Till de senare höra rekvisitioner av utdrag av straffregistret.

Vad nu till en början säges om behandlingen av inkommande straffuppgifter eller rekvisitioner av utdrag förutsätter naturligtvis, att straffregistret någon tid bestått och redan mottagit ett antal uppgifter. Det faller nämligen av sig självt, att man icke första dagen, registret är i verksamhet, och medan dess skåp ännu stå tomma, efterser, huruvida en person, om vilken straffuppgift inkommer, eller om vilken utdrag begäres, förekommer i registret.

Då straffuppgifterna inkomma, efterses först i det s. k. lappregistret — varom mera här nedan — huruvida den person, om vilken uppgift inkommit, förut förekommer i registret. Är detta icke händelsen erhåller straffuppgiften ett nummer i löpande följd — registeraktnummer. Förekommer personen förut i registret, åsättes straffuppgiften samma nummer, som personen erhöll vid sitt inträde i straffregistret. Därpå införs straffuppgifterna i ett särskilt diarium, vari antecknas, utom inkomstdag och diarie-nummer, namnet på den myndighet, som insänder uppgiften samt namnet å den person, som uppgiften avser, — ävensom bredvid vederbörandes namn det registeraktnummer, som uppgiften erhållit.

Efter denna förberedande behandling av straffuppgifterna utskrivas för varje ny uppgift sådant omslag och sådant registerblad som omnämnas i kungörelsen om uppgifter till straffregistret m. m. Omslaget är av grått, tunnt men segt papper, dubbelvikt och baksidan försedd med utfällbara klaffar för uppgiftens kvarhållande. Å omslagets framsida antecknas registeraktnummer, personens tillnamn,

förnamn, födelsetid, födelseort samt domstolens namn och dag för utslaget. Dessa omslag med däri inlagda straffuppgifter, kallade registerakter, förvaras inlagda i kartonger av tjockt papp med uppfällbart lock och dito långsida och med skylt på ryggen angivande däri förvarade registeraktnummer 1—100 o. s. v. Varje kartong innehåller nämligen ett-hundra akter. Kartongerna förvaras uppställda i skåp, varje skåp rymmande 50 kartonger eller således 5.000 registerakter. Överst i varje kartong lägges en förteckning upptagande numren på de straffuppgifter, som skola finnas i kartongen, jämte namnen å de personer straffuppgifterna angå. Denna förteckning, som visserligen icke finnes omnämnd i kungörelsen om registrets förande, är absolut nödvändig på det att man må kunna övertyga sig om att ingen akt, som skall finnas i kartongen, saknas. Då en akt avskiljes överstrykes på förteckningen motsvarande namn samt antecknas när avskiljandet skedde och anledningen därtill (se härom längre fram). Likaså antecknas å förteckningen om en akt överflyttas till annat nummer — detta emedan man uppläckt, att personen förut finnes i registret under ett annat eller något olika namn.

Registerbladet, i storlek 18×10,5 cm är av extra starkt papper och i nedre delen försedd med ett avlångt hål att däri införa den metallskiva, som kvarhåller registerbladen i sin låda. Å registerbladen antecknas, rad efter rad, personens tillnamn, förnamn, födelsetid och födelseort samt registeraktnummer. Registerbladen förvaras i ett med 84 långa smala lättgående lådor försedd skåp¹⁾, varje låda rymmande 2.000 blad. Framstycket på varje låda är till sin övre hälvt nerfällbart för att man lättare skall kunna bläddra i de i lådan förvarade bladen. På nedre delen av framstycket är en avlång urtagning, i vilken inskjutes och med ett handgrepp fastläses den ovannämnda metallskivan, som fasthåller registerbladen. På varje lådas framstycke är fästad en liten metall-

¹⁾ Detta är redan så fyllt att ett liknande måst beställas.

ram inom vilken insattes en lapp med en bokstav utvisande begynnelsebokstaven i första namnet i lådan.

Dessa registerblad bilda tillsammans det förut nämnda »lappregistret«, som utgör, så att säga, ingångsdörren till straffregistret. Begripligtvis är det av yttersta vikt, att registerbladen hållas noggrant ordnade, ty härpå hänger uteslutande möjligheten att kunna finna en sökt registerakt. I lådorna ordnas registerbladen först efter tillnamn, så efter förnamn — även dessa, då de äro flera, i bokstavsordning sinsemellan, samt, när både till- och förnamn äro lika, efter födelsetiden.

En sak, som i praktiken visat sig vålla svårigheter, är namnens stavning. Till en början stavades namnen precis på samma sätt, som de stavats på motsvarande straffuppgift, och detta kan nog vara teoretiskt riktigt — dock endast under förutsättning att namnet a l l f i d och av a l l a stavas på samma sätt. Men detta är långt ifrån händelsen. Erfarenheten visade Då en senare straffuppgift inkom angående en förut i registret befintlig person eller utdrag begärdes angående en sådan, inträffade icke sällan, att namnet stavades helt olika mot på den först inkomna straffuppgiften och det efter denna utskrivna registerbladet, och olikheten kunde ibland vara av den beskaffenhet, att personen icke kunde — åtminstone icke utan mycket sökande — anträffas. Man tvingades således, och tvingas alltjämt att söka åstadkomma en, såvitt möjligt, enhetlig stavning för sådana namn, som kunna stavas olika, och det kunna sannolikt alla namn. Vid en sådan omstaving av namnen får man icke spara på hänvisningslappar, som peka på den plats i lappregistret, där namnet återfinnes. Då en mångfald stavningssätt kunna förekomma på vissa namn är det icke gärna möjligt att på förhand uppställa uttömmande regler härför, utan får man nöja sig med ett mindre antal sådana på förhand givna och sedan undan för undan stava om namn allt efter som nya stavningssätt uppdyka, på vilka man förut icke kommit att tänka.

Ett exempel på huru olika ett namn kan stavas och i ett register därefter placeras må anföras. Vi välja ett så vanligt

namn som *Karlsson*. Detta kan stavas med K och två s, med K och ett s, med C och två s eller med C och ett s. Skall det vara fint kan ett stumt h inskjutas efter o, då namnet vanligen stavas med ett s, såvida man icke väljer z i stället för s och därtill möjligen å i stället för o och kanske till och med utesluter r, då kanske också ett stumt h tillkommer framför l. Har sedan Karlsson dopnamnen Karl Kristian Konrad, vilket ju icke är otänkbart, invecklas saken mera. Alla dessa dopnamn, eller ett av dem eller två nämligen det första och det andra, det första och tredje eller det andra och tredje stavas med C (Kristian i så fall med Ch). Kombinerar man dessa olika stavningssätt för dopnamnen med de olika stavningssätten för tillnamnet och — såvitt personen begagnar olika födelsetider — båda dessa kombinationer med de olika födelsetiderna, så finner man, att namnet Karl Kristian Konrad Karlsson kan i ett register placeras på ett antal olika sätt, vars mångfald, om den ock icke kan tävla med sandens i havet, dock är så stor att för dess uträknande kräves en högre matematisk kunskap för att därpå icke behöva ödsla en tid, vars värde är större än kunskapen därom. Vare det nog sagt att sätten äro många.

För att nu förenkla denna sak har man utbytt bokstaven C mot K i namn där den ljuder hårt t. ex. Karl, Konrad o. s. v. (och mot S där den ljuder mjukt t. ex. Sedergren, Sederström o. s. v.). Alla tillnamn, som slutar på »son» placeras på samma plats. Stumt h försvinner (liksom alla stumma bokstäver) och Z begagnar man aldrig utan i stället S — allt detta såsom exempel på allmänna regler, som på förhand kunna uppställas.

Har en person flera tillnamn, något som är mycket vanligt bland dem, som råkat i kollision med rättvisan, och därtill begagnar olika förnamn till de olika tillnamnen och även olika födelsetider, måste lika många registerblad utskrivas som sammanställningen mellan de olika för- och tillnamnen samt födelsestiderna påkallar.

I detta sammanhang kan påpekas den stora vikten vid

straffuppgifternas utskrivande att alla namn skrivs med tydlig stil. I synnerhet gäller detta om tillnamnen, vilka man icke alltid kan gissa sig till. Läser man tillnamnet oriktigt, blir följdén därav, att ett felaktigt registerblad utskrives och placeras på orätt ställe — i förhållande till personens rätta namn — och nyttan av den inkomna straffuppgiften är därmed borta, då straffuppgiften sedan icke kan återfinnas. Personen förekommer då icke i straffregistret, ehuru han faktiskt gör det.

Ehuru denna fordran på en tydlig stil, som icke lämnar rum för tvekan, synes vara självklar, eftersattes den mycket ofta. Förmodligen anser vederbörande straffuppgiftslämnare själv, att det skrivna namnet är fullt läsligt, och för honom, som vet, vad det betyder, kan det ju ock vara så, men för den, som utan denna förkunskap skall tolka ett skrivet namn kan detta stundom vara rent av omöjligt. Detta är en erfarenhet som man ganska ofta får göra. I synnerhet är det vissa bokstäver, som skrivs så lika att man ej kan skilja dem åt. Äf de små bokstäverna gäller detta främst a och o. Så skrives mycket ofta namnet Jansson så att det lika väl kan läsas för Jonsson — två namn som i lappregistret hava helt olika platser. Lika skrivs också e och i, när det senare tappat sin »prick«, e och r, u och n, dubbelt l och n eller u. Även de stora bokstäverna kunna ibland förväxlas t. ex. S och L, L och Z, M och U jämte l o. s. v. För öfrigt kan den, som har mycket bråttom och är hemma i konsten, skriva hart när vilka bokstäver som helst så, att de kunna tolkas såsom vilka andra bokstäver som helst. Vad som bidrager att göra den läsande oviss är det sakförhållande, att man på grund av vana att se de mest konstliga tillnamn icke förundrar sig, om det tolkade namnet skulle låta något ovanligt.

Sedan straffuppgifterna införts i diariet samt erhållit sina nya eller gamla registeraktnummer (de senare böra av straffuppgiftslämnaren åsättas straffuppgiften, såvitt i målet utdrag av straffregistret varit tillgängligt) och de nya

försetts med omslag och registerblad ifylles angående de nya uppgifterna en blankettskrivelse, ställd till pastorsämbetet i den uppgivna födelseförsamlingen med anhållan om kontrollering av personens namn, födelselid m. m. Detta är visserligen icke föreskrivet men har blivit en praxis, som uppstått därigenom, att i början i enstaka fall det varit nödvändigt att hos vederbörande pastorsämbete efterfråga riktigheten av en lämnad uppgift. Man har sedan tagit för regel att angående alla inkommande nya straffuppgifter, avseende personer födda inom Sverige anhålla om kontrollering. I regel hava i straffuppgifterna intagna uppgifter varit i huvudsak riktiga, men understundom hava felaktigheter påvisats, som haft till följd, att en person, som behandlats såsom ett nytt förvärv för straffregistret befunnits vara en äldre kund. Tillkomsten eller strykning av ett dopnamn, annan ordning på dopnamnen eller annan födelselid kan hava åstadkommit detta. Även har en sådan kontrollering haft till följd upptäckten av att en fullkomligt oskyldig person kommit att figurera i domstolshandlingarna och i straffregistret, därvid så tillgått, att den verkliga brottslingen fått tag i den oskyldiges prästbetyg och blivit dömd i hans namn.

Ehuru i sådana fall det blivit fullt konstaterat, att den person, som i rättens protokoll och i straffregistret förekommer såsom straffad, aldrig varit tilltalad, utan att en annan person dömts i hans namn, torde det icke vara möjligt att utan resning i målet ur straffregistret avskilja hans namn, då ju detta förekommer i vederbörande laga kraftvunna utslag, och lagen om straffregister icke omnämner detta fall bland dem, då straffuppgift skall ur registret avskiljas. Det enda den oskyldige kan göra är att med stöd av 25 kap. 10 § rättegångsbalken hos Hovrätten anmäla förhållandet, varvid Hovrätten förklarar utslaget mot honom vara utan verkan.

Då sålunda upptäckes, att en person blivit i annan persons namn dömd och i straffregistret inregistrerad, kan naturligtvis den oskyldige icke lida någon skada av falsariet. I det omslag som innehållit straffuppgiften med hans namn,

vilket omslag får ligga kvar i kartongen, under det att själva straffuppgiften vare sig överflyttas till vederbörlig gammal registerakt — därest den verkliga brottslingen förut förekommer i registret — eller ock förses med nytt omslag, om han är nykomling, inlägges Hovrättens utslag, där sådant meddelats, jämte den verkställda utredningen, eller ock denna ensam, där målet ej anmälts i Hovrätten. Skulle sedan utdrag begäras angående den oskyldige, blir svaret, att han ej förekommer i registret, n. b. såvida han ej gjort sig saker till annat brott, som berett honom inträde därstädes.

Emellertid är det icke uteslutet, att i straffregistret förekomma hittills oupptäckta fall, då en person dömts under en annan verkligen befintlig persons namn. I sådan händelse kan ju möjligen den oskyldige få men av, att han förekommer i straffregistret.

Såsom exempel på ett sådant under flera år oupptäckt fall, då troligen en person dömts i en annans namn må anföras följande.

I augusti 1914 dömdes vid rådstuvurätten i en landsortsstad en person villkorligt till fängelse för rymning ur sjö-tjänst. Han hade uppgivit sig vara född och kyrkoskriven i en av Stockholms församlingar. Från pastorsämbetet i nämnda församling införskaffat betyg vitsordade namn och födelsetid men stämde ej fullt med den tilltalades uppgifter i fråga om föräldrarnas namn, ity att ett av faderns dopnamn och moderns både för- och tillnamn voro olika. Vid rannsakingen observerades icke eller gjordes åtminstone ej till föremål för närmare undersökning denna olikhet. Personen dömdes och i den insända straffuppgiften upptogs såsom hans föräldrars namn av honom uppgivna namnen. Då straffuppgiften inkom till straffregistret, anhölls om pastorsämbetets i födelseförsamlingen kontrollering av personaluppgifterna. Pastorsämbetets vitsordade därvid allt utom i fråga om föräldrarnas namn, vilka angåvos lika som i det rådstuvurätten tillhandakomna betyget.

I november 1917 inkom därefter begäran om utdrag av

straffregistret angående en person, på vilken stämde samtliga uppgifter i straffuppgiften med de av pastorsämbetet i Stockholmsförsamlingen gjorda rättelser i fråga om föräldrarnas namn. Det utdrag, som då meddelades innehöll naturligtvis, att den efterfrågade personen år 1914 dömts villkorligt för rymning ur sjö-tjänst. Under rannsakingen — vid Stockholms rådstuvurätt — bestred den tiltalade, att han förut blivit dömd, uppgav, att han aldrig varit i sjö-tjänst, och kunde med sin arbetsbok styrka, att han under den tid, den påtalade rymningen skulle hava ägt rum, haft tjänst hos olika arbetsgivare i Stockholm. Även uppgav han, att han vid något tillfälle förlorat sitt frejdbetyg.

Här är ju icke otänkbart, att en annan person fått tag i hans frejdbetyg och i hans namn blivit dömd. Att detta omisstänksamt kunnat ske torde väl få tillskrivas den omständigheten, att olikheten mellan den tiltalades uppgifter ifråga om föräldrarnas namn och det från Stockholmsförsamlingen anskaffade prästbetyget icke gjorts till föremål för närmare undersökning. För den oskyldigt dömda var det å andra sidan en tillfällighet, att han med sin arbetsbok kunde styrka sitt alibi.

Tack vare att personen nu sakfölldes, så att straffuppgift kom att insändas och att i denna anmärktes hans bestridande av den föregående domfällningen, kunde frågan från straffregistrets sida bliva föremål för närmare undersökning. Denna ledde dock icke till något positivt resultat, och lär det väl aldrig kunna uppklaras, huru härmed förhåller sig.

Nästa åtgärd med de inkomna straffuppgifterna är att ur dem å särskilda kartoliner anteckna allt som ansetts erforderligt för rättsstatistiken. D. v. s. — utom registerakt och diarienummer-antecknas domstolens eller myndighetens namn, den sakfölldes kön (namn får nämligen ej utsättas) kyrkobokföringsort, yrke, födelsetid, födelseort, faderns yrke, födsel utom eller inom äktenskapet, civilstånd, nationalitet, trosbekännelse, bildningsgrad, utslagets dag och

nummer, brottet och tiden för dess begående, lagrum och straff, särskilda omständigheter vid brottets begående, antal föregående straffällningar samt, för den sista, utslagsdag, brott och straff. Dessa kartoliner samlas, ordnade efter diarie-nummer (för kontrollens skull) och överlämnas vid årets slut till statistiska centralbyrån, som utarbetar rättsstatistiken.

Slutligen underkastas straffuppgifterna en ingående granskning i ändamål att kontrollera, att inga uppgifter, som däri skola förekomma, saknas samt, såvitt möjligt, att de äro avfattade i överensstämmelse med utslaget. Ger denna granskning anledning till ovisshet i sistberörda hänseende eller framgår därav, att uppgift icke är i komplett skick, avläses till vederbörande uppgiftslämnare skrivelse med anhållan om närmare upplysning eller komplettering.

Sedan därefter kontrollerats, att de till straffuppgifterna hörande registerbladen, som emellertid insatts i lappregistret, placerats på rätt ställe och att intet registerblad fattas — en kontroll, som med största noggrannhet måste verkställas — inläggas de nybildade registerakterna i sin kartong, och de straffuppgifter, som höra till äldre registerakter, i sina respektive akter, därvid å omslaget antecknas det nya utslaget (d. v. s. utslagsdag och domstolens namn). Föreskriver sig en sådan uppgift från Hovrätt eller Högsta domstolen i besvärs- eller underställningsmål, vari straffuppgift förut inkommit, antecknas dessutom å denna namnet å den överrätt, som meddelat utslag i målet, dagen för detta utslag och utgången i överrätten. Föreskriften om denna anteckning, som återfinnes i § 6 i kungörelsen om uppgifter till straffregistret och om registrets förande, är tydligen en reminiscens från kommitténs förslag att uppgifterna från överrätt skulle förvaras i särskild skåp, skiljda från uppgifterna från underrätt, och att av denna anledning anteckning om utgången i överrätten skulle göras å uppgiften från underrätten. Då enligt gällande föreskrift alla uppgifter, som avse samma person, skola förvaras i samma omslag, är tydligen den nämnda anteckningen obehövlig och av värde endast

för den händelse uppgiften från överrätten skulle förkomma eller ock såsom en försiktighetsåtgärd på det, att man ej vid meddelande av utdrag av registret skall kunna förbigå, att överrätt meddelat utslag i målet. På samma sätt sker anteckning om beviljad nåd å den uppgift, som innehåller det straff, som nåden avser, jämte det att naturligtvis uppgiften om den beviljade nåden antecknas å och förvaras i det omslag, till vilket den hör.

Vi kunna nu övergå till behandlingen av de inkommande rekvisitionerna av utdrag av straffregistret — för korthetens skull här nedan kallade »frågorna».

Sedan frågorna ordnats, efterses i lappregistret, huruvida de efterfrågade personerna förekomma i registret. Därvid måste den största möjliga noggrannhet iakttagas, och sökes icke blott på den efterfrågades uppgivna tillnamn utan även på hans faders tillnamn, om detta är ett annat. Även söker man med omkastade förnamn, ifall den uppgivna ordningen förefaller mindre vanlig. Om förnamnen angivits vara exempelvis Johan Karl söker man givetvis även på Karl Johan, då ju denna är den vanligen förekommande ordningen på dessa namn. Ej sällan händer det, att man genom ett dylikt förfaringssätt anträffar den efterfrågade personen, vilket eljest icke skulle skett, om man strängt hållit sig till det för den efterfrågade uppgivna tillnamnet eller till den ordning, vari hans dopnamn förekommit i frågan.

Vartefter man under detta sökande i lappregistret återfinner efterfrågade personer, antecknas å frågorna vederbörande registeraktnummer. Därefter införas samtliga frågor i ett härför avsett diarium, vari antecknas — utom inkomstdag och diarienummer — namnet på den, som begär utdraget samt den efterfrågades för- och tillnamn. Vid dem, som förekomma i registret, antecknas i löpande följd för vart år numret å det koncept till utdrag, som kommer att uppsättas, samt vederbörande registeraktnummer. Därefter framtagas registerakterna rörande dem, som anträffats i registret, varvid

iakttages, att de kartonger, i vilka dessa akter förvaras, få ligga framme och akterna åtskilda vid det nummer, som utlagits — detta för att man vid akternas återläggande efter användningen skall kunna övertyga sig om, att de alla kommit på sina behöriga platser, och t. ex. icke två skiljda akter kommit att åtföljas i samma kartong, dit blott den ena hör. Då man nämligen efter slutad inläggning finner en kartong ligga framme, till vilken man icke har någon framtagna akt, har med all säkerhet nyssnämnda förhållande inträffat, och man har då att omedelbart med ledning av diariet åter framtagna alla akter, som under dagen varit framme för att genast kunna återfinna rymlingen, som eljest skulle vara spårlöst försvunnen till dess han någon gång av en händelse anträffas, vilket ju kan dröja i årtal.

Sedan koncepten till utdragen uppsatts, utskrivas dessa å vederbörande frågor, kontrolleras av straffregistrets föreståndare (genom jämförelse med vederbörande registerakter) samt underskrivas av denne. Koncepten till utdragen inläggas därefter i sina resp. akter för att nästa gång, utdrag begäres angående samma person, åter användas efter eventuell tillökning med de ytterligare straffdomar, personen kunnat ådraga sig. Därefter underkastar föreståndaren de inkomna frågor, som ej anträffats, en andra jämförelse med lappregistret även av det skäl att frågorna böra granskas av minst två personer, då ju »fyra ögon se bättre än två», och den ene kan läsa ett namn på annat sätt än den andre och på så vis finna en efterfrågad, som den andre gått förbi.

Då man på detta sätt — såvitt görligt är — övertygat sig om, att inga flera av de för dagen efterfrågade personerna förekomma i registret förses dem angående frågor med påstämplingen »förekommer ej i straffregistret» och underskrivas av föreståndaren, varefter, och sedan en liknande påstämpling skett i diariet vid de resp. namnen och försetts med föreståndarens initialer, samtliga de inkomna frågorna äro färdiga att expedieras.

Den nu beskrivna behandlingen av inkommande straff-

uppgifter och frågor äro de inom straffregistret i egentligaste mening löpande göromålen, vilka icke kunna undanskjutas utan dag för dag måste fullgöras. Detta — vad frågorna angår på grund av gällande föreskrift att inkommande begäran om utdrag av straffregistret skall besvaras samma dag den inkommit eller senast påföljande söckendag, och, vad straffuppgifterna beträffar, emedan ett samlande på hög av detta arbete skulle visa sig allt för ödesdigert. Dels skulle nämligen genom uppskov arbetet i väsentlig grad försvåras och för övrigt högen inom ganska kort tid växa samlaren över huvudet och dels skulle härav vållas osäkerhet och oreda och faran för meddelande av ofullständiga eller felaktiga utdrag bliva allt för stor.

Härförutom förekomma en del andra göromål. Främst av dessa må nämnas, att, med ledning av de från fängvårdsanstalterna, militärhäkten m. fl. månatligen eller från bötesredovisare slänkvis inkommande uppgifter, å vederbörande straffuppgifter anteckna verkställda straff. Dessa anteckningar äro mycket tidsödande och pågå, när ledighet gives från de löpande göromålen, större delen av månaden. Vidare har man att med ledning av från domare, pastorsämbeten m. fl. inkommande svar på gjorda förfrågningar verkställa erforderliga kompletteringar av eller ändringar i straffuppgifter m. m. Slutligen har man att verkställa avskiljande av straffuppgifter ur registret. Detta sker dels en gång om året med ledning av från fängvårdsanstalter, militärhäkten m. fl. årsvis inkommande uppgifter å avlidna dels efter hand, i den mån från justitierevisionen inkommande svar på förfrågningar, vilka på grund av 8 § i kungörelsen om uppgifter till straffregistret framställts rörande överklagande i vissa fall av Hovrätts utslag, därtill giva anledning. Något avskiljande ur registret av straffuppgift av den anledning, att 90 år förflutit från vederbörandes uppgivna födelsetid har ännu icke annat än undantagsvis förekommit.

Vi hava nu sökt redogöra för straffregistrets tillkomst och detsamma angående författningar ävensom för arbetet

inom registret och därvid kanske väl minutiöst behandlat det sistnämnda. Detta senare har skett avsiktligt och emedan straffregistret säkerligen för flertalet även av dem, som förse registret med arbete, är ett terra incognita. I synnerhet är nog föreställningen om sättet för en persons återfinnande i registret understundom skäligen grumlig. Hur skall man eljest kunna förklara en begäran om utdrag av straffregistret angående volontären vid X kompani n:r 00 Johansson (utan tillstymmelse till vidare signalement) — en begäran om utdrag, som icke är enastående dock endast från militärt håll. Även har man funnit vederbörande nästan förvåna sig över, att man kunnat förklara, att Gustaf Robert Gustafsson icke förekommer i straffregistret, då vederbörande själv dömt och insänt straffuppgift angående samme Sven Gustaf Robert Gustafsson. Vederbörande anser därvid tydligen, att det är likgiltigt, om Gustafsson har dopnamnen Gustaf Robert, såsom i frågan, eller Sven Gustaf Robert, såsom i straffuppgiften, icke besinnande att befintligheten av detta ytterligare första dopnamn Sven placerar Gustafsson på en helt annan plats i lappregistret, än han skulle haft, om namnet Sven ej funnits.

Till sist meddelas här en tabell över de viktigaste ärendena i straffregistret sedan dess tillkomst.

Av denna tabell framgår, att arbetet inom straffregistret under de senaste åren tillväxt högst betydligt. I anledning härav har också Kungl. Maj:t på därom gjord framställning medgivit en provisorisk tillökning av arbetskrafterna inom registret. Personalen, som efter straffregistrets överflyttning till fängvårdsstyrelsen utgjordes av en förste aktuarie, en aktuarie och ett skrivbiträde jämte ett extra biträde med mindre tjänstgöring har tillökats med en tjänsteman i första lönegraden med full avlöning, i stället för sistnämnda extra biträde, samt ytterligare två skrivbiträden, — allt på extra stat. Det förutvarande skrivbiträdet har uppflyttats från första till andra lönegraden.

En av fängvårdsstyrelsen gjord framställning att straff-

År	Inkomna		Utdrag angående personer, som förekomma i registret	Antal verkställda bestraf- ningar
	Straff- uppgifter	Frågor		
1901	4.003	1.909	494	1.875
1902	4.372	2.996	781	1.933
1903	4.284	3.582	1.017	1.898
1904	4.042	3.779	1.221	1.858
1905	4.157	4.272	1.404	1.905
1906	4.254	4.451	1.440	1.927
1907	4.691	4.834	1.392	1.537
1908	4.657	5.098	1.473	1.619
1909	4.690	5.263	1.380	1.744
1910	4.770	5.367	1.557	1.604
1911	4.569	5.270	1.557	1.684
1912	4.941	5.783	1.613	1.723
1913	5.241	5.987	1.737	1.867
1914	5.076	6.172	1.745	1.739
1915	6.729	8.018	2.500	4.565
1916	7.056	8.979	2.791	4.791
1917	9.197	12.092	3.390	4.983
1918	15.511	19.256	5.315	7.484 ¹⁾
1919	8.846	10.897	3,722	6.647

registret måtte ombildas till en särskild byrå inom styrelsen med en byråchef såsom föreståndare samt en förste aktuarie och en aktuarie jämte en amanuens och skrivbiträden har av Kungl. Maj:t överlämnats till löneregleringskommittén att behandlas i sammanhang med förestående omreglering av fängvårdsstyrelsen och fängvårdsstaten.

¹⁾ Denna kraftiga tillväxt i ärendenas antal under 1918 har visat sig vara av tillfällig art, ity att såsom synes under år 1919 antalet gått rätt avsevärt tillbaka.

Forarbejder til den nye danske Straffelov.

Om Professor C. Torps Straffelovsudkast Kapitel 22,
Forbrydelser mod Liv og Legeme.

Af Olaf Haack.

Torps Udkast (T. U.) samler i Kap. 22 de Forbrydelser, der i Straffeloven omhandles i Kap. 17 (Manddrab), 18 (Vold paa Person) og 19 (Duel), og omfatter derhos nogle yderligere Straffebud. Ligesom Kommissionsudkastet (K. U.) har T. U. ingen særlig Straffebestemmelse for det kvalificerede Manddrab, der sædvanlig betegnes som Mord, og som i Strfl. § 190 er karakteriseret ved Overlæg. Nødvendigheden af at opstille et saadant særligt Forbrydelsesbegreb bortfalder, naar man som T. U. ganske afskaffer Dødsstraf og lader den almindelige Bestemmelse om forsætligt Drab hjemle Straf under skærpende Omstændigheder af Frihedsstraf paa Livstid, og Overlægskriteriet er ikke blot teknisk vanskeligt at operere med, men ogsaa i givet Tilfælde materielt ufyldstgørende som Udtryk for den højeste Grad af Strafværdighed; Motiverne fremhæver med Rette, at det overlagte Drab, der skyldes f. Eks. Næringssorger (paa Familiens Vegne), Medlidenhed eller religiøse Skrupler, kan være mindre graverende end et uoverlagt Drab, begaaet af en Person, der ganske uden Skrupler har kastet sig over et uskyldigt Offer, der tilfældig er kommet paa hans Vej, for at dræbe og udplyndre ham. Ej heller har noget af Udkastene bevaret de kvalificerede Tilfælde i Strfl. § 191 om Drab af Forældre eller Ægtefælle, Tilfælde, der vel som Regel maa anses som ganske særlig grove, men dog ikke altid

kan karakteriseres saaledes; hvor der f. Eks. forud har bestaaet et ved vedvarende Mishandling o. l. fra den dræbtes Side begrundet slet Forhold mellem Parterne, vil det ikke findes rimeligt, at en Strafskærpelse ubetinget skal finde Sted. T. U. straffer i § 215 det forsættlige Manddrab med Arbejdsfængsel fra 6 til 16 Aar eller under skærpende Omstændigheder paa Livstid; under formildende Omstændigheder kan Straffen gaa ned til samme Straf i 3 Aar, hvorved efter Motiverne er tænkt paa Tilfælde som f. Eks. det, at en Fader eller Moder under Indtrykket af knugende og haabløs Næringssorg dræber sit Barn og samtidig forsøger at dræbe sig selv, men bliver reddet. Endelig henstiller Udkastet, om der endnu i §'en bør fastsættes et yderligere Minimum af 1 Aars Straffetid, nemlig i de i §§ 78 og 79 omhandlende Tilfælde (Eksces i Nødværge, under 18 Aars Alder, error juris, justus dolor, Afhængighedsforhold m. m. samt Indflydelse af forbigaaende sjælelig Uligevægtighed m. v.), hvilke Bestemmelser ikke selv indeholder nogen Begrænsning af den Strafnedsættelse, der kan gives. Efter Retsplejeloven skal vel Nævningerne afgøre, om i et foreliggende Tilfælde disse §§ kan finde Anvendelse, men da Straffens Udmaaling altid tilkommer de retskyndige Dommere, behøver man næppe af Frygt for en i givet Tilfælde urimelig Mildhed at fiksure et særligt Minimum vedrørende Manddrab under saadanne Omstændigheder, men kan — hvad ogsaa Forf. nærmest er stemt for — overlade Domstolene at anvende disse Bestemmelser paa skonsom Maade ogsaa overfor denne Forbrydelse.

Efter § 216 straffes Moderens Drab af Barnet under eller straks efter Fødslen med Arbejdsfængsel fra 6 Maaneder til 6 eller under skærpende Omstændigheder 8 Aar (K. U.: 2 til 12 Aars Strafarbejde), naar Moderen har handlet »under Paavirkning af Frygt for yderlig Nød eller Vanære eller af en ved Fødslen fremkaldt Svækkelse, Forvirring eller Raadvildhed«. Udkastet vil herved pointere, at ikke blot en bevidst Paavirkning af de særlig nævnte Frygtmotive, men

ogsaa hele den Forvirringstilstand, der ved en Fødsel kan opstaa under Indflydelse af de legemlige og sjælelige Lidelser og bevirke, at den fødende har »ganske tabt Hovedet« (uden at der dog kan statueres egentlig Utilregnelighed), skal kunne bringe Tilfældet ind under Paragraffen. Denne omfatter (ligesom den tilsvarende i K. U.) baade den gifte og den ugifte Moder, det ægte og det uægte Barn. Efter min Mening er hele denne Ændring af Reglen i Strfl.s § 192 uheldig. I Forhold til denne betyder T. U. en Skærpelse overfor Moderen til det uægte Barn, idet der nu kræves be-
v i s t, at saadanne subjektive Omstændigheder hos den fødende forelaa, medens Straffeloven nøjedes med en almindelig og uafbeviselig, paa Gennemsnitstilfældene baseret Præsumtion herom. Det maa derhos bemærkes, at naar T. U. med Rette har ment, at K. U. ikke gik vidt nok ved kun at nævne Frygten for yderlig Nød eller Vanære, og derfor har tilføjet den citerede Passus om »en ved Fødslen fremkaldt Svækkelse« osv., da er dette vel rigtigt, men T. U. er da heller ikke selv tilstrækkelig udtømmende: hvis Moderen handler under begrundet Frygt f. Eks. for brutale Mishandlinger fra sin Faders Side, for hvem Svangerskabet har været skjult, men for hvem det levende Barns Eksistens ikke vil kunne skjules, kan dette vel være et lige saa vægtigt Motiv som Frygten for Vanære. Og med Hensyn til ægtefødte Born tør man sikkert sige, at Situationen kun yderst sjælden vil stille sig saaledes for Moderen, at den kan sidestilles med den, hvori Moderen til det uægte Barn befinder sig, saa sjælden, at man ikke bør stille begge Kategorier af Mødre under en fælles almindelig Straffebestemmelse med en saa betydelig nedsat Straf. Den almindelig Rets- og Moralfølelse vil vistnok finde en saadan Sammenstilling stødende og farlig; heri vil ikke ligge nogen Miskendelse af det uægte fødte Barns Værd i Forhold til det ægte, men kun et Udtryk for, at der føles en særlig Sympati med og Undskyldning for det forstes Moder. Men dertil kommer endelig, at Ligestillingen synes ganske overflødig som Beskyttelse for Moderen til det

ægte Barn. Allerede § 215 vil jo kunne føre til, at hun slipper med 3 Aar, og er de Betingelser, som er krævet i § 216, virkelig godtgjort i det enkelte Tilfælde, saa vil jo den almindelige Regel i § 79 kunne komme til Anvendelse sammen med § 215, endog efter Omstændighederne med det Resultat, at Straffen gaar ned under Minimum af § 216! Det ses nemlig ikke rettere end, at naar denne Bestemmelse nævner Paavirkning af Frygt for yderlig Nød eller Vanære eller en ved Fødslen fremkaldt Svækkelse, Forvirring eller Raadvildhed, saa dækkes disse Betingelser af det, som fordres efter § 79: Indflydelse af skete Sindsbevægelser eller anden forbigaaende sjælelig Uligevægtighed — dette sidste kan jo netop vise sig i, at man »ganske taber Hovedet«, og hele § 216 er da (med sit Krav om Bevis for slige Omstændigheders konkrete Tilstedeværelse) i og for sig overflødig ved Siden af § 79 og tilmed maaske positivt ubillig, da den ved sit Minimum af 6 Maaneder afskærer Moderen fra den Adgang til endnu større Strafnedsættelse, som § 79 gør mulig med Hensyn til andre Tilfælde af Drab; det er jo nemlig klart, at § 79 ikke vil kunne benyttes til yderligere Strafnedsættelse ved Anvendelsen af § 216, da Nedsættelsesgrundene er af samme Art i begge Bestemmelser. Herefter forekommer det mig baade rigtigst, simplest og naturligst at lade Undtagelsesbestemmelsen kun omfatte Drab af uægte Barn (saaledes som f. Eks. den norske Straffelov og de tyske Straffelovsudkast gør) og at fastsætte et betydelig højere Minimum end Udka-stets — hvad vel ogsaa vil være heldigt af generalpræventive Grunde —, men til Gengæld at bygge, som hidtil, paa den almindelige Præsumption om strafformildende Omstændigheders Tilstedeværelse. Bevises det saa in concreto, at Situationen frembød saadanne særlige Momenter hos en fødende, som § 79 omhandler, vil denne Bestemmelse give ubegrænset Adgang til Strafnedsættelse, hvad enten det drejer sig om ægte Barn — § 215 jfr. § 79 — eller et uægte — § 216 jfr. § 79; i denne sidste Henseende maa bemærkess, at naar § 216 affattedes som ovenfor nævnt, vilde den Omstæn-

dighed, at Bestemmelsen var bygget paa den almindelige Formodning om, at der hos en saadan fødende forelaa Omstændigheder, der forringede Strafbarheden, sikkert ikke hindre Anvendelsen af § 79 i Tilfælde, hvor de der ommeldte særlige sjælelige Tilstande bevistes at være til Stede. — I denne Forbindelse kan endnu nævnes, at det ser besynderligt ud, naar § 216 for sit Omraade, der er bestemt ved Paaavisning af visse stærkt formildende Omstændigheder og begrænset til Tilfælde, hvor disse foreligger, taler om en højere Strafferamme »under skærpene Omstændigheder«; efter Motiverne er herved bl. a. tænkt paa, at Drabet er sket efter en for Fødslen fattet Beslutning, men naar Moderen virkelig har været i den af §'en krævede Forfatning i Drabsøjeblikket, synes den for Fødslen fattede Beslutning ikke at kræve en Strafforhøjelse udover det normale Maksimum af 6 Aar; en Forhøjelse af den nævnte Grund er netop kun naturlig, naar den mildere Ramme er baseret paa en almindelig Præsumption. — Slutningsbestemmelsen om, at Straffen helt kan bortfalde, naar Forbrydelsen ikke er fuldbyrdet, og Handlingen ikke har paaført Barnet betydelig Skade, synes ogsaa naturligst at kunne indskrænkes til kun at gælde Attentatet paa et nægte Barn; i andre Tilfælde maa Forsøgsreglerne kunne yde den fornødne yderligere Formildelse.

I § 217 fastsættes Straf af Arbejdsfængsel i indtil 3 Aar eller simpelt Fængsel ikke under 3 Maaneder — hvilket Minimum ogsaa Straffeloven hjemler, dog kun under særdeles formildende Omstændigheder — for den, som dræber en anden efter dennes bestemte (og i og for sig retsgyldige) Begæring. I §'ens 2. Stykke tilføjes som en ny Regel, at Straffen kan nedsættes paa samme Maade for den, der for at befri en haabløs syg for svære, uafvendelige Lidelser har dræbt ham, selv om der ikke fra den dræbte foreligger nogen saaadan Begæring, som kan have retlig Betydning. Til trods for de praktiske Vanskeligheder ved Anvendelsen af en saadan Regel: Faren for, at det paaskudte Medlidenheds-

motiv i Virkeligheden dækker over Ønsket om at skille sig af med et besværligt og udgiftforvoldende Medlem af Husholdningen eller over det Formaal at blive af med den syge Ægtefælle for at indgaa en ny Forbindelse, og tiltrods for det besværlige Begreb »en haabløs syg«, er Reglen i sin fakultative Form formentlig ubetænkelig. Baade Ord og Motiver viser, at der er tænkt paa Tilfælde, hvor den syge paa Grund af Umodenhed eller mangelfuld Sjælstilstand ikke kan fremsætte nogen gyldig Begæring og Reglen maa da gælde, hvad enten der er afgivet en (ugyldig) Begæring, eller der slet ingen Begæring foreligger; dette sidste vil vel for syge Smaabørns Vedkommende være det eneste praktisk tænkelige Tilfælde. Ordene kunde maaske forstaas som ogsaa omfattende Tilfælde, hvor den syge vel kunde fremsætte en gyldig Begæring, men ikke har gjort det, f. Eks. hvor Ægtefællen til en haabløs syg Kræftpatient, hvem de svære og uafvendelige Lidelser forestaar, men som i sin Optimisme dog haaber og ikke har bedt om Døden som Befrielse, alligevel i det ommeldte Øjemed giver den syge Døden ved Morfin. Formentlig skal dog §'en fortolkes saaledes, at 1. Stk. er udtømmende for de Tilfælde, hvor en gyldig Begæring har kunnet fremsættes, idet da en saadan maa kræves, medens 2. Stk. alene omhandler saadanne Tilfælde, hvor der ikke har kunnet afgives en gyldig Begæring, og hvor det da er ligegyldigt, om der overhovedet foreligger »en Begæring« eller ej.

Om Hjælp til Selvmord handles i § 218, der med Rette hjemler Adgang til at nøjes med Bødestraf og iøvrigt paa den ene Side foreslaar, at ogsaa Tilskyndelse er strafbar, paa den anden Side begrænser Strafbarheden til det Tilfælde, at Døden er indtraadt, bl. a. for at skaane Selvmordskandidaten for Vidneafhøring, Avisreferater o. l. K. U.'s Bestemmelse om Straf ogsaa for Hjælp til (grov) Selvbeskadigelse er ikke optaget.

For det uagtsomme Drabs Vedkommende, hvor Strfl. hjemler Fængsel eller Bøder som Normalstraf, skærper begge

Udkast Straffen, idet K. U. overhovedet ikke her anvender Bodestraf, medens T. U. § 219 kun tilsteder dennes Anvendelse under formildende Omstændigheder; det maa absolut billiges, at Adgangen til Bodestraf ikke afskæres.

Efter Drabsbestemmelserne behandler T. U. derpaa i § 220 Fosterfordrivelse. Motiverne gengiver i en sammentrængt, klar Form Hovedpunkterne i den nyeste Tids Diskussion om, hvorvidt dette Forhold ikke kan lades straffrit, og Forf. vil sikkert hos Befolkningens Flerhed vinde Tilslutning for sin benægtende Besvarelse heraf. Særlig fremhæver han, at den meget tvivlsomme strafferetlige Afgrænsning mellem Fosterlivets Afslutning og det selvstændige Mennekelivs Begyndelse ikke bør danne Skellet mellem Manddrabsstraf og fuldstændig Straffrihed. Dog giver Paragrafen Adgang til under særdeles formildende Omstændigheder samt, naar Forbrydelsen ikke er fuldbrydet, at kunne lade Straf bortfalde; allerede længe har det i København været Praxis, at en Kvindes blotte Forsøg paa at fordrive sit Foster ikke blev Genstand for Aktion. Iøvrigt er Straffen for Kvinden selv Arbejdsfængsel i indtil 3 Aar eller simpelt Fængsel, uden Angivelse af Minimum, som altsaa efter § 45 bliver 21 Dage. Samme Ramme gælder normalt for den, der med hendes Samtykke dræber Fosteret, men hans Straf skal under skærpende Omstændigheder, særlig naar Handlingen er foretaget for Vindings Skyld, eller hvis den har medført Moderens Død, bestemmes til Arbejdsfængsel fra 1 til 6 Aar. Det erindres herved, at Udkastet i § 77 — ligesom K. U. i § 45 — hjemler Adgang til, hvor Forbrydelsen er udøvet erhvervsmæssig, at forhøje denne Straffesats meget betydeligt. Naar T. U. desuden som skærpende Omstændighed, der dog ikke gør § 77 anvendelig, nævner, at der er handlet for Vindings Skyld, maa det henstilles, om der ikke var Foje til at erstatte dette subjektivt bestemte, ikke altid let bevise-lige Kriterium — selv om Betaling er modtaget, kan der paa-skydes, at Hovedmotivet var Medlidenhed eller lignende — med det rent objektive, at der overhovedet er modtaget Ve-

derlag; kun naar der ikke er noget som helst Moment af økonomisk Fordel for ekstraneus til Stede, synes der at være Grund til at stille ham overfor en lige saa mild Bedømmelse som Moderen selv, praktisk talt altsaa navnlig, naar en Skægtning, Ægtemand, Forlovet eller Ven er den skyldige. Er Forbrydelsen begaaet uden Moderens Samtykke, er Strafferammen fra 2 til 12 Aar.

I §§ 221—225 omhandles de almindelige forsættlige Voldshandlinger. Begge Udkastene fraviger med Rette Straffelovens irrationelle Princip: i et vist Omfang at lade Indtrædelsen af videregaaende Følger, der ikke kan tilregnes den paagældende, kvalificere Straffen. Denne Ændring er dog ikke udtrykt direkte i Straffebudenes Formulering i Udkastene, men fremgaar af henholdsvis K. U. § 42, hvorefter Gerningsmanden skal have kunnet indse Muligheden af en uforsættelig Følge, for at dens Indtræden kan hjemle forhöjet Straf, og T. U. § 21, der klarere og rigtigere kræver, at Følgen skal kunne tilregnes ham som uagtsom; efter begge Udkast er det dog ogsaa tilstrækkeligt, at han har undladt efter Evne at afværge Følgen, efter at han er bleven opmærksom paa Faren. Iøvrigt bevares i begge Udkast Sondringen mellem simpel Vold, Skade — med Opgivelse af Straffelovens Bestemmelse om »Saar« som absolut Kriterium herfor — og betydelig Skade. Ved Definitionen af dette sidste Begreb har T. U. med nogle Modifikationer optaget den i Strfl.s § 204 indeholdte nærmere Bestemmelse heraf, dog ikke som udtømmende, og bl. a. tilføjet Tab eller væsentlig Forringelse af Taleevne eller Forplantningsevne. Som skærpende Omstændigheder, hvorunder ogsaa den simple Vold, der ikke har medført Skade, kan straffes med Arbejdsfængsel (indtil 1 Aar) og være Genstand for belinget eller ubetinget offentlig Paatale, nævnes bl. a., at den angrebne er sagesløs, værgeløs eller en frugtsommelig Kvinde, eller at Angrebet som Følge af de benyttede Redskabers eller Midlers Art har haft en særlig farlig Karakter; denne sidste Bestemmelse vil bl. a. være nyttig i Tilfælde, hvor Angrebsmidlet tyder paa For-

sæt til at tilføje egentlig Skade, men hvor det i Tilfælde, hvor saadan dog ikke indtræder, kan være vanskeligt mod den skyldiges Benægtelse at statuere denne Hensigts Tilstedeværelse for at kunne straffe for Forsøg paa den grovere Forbrydelse. I Tilfælde af fortsat Mishandling stiger Strafferammen til 2 Aars Arbejdsfængsel. Efter § 224 kan den, der tidligere for forsætligt Legemsangreb eller for nogen med forsætlig Vold forbunden Forbrydelse er dømt til Frihedsstraf, og nu skal straffes for simpel Vold eller ikke-grov Legemsskade, faa den efter §§ 221 eller 222 fastsatte Straf forhøjet med indtil det halve; for § 223's Vedkommende (grov Skade), hvor der er hjemlet en Straffetid af indtil 12 Aar, er en saadan yderligere Forhøjelse anset unødvendig. Samtykke fra den angrebne medfører ifølge § 225 Straffrihed, hvor Forsættet kun har omfattet simpel Vold, i de øvrige Tilfælde en fakultativ Adgang til Strafnedsettelse.

Medens Straffeloven kun straffer uagtsom Tilføjelse af grov Legemsskade efter § 204, medtager begge Udkast ogsaa ringere Skade, efter T. U. dog kun, naar den ikke er ubetydelig eller rent forbigaaende, samt med fakultativ Adgang til Straffritagelse under formildende Omstændigheder, hvorved Motiverne med Rette fremhæver, at der, for ikke at lade Tilfældet faa for stor Indflydelse, ved Afgørelsen bør lægges Vægt ikke blot paa den indtraadte Følge, men navnlig paa Graden af den udviste Uagtsomhed.

T. U. § 227 svarer til Strfl.s § 197 (Hensættelse og Forladelse i hjælpeløs Tilstand), men har — ligesom den tilsvarende Bestemmelse i K. U. § 247 — med Rette holdt ude de af Straffeloven omfattede Tilfælde, hvor ingen virkelig Fare for den hjælpeløse forelæ, og hvor der altsaa højst forelæ et Forsøg paa Forbrydelsen. Paa den anden Side har Udkastet i denne § indtaget et Forhold, hvis Strafbarhed der savnedes Hjemmel for i Straffeloven, nemlig med Hensyn til den, der hensynsløst forvolder nærliggende Fare for nogens Liv eller for grov Legemsbeskadigelse, — uanset om dette sker ved en Handling, der i sig selv er en

Forbrydelse, eller ej¹⁾. Ogsaa K. U. har i § 248 en saadan Straffebestemmelse, som imidlertid er indskrænket til at gælde, hvor Fare for en andens Liv eller Helbred er fremkaldt ved en anden forsætlig begaaet Forbrydelse end den i § 247 omhandlede. — For Moderen, der under de i 216 angivne subjektive Omstændigheder har udsat eller forladt sit Barn i hjælpelos Tilstand, kan Straffen under visse Omstændigheder bortfalde.

Store Vanskeligheder frembyder Ordningen af Straffespørgsmaalet med Hensyn til det i Strfl.s § 181 omhandlede Forhold. Det er sikkert rigtigt, at der er Trang til et særligt Straffebud som Værn mod Udbredelse af Konssygdom ved Samleje, og ligesaa sikkert er det, at § 181 er yderst uheldig og i sin Anvendelse er ført ud til en ganske urimelig Rækkevidde af Strafbarheden. T. U. har i § 228 søgt at løse Opgaven: et effektivt Straffeværn, der ikke indskrænker Handelfriheden mere end, hvad der dels bør kunne fordres, dels normalt kan forventes opfyldt af Mennesker. Udkastets Principper for denne Løsning saa vel som den nærmere Udførelse maa — under Forudsætning af, at de lægevidenskabelige Forudsætninger, hvorpaa der bygges, holder Stik — efter mit Skøn vinde det varmeste Bifald. Først og fremmest erstattes det ubrugelige Fællesbegreb »venerisk Smitte« med særskilte Regler for de 3 Konssygdomsformer: venerisk Saar (haard Chancer), Syfilis og Gonorrhoe. Den, som vød eller formoder at lide af forstnævnte Sygdom, forbydes det under Straf ubetinget at have Samleje, for Sygdommen af en Læge er erklæret helbredet; dette absolutte Forbud tør opstilles, fordi denne Lidelse regelmæssig forløber hurtig og helbredes fuldstændig. Den, som vød eller formoder sig lidende af Syfilis, straffes ubetinget for at øve Samleje eller træde i andet smittefarligt Kønforhold til nogen, naar Syg-

¹⁾ Motiverne nævner som Eksempel i sidstnævnte Henseende, at A, med hvis Automobil B skal deltage i en Væddekørsel, af Kaadhed lige forinden Starten skruer en Møttrik af Hjulet paa denne — altsaa A's egen — Vogn.

dommen er i Udbrud paa Huden eller overfladiske Slimhinder; under udbrudsfri Perioder er saadan konslig Omgang straffri, dels naar en specielt autoriseret Læge har erklæret, *enten* at Sygdommens Behandling er fuldstændig afsluttet, *eller* at den paagældende i mindst 2 Aar har været under Lægebehandling, og at Sygdommen derved er bragt til et saadant Stadium, at smittefarligt Udbrud maa anses for lidet sandsynligt, — dels naar der ved en af en saadan Læge foretagen Undersøgelse ikke er iagttaget Forhold, som giver Grund til at befrygte Smitteoverførsel, og den konslige Omgang finder Sted indenfor en af Lægen fastsat Frist af højst 1 Uge og under nøje iagttagelse af de af Lægen til Forebyggelse af mulig Smitte givne Forskrifter. Den endelig, som med Viden eller Formodning om at lide af Gonorrhoe har Samleje, straffes, naar han paa Samlejetiden ikke var under Lægebehandling, naar han har undladt at iagttage de ham under Lægebehandling givne Forskrifter til Forebyggelse af Smitte, eller Samlejet er i Strid med et ham af Lægen udtrykkelig givet Forbud, samt naar han ikke bevislig har underrettet den anden om Smittefare ved Samlejet. — For alle 3 Sygdommes Vedkommende gælder det, at Straf bortfalder, naar Gerningsmanden forinden Samlejet bevislig har givet den anden Part Underretning om sin Sygdoms Beskaffenhed og derhos efter den andens Udtalelser maa anse det for givet, at Smittefare er udelukket derved, at ogsaa denne lider af samme Sygdom¹⁾.

Som alt sagt synes disse Bestemmelser klart og retfærdigt at skifte Vind og Sol imellem Handlefriheden, hvis Krav paa det konslige Omraade ikke effektivt kan beskæres altfor voldsomt, og Sundhedens Beskyttelse. Et andet Spørgsmaal er, om Lægestanden kan og vil afgive de Udtalelser, Erklæringer og Forskrifter, som er en Forudsætning for det foreslaaede System, særlig med Hensyn til Syfilis.

¹⁾ Ved en saadan Bestemmelse vil undgaas Urimeligheder som den, der foreligger i Dom i U. f. R. 1917, S. 471, hvor en syfilislidende Mand straffedes for senere Samleje med sin egen Smittekilde.

Meget praktisk bestemmer Paragrafen endnu, at naar en Kvinde, der søger Erhverv ved Utugt, dommes efter Bestemmelserne angaaende Syfilis, kan Dommen give hende Tilhold om i indtil 2 Aar ikke paany at søge saadant Erhverv. Endelig bemærkes, at Paragrafen i Modsætning til Strfl.s § 181 (»Utugt«) ogsaa rammer Konsomgængelse med Ægtefællen, men at Paatale i saadant Fald kun sker efter dennes Begæring.

De næste to §§ omhandler Anbringelse til Opamning eller i Pleje af kønssyge Born, den syfilitiske Ammes Modtagelse af et Barn og dermed beslægtede Forhold (jfr. nu Lov 30. Marts 1906 § 9). I § 231 er fastsat Straf for modvillig Unddragelse af at yde Hjælp til den af den skyldige besvangrede Kvindes Nedkomst, naar Barnets Liv derved trues. Endelig slutter Kapitlet med en — formentlig overflødig — Straffebestemmelse for Duellanter, der dog ikke omfatter Sekundanter, Læger og Vidner, og efter hvilken Paatalen er fakultativ; Straffen burde vel i alt Fald kunne gaa ned til Bøde.

De i Strfl.s § 199 omhandlede Forhold er af T. U. udskudt som naturligt hjemmehørende i den særlige Lov om Forseelser.

Om den norske straffelov og erfaringer fra dens praktiske anvendelse.

Foredrag holdt 28. oktober 1919 i Den svenske kriminalistforening
av Olaf Salomonsen.

Først og fremst vil jeg fremføre min tak for den ære, den svenske kriminalistforening har vist mig ved at indbyde mig til at holde dette foredrag. Det var med glæde jeg modtog denne indbydelse, og det er med glæde jeg nu efterkommer den. Det er af betydning, mener jeg, at vore to folk lærer hverandre bedst mulig at kjende, — desto bedre venner blir vi, — og det kan være nyttig at sammenligne de forskjellige institutioner og forhold. Det som har vist sig at være godt og brukbart i det ene land, vil ofte kunne få anvendelse også i det andet, og det mindre gode vil man lettere kunne undgå. Jeg er glad over at ha fåt denne anledning til at yde mit ringe bidrag til dette formål.

Var således indbydelsen mig meget kjærkommen, kan jeg ikke i like grad si det samme om det tema for foredraget, som blev mig opgit: »Vore erfaringer angående vor straffelov«. Dette stof er jo nemlig så vidtomfattende, at det ikke er så let at vite, hvor jeg skal begynde, og hvor jeg skal slutte. Helst hadde jeg villet tale om et enkelt begrænset emne, hvor jeg kunde ha trængt dypere ned og fremstillet mere i enkeltheter, fordele og mangler ved vor ordning. Nu må min opgave mere bli at gi en oversigt, — at holde mig til de store træk; men derved er det ikke til at undgå, at min fremstilling ikke kan bli så fyldig, at den må bli mere overfladisk, end jeg skulde ha ønsket.

En straffelov har en dobbelt opgave, — dels den at bestemme hvad der skal være strafbart, og dels den at fastsætte straffen for overtrædelsen. Den første av disse opgaver er ubetinget og absolut, og en straffelovs godhet kan i virkeligheten måles efter i hvilken grad det er lykkedes klart og skarpt at definere de forskjellige forbrydelsesbegreper og trække grænsen mellem dem. Vor straffelov er i denne henseende i det store og hele tilfredsstillende; men i den praktiske anvendelse har der dog, som rimelig kan være, vist sig flere uklarheter og mangler. Jeg skal, hvis tiden strækker til, komme tilbake til enkelte av disse i slutningen av mit foredrag. Hvad jeg imidlertid først og hovedsakelig vil beskæftige mig med, er den anden av de nævnte opgaver, — straffbestemmelsen. Denne opgave er mere relativ. I gamle dage forekom der vistnok i lovene en hel del absolut bestemte straffe. Dette er jo, — bortset kanskje fra enkelte specialbestemmelser — et forlængst tilbakelagt standpunkt. Men den samme utvikling, som ledet hertil, er, som bekjendt, fort videre frem. De strafferammer, som i ældre love var forholdsvis trange, er i de nyere love blit videre og videre, og denne utvikling er jo forklarlig nok. Selv om man ikke er så radikal anlagt og kanskje med skepsis mottar meget av, hvad de moderne kriminalistiske skoler lærer, vil ingen kunne benegte, at slagordet om, at det er personen, og ikke gjerningen, som skal straffes, — at dette slagord, om dets tanke end kan overdrives, dog inneholder megen sandhet. Men skal denne tanke gjennomføres, kan det ikke ske på anden måte end ved at åpne et vidt spillerum for domstolens skjøn i det konkrete tilfælde. Det er væsentlig gjerningen loven omhandler; skal der også tages hensyn til forbryderens person, — hans skyld og kanskje også hans farlighet, må dette overlates til dommeren. Derfor trænges der vide strafferammer. Til en viss grad er dette også nødvendig av den grund, at loven ikke kan gå for meget i detalj men må henføre til samme forbrydelsesbegrep — og altså sætte samme

straf for — handlinger som indbyrdes kan være meget forskellige; to tyverier f. eks. er sjelden like.

Alt dette er imidlertid mere eller mindre selvfølgeligheter, som det er ufornuddent at opholde mig nærmere ved i en forsamling som denne. Jeg skal gå over til at tale om den norske ordning.

De almindelige strafarter er naturligvis frihetsberøvelse og bøter. Frihetsberøvelsen kaldes ordinært fængsel, og kan idømmes fra 21 dage som minimum indtil 15 år eller i tilfælde av konkurrents indtil 20 år; for de største forbrydelser er der derhos adgang til at anvende fængsel på livstid. Bøter kan idømmes for de større overtrædelser, som hos os kaldes »forbrydelser«, fra 3 kroner indtil 10.000 kroner og for de mindre overtrædelser, som vi kalder »forseelser«, fra 1 krone indtil 5000 kroner; i speciallovgivningen, særlig i love, som er git i anledning av krigen, findes der derhos enkelte bestemmelser, hvorefter der kan idømmes meget høiere beløp. Indenfor disse grænser har dommeren, for så vidt bøter angår, frit spillerum. Men med hensyn til fængsel sætter loven for de enkelte forbrydelser mere begrænsede strafferammer, men disse er dog som regel meget vide. Jeg skal nævne nogen eksempler. De almindelige mindre eiendomsindgrep som tyveri og underslag straffes med fængsel fra 21 dage til 3 år, likeledes bedrageri, hvor der desuten er adgang til at anvende bøtestraf. I gjentakelsestilfælde er minimum det samme, mens maksimum er $4\frac{1}{2}$ eller 6 år. Er tyveriet grovt, er straffens minimum likeledes 21 dage, men maksimum 6 eller 8 år, i gjentakelsestilfælde endog det dobbelte, altså et valg mellem 21 dage og 15 år. Straffen for ran er mellem 21 dage og 10 år, og blot under visse skjærpende omstændigheter er der sat et minimum av 3 år. For drap er der bestemt et minimum av 6 år, men ser vi hen til grove sedelighetsforbrydelser som voldtægt, er straffen fra 21 dage til 10 år, og blot i det groveste tilfælde er der sat et minimum av 1 år. Handles det her om

gjentagelse, eller har den fornærmede fåt betydelig skade, går straffen endog fra 21 dage til fængsel på livstid.

Disse vide strafferammer blir imidlertid endnu meget videre ved bestemmelser i lovens almindelige del, som for en hel række av tilfælder, hvor særlige omstændigheter er tilstede, ophæver ethvert straffeminimum, som ellers ordinært gjælder, således at man for hvilken som helst forbrydelse kan gå like til laveste botestraf. Dette er således tilfældet ved alle forsøk, videre når vedkommende har handlet under overskridelse av nødverge eller drevet av berettiget harme, når han var forminnsket til regnelig eller var i nødtilstand, men ikke i saa hoi grad, at straffrihet av den grund indtræder, når han har svævet i en retsvildfarelse, som ikke medfører hel frifindelse, eller i gjerning har bevist anger på en tid, da han endnu ikke visste sig mistænkt for forbrydelsen, og endelig når i tilfælde av at flere har samvirket til en forbrydelse den enes medvirken væsentlig har været foranlediget ved hans avhængige stilling til den anden eller har været av ringe betydning i forhold til de andres. På denne måte kan der altså forekomme tilfælde, hvor loven har gitt dommeren den mest absolute frihet i valget av straf; han har f. eks. for et mord, forøvet under omstændigheter som nogen av de nævnte adgang til at vælge likefra laveste botestraf til fængsel på livstid.

Hvorledes har nu dette vist sig at virke i praksis? Ja for det første er det at si, at disse bestemmelser i lovens almindelige del, som ophæver ethvert straffeminimum, yderst sjelden kommer til anvendelse, og grunden er naturligvis den, at også strafferammerne i den specielle del, som nævnt, er så vide, at man som regel ikke behøver at gå under strafferammen for at la alle formildende omstændigheter som de anførte komme fuldt til sin ret. Og noget tilfælde, hvor man har gått til en lavere strafart, altså valgt boter for en forbrydelse, hvor straffen ordinært ikke kan gå under

fængsel, har neppe nogensinde forekommet, — bortset fra forsøk, som står i en klasse for sig. Dette kan ved første øiekast synes noget besynderlig. Hvorfor skulde man ikke anvende bøter for en forbrydelse, som er forøvet under disse særskilt formildende omstændigheter, når man ellers vilde ha anvendt en mindre fængselsstraf? Forklaringen er imidlertid den, at man i sådanne tilfælde foretrekker enten at anvende *betinget* (vilkorlig) fængselsstraf eller at la vedkommende gå *helt straffri*, og dette sidste vil være det sedvanlige. De fleste av de anførte formildende omstændigheter er av den art, at de grænser ind på strafutelukkelsesgrunde; så er f. eks. tilfældet med overskridelse av nødverge eller av nødtilstand, retsvildfarelse, formindsket tilregnelighet; det beror på et *skjøn*, om man vil se, at tilfældet ligger på den ene eller anden side av grænsen, og er det en sak, hvor skylden ikke er større end at bøter i tilfælde skulde få anvendelse, er det forklarlig at man lettelig vil komme til at si: grænsen er ikke overskredet, vedkommende er ikke skyldig. Særlig er dette forklarlig hos os, hvor skyldspørgsmålet for en væsentlig del avgjøres av lægfolk. Men hertil kommer, — og dette er et moment av væsentlig betydning, — vor straffeproseslov *kjender ikke legalitetsprincippet*. Påtalemyndigheten kan undlate at sætte under tiltale for hvilkensomhelst forbrydelse, når tiltale ikke ansees påkrævet av offentlige hensyn, og sådanne hensyn vil netop i tilfælde som de her omhandlede ofte ikke tilsi, at der reises sak. Har f. eks. en far forledet og benyttet sin unge søn til at begå et tyveri, og det er hans avhengighet av faren, som har bevæget sonnen dertil, vil man blot sætte faren under tiltale og ikke reise nogen sak mot sønnen, og der blir således ingen anvendelse for bestemmelsen om nedsat straf for sådanne tilfælde. Og på samme måte med de øvrige av disse bestemmelser alene med undtagelse av forsøk på forbrydelse. Her kan det vel ha hendt, at bøter er blit anvendt for forsøk på en forbrydelse, hvor straffen for den fuldbyrdede forbrydelse ikke kan gå under fængsel, f. eks. forsøk på tyveri.

Disse regler i lovens almindelige del har således næsten udelukkende fåt anvendelse ved forbrydelser, hvor der i den specielle del er sat en minstepraf høiere end laveste fængselsstraf, f. eks. ved drap, hvor, som allerede nævnt, regler at ty til. Et drap, som er forøvet f. eks. under overskriminimusstraffen er 6 år. Her kan det være godt at ha disse regler at ty til. Et drap, som er forøvet f. eks. under overskriddelse av nødverge eller i berettiget harme kan efter omstændighetene være så formildende, at en fængselsstraf meget under 6 år kan findes passende, og det kan jo ikke skade, at man har en adgang også til at vælge boter, hvis der nogen gang skulde forekomme et tilfælde, hvor man vilde gi uttryk for, at handlingen ikke var berettiget, om den end ikke kvalificerte sig til nogen egentlig straf.

Hvad nu de ordinære strafferammer angår, som vor lov i sin specielle del opstiller for de enkelte forbrydelser, er også disse, som jeg allerede har nævnt nogen eksempler på, meget vide, og hvordan er nu vore erfaringer herom? Det kunde synes betænkelig at overlate til dommerens skjønn i så stor utstrækning at bestemme den passende straf og på den måte overføre til ham en del av den myndighet, som kanskje helst burde være forbeholdt den lovgivende magt. Denne betænkelighet er dog ugrundet, skjönt det ikke skal bestrides, at systemet har sine ulemper. Den tendens, som i den senere tid vistnok er kommet tilsyne i alle lande, nemlig at vælge mildere straffe også i tilfælde, hvor større strenghet bedre vilde være på sin plass både for samfundets skyld og av hensyn til forbryderens eget tarv, den tendens får desto større spillerum. Jeg er selv straffedommer og kan ikke si mig fri for at ha syndet i den henseende. Når man ser forbryderen for sig, — hos os har vi kun mundtlig rettergang, — kanskje helt nedbøiet av fortvilelse og anger over sin gjerning, er man undertiden fristet til til en viss grad at la nåde gå for ret, og ulykken herved er vel kanskje i mange tilfælde heller ikke så stor. Man har forresten i vor lov enkelte bestemmelser, som tar bestemt sigte på at motarbeide sådanne tendenser. I § 232 bestemmes det således,

at hvis en legemsfornærmelse er forøvet ved hjælp av kniv eller andet særlig farlig redskap, skal fængsel ubetinget anvendes, selv om legemsfornærmelsen forøvrig er meget ubetydelig, og selv om fornærmede ved eget utilbørlig forhold har gitt foranledning til fornærmelsen. Bestemmelsen er gitt, fordi der i den gamle straffelovs tid i sådanne tilfælde, særlig når der også var skyld på den anden side, ikke sjelden blev anvendt botestraf, og dette vilde loven nu sætte en stopper for. Der er forøvrig intet til hinder for også efter den nye lov at gjøre fængselsstraffen betinget (vilkorlig).

En anden ulempe ved de vide strafferammer er, at strafutmålingen kan bli nok så ulike, da sakerne jo pådommes av forskjellige domstole, som kan legge forskjellige synspunkter til grund for sin bedømmelse. Og denne mangel avhjælpes hos os heller ikke i synderlig grad ved, at strafutmålingen kan indbringes for en høiere central-domstol. På grund av vor mundtlige og umiddelbare rettergang har vi nemlig kun en meget innskærket adgang til appel, — det kan som regel kun ske, når der foreligger et åbenbart misforhold mellem forbrydelse og straf, — så Høiesteret kun i forholdsvis sjeldne tilfælde kan gi en rettesnor med hensyn til en passende strafutmåling. Denne ulikemæssige pådommelse forekommer forøvrig væsentlig blot ved de mere sjeldne forbrydelser; for de mere almindelige, som sedvanlige eiendomsindgrep, legemsfornærmelser m. v. har der utviklet sig en temmelig fast praksis, som følges av de fleste domstole.

Disse mangler og ulemper erkjendes av os jurister og kan nok ha sin ikke uvæsentlige betydning, men de er dog ikke så følelige, at de har vakt synderlig opmerksomhet ute i folket, som dog på grund av den mundtlige rettergang og de hermed i forbindelse stående avisreferater følger ganske godt med. En undtagelse danner straffen for barndrap. Denne har været adskilligt drøftet i dagspressen, hvor imidlertid hoist forskjellige meninger har gjort sig gjældende, idet enkelte finder den almindelige strafutmåling, 1 à 2 års

fængsel, altfor høj, mens andre finder den rent for mild. Denne diskussion har forøvrig — i parentes sagt — hat den virkning, at strafansvaret for den barnefar, som forsømmer sine pligter likeoverfor barnemoren, er blitt skjærpet.

Og manglerne ved de vide strafferammer er iethvertfald ikke større end, at de helt trær tilbake for de fordele, som er forbundne med ordningen. De vide strafferammer er likefrem nødvendige for en retfærdig retspleie, og man faar søke bedst mulig at avhjelpe manglerne ved at indføre en god straffeproses og ved at skaffe dygtige dommere, som ikke alene har juridisk, men ogsaa psykologisk innsigt, og som har sat sig ind i fængselssystemet og de erfaringer man kan ha om de forskjellige straffes virkning.

For jeg avslutter disse bemerkninger om strafutmåling, skal jeg nævne nogen ord om vor ordning med hensyn til sammenstøt av flere forbrydelser. Også dette forhold har nemlig efter vor lov indflydelse på strafferammerne. Dette gjelder dog ikke, hvis de flere forbrydelser alle skal straffes med bøter. Da bestemmer blot loven, at der for dem alle skal anvendes en fælles bøtestraf, som må være strengere end den, nogen enkelt av forbrydelseerne skulde ha medført; men nogen forhoielse av det almindelige maksimumsbeløp blir der ikke spørsmål om, fordi loven, som jeg tidligere har bemerkt, overhodet ikke kjender nogen særskilte strafferammer for bøter; de kan altid idømmes fra 1 eller 3 kroner til 5000 eller 10,000 kroner. Anderledes derimot med fængselsstraffen. For denne er der sat mere begrensede strafferammer for hver enkelt art forbrydelse, og her bestemmer nu loven, at når flere sådanne forbrydelser støter sammen, skal der anvendes en fælles fængselsstraf, som må være strengere end den høieste for nogen av de enkelte forbrydelser fastsatte laveste straf og ikke overstige den for nogen av dem bestemte høieste straf med mere end det halve. Er f. eks.

straffemaksimum for den største av forbrydelserne 6 år, blir maksimum for fællesstraffen 9 år. Denne strafforhoielse anvendes i praksis yderlig sjelden, — ja jeg tror næsten jeg tør si, at den aldrig er kommet til anvendelse, — og grunden er den samme, som har medført, at heller ikke de tidligere omtalte strafformildende omstændigheter får videre praktisk betydning. Grunden er, at de ordinære straffesammesetninger er så vide, at man også indenfor disse kan ta fuldt hensyn til den omstændighet, at der foreligger flere forbrydelser. Selv om der foreligger en hel række forskjellige tyverier, kommer man, hvis vedkommende ikke tidligere er straffet, i almindelighet ikke op over de 3 eller 6 år, som er sat som maksimum for henholdsvis simpelt og grovt tyveri. Det kunde derfor synes, at striden om de rigtige principer for behandlingen av forbrydelsessammenstøt, — om man skal anvende det hos os gjældende strafskjærpelsesprincip, eller om man skal foretrække det rene absorptionsprincip, — at denne strid ingensomhelst betydning har; men denne slutning vilde dog være noget forhastet. Selve den omstændighet, at der er en adgang til at anvende en høiere straf, over sin indflydelse ved strafutmålingen, selv om man ikke benytter adgangen. Bestemmelsen har indirekte sin betydning i retning av at forhoie straffen indenfor den ordinære grænse noget mere, end man uten en sådan pekepind fra loven kanskje vilde være tilbøielig til. Men av nogen særlig stor betydning er altså denne strid om principerne efter vore erfaringer ikke.

Skal de flere forbrydelser straffes dels med fængsel dels med bøter, gir den norske lov dommeren valget mellem at idømme begge straffe, altså kumulationsprincippet, eller blot at idømme fængsel, ved hvis bestemmelse da de forbrydelser, som kun skulde ha medført bøter, tages i betragtning som skjærpende omstændigheter, altså absorptionsprincippet. Herom skal jeg blot si, at den sidste av disse fremgangsmåter er den, man i praksis almindelig vælger,

skjønt undtagelser jo efter omstændighederne kan være påkrævet og også forekommer.

Disse regler om sammenstøt av flere forbrydelser gjelder både for realkonkurrens og for idealkonkurrens, og man har spurt mig, om dette er heldig, og navnlig om det er riktig at la strafskjærpelesprincippet for fængselsstraffe gjelde også for idealkonkurrensen. Svaret ligger i, hvad jeg allerede har anført. Når strafskjærpelesen omtrent aldrig kommer til anvendelse, kan der naturligvis ikke fra praktisk synspunkt være nogen betenkelighet ved at ha regelen. Jeg vilde forøvrig også teoretisk hævde det rigtige i at behandle begge arter konkurrens på samme måte; men herpå skal jeg ikke komme nærmere ind.

I nær forbindelse med disse regler står bestemmelse om iteration. Vi har hos os ingen almindelig bestemmelse om, at enhver tidligere straf skal medføre en strafskjærpeelse. Faktisk gjør den det naturligvis; men det er blot for bestemte tilfælde, at loven i den anledning forholder det ordinære straffemaksimum. Vi har tre forskjellige grupper av sådanne tilfælde, den ene omfattende alle voldsforbrydelser, den anden visse grovere sedelighetsforbrydelser og den tredje forbrydelser av vindesyk natur. Idet jeg bortser fra enkelte avvikelser, er nu regelen den, at enhver til gruppen hørende forbrydelse begrunder gjentagelses- eller iterationsstraf for enhver anden til samme gruppe hørende, men derimot ikke for andre forbrydelser. Og denne gjentagelsesstraf består i, at strafferammen for vedkommende forbrydelse forhoies med hensyn til maksimum, hvorimot minimum forblir uforandret. Man får altså en adgang, men har ingen pligt til at gå utenfor den ordinære strafferamme. Også her er det at si, at denne adgang benyttes forholdsvis sjelden, og her er vi ved det punkt, hvor den største bebreidelse kan rettes — ikke mot vor lov —, men mot de norske dommere. Den tilbøielighet, som jeg tidligere har omtalt, til at vælge milde straffe, den er også her tilstede. Kan denne tilbøielighet end forsvares i mange andre

tillfælde, så er den ialfald her meget ofte på urette plass. En mand, som mangfoldige gange er straffet, men stadig begår nye forbrydelser, har vist sig som så samfundsskadelig, at det ofte må være berettiget at ilægge ham høiere straf, end den ordinære strafferamme tillater; men dette gjøres hos os i for liten utstrækning. Skaden herved vilde forøvrig ikke være så stor, hvis man istedet anvendte ubestemt straf, men — som jeg senere skal komme tilbake til — heller ikke dette gjøres. Den, som måtte interessere sig for dette spørsmål om, i hvilken utstrækning vi benytter iterationsstraffen, kan jeg henviser til forhandlingerne på den norske kriminalistforenings møte i december 1912, hvor der blev git meget interessante statistiske meddelelser herom, belyst ved grafiske tabeller, alt indlat i det trykte referat av forhandlingerne.

Efter disse bemerkninger om strafutmåling i sin almindelighet skal jeg gå over til at tale litt om de enkelte straffe.

Med hensyn til bøter har jeg allerede nævnt, med hvilke belop disse kan idømmes. Hvad jeg her vil tilføie er, at loven uttrykkelig siger, at der ved fastsettelsen bør tages »særligt hensyn til den dømtes formuesforhold og hvad han efter sine livsforhold antages at kunne utrede.« En botestraf så høi, at man forutser at vedkommende med sin bedste vilje ikke kan betale den, bør således aldrig idømmes, og der bør altid tages hensyn til de økonomiske forhold, således at under forøvrigt like betingelser den rike mand får en meget høiere bod end den fattige. Denne regel er absolut retfærdig og virker kun godt. Der er intet støtende i, at to personer, som tiltales i samme sak og har samme skyld, får forskjellig botestraf. De bør ilægges samme straffe onde, men når deres formuesforhold er forskjellige, kan dette netop kun ske ved, at bóternes størrelse bestemmes forskjellig. For at gi større sikkerhet for at dette princip virkelig blev fulgt, var der i

utkastet til loven indtatt en bestemmelse, hvorefter botens størrelse blev sat i et bestemt forhold til den domtes antagelige daglige inntægt; men denne bestemmelse blev uteladt av loven dels av praktiske grunde og dels for ikke at lægge for sterkt bånd på domstolene. I det store og hele tror jeg også, at den har vist sig at være overflodig. I den første tid var dommerne kanskje ikke alltid fuldt opmerksomme på principet, men litt efter litt er det gått ind i den almindelige bevissthet, at hvor det ikke dreiersig om små mulker for politiforseelser, bør der tages væsentlig hensyn til vedkommendes formuesforhold, hans inntægter og forsørgelsesbyrde. Nogen vidtloftige undersøkelser herom anstilles ikke; i almindelighet nøier man sig med hvad han selv uttaler eller med hvad vidner, som er indkaldt i anden anledning, kan meddele; kanskje søker man også opplysning om, hvorledes han er skattelignet. På grundlag herav oppgjør man sig så et skjønn om, hvad han i forhold til forbrydelsens størrelse og hans skyld bør betale. Vi utfører altså i tankerne, om end kanskje ikke så klart og bevisst, den samme operation, som den svenske dommer blir nødt til, hvis prof. Thyréns utkast blir lov. Den svenske ordning vil isåfald bli noget mere omstændelig end vor, men til gjengjæld mere nøiagtig, og den vil ha den fordel, at det vil få uttrykk i dommen, hvor meget av boten skyldes almindelige strafutmålingshensyn, og hvor meget av den har sin grund i de økonomiske forhold.

Den norske straffelov bestemmer videre, at den ilagte bot kan tidstodes betalt av dragsvis eller op tjent i statens eller kommunens tjeneste. De nærmere regler herom er git ved kongelig resolution. Jeg skal ikke gå i enkeltheter hermed, men blot bemerke, at avdragsvis betaling av bøterne finder sted i ganske stor utstrækning. Derimot er deres op tjening ved arbeide i det offentliges tjeneste omtrent ukjendt. Grunden hertil er, at der ikke er truffet nogen foranstaltninger til at organisere arbeidet, og uten sådan organisation lar forholdet sig naturligvis ikke ordne. Det er praktiske van-

skeligheter, som her har stillet sig hindrende i veien, og da arbejdet i tilfælde ikke vilde kunne pålægges vedkommende som pligt, men være avhængig av hans samtykke, har man antagelig heller ikke fundet, at der var særlig sterkt behov for en ordning.

Betales ikke boten frivillig, og kan den heller ikke inddrives ved tvangsfuldbyrdelse uten at domfældtes formuesomstændigheter eller livserhverv vilde lide følelig skår derved, indtræder en fængselsstraf av fra 1 dag indtil 3 måneder, eller i tilfælde av konkurrents indtil $4\frac{1}{2}$ måned. Længden av denne subsidiære fængselsstraf bestemmes i dommen samtidig med fastsettelsen av botestrafen. Efter hvilke synspunkter den skal bestemmes, siges ikke i loven, og har derfor været gjenstand for meningsforskjel. Det almindelige har vistnok været, at man utmåler denne fængselsstraf alene under hensyn til vedkommendes skyld på samme måte som om der her var tale om en virkelig, ordinær fængselsstraf. Men herved forbiser man, at den egentlige mening med denne fængselsstraf ligger i dens subsidiære karakter; dens hensigt er at søke fremtvunget boternes erlæggelse. Det rigtige er derfor, at den utmåles med dette hensyn for øie. Den bør sættes netop så høi, som det antages nødvendig for at danne et tilstrækkelig motiv for vedkommende til at anstrenge sig for at betale boten. Har man en ærekjær mand for sig, som man antar i det længste vil søke at undgå fængslet, sætter man den subsidiære straf meget lavt, gjerne til minimum, 1 dags fængsel, selv om boten lyder på et stort beløp, og omvendt likeoverfor dem, som man har grund til at tro vil være likegyldige og efterladende, bestemmer man en ganske høi subsidier straf, selv om boten er nokså lav. Således praktiseres loven av mig og andre straffedommere, men som nævnt visselig ikke av alle, kanske ikke engang av flertallet. Vanskeligheten hermed består jo imidlertid i på forhånd at avgjøre, hvad slags person man har for sig. Det rationelle vilde vistnok være, som foreslået av prof. Thyrén i hans ut-

kast, at udsætte med at bestemme fængselsstraffens størrelse, indtil det faktisk har vist sig, om domfældte har været forsømmelig eller ikke; men jeg er på den anden side bange for, at en sådan ordning med to forskellige domfældelser vil komme til at medføre store praktiske vanskeligheter.

Noget beslegt med bøtestrafpen er inddragning eller konfiskation av det ved en strafbar handling vundne utbytte. Denne er dog ikke at betragte som egentlig straf, og man har derfor heller ikke andre tvangsmidler til at sikre indbetalingen end sedvanlig eksekutionsinndrivelse. Hos os kan sådan inddragning finde sted ved en hvilkensomhelst strafbar handling, som har bragt utbytte, og har den strafbare virksomhet været drevet sedvansmessig, kan det beløp, som inddrages, bestemmes efter det antagelige utbytte av hele virksomheten, altså også for dele av denne, som ikke omfattes av domfældelsen. Inddragningen sker hos den skyldige eller hos den, på hvis vegne han har handlet, altså også hos juridiske personer. Herved løses det omstridte spørsmål om, hvorvidt sådanne bør ilægges formuesstraffe; trangen dertil bortfalder, når der er adgang til at berøve dem enhver for tjeneste av de strafbare handlinger, deres bestyrelser har gjort sig skyldig i. Ved denne inddragningsbestemmelse bortfalder også trangen til, som i enkelte fremmede love, at tilstede, at der ved vindsyke forbrydelser idømmes bøtestraf ved siden av fængselsstraffen. Bestemmelsen er, som det vil forståes, rationel og retfærdig. Den er også meget praktisk og anvendes ikke så sjelden, om den end ikke helt endnu er gåt ind i alle dommeres bevissthet. En slags saker, som er meget hyppige hos os, og som jeg antar ikke er helt ukjendte i Sverige heller, er ulovlig brændevinssalg. Ved de første 2—3 overtrædelser anvendes bøtestraf, men selv om bøterne sættes ganske høit, virker de ikke avskrækkende. De blir bare en påregnelig drifts-

utgift ved forretningen, som lønner sig allikevel. Her bør derfor bestemmelsen om inddragning av det antagelige utbytte av virksomheten få anvendelse, og jeg har som riksadvokat eller øverste påtalemyndighet, — jeg har nemlig i nogen år fungert som sådan, — flere gange gitt anvisning på, at bestemmelsen burde anvendes. At domstolen i sit skjøn skulde ansætte det antagelige utbytte for høit, behøver man visselig ikke at frygte for; snarere vil vel det motsatte bli tilfældet. En anden slags saker, hvor der oftere kunde være plass for bestemmelsen, er *sedvansmæssig hæleri*; men jeg erindrer ikke noget tilfælde, hvor den her er kommet til anvendelse, hvilket er en feil hos påtalemyndighet og dommere, som skyldes at bestemmelsen, som nævnt, endnu ikke er trængt helt ind i den almindelige bevissthet. Under krigsårene har den imidlertid fåt stor anvendelse, idet den er blit gjentat i mange av de *speciallove*, som krigstilstanden har avfødt. Inddragning av utbytte har således fundet sted i ikke liten utstrækning ved f. eks. overskridelse av maksimalpriser, salg av forbudte varer og lign.

Den almindelige fængselsstraf har jeg allerede omtalt. Jeg skal her kortelig tillægge, at vi desuten har to forskjellige arter *specialfængsel*, den ene av strengere, den anden av mildere slags. Det strengere fængsel er dels fængsel på vand og brød, som kan idømmes indtil 20 dage, dels fængsel med hårdt natteleie, som kan idømmes indtil 30 dage. 1 dag av det første og 2 dage av det sidste svarer til 3 dages almindelig fængsel. Det er meget sjælden, at sådant skjærpet fængsel idømmes, men det får allikevel en overmåde utstrakt anvendelse, idet vi har en bestemmelse om, at almindelig fængsel av den myndighet, som besørger fuldbyrdelsen, kan besluttet omsat til skjærpet fængsel, når domfældte begjærer det eller samtykker i det, og sådan begjæring eller samtykke forelig-

ger særdeles ofte, fordi den domfældte derved slipper med at sitte inde i så meget kortere tid. Er den idømte fængselsstraf ikke over 60 dage, hvilket svarer til maksimumstiden av det skjærpede fængsel, imøtekommes en sådan begjæring fra domfældtes side omtrent altid, hvis hans helbredstilstand ikke er til hinder derfor, og selv om straffen er høiere end 60 dage, men dog ikke overstiger 6 måneder, i hvilket sidste fald den må avsones i de store landsfængsler, tillates det ofte, at 60 dage av straffen omsættes til skjærpet fængsel. På grund av disse bestemmelser kan det siges, at *største part* av de korte fængselsstraffe hos os avsones i form av skjærpet fængsel, og særlig som fængsel på vand og brød. Vore erfaringer om denne ordning er ikke dårlige, og skal de korte frihedsstraffe overhodet bibeholdes, — hvorom der naturligvis kan være meget delte meninger, — er det av mange grunde, som jeg ikke her skal komme nærmere ind på, praktisk og heldig, at man har adgang til at anvende dem i skjærpet form.

Den mildere art av fængselsstraffen kalder vi *hefte*, og dette kan idømmes fra 21 dage til 20 år. 2 dages hefte svarer til 1 dags almindelig fængsel. Denne straf er en slags custodia honesta, og straffangen har mange lettelser i straffuldbyrdsen i sammenligning med den almindelige fængselsfange. Den er sat dels som eneste straf dels valgfrit ved siden av almindelig fængselsstraf for forbrydelser, som er av mindre ærerørig natur, men dog samfundsfarlige, såsom forbrydelser mot statens selvstændighet og sikkerhet, mot statsforfatningen og med hensyn til ulovelsen av statsborgerlige rettigheter, f. eks. stemmeretten. Men derhos bestemmer loven, at hvor fængsel er nævnt som eneste frihedsstraf, der kan allikevel hefte idømmes, hvis særlige omstændigheter gjør det antagelig, at handlingen ikke er utsprunget av et fordærvet sindelag, altså ved hvilken som helst art av forbrydelser. De førstnævnte arter av forbrydelser er jo meget sjeldne; såvidt jeg erindrer, er det blot ved valgmisligheter, heftestrafen forsåvidt er kom-

met til anvendelse. Og hvad sidstnævnte bestemmelse angår, er det heller ikke ofte vi får bruk for den, om det end dog av og til hænder. Heftestraffen spiller derfor en forholdsvis beskedne rolle, og den almindelige mand vet neppe engang, at den eksisterer. Er den blit idømt, hænder det vel også, at den av fuldbyrdelsesmyndigheten blir omsat til almindelig fængsel eller endog skjærpet fængsel; hertil er der nemlig adgang, hvis domfældte begjærer det eller samtykker i det; og hertil kan han finde grund, idet straffetiden derved blir så meget kortere. Kommer bestemmelserne om hefte end således sjælden til anvendelse, forsvarer de dog fuldt ut sin plass. Der kan indtræffe tilfælde, hvor det vilde være ubillig og urimelig at sette den domfældte sammen med almindelige forbrydere.

Av de øvrige strafarter, som vor lov kjender, skal jeg alene nævne forvisning fra et bestemt sted. Herom har vi en bestemmelse i § 33, som lyder saaledes: »Findes det i betragtning av den handlings art eller drivfjær, hvorfor nogen dommes, at hans nærværelse på bestemt sted er forbunden med særlig fare for person eller eiendom, kan det i dommen forbydes ham at bo eller indfinde sig på dette sted eller inden en i dommen bestemt avstand fra samme. Når forbudet ikke lenger findes nødvendig, kan det av kongen eller den han dertil bemyndiger hæves med eller uten betingelse for bestandig eller for bestemt tid.« Denne straf er en tillægsstraf og kan altså kun idømmes som et tillæg til andre straffe. Dens iverksættelse søkes sikret ved, at der er sat straf for at bryte forbudet. Den er tænkt som en erstatning for fremmede loves forskrifter om politiopsigt, et institut, som vi ikke kjender. Den er meget påkrævet, for ikke at si nødvendig, hvis man da ikke vil tillate, således som vor tidligere lov til en viss grad gjorde, at folk, som man frygter for vil begå en alvorligere forbrydelse, indsættes i forvaringsfængsel og beholdes

der, såkænge de er farlige. Straffen kommer ikke så sjelden til anvendelse, særlig når vedkommende dømmes for trusler mot en bestemt person eller for legemlig overfald, som man frygter for vil bli gjentat. Han forbydes da at komme til den by eller den landsdel, hvor den fornærmede bor, og forholdsreglen gjør visselig sin nytte, om den end naturligvis ikke yder den betryggelse, som en *inde spærring* vilde gjøre. Til et så drastisk skridt har imidlertid loven ikke ment at kunne gå likeoverfor fuldt tilregnelige personer, idet jeg her foreløbig ser bort fra de ubestemte straffedomme, som jeg senere skal si nogen ord om. Er han derimot blit frifundet på grund av *utilregnelighet* eller er blit idømt nedsat straf på grund av *forminsket tilregnelighet*, er der efter § 39, når han findes farlig for retssikkerheten, adgang til at anbringe ham i sindssykeasyll eller kur- eller pleieanstalt eller arbeidshus. Denne bestemmelse er mindre nødvendig likeoverfor de helt sindssyke; ti disse kan naturligvis allerede efter den almindelige sindssykelovgivning interneres. Likeoverfor de forminsket tilregnelige er den derimot meget påkrævet, men her lider den desværre av en ufuldkommen redaktion, idet det kræves, at vedkommende skal være blit idømt »nedsat straf«, det vil si en straf under det ordinære straffeminimum, men sådan straf blir der av grunde, som jeg tidligere har nævnt, yderst sjelden anvendelse for. Følgen er, at bestemmelsen ikke kan brukes i mange tilfælde, hvor den netop mest var påkrævet. Hertil kommer, at der på grund av omkostningerne heller ikke er bygget nogen sådan kur- eller pleieanstalt, som paragrafen nævner, og man har derfor for ikke-sindssyke personer intet andet at falde tilbake på end arbeidshuset. Men dette er ofte et litet egnet sted for sådan internering; et almindelig fængsel vilde visselig undertiden være at foretrekke. Hele bestemmelsen bør derfor omredigeres hvis den helt ut skal kunne opfylde sin hensigt, og helst bør der også bygges en særskilt anstalt.

Efter disse bemærkninger om de forskjellige strafarter skal jeg si nogen ord om den betingede straf og om dens motsætning den ubestemte straf.

Den betingede, eller som I siger i Sverige, den villkørlige straf, er jo velkjendt her, og jeg skal derfor herom fatte mig i korthed. Den kan hos os anvendes på bøter, på hefte indtil 6 måneder og på fængsel indtil 3 måneder. Prøveliden er 3 år, og den idømte straf bortfalder altså, hvis den domfældte ikke i løpet av denne tid begår nye forbrydelser. Denne straffemåte benyttes i Norge i særdeles stor utstrækning, særlig naturligvis likeoverfor ungdom og første gangs forbrydere og mest for tyverier og andre eiendomsindgrep, derimot mindre for voldsforbrydelser. Den viser meget gode resultater, skjont vi mangler et væsentlig led i ordningen. Der er nemlig ikke sørget for, at den dømte undergives nogen kontrol eller noget opsyn i prøveliden. Herpå er der dog delvis rettet ved en lov av isommer, som bestemmer, at det i dommen kan opstilles som betingelse, at vedkommende underkaster sig tilsyn og forskrifter, som står i forbindelse dermed, av en av kongen godkjendt forening, samt, hvis han er arbeidsledig, tar det arbeide, foreningen skaffer. Opfylder han trods advarsel ikke denne betingelse, blir dommen at fuldbyrde. På samme måte kan det, når forbrydelsen skyldes beruselse, opstilles som betingelse, at han i et i dommen fastsat tidsrum, som ikke må overstige 3 år, avholder sig fra at nyde sterke drikke. Overholder han ikke dette og han en gang forgjæves er blit advaret, blir likeledes straffen at fuldbyrde. Endelig kan det, hvis den skyldige ikke har fylt 21 år, og retten finder, at han i særlig grad trenger opdragelse og oplæring i et arbeide, opstilles som betingelse, at han tar ophold i en læreanstalt. Også her blir straffens fuldbyrdelse følgen av, at han ikke etterkommer betingelsen eller forlater anstalten før den fastsatte tid. Disse bestemmelser er, som nævnt, helt nye, og vi har endnu ingen erfaring om, hvordan de vil virke. Bortset fra dem, er der fremdeles ingen adgang til at undergi

den domfældte nogen kontrol i prøvetiden, men trods denne mangel har institutet virket så godt, at der er almindelig stemning for at få dets virksomhedsområde utvidet ved at gi det anvendelse også på noget højere straffe, f. eks. på fængsel indtil 6 måneder og hefte indtil 1 år. Domstolen bør heller ikke bindes ved nogen opregning i loven av, under hvilke formildende omstændigheter den betingede straf kan anvendes. Den vejledning, som vor lov i så henseende gir, tar man ikke større hensyn til i praksis. Man benytter betinget straf overalt, hvor dette antages bedst at stemme med samfundets og den domfældtes virkelige interesse.

Før jeg forlater den betingede straf, skal jeg nævne, at vi i Norge også har en betinget undlatelse av påtale. Herved slipper den skyldige ikke blot straffen, men også tiltalen og domfældelsen og undgår altså det stempel, som en domfældelse gir. Betingelserne er i det væsentlige de samme som de, der kan opstilles for den betingede dom. Heller ikke her er der anordnet nogen særskilt kontrol; men vore erfaringer er også på dette punkt i alt væsentlig gode, og sådan betinget undlatelse av påtale benyttes derfor i meget stor utstrækning.

De ubestemte straffedomme har, som bekjendt, været gjenstand for megen diskussion. Vor lov var, såvidt jeg vet, den første som gjennomførte dem, idet den i § 65 bestemmer, at når nogen har gjort sig skyldig i flere nærmere angivne forbrydelser av grovere natur, og når disse forbrydelser betegner ham som særlig farlig for samfundet eller for enkeltes liv, helbred eller velfærd, kan det i den dom, som fælder ham for disse og hvori straffen for dem på sedvanlig måte fastsettes, desuten bestemmes, at han kan beholdes i fængsel, sålænge det findes fornuftig, dog ikke længere utover den fastsatte straffetid end det tredobbelte av denne og i intet tilfælde længere end 15 år utover samme. Hvorvidt og i hvilken utstrækning denne bemyndigelse skal benyttes, avgjøres ved den ordinære straffetids utløp og senere en gang hvert år av justitsdepartementet, og

avgjørelsen vil komme til at bero på, om domfældte må antages fremdeles at være farlig eller ikke. I de 15 år, vor lov har været i kraft, har denne bestemmelse blot en eneste gang kommet til anvendelse. Det var likeoverfor en ihærdig indbrudstyv, som blev dømt for en 5—6 år siden, og som endnu ikke er løslatt. Bestemmelsen, som man på forhånd hadde grund til at love sig meget av, er således hittil blit en skuffelse. Delvis er grunden hertil den, at Norge er et litet land, og at vi derfor ikke har så særdeles mange forbrydere, som kan betegnes som særlig farlige. Men en del har vi dog, og skylden falder derfor på vor påtalemyndighet og vore domstole. Den tilbøielighet til at vælge forholdsvis milde straffe også likeoverfor iteranter og vaneforbrydere, som er tilstede, den over også her sin indflydelse. Man glemmer videre, at bestemmelsen har en præventiv karakter, og at det her ikke dreier sig om utmåling av skyld, men om beskyttelse av vigtige interesser gjennom uskadeliggjørelse av den, som truer dem. Jeg er derfor ikke i tvil om, at der hadde været fuld grund til at anvende ubestemt straf i adskillig flere tilfælde. Enkelte har trodd, at feilen var at søke hos juryen, som er den, der har at avgjøre, om vedkommende skal betragtes som særlig farlig. Men dette er en misforståelse. Såvidt jeg vet, har spørsmålet overhodet ikke engang været forelagt juryen i andre tilfælde end netop det ene, hvor ubestemt straf virkelig blev benyttet. Efter mit kjendskap til den norske jury, særlig når den består av mænd fra landdistrikterne, vil det heller ikke være vanskelig at få den til at indse bestemmelsens berettigelse. At en person skal slippes los fra fængslet bare for at få anledning til at begå nye forbrydelser, som påny bringer ham ind i samme fængsel, er så urimelig, at netop en lægmand vil ha let for at forstå, at sådant bør søkes hindret.

Av de øvrige bestemmelser i lovens almindelige del skal jeg til slutning alene omtale reglerne om nødverge og om delagtighet.

Her i Sverige har man, såvidt jeg vet, for visse tilfælde en *absolut* nødvergeret. Dette kjendes ikke i Norge, hvor det i alle tilfælde kommer an på en viss forholdsmæssighet. Men i fastsættelsen av denne forholdsmæssighet er loven meget liberal mot den angrepne. Han er fri, når han ikke har gjort mere, end han selv anså fornødent til forsvar, og det derhos efter domstolens skjønn ikke findes at ha været »ubetinget utilbørlig« av ham at gjøre, hvad han har gjort, og ved dette skjønn skal domstolen ta hensyn til angrepets farlighet, angriperens skyld og det angrepne retsgodes natur. »Ubetinget utilbørlig« er et sterkt uttrykk, og en mand av normal beskaffenhet, som selv ikke har nogen skyld i, at han blir angrepet, vil regelmæssig heri finde den fornødne beskyttelse. Men hertil kommer, at loven gir endnu en bestemmelse av den største betydning. Selv om han er gått videre i sit forsvar end strengt tat tilladelig og altså har overskredet grænserne for det egentlige nødverge, skal han allikevel være straffri, når grunden til overskridelsen alene er at søke i den sindsbevægelse eller bestyrtelse, angrepet har forvoldt. Under uttrykket »sindsbevægelse« går også vrede, og det kan være et spørsmål, om ikke loven her har gått noget vidt i at indromme straffrihet, om end den begrænsning, som ligger i ordet »alene«, — at vreden *alene* skal ha sin grund i angrepet, — har sin betydning.

Alt i alt, har disse regler virket bare godt. Jeg kjender ikke noget tilfælde, hvor en skikkelig mand er blitt domfældt, når der virkelig har foreligget et retsstridig angrep på ham, og han ikke har gjort mere, end han selv anså rimelig for at avverge angrepet. Jeg skal kortelig nævne en sak som i sin tid vakte ganske stor opsigt. Der var streik på en fabrikk, og de streikende arbeidere var fremkommet med trusler mot dem, som allikevel arbeidet. En del av disse hadde derfor anskaffet sig revolvere. En aften blev en av dem på landeveien tiltalt av 2—3 streikende, som fulgte efter ham oisynlig i hensigt at angripe. Han tog sin revolver frem og avfyrtte et varselsskud, idet han råbte, at hvis de

nærmet sig mere, skjøt han dem. Angriperne tog intet hensyn hertil, og nu skjøt han den nærmeste ned, så han døde på stedet. Der hadde sandsynligvis været anledning for den angrepne til at flygte, og han risikerte i virkeligheten visselig ikke større overlast end en dragt prygl, om han end selv måske gik ut fra, at faren var større. Han blev frifundet, og vistnok med rette.

En absolut nødvergeret skulde altså efter vore erfaringer være overflødig, mens det vel på den anden side kan tænkes tilfælde, hvor den vilde virke uheldig. Snarere kan der hos os være forekommet tilfælde av frifindelse, hvori ikke alle har været enige, og dette skyldes da den allerede omtalte regel om straffri overskridelse av nødverge. Men dette er dog forholdsvis sjelden. Det må erindres, at det er juryen, som avgjør nødvergespørsmålet i alle saker av betydning, og her er netop et felt, hvor den almindelige mands skjønn er på sin rette plass, fordi det gjælder at træffe avgjørelsen overensstemmende med den almindelige retsbevissthet.

Jeg skal sluttelig nævne, at nødvergeret har man også likeoverfor indbildte angrep. Men hvis det kan lægges vedkommende til last som en uagtsomhet, at han har misforstået situationen, kan han straffes for uagtsom tilføielse av den skade, han har gjort, forutsat at sådan skadetilføielse ellers er strafbar i sin uagtsomme form.

Angående delagtighet i forbrydelser har den norske straffelov ingen anden almindelig bestemmelse end den tidligere nævnte § 58, som bestemmer, at straffen, når flere personer har samvirket til en forbrydelse, kan nedsættes under den almindelige lovlige grænse og ved småforbrydelser endog helt bortfalde for enkelte av disse personer, hvis deres medvirken væsentlig har været foranlediget ved deres avhengige stilling til nogen anden av de skyldige, eller deres medvirkning har været av ringe betydning i for-

hold til andres. Vi kjender altså intet til begreper som gjerningsmand, anstiftelse, medhjælp før, under og efter gjerningen, komplot, samråd o. s. v. Saken er nemlig den, at logisk set har alle, som bidrar til, at en forbrydelse kommer istand, *f o r å r s a k e t* forbrydelsen og rammes av vedkommende straffebestemmelse, uten at der herom behøves nogen uttrykkelig bestemmelse. Herom er der dog, som bekjendt, forskjellige meninger, forsåvidt den psykiske delagtighet angår. Anstifteren har vistnok forårsaket forbrydelsen, men kausalrækken menes dog at bli avbrutt derved, at et andet menneske med fuldt ansvar tar saken på sig og utfører handlingen. Herpå skal jeg ikke komme nærmere ind. Men bl. a. for at undgå denne indvending, har vor lov — istedenfor at gi bestemmelser om delagtighet i den almindelige del — formet hver enkelt paragraf i den specielle del således, at det herav fremgår, at også delagtighet indgår under forbrydelsesbegrepet. Man kunde tro, at dette var en upraktisk fremgangsmåte, — istedenfor nogen enkelte paragrafer i den almindelige del at indta bestemmelser om delagtighet på flere hundrede steder i den specielle del. I virkeligheten er det hele imidlertid ganske liketil; det sker i almindelighet ved hjælp av et enkelt ord. I paragrafen om tyveri f. eks. sættes straffen for den som borttar o. s. v. gjenstanden eller som *m e d v i r k e r h e r t i l*. I paragrafen om legemsfornærmelse den som fornærmer en anden på legeme eller *m e d v i r k e r h e r t i l*. Ved denne fremgangsmåte opnår man på en letvindt måte at få utskilt de forbrydelser, hvor man ikke vil at delagtighet skal være strafbar; man undlater her simpelthen i vedkommende straffebud at nævne noget om medvirkning, og følgen blir efter lovens system, at delagtighet ikke er strafbar. Man opnår videre at kunne skjelne mellem de forskjellige arter medvirkning og blot gjøre enkelte arter, f. eks. psykisk delagtighet, strafbar, idet man isåfald blot nævner denne og f. eks. siger: Den som gjør det eller det, eller som *f o r l e d e r e l l e r t i l s k y n d e r d e r t i l*, straffes så og så. Endelig løser man på denne måte de vanskelige

spørsmål om, hvorledes delagtigheten skal bedømmes, når straffebudet er rettet mot personer i bestemte stillinger eller med visse egenskaper; hvert enkelt straffebud gir besked herom.

Lovens princip er altså, at medvirkning skal bedømmes som en *selvstendig* forbrydelse mot vedkommende straffebud og ikke anskues som delagtighet i en andens forbrydelse. Alle omstændigheter, som bevirker en straffskjærpelse eller strafformildelse eller strafutelukkelse, kommer i betragtning for den delagtige, hvis de passer på ham, — og kun isåfald, — uten alt hensyn til om de passer på gjerningsmanden eller ikke. Den som f. eks. forleder en kvinde til at dræpe sit nyfødte uegte barn, dommes ikke som delagtig i denne forbrydelse med dens lavere strafferamme, men dommes likefrem som *almindelig* drapsmand. Den som medvirker til utugt mellem to søskende *straffes*, selv om disse selv er straffrie, enten fordi de f. eks. var ubekjendt med slegtskapet, eller fordi de var under 16 år gamle, i hvilket tilfælde blodskam hos os ikke er strafbar.

Der er følgelig heller ikke sat lavere strafferammer for delagtighet. Den i vedkommende straffebud satte almindelige strafferamme kommer til anvendelse, og der er intet til hinder for, at den delagtige, hvis hans skyld findes større, ilægges en høiere straf end gjerningsmanden. Den eneste særskilte bestemmelse om straffen findes i den allerede nævnte § 58, men den der omhandlede strafformildelse eller strafutelukkelse kan likesåvel komme gjerningsmanden som den delagtige tilgode.

Hele denne ordning har i praksis vist sig udmerket. Man slipper alle de vanskelige og intrikate problemer, som delagtlighetslæren fremkalder. Teoretisk kan de være interessante nok; men for praksis er de overflødige. Man åpner adgang for dommeren til frit at bedømme deltagernes indbyrdes skyld og til uten formelle bånd at ilægge hver enkelt den retfærdige straf. For lande med jury byder ordningen derhos den særlige fordel, at man undgår den indviklede

spørsmålsstilling, som de almindelige delagtighetsregler vilde medføre.

Jeg er hermed færdig med hvad jeg har at si om lovens almindelige del og skulde nu egentlig ha gåt over til at omtale enkelte av de specielle straffebud. Jeg hadde tænkt at tale litt om sandhetsbeviset i ærekrænkelssaker, hvilket jo forøvrig har været under behandling ved det nylig avholdte skandinaviske juristmøte, om underslag og om enkelte forbrydelser mot sedeligheten. Disse ting var specielt opgit for mig av foreningens ærede viceordførende i en meddelelse, han har været så velvillig at gi mig om, hvad der antoges særlig at kunne interessere svenske jurister. Men tiden er så langt fremskreden, at jeg må opgi dette. Jeg skal blot som en almindelig kritik av den specielle del anfore, at den for flere forbrydelsesarters vedkommende, som f. eks. forbrydelserne mot legeme og helbred og tyverierne, efter min og mange andres mening har for mange distinktioner. Mange av de tilfælde f. eks., som betegnes som grovt tyveri med særskilt straffesats, kunde uten skade henføres under almindelig tyveri; ti de omstændigheter, som nu bringer tyveri ind under den strengere paragraf, vilde allikevel bli tat i betragtning som skjærpende omstændigheter, og da strafferammen også for det simple tyveri er vid nok, vilde straffen allikevel bli den samme; den særskilte strengere strafferamme er med andre ord overflødig. Hermed er det dog ikke sagt, at ikke distinktionerne i andre henseender kan ha sin betydning, f. eks. ved adgangen til at anvende ubestemt straf.

Jeg vil slutte med en bemerkning, som kanskje høres litt kjættersk ut. Hvad det i strafferetspleien kommer an på, er ikke så meget en god — jeg mener en i teoretisk og teknisk henseende fuldkommen — straffelov som en god straffeproses og et godt fængselssystem. Straffeloven må være klar og bestemt i betegnelsen av, hvad der skal være straffbart,

og den må åpne adgang til at anvende de hensigtsmæssige straffemidler; men hvorledes den forøvrig er indrettet, er mindre væsentlig. Er straffeprocessen god, og sørger man fremfor alt for at ha dygtige dommere, vil isåfald den retfærdige straf bli idømt, og herpå er det jo alene det kommer an. Hvorledes straffen skal virke, blir så det næste spørsmål, men her er det fængselssystemet, som blir det avgjørende. Hvad Norges stilling i disse henseender angår, vilde jeg bruke de sterkeste lovord om vor proces; den er i virkeligheten bedre end i noget andet land, jeg kjender, og jeg har specielt studert disse ting. Hvad dommerne angår, — jeg selv er en av dem, — har jeg allerede uttalt min kritik, en kritik, som nok kanskje kunde reises også på andre punkter. Og hvad endelig fængselsvæsenet angår, lider dette av ikke uvæsentlige mangler, idet økonomiske hensyn her har været til hinder for indførelse av ønskelige forbedringer.

Hermed er jeg færdig, og jeg takker for den opmerksomhet, hvormed I har fulgt mig. Jeg beklager blot, at emnet har været så vidtomfattende, at jeg har måttet sprede mig og derfor ikke på noget punkt har kunnet gi en så uttømmende fremstilling, som jeg skulde ha ønsket.

Børneforsorg.

Overværgeraadets Statistik for Aaret 1918*) udviser, at i Aarets Løb ialt 825 Børn er anbragt udenfor Hjemmet i Henhold til Børneloven af 14. April 1905. For de foregaaende Aar var Tallene: 1906: 585, 1907: 598, 1908: 642, 1909: 849, 1910: 802, 1911: 722, 1912: 809, 1913: 736, 1914: 770, 1915: 818, 1916: 817, 1917: 693. Det samlede Antal udgør saaledes 9666, hvoraf ved Udgangen af 1918 endnu 5222 var under Værgeraadsinstitutionens Forsorg. Hovedanbringelserne for de i 1918 fjærkede og udenfor Hjemmet anbragte Børn var: Opdragelsesanstalt 69, Optagelses- og lagttagelseshjem 540, Børnehjem 78, Klinik 5, privat Pleje 88, Tjeneste 33, Lære 12. Børnenes Alder ved Anbringelsen (regnet fra Godkendelsesdagen) var: Under 2 Aar 25, fra 2—4 Aar 42, 4—7 Aar 60, 7—10 Aar 96, 10—12 Aar 138, 12—14 Aar 155, 14—16 Aar 158, 16—18 Aar 151. For 136 af de ovennævnte paa Optagelses- og lagttagelseshjem anbragte Børn afsluttedes i Aarets Løb lagttagelsen, og af disse 136 Børn anbragtes 77 i Opdragelsesanstalt (fra Hovedstaden 43, fra Provinskøbstæderne 20 og fra Landdistrikterne 14), 32 i Børnehjem, 10 i Plejehjem, 12 i Tjeneste og 4 i Lære. Hovedaarsagen til Fjærnelsen fra Hjemmet var for 456 begaaede Lovovertrædelser, for 339 Vanrøgt eller begyndende sædelig Fordærvelse (af disse var 58 over 15 Aar gamle ved deres Antagelse af Værgeraadsinstitutionen) og for 30 Mishandling o. l. — Paaanke fra Forældrenes Side af Værgeraadens Beslutning om et Barns Fjærkelse forelaa i 24 Tilfælde. I 22 Tilfælde blev en af et Værgeraad indstillet Beslutning om et Barns Fjærkelse fra Hjemmet ikke godkendt af Overværgeraadet.

*) Se m. H. t. tidligere Aar dette Tidsskrift 1913 S. 277, 1914 S. 282, 1915 S. 245, 1916 S. 274, 1917 S. 345, 1918 S. 334.

I 12 Tilfælde henvistes Sagen til Fattigvæsenet som hørende under dette, og i 31 Tilfælde indskrænkede Værgeraadsinstitutionens Virksomhed sig til efter Fattigvæsenets Begæring at fralage de naturlige Forældre Forældremagten og overdrage denne til Fattigvæsenet. E. O.

Nordisk Samarbejde indenfor Børneforsorgen. Som Grundlag for et nordisk Samarbejde indenfor Børneforsorgen afholdtes der et Møde i Lund den 12.—13. November 1919. Fra Finland var til Stede Baron A. v. Bonsdorff og Magistern Bertel Nyberg, fra Norge: Advokat Sigval Jakobsen, Overlæge Sig. Dahlström, Bestyrerinde Ingunn Jørstad, fra Sverige: Docent David Lund, Hall, Dr. theol. Arvid Gierow, Barnavårdsinsp. Niels Silvén, Barnavårdsinsp. Angberg, Lund, fra Danmark: Forstander Ludvig Beck, Pastor S. H. Nissen.

Baron *Bonsdorff* holdt Indledningsforedrag om det mellemfolkelige Samarbejde for Samfundets Børneværn, og forelagde Forslag til Diskussion om Program for Samarbejdet.

Efter en Diskussion om Dannelse af Nordisk Fællesraad vedtoges følgende Udtalelse: Man enedes om Ønskeligheden af, at hvert af de nordiske Lande valgte en Repræsentation, og at Formanden herfor sammen med Formændene for de andre Landes Repræsentation danner et Fællesraad til nordisk Samvirke. — Indtil en saadan Repræsentation for hvert Land er kommet i Stand, fungerer de Udvalg, som er udnævnt til dette Møde.

Der rettedes Opfordring til Danmark om at modtage det første nordiske Møde i Sommeren 1920, og da samtlige Deltagere ønskede Danmark som Mødested, modtog de danske Repræsentanter Opfordringen. Mødet kan henlægges til København eller til Nyborg Strand. Mødetid bedst omkring ved 1. Juli.

Som Navn for Samarbejdet vedtoges efter en Del Diskussion i Løbet af de to Dage: Nordisk Sammenslutning til Værn for Børn og unge (Norsk: N. s. til vern om barn og ungdom — svensk-finsk: N. s. för barn- och ungdomsskydd. Fællesraadets Navn bliver derefter: Styrelsen for nordisk osv.

Dernæst debatteredes Spørgsmaalet om Udgivelsen af et nordisk Tidsskrift. Man blev enige om følgende Udtalelse: Mødet udtaler som sit Ønske, at Repræsentationen i hvert

Land vil overveje Muligheden for Oprettelse af et fælles nordisk Tidsskrift for Børne- og Ungdomsværn, i hvilken Henseende det særlig bør tages under Overvejelse, om Børnesagens Tidende er anvendelig dertil.

Efter en Diskussion om Ordning af Fællesrejser i de nordiske og i andre Lande vedtoges følgende Udtalelse, fremsat af Baron v. Bonsdorff: Modet overlader til Repræsentationerne i hvert Land at forberede Spørgsmaalet om Studierejser og udtaler Haabet om, at Repræsentationerne søger at faa tilstrækkeligt Tilskud i saa Henseende optaget i Landenes Statsbudgetter.

Det blev nævnt, at Bestyrer Hagen, Bastö, burde være Formand i den norske Repræsentation for Samarbejdet, Rigsdagsmand G. H. v. Kock Formand for den svenske og Docent David Lund Viceformand og Sekretær, Baron v. Bonsdorff Formand for den finske Repræsentation. For Danmarks og Islands Vedkommende vil der blive taget Bestemmelse senere. — Det vedtoges paa et senere Stadium af Forhandlingerne, at hvert Land burde være repræsenteret i Fællestyrelsen af en Formand og en Viceformand (eller Sekretær).

Formanden i Kristiania Værgeraad *Sigval Jakobsen* holdt derefter Foredrag om: Barneforsorgens Enhed. Klar Tilslutning til Hovedtankerne af Baron v. Bonsdorff og Docent Lund. — Under de fortsatte Forhandlinger Torsdag den 13. viste der sig stærk Enighed om, at Centralisation af Børneværnet var det, man burde arbejde hen imod. Forstander Beck ønskede dog at pointere, at det maatte være en kommunal og ikke en statslig Centralisation. Man enedes om følgende Udtalelse: Alt Arbejde til Gavn for Børn og unge, som trænger til Samfundets Hjælp ud over Skoleundervisningen, samles hos en enkelt kommunal Institution.

Overlæge *Dahlström* holdt Foredrag om Observationen af de psykisk abnorme Børn og Anbringelsen af saadanne. Man enedes om følgende Udtalelse: Børn, som er i højere Grad sjælelig syge, bør ikke opdrages sammen med sunde, men der bør indrettes særlig Opdragelse for dem i særlige Anstalter eller Anstaltsafdelinger. Og ved Siden deraf bør der i hvert Land oprettes et særligt Børnesygehus og Kursus i Børnepsykiatri for dem, som deltager i det praktiske Børneværnsarbejde.

Forstander *Beck* indledede en Forhandling i Eftermiddagsmødet om Ungdomsskolen, de fleste Deltagere gav Bi-

drag, og man enedes om følgende: Mindreaarige er lærepligtige fra det sjette eller syvende til det 18. Aar.

I Tilslutning hertil følgende to Udtalelser: Mødet udtalte det ønskelige i, at Lærere og Lærerinder af forskellig Art i højere Grad end nu sædvanligt har deres Opmærksomhed henvendt paa Børnene ogsaa uden for Skolen og paa intimt Samarbejde med Hjemmene, og at Kravet om og Trangen til et saadant socialt Hjælpearbejde til Gavn for de unge betones under Læreruddannelsen. Der bør foretages en videregaaende Ordning af Fagarbejdet og af Arbejdsanvisning for Børn, som er færdige med Børneskolen. Særlig Opmærksomhed bør der rettes mod de saakaldte Interessekontorer i Sverige, som i første Række burde arbejde for de unge under 21 Aar.

I Forbindelse med disse Udtalelser staar en i Henhold til Indledning ved Forstander Beck om Myndighedsalderen vedtagen Resolution: Samfundet er pligtigt til overalt, hvor lovlig Formynder mangler eller en saadan findes uskikket, at udse en saadan for hele Mindreaarighedstiden, som opfører ved 21-Aarsalderen.

Paa Forslag af Mag. *Nyberg* enedes man om følgende: Mødet udtaler som ønskeligt, at der muliggøres et nærmere Samarbejde mellem det private Børneværnsarbejde og de kommunale Børneværnsmyndigheder, saa at Børneværnet i hele dets Omfang kan udvikles som en organisk Helhed.

Docent *Lund* optog Spørgsmaalet om Arvelighedsforskning og Boligspørgsmaalet. Fra dansk Side optoges Spørgsmaalene om Alkoholisme, Biograferne m. m., fra finsk Side Pressens Stilling. Efter en Diskussion blev man enig om ikke at vedtage nogen Udtalelse om Biograferne, Aviserne, Alkoholspørgsmaalet og Boligspørgsmaalet. Derimod vedtoges følgende: Mødet udtaler Ønsket om, at det nordiske Samarbejde bør indstilles paa at fremme videnskabelig Slægtsforskning som Grundlag for Forholdsregler til Forhindring af Udartning i de nordiske Folk.

Fængselsvæsen.

Sverige.

Ur den svenska fångvårdsstyrelsens berättelse för år 1917 meddela vi nedanstående siffror.

Under året hava i rikets fångvårdsanstalter varit intagna 13.682 män och 1381 kvinnor eller tillsammans 15.063 personer mot 18.013 under år 1916, utvisande denna siffra en nedgång i fångantalet med 2.950 personer. Denna minskning är att söka hos de för lösdriveri häktade, till urbota fängelse och till tvångsarbete dömda samt bötesfångarna, i synnerhet hos de sistnämnda, vilkas antal sjunkit med 3.700 personer.

Medan sålunda förenämnda fyra kategorier fångar sjunkit i antal, hava i stället för brott häktades samt till straffarbete dömdas antal stigit.

Förhållandet mellan nykomna fångar under åren 1916 och 1917 framgår av nedanstående tablå:

	1916	1917
För brott häktade	4.099	5.124
» lösdriveri häktade	1.168	984
» undergående av straffarbete insatta	2.201	3.068
» » av urbota fängelse insatta .	1.609	1.447
» » av bötesförvandlingsstraff insatta	8.426	4.726
» » av tvångsarbete insatta ...	587	477

Berättelseåret börjar med en fångsiffra av 2.755 och uppvisar vid dess slut 3.206.

Sistnämnda siffra fördelar sig på de olika kategorierna sålunda:

häktade för brott	441	män	28	kvinnor,	tills.	469
» » lösdriveri .	22	»	8	»	»	30
straffarbetsfångar	1.977	»	164	»	»	2.141
urbota fängelsefångar..	218	»	8	»	»	226
bötesfångar.....	66	»	1	»	»	67
tvångsarbetsfångar	158	»	116	»	»	274

De under berättelseåret för brott häktade, rannsaktionsfångarna, utgjorde, såsom ovan nämnts, 5.124 och visade för hela tioårsperioden 1908—1917 en minskning från 6.082 eller således med 15.8 procent.

Antalet nykomna straffarbetsfångar har under samma period stigit från 1.859 vid periodens början till 3.068 vid dess slut. Ökningen faller på de till straffarbete för livstiden samt i 2 år och därunder dömda, vilkas antal stigit, de förras från 3 till 4 och de senares från 1.695 till 2.938, under det att de till straffarbete över 2 år dömdas antal nedgått från 161 till 126.

Av de under året nykomna 3.061 straffarbetsfångarna voro 2.834 män och 234 kvinnor.

Tidslängden av det ådömda straffarbetet har varit:

från 2 till och med 3 månader för	660	män	och	70	kvinnor
» 3 » » » 6 »	1243	»	»	93	»
» 6 månader till o. med 2 år »	809	»	»	63	»
över 2 år	122	»	»	8	»

Bland de nykomna straffarbetsfångarne hade vid straffets början 719 män och 47 kvinnor ej fyllt 20 år. Av dessa voro dömda

683	män	och	46	kvinnor	i	1	år	och	därunder,			
30	»	»	1	»	från	1	år	till	och	med	2	år,
5	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	3	»
1	»	»	»	»	över	3	år.					

Återstående 2.115 män och 187 kvinnor hade vid straffets början fyllt 20 år och voro dessa dömda

1.794	män	och	152	kvinnor	i	1	år	och	därunder,			
205	»	»	27	»	från	1	år	till	och	med	2	år,
64	»	»	2	»	»	2	»	»	»	»	3	»
48	»	»	6	»	över	3	år,					
4	»	»	»	»	på	livstid.						

Bland de kvarvarande straffarbetsfångarna hade vid straffets början 377 män och 29 kvinnor ej fyllt 20 år och voro dessa dömda

329	män	och	26	kvinnor	i	1	år	och	därunder,
31	»	»	1	»	från	1	år	till	och
8	»	»	1	»	»	2	»	»	»
7	»	»	1	»	över	3	år,		
2	»	»	»	»	på	livstid.			

Återstående 1.600 män och 135 kvinnor hade vid straffets början fyllt 20 år, och voro dessa dömda

894	män	och	84	kvinnor	i	1	år	och	därunder,
241	»	»	26	»	från	1	år	till	och
159	»	»	7	»	»	2	»	»	»
263	»	»	13	»	över	3	år,		
43	»	»	5	»	på	livstid.			

Av de nykomna straffarbetsfångarna hade 838 män och 41 kvinnor, tillsammans 879 personer, eller 28.7 procent förut varit hållna till straffarbete, och voro 726 män och 37 kvinnor ådömda förlust av medborgerligt förtroende.

Vid slutet av år 1917 voro kvarvarande

livstidsfångar		45	män	och	5	kvinnor
straffarbetsfångar på bestämd						
tid		1.932	»	»	159	»
tillsammans	...	1.977	män	och	164	kvinnor
Av dessa förvarades i enrum	1.674	»	»	147	»	
och i gemensamhetsfängelse	303	»	»	17	»	

Straffskärpning genom hårt nattläger från 5 till 10 dagar har kommit till användning i fyra fall.

Av nåd hava under året frigivits 7 livstidsfångar, 9 till straffarbete på viss tid dömda fångar och 1 urbota fängelsefänge.

Villkorlig frigivning med skyldighet att under bestämd tid vara underkastad särskild tillsyn har under året beviljats 40 män och 4 kvinnor, tillsammans 44 personer, samtliga dömda till straffarbete. Under år 1916 frigåvos villkorligt 35 personer. Under de elva år 1907—1917, som rättsinstitutet villkorlig frigivning tillämpats, utgör hela

antalet villkorligt frigivna 328 män och 22 kvinnor, tillsammans 350 personer. Av dessa hava varit dömda 126 för förfalskning, bedrägeri och förskingring, 83 för mord, dråp och misshandel, 84 för sedlighets- och våldtäktsbrott och återstående 57 för mened, barnamord, mordbrand, rån m. m.

Av strafftiden har vid den villkorliga frigivningen återstått

för 163 personer intill 1 år,	
» 141 » från 1 till och med 2 år,	
» 44 » » 2 » » 3 »	
» 2 » över 3 år.	

I fråga om de villkorligt frigivnas uppförande inhämtas av vederbörande tillsyningsmäns rapporter, att samtliga uppfört sig fullt oklanderligt, många synnerligen ordentligt, hedrande och exemplariskt.

Till urbota fängelsestraff dömda personer hava varit:

nykomna.....	1.408 män	39 kvinnor
vid årets slut kvarvarande	218 »	8 »

Tidslängden av de straff, som blivit ådömda de nykomna fängelsefångarna har varit:

från 1 till och med 6 månader för	1.389 män	37 kvinnor,
» 6 » » » 12 » » 18 » 2 »		
utöver 1 år för.....	1 »	» »

Antalet nykomna fångar, som hållits i fängelse i saknad av tillgång till böter, har varit 4.472 män och 254 kvinnor, tillsammans 4.726 personer. De bötesbelopp, som sålunda avtjänats med förvandlingsstraff, hava motsvarat 43.968 bestraffningsdagar eller 30.637 mindre än under nästföregående år. Medeltalet bötesittare för dag har uppgått till 120 mot 204 under år 1916. Vid början av tioårsperioden 1908—1917 var antalet nykomna bötesfångar 15.786 män och 718 kvinnor, tillsammans 16.504 personer, bestraffningsdagarnes antal 131.677 och medeltalet bötesittare för dag 360.

I rikets fängelser intogos år 1917 sammanlagt 3.223 personer, som första gången dömts til straffarbete eller urbota fängelse, samt 732, som andra gången dömts till

sådant straff och därmed inträtt i de återfallnas klass. Sistnämnda siffra utgör 22.7 procent av dem, som första gången undergått frihetsstraff och visar, sammanställd med föregående årens iakttagelser, att antalet av dem, som, en gång straffade, icke vidare ådraga sig bestraffning, kan beräknas till omkr. 75 procent mot 25 procent återfallna i brott.

För lösdriveri och bettlande häktades under året 984 personer, därav 457 från Stockholms stad och återstående 527 från rikets övriga delar. Av de häktade blevo omkring hälften lösgivna, efter erhållen varning försatta på fri fot, insatta i arbets- eller försörjningsinrättning, avsända till sjukhus eller förpassade utom riket. Återstoden, tillsammans 465 personer, dömdes till tvångsarbete. Hela antalet nykomna till tvångsarbete dömda personer utgjorde, såsom förut nämnts, 477 personer, i det att 12 personer från andra klasser än »för lösdriveri häktade» tillförts tvångsarbetsfångarnas klass.

Av dessa 477 — 238 män och 239 kvinnor —	
hade förut undergått straffarbete . . .	124 män, 55 kvinnor
» » varit hållna till tvångsarb. . .	132 » 155 »
voro arbetsföra	204 » 218 »
» mindre arbetsföra	34 » 21 »

Vid årets slut höllos till tvångsarbete 158 män och 116 kvinnor, tillsammans 274 personer.

Beträffande proportionsförhållandet mellan antalet under året nykomna straffarbetsfångar och till tvångsarbete dömda personer, födda inom riket, och folkmängden vid årets slut inhämtas, att på 100.000 invånare komma 51 straffarbetsfångar och 8 tvångsarbetsfångar.

I fråga om rusdryckernas inflytande å brottsligheten framgår av fängelsepredikanternas uppgifter, att av hela antalet nykomna till straffarbete eller urbota fängelse dömda personer de, som begått sitt brott i rusigt tillstånd eller varit före brottets begående begivna på dryckenskap, utgjort

straffarbetsfångar . .	män 40.2 procent, kvinnor 9 procent
fängelsefångar	» 32.9 » » 5.1 »

Fångpersonalens kristendomskunskap har enligt predikanternas årsberättelser varit god hos 12.8 %, försvärlig hos 72.4 %, ringa hos 13.1 % och saknats hos

1.7 %, i sista siffran inräknade icke kristna trosbekännare och en del utlänningar.

Nio fångar hava under året för första gången fått del av den heliga nattvarden.

Fängelsebiblioteken innefattade vid årets slut 55.097 volymer.

Skolundervisningen har vid de särskilda central- och ungdomsfängelserna meddelats efter samma grunder som näst föregående år.

För frigivna fångars stödjande har, i likhet med föregående år, utom direkt beviljat statsanslag, utgivits avkastningen av fångvårdens besparingskassa, som vid slutet av år 1917 visade en kapitalbehållning af 391.991 kronor. Samtliga utbetalningarna uppgingo till 42.200 kronor, därav till centralföreningen till stöd för frigivna 33.900 kronor, till understödsföreningen vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö 500 kronor och resten till enskilda stiftelser samt skydds- och arbetshem.

Fångvårdens centrala hjälpbyrå i Stockholm har under året anskaffat arbetsanställning åt 434 personer samt i öfrigt lämnat hjälp i en eller annan form åt 605 personer, tillsammans 1039 personer. Härjämte har byrån mottagit och förmedlat utdelning av till Stockholm förpassade fångars under straff- eller tvångsarbets tid besparade arbetspremiemedel. Upptagningshemmet Åby lanthem har under året fortsatt sin verksamhet. Likaså byråns båda andra räddningsinstitutioner »Sömnad» och »Centrala hjälpbyråns tryckeri».

Vid de särskilda fångvårdsanstalterna har fängelseförvaltningen deltagit i arbetet för fångarnas omhändertagande efter frigivningen, varjämte Skyddsvärnet i Stockholm och inom länen inrättade föreningar och skyddshem arbetat i samma syfte.

Till de belopp, som fångar under året medgivits hemsända till understödjande av närmaste anhöriga, har fångvårdstyrelsen av donerade medel lämnat tillskott med 2.588 kronor. För hela tioårsperioden 1908—1917 hava dessa tillskott utgjort 26.859 kronor.

Under året frigivna hade vid avgången i postsparbanken innestående tillhopa 18.250 kronor, fördelade på 174 motböcker. Genom återfall i brott hava under året av innestående medel förverkats 1.171 kronor.

Rörande hälsovården inhämtas av biträdande läkar-

ens årsberättelse, att medeltalet sjuka för dag i procent av fångarnas medeltal varit 1.82. Såsom lungsiktiga hava redovisats 89 män och 15 kvinnor, därav 27 män och 5 kvinnor kvarvarande vid årets början, och av de nytillkomna 59 män och 9 kvinnor sjuka vid interneringens början, vadan således 3 män och 1 kvinna insjuknat i fängelset under året.

De sinnessjukas antal har varit 142 män och 13 kvinnor, sålunda fördelade:

kvarvarande vid årets ingång	64 män, 2 kvinnor
tillkomna:	
sjuka vid interneringens början	52 » 11 »
insjuknade i fängelset	26 » » »

Vid årets slut voro kvar 71 män och 3 kvinnor.

Antalet döda i procent av fångarnas medeltal har varit 0.66.

Fångvårdens utgifter uppgingo år 1917 till 3.436.294 kronor, vilken summa överstiger den för 1916 med 503.244 kronor, beroende denna ökning på de under året oavbrutet stegrade prisen på alla förnödenheter.

Antalet utspisade dagportioner har uppgått till 1.021.066 (under 1916 988.837) motsvarande ett medeltal fångar dagligen av 2.797 (under 1916 2.709) med en medelkostnad för dagportion av 90 öre mot 57 öre under 1916, 52 öre under 1915 och 39 öre under 1914.

Statens nettoinkomst av arbetsdriften vid fångvårdsanstalterna, som år 1916 uppgick till 744.800 kronor, har under år 1917 nedgått till 702.900 kronor, beroende denna minskning på minskad tillgång på arbeten för andra statsförvaltningar.

Beträffande ordningen och disciplinen vid fångvårdsanstalterna inhämtas, att extrajudiciella bestraffningar ålagts vid straffängelserna och kronohäktena 65 fångar, motsvarande i förhållande till det i dessa fängelser förvarade medeltal fångar 4.8 %, vid centralfängelserna för män 86 fångar eller 8.7 % av fångarnas medeltal, vid centralfängelset för kvinnor 4 fångar eller 3.8 % av samma medeltal, vid tvångsarbetsanstalterna för män 24 fångar eller 11.4 % af medeltalet samt vid tvångsarbetsanstalterna för kvinnor 52 fångar eller 40.9 % av fångarnas medeltal.

Rymning har företagits från straffängelser och krono-

häkten av 7 fångar, från ett centralfängelse av en fånge, från en tvångsarbetsanstalt av 8 fångar, under transport till eller från tingsställe eller mellan olika fängelser av 3 fångar samt av en fånge, som för operation överflyttats till lasarett, från lasaretet. Av de rymda, tillsammans 20 fångar, ertappades 6 efter endast några timmars bortavaro och 12 efter längre eller kortare tider, varemot 2 ännu vid berättelseårets slut befunno sig på fri fot. Rymningsförsök hava företagits vid fem fängelser. Självmord har förövats av 3 fångar, därav 2 vid straffängelser och kronohäkten och en vid centralfängelse. Självmordsförsök hava förövats i 14 fall, därav 10 vid straffängelser och kronohäkten och 4 vid centralfängelser för män.

Våld av den svåra beskaffenhet att det föranlett åtal vid domstol har ägt rum vid ett straffängelse, där en för andra resan stöld till 3 års straffarbete dömd man överföll och misshandlade en överkonstapel vid fängelset så svårt, att denne därav ljöt döden. Vid en tvångsarbetsanstalt för män har en fånge för svår misshandel å medfänge ställts under tilltal vid domstol och dömts till fängelse.

Den av domänstyrelsen utarrenderade delen av Marieholms kungsgård invid Mariestad har under året överlämnats till fångvården i och för straffängelsens i Mariestad omändring till ett jordbruksfängelse för äldre manliga straffarbetsfångar, som med anledning av föregående verksamhet eller eljest vore lämpade att för en längre tid insättas i jordbruksdrift.

Tvångsarbetsanstaltens i Landskrona område har under året utvidgats med åtskilliga kringliggande, den gamla fästningen förut tillhörande områden, i och för tvångsarbeterskornas sysselsättande med trädgårdsarbete.

Tvångsarbetsanstalten i Karlskrona har under året tills vidare nedlagts och anstalten tillhörande område med därå uppförda byggnader överlämnats till marinen.

A. Lundqvist.

Domme.

Danmark.

Forsæt. Manddrab. Til det altid brændende Spørgsmaal om Grænsen mellem det strafbare Forsæt og andre Tilregnelighedsformer foreligger en Afgørelse ved Højesterets Dom af 30. April 1919 (H.R.T. 1919, 201, U. f. R. 1919 A 588). Efter de faktiske Oplysninger i Sagen, der dog ikke var godt oplyst, havde Tilt., der var en degenereret, mange Gange straffet Person, en sen Efteraarsaften efter Mørkets Frembrud paa Landevejen truffet en 9—10 Aar gammel Dreng, med hvem han derefter fulgtes i Retning af Drengens Hjem. Undervejs fortalte Drengen, at han en Gang havde truffet to »Bisser«, der havde truet ham med Revolver, og da Drengen overfor Tilt.s Paastand om, at det var Løgn, fastholdt sin Beretning, gav Tilt. ham i Vrede herover et Rap med sin Stok. Da Drengen nu skældte ud og truede med at fortælle sin Fader det passerede og foranledige Tilt. anholdt, trak Tilt. ham over Vejgroften ind mellem Træerne i den tilstødende Plantage, efter sin Forklaring kun for at give ham en Dragt Prygl. Da Drengen nu raabte op, blev Tilt. saa »gal« og hidsig, at han — efter sit Udsagn uden at gøre sig sin Hensigt klar — kastede Drengen omkuld, greb ham om Halsen og klemte til; han saa Fraade om Drengens Mund, Drengen lukkede Øjnene og blev bleg; Tilt. kom nu til at tænke paa »dette her gaar ikke« og slap Drengen, der nu gav en underlig Lyd fra sig og var død; det hele var foregaaet saa hurtigt, at han »ikke fik Tid til at tænke klart«. Tilt. foretog intet Oplivningsforsøg, men løb sin Vej; han meldte sig dog næste Eftermiddag til en Politibetjent som skyldig i Drengens Død. Denne maatte antages indtruffen ved Kvælning. Tilt. var af Kredslegen skildret som et degenereret Individ, hvis moralske Hæmning var ganske lammet i afgørende og kritiske

Situationer, naar Hidsigheden overvældede ham. Underret og Viborg OR. havde domt Tilt. efter Strfl. § 188, der straffer med en væsentlig ringere Straf end Manddrabsstraffen i de Tilfælde, hvor en forsætlig udøvet Legemsfor nærmelse har haft Døden til Følge, og den skyldige, skønt han ikke har villet Døden, dog har maattet forudse denne som en rimelig eller ikke usandsynlig Følge af Gerningen. Højesteret tilregnede ham derimod Drabet som forsættigt (Strfl. § 186), Gerningen var i sig selv en Drabshandling, egnet til at dræbe. Tilt. havde været klar over, at han klemte haardt, han havde klemmt til i nogen Tid, han havde set Fraade komme uden at ændse det. Det synes da ikke at kunne være tvivlsomt, at han i Virkeligheden havde været klar over, at han foretog en Handling, der normalt maatte medføre Døden, og paa Grundlag heraf maatte Drabsforsæt statuere. Dommen er i Samklang med flere tidligere Højesteretsdomme, saaledes 26. Juli og 8. December 1909 og 25. Juni 1913.

Bedrageri overfor Arbejdsløshedskasse. Et ganske interessant Tilfælde af Bedrageri ved Oppebæren af Understøttelse af Arbejdsløshedskassen, samtidig med at Tilt. var »Alfons« hos den Kvinde, med hvem han i det paagældende Tidsrum samlevede, blev paakendt ved Højesterets Dom af 13. Januar 1920. Tilt., der iøvrigt havde været professionel Tyv og ret vilkaarligt havde forladt det Arbejde, hvormed han havde været beskæftiget en Del af Tiden efter sin sidste Løsladelse, krævede derefter Arbejdsløshedsunderstøttelse, endog med Tillæg som »Familieforsorger«, nemlig i Forhold til den ovennævnte Kvinde, med hvem han kort efter havde fornyet Samlivet, og som i de følgende Maaneder indtil hans Anholdelse delvis underholdt ham ved sit Utugtserhverv. Af Arbejdsløshedskassen havde han ialt oppebaaret 689 Kr. 15 Øre, deraf 140 Kr. 75 Øre som »Forsorger«. Ved Dommen blev det mod hans Benægtelse anset bevist, at han havde ladet sig underholde paa nævnte Maade af Kvinden, og allerede som Følge heraf forelaa en Besvigelse overfor Kassen, der straffedes efter Strfl. § 259, medens »Alfonseriet« straffedes efter den midlertidige Strfl. 1. April 1911 § 4, 1. St.; Straffen bestemtes til 2 Aars Tugthusarbejde. Den indankede Dom, der havde frifundet m. H. t. det sidstnævnte Forhold, havde dog — sikkert med Rette — domt Tilt. efter Strfl. § 259, forsaavidt han havde forlangt og oppebaaret Understøttelse som »Forsorger«.

hvad han i hver Fald ikke havde været i Forhold til den nævnte Kvinde, der efter hans egen Forklaring »havde passet hans Lejlighed (1 Værelse), lavet hans Mad osv. og til Gengæld haft sit Ophold hos ham.« Sagen gav iøvrigt — selv afset fra, at Tilt. efter den Maade, hvorpaa han havde forladt Arbejdet, overhovedet næppe havde Krav paa nogen Understøttelse, i hvilken Henseende Sagens Oplysninger dog var mangelfulde — et stærkt Indtryk af den Letsindighed, hvormed der vistnok i mangfoldige Tilfælde gaas frem ved Bestyrelsen af Arbejdsløshedskasserne. Det særlige »Forsorger«-Tillæg hviler paa en Bestemmelse i § 12 i Loven af 30. November 1918. Allerede Indenrigsministeriet er vistnok langt ude, naar det i sit Cirkulære af s. D. udtaler, at der under Lovens Udtryk »Ægtefælle« i denne Forbindelse kan medtages »saadanne kvindelige Paarørende, der træder i Husmoders Sted, saaledes som f. Eks. en Søster eller voksen Datter, der fører Hus for en Enkemand«. Det er en ny og betænkelig Udvidelse, naar Arbejdsløshedsinspektoret ifølge sin under Sagen afgivne Erklæring »med Støtte i« Cirkulæret »lægger Vægten paa det rent faktiske Forsorgelsesforhold« og tillader den forhøjede Understøttelses Udbetaling »hvor en gennem længere Tid fortsat Forsorgelse af Personer, overfor hvem den arbejdsløse ikke retlig set har nogen Forsorgelsespligt, er konstateret«. Og al Fornuft synes at ophøre, naar Kassens Bestyrelse, som den erklærede under Sagen, praktiserer, at »enhver, der samlever med andre og forsorger dem, hvad enten det er Hustruer eller Samleversker«, falder ind under Begrebet Familieforsorger. I det her nævnte Tilfælde kunde den paagældende Kvinde, selv afset fra Tilt.s Udnyttelse af hendes Erhverv, utvivlsomt ikke henføres under Lovens § 12.

Eyvind Olrik.

Bøger indsendte til Redaktionen.

Juridisk Tidsskrift. 1919 Nr. 11 —12.

Svensk Juristtidning. 1919. 6. häfte.

Tidskrift, utgiven av Juridiska föreningen i Finland. 1919. 5. hft.

Revue pénitentiaire et de droit pénal. Bulletin de la société générale des prisons. XXXXIII année. No. 3 Juillet—Octobre 1919.

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. XL Bd. Hft. 6—8.

Sveriges officiella statistik. Fångvården år 1916 og år 1917. Av Kungl. Fångvårdsstyrelsen.

Love, Resolutioner, Reglementer, Instrukser, Skrivelser m. v. vedkommende Fængselsvæsenet 1905—1910. Udgivet av Ekspeditionschefen for Fængselsvæsenet. Kristiania.

Retslægeraadets Aarsberetning for 1918. Kbhvn. 1919.

Bemærkninger om Varetægtsfangers Behandling efter den danske Retsplejelov.

Af Fængselsinspektør G. Bröchner-Mortensen.

De Bestemmelser, der i Retsplejelovens § 784 gives om Varetægtsfangers Behandling, indeholder, udover Forbudet i Punkt 6 mod Anvendelse af legemlig Revselse som disciplinær Straf, intel, som ikke kunde gennemfores og, i ethvert Tilfælde i de større Varetægtsfængsler, allerede var gennemført i Medfør af Reglerne i Arrestreglementet af 7. Maj 1846. Foruden rent ordensmæssige Forskrifter, som er nødvendige i ethvert Fængsel eller paa ethvert andet Sted, hvor mange Mennesker holdes samlede under en Hustugt, hjemler det gamle Arrestreglement kun saadanne Foranstaltninger overfor den Fængslede, som er en »nødvendig Følge af hans Friheds Indskrænkning og hans Persons Bevogtning, indtil hans Skæbne ved Dom er afgjort«, (Litr. E. § 16). Altsaa en principiel Hævdelse af Arrestantens præsumptive Uskyldighed, indtil det modsatte er godtgjort ved endelig, fældende Dom, og en Begrænsning af de Indskrænkninger, Arrestanten maa undergives til, hvad der er nødvendigt til »Sikring af Fængslingens Øjemed eller til Opretholdelse af Fængselsordenen, overensstemmende med de derom givne Bestemmelser«, (Rpl. § 784). Nærmere Regler om Fængselsordenen skal fastsættes ved kongelig Anordning under Iagttagelse af det i Rpl. § 784 foreskrevne, men da ingen saadan Anordning ved Retsplejelovens Ikrafttræden var og ejheller senere er bleven tilvejebragt, nøjedes man med den 1. Oktober 1919

i hver Celle i de københavnske Fængsler at ophænge et Aftryk af Rpl. § 784 jævnsides med det allerede ophængte Uddrag af det gældende Arrestreglement. En lignende Fremgangsmaade er vistnok fulgt i Landets øvrige Arresthuse. Da Rpl. § 738 to Gange citeres i § 784, aftrykte man den førstnævnte § i Forbindelse med den sidste til Efterretning for Arrestanterne.

Efter det forud sagte og indtil den bebudede kgl. Anordning om Fængselsordenen maatte blive udfærdiget, kunde det synes ubetimeligt at drøfte de i Retsplejelovens § 784 m. fl. givne Bestemmelser om Varetægtsfangers Behandling i Fængslet.

De i Retsplejeloven indeholdte Regler kan imidlertid give Anledning til Tvivlsmaal, af hvilke flere allerede har rejst sig i Praxis, og en ganske kortfattet Paavisning af saadanne kan derfor maaske paaregne nogen Interesse. De efterfølgende Bemærkninger har fortrinsvis Hensyn til københavnske Forhold, der dels ved Varetægtsfængslernes Størrelse, dels ved Organisationen af Byretten, Paatalemyndigheden og Fængselsbestyrelsen og disse Myndigheders indbyrdes Forhold paa mange Punkter frembyder noget særligt.

Den afgørende Myndighed, der med Hensyn til Fængernes skriftlige eller mundtlige Samkvem med andre end de ved Fængslet ansatte i Henhold til Retsplejelovens § 784 Pkt. 2 og 3 er henlagt til Rettens Formand, er ved et den 1. Oktober 1919 dateret Cirkulære fra de fire Retspræsidenter (M. T. A. Nr. 13—1919 pag. 229) i al Almindelighed overdraget Undersøgelsesdommeren, saaledes at Sagen kun i Tilfælde, i hvilke denne mener at burde modsætte sig Samkvem mellem Arrestanten og Omverdenen, forelægges Retspræsidenten til Afgørelse. Denne kan naturligvis i alle Tilfælde forbeholde sig selv Afgørelsen.

Paa samme Maade er det i København, indtil Sagen er henvist til en af Byrettens Afdelinger, overdraget Politiet, der leder Efterforskningen, at meddele Samtykke til skriftlig eller mundtlig Kommunikation, medens Nægtelse af Samtykke er forbeholdt Retspræsidenten.

I begge Punkterne 2 og 3 er det fastsat, at Tilladelse kun bør nægtes, naar det skønnes, at der af et Samtykke vil kunne opstaa Skade for »Undersøgelsen«, et Udtryk, der maa omfatte hele Sagens Behandling, indtil endelig Dom er afsagt.

Med Hensyn til mundtligt Samkvem er endvidere gjort den Begrænsning, at Tilladelsen kun kan gives med de Indskrænkninger, som Fængselsordenen kræver, medens et lignende Forbehold ikke er taget for den skriftlige Kommunikations Vedkommende.

Udtrykket »Fængselsordenen« kan ikke i denne Forbindelse forstaas som enstydigt med »Fængselsreglementet« eller med de i §'ens Slutning nævnte, for store og smaa Fængsler fælles »nærmere Regler om Fængselsordenen«, saaledes at kun Hindringer, der udtrykkelig var forudsatte i Arrestreglementet, kunde medføre Nægtelse af Besøg hos Fanger. I Punkt 5 er Ordet »Fængselsordenen« benyttet som Betegnelse for den i Fængslet faktisk bestaaende Orden og det vil være naturligt overalt i § 784 at læse det i samme Betydning, saaledes at det omfatter paa en Gang den i hvert enkelt Fængsel efter dets Indretning og Størrelse indførte Husorden og almindelige, med et Fængsels Aand og Tone stemmende Hensyn.

Men Hensyn til Tilstedelse af Besøg er Retsformandens Opgave saa snævert begrænset til Overvaagelse af Undersøgelsens Tarv, at der nødvendigvis maa aabnes Mulighed for et Skøn udfra andre, rent fængselsmæssige Betragtninger.

Om Besøgets Varighed og de nærmere Omstændigheder, hvorunder det skal foregaa, maa det tilkomme Fængselsbestyrelsen at træffe Bestemmelse, saaledes at den af Retsformanden udfærdigede Tilladelse kun opfattes som en Tilkendegivelse af, at Hensynet til Sagen ikke er til Hinder for Besøgets Aflæggelse, medens intet er foregrebet med Hensyn til, om andre Grunde taler derimod. Der kan for Fængselsbestyrelsen foreligge Oplysninger saavel om Arrestantens

som om den Besøgendes Sindstilstand og Personlighed, som maa berettigge denne til at modsætte sig Besøget.

Det Tilsyn, som fra Fængslets Side føres under Besøg hos Fangen, er, foruden i Hensynet til Sagen, begrundet i fængselsmæssige Hensyn og naar det bestemmes, at Retsformanden kan anordne saadant Opsyn, som han finder fornødent, maa Reglen — forsaavidt dette ikke allerede følger af det ligeledes nævnte Hensyn til Fængselsordenen — opfattes saaledes, at Retsformanden efter Sagens Beskaffenhed kan anordne et særskilt, maaske med særlige Kvalifikationer udrustet Tilsyn, men ikke saaledes, at det af Retten kan anordnes, at Tilsyn skal undlades, selvom dette af fængselsmæssige Grunde skønnes nødvendigt.

Nogen Fare for Arrestantens Retsstilling rummer den her hævdede Opfattelse ikke, idet det i Henhold til Bestemmelsen i §'s sidste Stykke altid vil staa Arrestanten frit for overfor Retten at fremsætte Besværing over, at Adgang til Besøg er unddraget ham fra Fængselsbestyrelsens Side. Omvendt vil denne næppe finde paa at indskrænke Arrestantens Adgang til det omhandlede Gode uden gyldige Grunde, som da kan forelægges Retten.

Paa et Omraade indeholder Pkt. 2 noget nyt, idet der aabnes Adgang for Arrestanten til at modtage Besøg af en Læge eller Præst efter eget Valg, medens han hidtil har været henvist til Fængselslægen og Fængselspræsten. I begge Tilfælde gælder dog de for udenforstaaendes Adgang fastsatte Begrænsninger, hidrørende dels fra Hensynet til Fængselsordenen, dels fra Muligheden af at anordne Kontrol med Besøget.

Hvad særlig Lægens Besøg angaar, maa det vel antages, at han som Regel paa kollegial Vis vil samarbejde med Fængselslægen og med Hensyn til sine Ordinationer iagttage det med Fængselsforholdene stemmende. Men ogsaa her gælder det, at der maa være Indskrænkninger, som, uden at have fundet Udtryk i Fængselsreglementets Ord, af Fængselsbestyrelsen maa kunne foreholdes den private Læge med Krav paa Efterlevelse.

Noget lignende gælder Besøg af en Præst efter Arrestantens eget Valg. Oftest vil der vel blive Tale om Præster, hørende til andre Trossamfund end Folkekirken, og som Regel bør der, saavel fra Rettens som fra Fængselsbestyrelsens Side, gives Afkald paa Kontrol ved saadanne Besøg, der overvejende vil have Karakter af Skriftemaal. De anerkendte Trossamfunds Præster har jo som Hovedregel end ikke Vidnepligt med Hensyn til, hvad der betros dem i Egenkab af Sjælesørgere, (jfr. Rpl. § 169), og som saadanne maa de, hvor intel andet er oplyst, antages at aflægge Besøg hos Arrestanterne.

For at Fængselsbestyrelsen kan vide, at Spørgsmaalet om Kontrol er afgjort, maa saavel Lægen som Præsten i alle Tilfælde møde med en af Retten udfærdiget Legitimation.

Pkt. 3 indeholder ikke den Indskrænkning, at Arrestantens skriftlige Samkvem med Omverdenen er begrænset ved Fængselsordenen. Det maa dog antages, at de samme Begrænsninger, som efter foranstaaende maa gælde for mundtligt Samkvem med Omverdenen, af Fængselsbestyrelsen kan fastsættes for Arrestanternes Korrespondance. Med Hensyn til Omfanget af denne maa Fængslets Størrelse ove sin Indflydelse, saaledes at Nødvendigheden af at indskrænke Arbejdet med den rent fængselsmæssige Kontrol, der nødvendigvis maa udøves sideordnet med Rettens Kontrol, kan blive afgørende. I det gældende Arrestreglement følger dette ligefrem af Reglen i Litr. E. § 18.

For Spørgsmaalet om Forsvarligheden af et Brevs Udlivering til Arrestanter eller Afsendelse af et af ham skrevet Brev kan Kendskabet til Arrestantens eller Adressatens Personlighed og Sindstilstand være afgørende, ligesom Tone og anvendte Udtryk, uden at indeholde Retsbrud, kan være af en saadan Beskaffenhed, at det skønnes uheldigt eller endog stridende mod Sammeligheden at lade Brevet passere. Indeholder Brevet aabenbart urigtige Meddelelser om Forholdene og Behandlingen i Fængslet, maa det, selvom der ikke foreligger Retsbrud, ligeledes være berettiget for Fængselsbestyrelsen at skride ind.

Pkt. 4 hjemler Arrestanten en Ret til at sysselsætte sig, dog med de Begrænsninger, som følger af Fængslingens Øjemed og Fængselsordenen. Sysselsættelsen kan bestaa enten i almindeligt Fængselsarbejde mod en passende Godtgørelse eller i Læsning af Bøger, der horer til Fængslets Bogsamling eller som Arrestanten selv forskaffer sig. I sidstnævnte Henseende har Arrestanten Ret til at forskaffe sig Bøger af videnskabelig, teknisk eller lignende Art, en Retlighed, der, ligesom de øvrige i Pkt. 4 nævnte, kun kan betages Fangen, naar han har forskyldt det som disciplinær Straf. Henvisningen til Fængselsordenen medfører utvivlsomt, at Fængselsstyrelsen maa være berettiget til ikke alene at indskrænke Omfanget af saadan Læsning af rent ordensmæssige Hensyn eller til at stille Fordringer med Hensyn til Bogernes ydre Tilstand for at fornøden Kontrol med Misbrug kan føres; men ogsaa Bogernes Indhold maa kunne give Anledning til Indskriden. Der tænkes særlig paa den af mange yndede, for Fremelskning af den under Fangelivet altid redbonne Hypokondri særdeles egnede populære Lægevidenskab, eller paa illustrerede, utvivlsomt videnskabelige gynækologiske Værker, der virkelig har været indleverede til Arrestanter, der efter deres Uddannelse og Personlighed kun kunde antages at nære en ganske uvidenskabelig Interesse for Illustrationerne. I det hele maa det være berettiget at forstaa den omhandlede Passus med den Begrænsning, at Læsningen, saafremt den ikke er af ganske neutral, almen belærende Art, maa henhøre til Arrestantens Fag og tjene et fagligt Formaal. Men netop i sidstnævnte Henseende kunde det tænkes, at ogsaa Retten havde en Interesse i at forhindre Arrestanten i Brug af tekniske Værker, forsaavidt Hensigten hermed skønnes at være den at modvirke Undersøgelsen, Rpl. § 780. c. Symptombeskrivelser paa Forgiftning ved forskellige Giftarter kunde saaledes vel tænkes ønskelige for en Sigtet, der vil udstyre en i Strid med Sandheden afgiven Forklaring med størst mulige Præg af Sandfærdighed. Om det vilde være stemmende med den aner-

kendte Ret for Arrestanten til at forsvare sig, at nægte ham, hertil at benytte sig af tekniske Hjælpemidler, er dog et Spørgsmaal. Glemmes maa det imidlertid ikke, at Retsforfølgningens Formaal er at lægge Sandheden klart for Dagen, og alt, hvad der kan tjene til at forplumre dette Formaal maa kunne siges at stride mod Fængslingens Øjemed. Det sagte gælder ogsaa Arrestantens Benyttelse af Eksemplarer af Retsplejeloven, Straffeloven og Fortolkninger af disse Love. At Ordlyden i Pkt. 4 omfatter ogsaa saadan Læsning, er utvivlsomt. Den Sammenhæng, i hvilken Bestemmelsen er givet, leder imidlertid bestemt Tanken i Retning af Læsning, der kan tjene til Sysselsættelse, d. v. s. til Tidkort for Arrestanten, saaledes at denne, hvad Bogernes Indhold angaar, kan omfatte enten rent underholdende Lektüre eller Værker af videnskabelig, teknisk eller lignende Art, saafremt saadanne efter Arrestantens Uddannelse eller Interesse foretrækkes.

Man kan indvende, at det vilde være lidet stemmende med Retsplejelovens Aand at belæge Arrestanten Adgangen til at benytte Bøger af den sidst nævnte Beskaffenhed, naar han fandt det ønskeligt i Forsvarets Interesse. Havde det været Hensigten at give Udtryk for dette Princip, vilde det dog formentlig have været naturligt at sige det udtrykkeligt, saaledes som det i Pkt. 2 og 3 er gjort med Hensyn til Arrestantens Samtale og Korrespondance med Forsvareren. I det hele er der ved Loven sørget saa godt for Arrestantens Forsvar gennem Muligheden af Beskikkelse af Forsvarer straks fra Sagens Begyndelse, at Arrestantens egne Studier af Retspleje- og Straffelov og herhenhørende videnskabelig Litteratur i al Almindelighed maa synes mindre paakrævet. For Forsvareren kan saadanne Studier meget vel tænkes at berede Vanskeligheder, idet han overfor en quærulerende, lovtrækkerisk Arrestant kan have ondt ved at gennemføre Forsvaret paa den Maade, han finder passende, og saaledes at Forfølgningens Formaal, at bringe Sandheden frem, det ogsaa han er sat til at vogte, ikke lider Afbræk. Uoverens-

stemmelser mellem Forsvareren og Arrestanten hører, som bekendt, ikke til Sjældenhederne.

Ogsaa her maa formentlig Arrestantens Personlighed have nogen Betydning, ligesom Forsvarerens Ønsker maa have nogen Vægt. I Stedet for — under Paaberaabelse af Reglen i Rpl. § 784, Pkt. 4 eller under Henvisning til almindelige Grundsætninger om Arrestantens Ret til at benytte alle lovlige Midler til sit Forsvar — at tilstede en almindelig Adgang for Arrestanter til at benytte Retsplejeloven, Straffeloven eller Fortolkninger af dem, vil det sikkert være i Retsplejens Interesse som hidtil at henvise Arrestanterne til med Forsvareren at drøfte deres juridiske Tvivl. Insisteres der da paa, at Bøger af den omhandlede Beskaffenhed ønskes benyttede, vilde det være naturligt at henskyde Afgørelsen til Retten, som efter Arrestantens Personlighed og samtlige øvrige foreliggende Omstændigheder kunde skønne over, om Tilladelsen bør gives eller nægtes. Gives Tilladelsen maa det blive Arrestantens Sag at forskaffe sig den ønskede Litteratur, idet han ikke paa Lovens Ord og ej heller paa noget andet Grundlag kan støtte noget Krav om at laane den af Fængslets Bogsamling, selvom den maatte findes der.

Et mindre heldigt Udtryk er benyttet i Pkt. 7, hvori der nedlægges Forbud mod at benytte Arrestforvareren eller andre Personer til at »udforske« Fangen. Som paapeget af Munch-Petersen i »Den danske Retspleje« V. pag. 134 maa Udsagnsordet »udforske« nærmest forstås som ensbetydende med »udfritte«, hvormed atter maa være tænkt paa Forsøg paa at aflukke Arrestanten Tilstaaelser angaaende den Sigtelse, der er rettet imod ham. At indhente Oplysninger fra Fængselspersonalet om dets Iagttagelser af Arrestantens Adfærd i Fængslet til Bedømmelse af hans Mentalitet eller hele Personlighed, noget der jo ogsaa kan være i Arrestantens Interesse, kan derimod næppe anses for udelukket.

Arrestanten har, som hidtil, Adgang til ukontrolleret Samkvem, skriftligt eller mundtligt, med sin beskikkede

Forsvarer, og som hidtil kan Retten, naar det anses fornødent, anordne Kontrol med Sigtedes Samkvem med en valgt Forsvarer. Dette sidste gælder dog nu kun, saalænge Tiltale ikke er rejst, Rpl. § 738.

Heraf følger imidlertid, at den valgte Forsvarer, saa længe Tiltale ikke er rejst, naar han indfinder sig i Fænslet for at samtale med Arrestanten maa være rede til at godtgøre, at Dommeren har haft Lejlighed til at træffe Afgørelse i Spørgsmaalet om Anordning af Kontrol, og derfor paa Forlangende maa kunne forevise et Adgangsbevis fra Dommeren. Dermed er ogsaa for Fængselsmyndighederne det Spørgsmaal afgjort, om den mødende virkelig er valgt Forsvarer og ikke en uvedkommende, der ved at udgive sig for Forsvarer søger at tilsnige sig Adgang til Arrestanten.

Naar Tiltale er rejst, vil et Adgangsbevis som det nævnte derimod ikke kunne kræves, og Fængselsmyndighederne savner da Mulighed for at afværge, at Misbrug finder Sted. I Tvivlstilfælde, og naar Tvivlen ikke ved Telefonopringning til Retten eller Paatalemyndigheden eller paa anden Maade straks kan hæves, maa det derfor være berettiget at nægte den vedkommende Adgang til Arrestanten, indtil nærmere Undersøgelse har fundet Sted, naturligvis med Fare for, at Tvivlen viser sig ubegrundet.

Som Udtryk for de demokratiske Principper, der ligger til Grund ogsaa for Nævningeinstitutionen, indføres ved Rpl. § 793 et nyt Institut til Varetagelse af Varetægtsfangernes Tarv. De til denne Virksomhed udvalgte »Mænd«, af hvilke den ene af Hensyn til de kvindelige Arrestanter altid burde være en Kvinde, udpeger de kommunale Forsamlinger ved Forholdstalsvalg af deres egen Midte.

Ved saaledes at knytte Virksomheden til de, overvejende politisk farvede Kommunalraad, har Loven i nogen Grad forvasket det, der burde være Institutets Grundprincip, en rent menneskelig, medborgerlig Overvaagen af Arrestanternes Behandling. Der kan være Fare for, at de udvalgte betragter sig som forsynede med — efter Valgmaaden endog

modstridende — politiske Mandater, som repræsenterende deres Parti og dets Anskuelser, paa samme Maade som man gør det som Medlem af et politisk Udvalg. Da Kommunerne afholde Udgifterne ved Varetægtsfængslerne, hvis Bestyrelse derimod er henlagt under Politimesteren, der er Statsembedsmand, kan der endvidere være en Mulighed for, at de udvalgte Kommunalraadsmedlemmer til deres Virksomhed vil medbringe Ønsker om ad denne Vej at øve økonomisk Indflydelse paa Forholdene i Varetægtsfængslet. Det maa imidlertid hævdes, at Opgaven er af ganske upolitisk Beskaffenhed. Dette fremgaar tydeligt af §'ens Slutning, ifølge hvilken de Tilsynsførende hverken til Private eller til andre Myndigheder end Overøvrigheden, altsaa hverken til Partibestyrelser eller det kommunale Raad, af hvilket de er Medlemmer, maa give Meddelelse om, hvad de under deres Besøg i Fængslerne have erfaret.

Deres Virksomhed er nøje begrænset til at fore Tilsyn med Varetægtsfangernes Behandling og Forholdene i Varetægtsfængsler, og bl. a. vilde en Kritik over Domstolenes Anvendelse af Varetægtsfængsel i de enkelte Tilfælde ligge ganske udenfor de Tilsynsførendes Omraade.

Paa den anden Side er deres Tilsyn med Varetægtsfangers Behandling ikke indskrænket til selve Fængslet, men ogsaa den Behandling, der bliver Varetægtsfanger til Del udenfor dette fra andre Myndigheders Side end Fængselsmyndighederne, er undergivet deres Tilsyn.

For Fængselsmyndighederne betyder Indførelsen af det kommunale Tilsyn en stor Støtte, saavel overfor Fangerne som overfor Offentligheden. Fængslerne er ifølge deres Natur lukkede Anstalter, og om det Liv, der leves indenfor dem, har Almenheden ingen Viden. Hidtil har der derfor manglet et Organ for Kontrol fra Offentlighedens Side, ikke alene med at Misbrug fra Fængselsmyndighedernes Side ikke fandt Sted, men ogsaa med Troværdigheden af Beretninger fra Arrestanternes Side om Overgreb, de angive at have været Genstand for. Et saadant Organ haves nu i det kommunale Tilsyn.

De Tilsynsførende er under Udøvelsen af deres Hverv selvfølgelig bundne af Fængselsreglementet og af andre for Varetægtsfangers Behandling gældende Bestemmelser, hvis Overholdelse de netop er sat til at overvaage, men iøvrigt gælder for deres Tilsyn ingen anden Begrænsning end den, at de skal udøve det i Forening. De maa, om de ønsker det, kunne samtale med Fangerne uden Kontrol, og de maa være berettigede til uanmeldt at indfinde sig i Fængslet til enhver Tid paa Døgnet, saafremt de fuldtud skal kunne udøve det dem paahvilende Hverv. Om deres Eksistens er Arrestanterne ikke underrettede ved de i Cellerne tilstedeværende Opslag, og det vilde sikkert være rigtigt i et kommende Arrestreglement at henlede Arrestanternes Opmærksomhed paa, at de findes og er at faa i Tale.

Asylskeppet Caracciolo.

Av Cecilia Waern.

Det finns väl knappt någon storstad i Europa, över vilken brottslighetens skugga tycks vila så svart, som över Napoli. Man frågar norditalienarna, i. s. småborgarna som aldrig varit här, men gärna avfärda alla syditalienare som »pack».

För den ytlige turisten ler sig ju allt detta och det man annars läst eller hört, sannt eller falskt, om den napolitanska *Camorra*, ofta som just den djupa slagskugga, som pittoreskt framhäver den klassiska skönheten i läget, det strålande solskenet, hela det larmande, färgbrokiga, sorgglöst muntra folklivet i solen, på torgen, längs hamnen och in i gränderna av alla äldre, orörda stadsdelar.

Napolitanarna av folket bor ännu gärna i »*bassi*» — enrumslägenheter i jordvåningen — dock icke källarvåningen som i Londons *slums* — vidöppna åt gatan, och med gatan till friluftssalong, kök, barnkammare och lite av varje — ibland också verkstad eller salubord.

I och omkring dessa *bassi* växa stora barnskaror opp.

De titta icke alltid dessa barn — de ha annat fyr för sig! men ve den förbigående, som på något vis förargar dem eller väcker deras löje. Då kan det hagla efter dem först glåpord sedan — av purt okynne — småsten, stora stenar eller kålstjälkar. Jag har bland annat sett små Raffaels änglar i fallfärdiga byxor uttrycka sitt misshag med en lantlig omnibus genom att kasta sten och bräte efter hjulen, när konduktören körde ned dem från fotsteget.

»Scugnizzi« (närmast gamin) heta de i skämtsamt tilltal alla; men den egentliga scugnizzen är en liten vagabond, föräldralös, utsparkad eller bortsprungen, som sover varsomhelst och hursomhelst, om sommaren längs solstekta trädgårdsmurar, om vintern, i klunga för att hålla sig varm, i någon portik eller på någon trappa. Han vaknar ju i regeln under minst nio månader om året mindre utfrusen och vid bättre humör än hans likar i mera nordiska storstäder; och så börjas dagens bedrifter, som bäst skildras i hans egna ord, ur de minnen, som signora Civita lockat fram ur dem.

»Innan jag kom ombord — berättar Francesco Di S. i en naivt illa skriven kladd utan skiljetecken — var jag övergiven och höll till med mina kamrater på gatan om kvällen sprungit vi till torget för att stjäla frukt en gång togo vi äpplen en annan gång fikon en kväll såg oss vakten och vi schappade och nästa morgon sålde vi dem och delade pengarna och sedan spelade vi *allo zechinetto* (ett enkelt hasardspel med kort) — en gång medan vi spelade *allo zechinetto*, tog polisen alla slantarne och slängde bort dem för oss och jag tog en femma som höll på att ramla ur en ficka och stoppade den i min sko — varpå de fördes till poliskammaren och örfilades upp och fingo lova att aldrig spela hasard mera. Om kvällen sovo de »under järnvägen« och sprungit sedan ut och sågo på soldaterna, exersera och stannade till klockan tolv och läto soldaterna ge dem mat och sprungit sedan till stationen och buro resgods och fick slantar och sprungit sedan till Pa Capuana (där de tyckas ha köpt vattenmelonsklyftor av en försäljare). På kvällen stulo de mera frukt och när festen i Poedigrotta kom lånade de en häst ock kärra i ett stall och foro ut till festen och stulo obevakad frukt. En annan gång var det stryk och de voro med och slog ut fönsterrutor och kastade sten på polisen och herrarne. — Soldaterna sköto gevärssalver och jag nappade åt mig en plånbok och där var det 25 lire och en kamrat till mig fick ett knivstygn och två andra kamrater« (här avbrytes urkunden).

Detta må vara nog för att man skall förstå, att dessa små vagabonder, om de icke räddas i tid, förr eller senare uppslukas av la mala vita med Camorran, som lurar i bakgrunden.

Den napoletanska Camorran måste därför här i all korthet omnämnas. För att icke ge mig ut på hal is följer jag därvidlag den siste kriminallogiske förf. i ämnet A. De Blassio, vars skrifter i ämnet vunnit erkännande av sådana auktoriteter som Lombroso och G. Sergi.

Camorran har degenerat, säga napolikännare, och har mist den inbördes rojalite och det »förnäma« föraktet för att själv befatta sig med stöld, som förr utmärkte den. Den fortlever dock ännu som ett förbund, man kan nästan säga en orden, med en hel respektingivande apparat av ordensgeneral (capin testa) och andra funktionärer, av högre och lägre grader; intagning med strängt förhör efter noga fastställt formulär, även vid stigning i graderna; skrivna stadgar (il frieno) och en sträng hävdabalk av formler och sedvänjor; dueller (med noga fastställd etikett) och domstolar (le mamme); straffen, som åläggas de försumliga eller uppstudsiga, växla mellan uteslutande för en tid från all andel i la tangente och dödsdom. Vanligast är lo sfregio (av sfregiare: vanställa) det fina ärmärket på kinden, som i allmänhet åstadkommes med rakkniv.

Kvinnor kunna också lyckliggöras av sin älskade, eller friare, med lo sfregio, ibland för att straffa (trohetsbrott) eller hämnas, ibland för att liksom sätta bomärke, då camorristan dagen därpå med napoletansk formalism skickar sin mamma för att fria. Det lär finnas kvinnor, som med stolt-het bära detta märke såsom bevis på manlig kärlek. Om man ber en napoletan av småborgarklassen översätta ordet Camorra, svarar han också: prepotenza - översitteri. Camorrans egen uppfattning av saken uttryckes i Par. I av stadgarne så:

La società dell'umirta (manlighet) o bella società riformata har till uppgift att förena alla, som

ha hjärta i bröstet för att kunna vara varandra till hjälp, när omständigheterna så kräva si m o r a l m e n t e c h e m a t e r i a l m e n t e.

Camorran är emellertid numera helt enkelt ett vittförgrenat förbrytarförbund. Dess egentliga uppgift är — stöld, men därjämte finns det något som heter l a t a n g e n t e, vilket förr drabbade åtskilliga näringar, även torg-handel, men nu egentligen drabbar klandestina spelhus, de som hyra ut lokaler till bordeller och de som hålla sådana. Dessutom är varje prostituerad s k y l d i g att välja en Camorrist till beskyddare (som i viss mån verkligen beskyddar henne), vid vilken hon enligt sedvänjan bindes med k o n t r a k t — där hon åtar sig att skaffa honom tre dräkter om året, hålla honom med cigaretter, mat och fickpängar, om han råkar komma »under nyckel» m. m. — utom hans »rättmätliga andel i dagens förtjänst.»

Det sagda må vara nog för att klargöra det för proletarietet skräckinjagande och sedligt förlamande, det för en liten parvel i slyngelåren fantasiäggande, för all social reformsträvan försätliga, fientliga i denna institution, ett av de värsta arven från det lysande och ruttna spanska herraväldet.

Jag får dock inte förtiga, att Camorran, enligt vissa napoletanare, ännu lär ha sina goda sidor. Dess medlemmar äro i regeln disciplinerade. Det en capintesta åtar sig — det driver han igenom.

II.

Giulia Civita-Franceschi är autodidakt. Härei skiljer hon sig från den mer kända pedagogen, i samma riktning, Med. Dr. Maria Montessori, vars berömmelse ju även nått Norden. Denna är en vetenskapligt och psykologiskt skolad kvinna, medan Giulia Civita, när hon åtog sig sin nuvarande verksamhet, var en världsdam med konstsinne, fin bildning smidighet — och e s p r i t — men utan ens diletterantisk be-läsenhet på det pedagogiska eller psykologiska området. Hon

lalar gärna om att, när hon för första gången läste »Barnets Arhundrade«, hon där till sin förvåning fann just de idéer uttalade, som hon själv sedan åtskilliga år omsatt i praktiken. Montessorimetoden kände hon inte heller till. Riktningen och barnakärleken voro naturligtvis medfödda. Hon var som liten ett av dessa begåvade barn, som gå och fundera för sig själva, och när en begåvad liten italienska går och drömmer för sig själv, gäller det människoöden och livsvärden, icke sjörån och naturmystik som så gärna hemma. Sina praktiska lärospån gjorde hon, i den mån idéerna mognade, dels som medhjälpare åt fadern, skulptören Franceschi, med »stället« åt arbetarfamiljer; dels sedan som gift bland bondbarnen kring den egna villan på landet. Sedan uppfostran blivit hennes levnadskall, har hon givetvis också satt sig in i andras strävanden i samma riktning och är nu som sekreterare i Montessori-föreningen ivrigt verksam för att få Montessorimetoden införd i folkskolorna, vars lärares och ledares trångskalliga efterblivenhet vållat henne så mycket bekymmer. Som alla banbrytare (i. s. i Italien) har hon haft fast otroliga svårigheter att genomkämpa.

Räddningshemmet i Napoli är delvis en statsinstitution. Initiativet togs år 1913, dels av amiralen Leonardi-Caltolica, dels av signora Chiariviglio, en intelligent och socialpedagogiskt verksam dam, dotter till statsmannen Giolitti, då konseljpresident. En korvett skänktes av sjökrigsministeriet och förankrades i Arsenalshamnen (Flottans varv). En central styrelse, (»patronato«) lydande under detta departement, bildades med syfte att inrätta dylika asylskepp även i andra sjöstäder. I Napoli anförtroddes styrelsen åt en förening (»Consortio«) med borgmästaren som självskriven medlem i styrelsen; årliga bidrag från staden och vissa bankfonder utlovades. Sedan räddningshemmet organiserats som utbildningsanstalt för skeppsgossar och arsenalsarbetare av en viss prof. Levi-Norenos, som förut organiserat asylskeppet »Scilla« (för fiskarsöner) i Venezia, utnämndes signora Civita till föreståndarinna samt tog sig modigt saken an, fullt med-

veten om den napoletanska uppgiftens svårigheter. Men det räckte inte länge — den gången. Italien är ju sedan femhundra år tillbaka de enskilda geniala begåvningarnes och gensträviga ofta fåkunniga myndigheternas land, byråkratismens och därmed också favoritismens land, de politiska lidelsernas och intrigernas land. Styrelsen i föreningen drog inte jämnt; el Patronato lät då ändra stadgarne och avskaffa föreningen, samt återtog själv styrelsen. Den byråkratiska andan fick insteg och hur det var knuffades Giulia Civita undan av de manliga lärarne och fick under en tid nöja sig med underordnad ställning (och avkortad lön). Därtill fick hon höra, att hon inte skulle komma med några »revolutionära idéer» — andra ledsamheter att förtiga. Det ville ihärdighet och målmedvetenhet till att hålla sig kvar.

Så blev år 1915 den frisinnade och vidsynte hertigen av Cajanello borgmästare, som kände och gillade hennes principer. Han gjorde slag i saken genom att indraga stadens ganska väsentliga bidrag och förklara att han intet kunde vara med om att bevilja sådana åt en anstalt, vars riktlinjer han icke hade reda på. Det halp, styrelsen anförtroddes åter åt en lokal nämnd (Commissione), signora Civita återinsattes som föreståndarinna med oinskränkt myndighet och fria händer — och vid de stora planer i samme riktning som nu ingå i den nuvarande borgmästarn socialisten Artino Labriolas program, är hon självskriven, dels som ledare, dels som konsulent, medan de glänsande resultaten av hennes genialiska pedagogiska principer allt mera tillvinna sig allmänhetens och alla socialt intresserades förtroende. Visst återstå ännu många svårigheter att bekämpa — beroende bland annat därpå att pensionerade flottofficerare icke villigt foga sig att stå under en kvinnas kommando. Men dessa torde ha mindre intresse för läsare i Norden.

Hur som helst och trots den oundvikliga slitningen, be-
tingad av dels det invecklade maskineriet, dels asylskeppets dubbla uppgift som räddningshem och som militärisk utbildningsskola, har just denna dubbelnatur bidragit till att

asylskeppet väl kunnat fylla sin uppgift som räddningshem åt dessa små sjöstadsvagabonder med det äventyrlystna sinnet och det oroliga blodet. Tack vare denna har det varit möjligt att råda över så viktiga faktorer som:

1. O m v ä x l i n g dagligdags mellan friluftsskola, läsning och rörelse (övningar; man skulle se dem manna rå, kvickt som apor); arbete och förströelse, exersis och sång;

2. O m b y t e när så kräves genom att skickas på långtur, eller sättas in på varvet i Castella mare, om man behöver komma bort. Dessutom förekomma fiskeriveckor, då tio gossar bilda lag;

3. D i s c i p l i n och m u n t e r t k a m r a t t l i v, under en iakttagande kvinnas ledning, känsligt på sin vakt mot all sedlig orenlighet och allt slarv — denna internatslivets stora fara. Uppflyttningarne efter lägste klassens årskurs voro så få.

*Under det första året, säger hon bland annat, kan man icke från början tänka på skolprogram och uppflyttning, utan då gäller det att åstadkomma miraklet av förvandlingen av dessa små själar, — så lidande och så snedvridna — vilka förut endast känt till gatan, tiggeriet och lasten. Ett underverk, som sannerligen icke åstadkommes varken medelst skönskrivning eller regler i språkläran, utan med något helt annat och bättre, som ibland sker genast, ibland efter ett år, ibland låter vänta på sig.

Är då icke bara det nog, att de flesta av dessa gossar, som under det första året icke kunnat tentera, utan tyckas nästan undermåliga, så småningom, under årets lopp eller senare, om ledda av den som v e t och som k a n, likväl komma därefter att de foga sig i det skoltvång, som först bar dem rent emot.

Avstå från dylika resultat endast därför att det icke är lätt att passa in dem i s k o l a n s normer av schema och uppflyttning? Jag kan och vill icke tro, att det ens kan komma på tal, och Ers Excellens är säkert av min mening. Ty just i åstadkommandet av detta underverk ligger, syns.

det mig, både mitt kall och asylskeppens uppgift — eller med andra ord däri, att hos just dem av barnen, som äro minst begåvade eller mest att beklaga för det lastbara liv de levat, undan för undan utveckla denna lilla grundfond av insikter, kunskaper och känslor, vilka, jämte livet ombord, möjliggöra deras uppfostran, eller snarare, deras frälsning».

Eller i ett annat yttrande: »Ät dessa olyckliga små varelser måste samhället ge en mor, särskilt begåvad och förberedd för denna uppgift».

Att metoden är individuell, förstår varje modern pedagog utan vidare. Fall för fall, med den sakintresserades outtröttliga fålamod, plockar hon ur dem den förvildade eller förslöade gensträvigheten och plockar i dem de urelementära kunskaper eller färdigheter, som väcka den utvecklade intelligensen eller den slumrande själen. Början görs oftast med att bearbeta fel och ofullkomligheter i tal och uttal — vilket i regeln mottages med rörande tacksamhet. Ett utmärkt medel till att väcka de slöa och tämja de vilda har hon funnit i anknytande till den fäderneärvda napoletanska sagolystnaden i högläsning, mest av sagor, men även i sången. Så fort de kunna, uppmanas eller tillåtas hennes gossar också att sitta och skriva för sig själva — intryck, minnen, brev, vad som helst — för att reda upp iakttagelserna.

Denna Lombrosos landsmaninna tror inte heller på den »födde förbrytarn». »Hos alla dessa små olyckliga varelser, säger hon, huru urspårade de än må ha varit, finns alltid för den som vet att hitta den, en ursprunglig källåder av ren känsla, en viss slumrande hänförelse för det goda — ett behov att höja och utveckla sig. Varje barn har goda egenskaper, som kunna framdragas och styrkas, tills de få överhanden, om man bara förstår och älskar dem, vinner deras fulla barnsliga förtroende och får dem att känna, att det finns ett modershjärta som kräver detta av dem.»

Karaktäristiskt är också att till exempel den morskhets-

som av disciplinärer gärna rubriceras som en fräckhet, som icke bör tålas, i hennes anteckningar angives som en stolthet, värd att ta vara på.

Lärjungarne på »Caracciolo» äro likväl icke alla f. d. »scugnizzi». El Patrinato i Roma underhåller där till exempel 35 underofficerssöner (av de fattigaste). Så finns där också små hyggliga gossar av fattigfolk, som i tid undandragas frestelser att hamna på gatan.

För alle dessa kategorier av napoletanska grabbar, i synnerhet gatpojkarne, står det nu som deras önskingars högsta mål att komma ombord på asylskeppet. Det finns scugnizzi-tilhåll, som signora Civita helst icke går förbi: pojkarne sätta efter henne, inte med stenkastning och bråte utan med enträget tiggeri att få komma ombord. En liten tvång sig ombord genom att var dag stå och vänta på signora Civita vid Arsenalporten och slutligen lidelsefullt hota att kasta sig i hamnen, om han icke antogs.

Ett första besök ombord gör också genast ett synnerligt trevligt intryck. Man ser snart, att gossarne känna sig trygga och glada, otvungna och omhuldade. Rent förtjusande är att se de små hålla sig till den store, som var liten byting numera har till »babbo». Givetvis ser man också uppsyner, som tyda på att de äro leda på det — men de äro undantagen. Det man också genast märker är att det inte råder någon slapp brist på disciplin ombord. Det kan komma en mycket sträng min över det vackra ansiktet, när något tycks i olag — en metallhård klang i den moderliga stämman, om någon försöker svänga sig, och när hon undervisar de större, ska de kunna.

Skolschemat — eller programmet — omfattar: dels undervisning i folkskolans läroämnen, dels instruktion i allt det en skeppsgosse bör kunna, vilken meddelas av en pensionerad flottofficer, som nu lyder under la drettrice. Fiskeri bedrives också med fart, både teoretiskt och praktiskt. Det första större utvidgade räddningshemmet, som nu organiseras av signora Civita och borgmästare La-

Briola, skall bli en stor fiskeriskola, med skolsal och bostäder i tält och skjul, ute vid Capo Miseno. De slöjdhågade få gå hantverkarne och sjömännen om bord till handa och skickas tidigt till Varvet — men sova fortfarande ombord. Uppgifterna avpassas såvitt möjligt efter de individuella anlagen. Åt handaslöjd kunde kanske ägnas mera uppmärksamhet, tycker en nordisk iakttagare. Men det har ännu icke hunnits med.

Det är med slöjdskolor som så glänsande resultat vunnits av »el buon giudice» R. Majetti, denne ungdomsbrottlighetens oförtrutne bekämpare, både teoretiskt och praktiskt. Behöver jag säga, att det inte är abstrakt Näässlöjd utan elegant yrkesmässiga säljbara ting, mest förtjusande leksaker. Gymnastik (den med käppar) förekommer. Vid sång fästes med rätta (i synnerhet i Napoli) mycken vikt. Dessutom läser signora Civita högt för gossarna. Bland annat har med förtjusning mottagits »Nils Holgerssons Underbara Resa» (direkt på italienska efter den franska översättningen, då den italienska är för platt). Dessutom resebeskrifningar, historia, s a g o r. I en kria om en dag ombord berättar en viss liten Giovanni V., att han en gång tiggde och bad föreståndarinnen läsa om Askungen, och när hon då gjorde honom till viljes, beslöt också han att göra henne till viljes och försöka rätta vissa småfel. Och häri ligger en av hennes hemligheter, som alla vänner till småpojkar förstå: att gå dem till mötes, att inte behandla alla deras små önskingar som orimliga, bare därför att de äro barnsliga. Hårtill moderskärlek, outtröttlig, när de äro sjuka, — frisk disciplin, men förstående och humor, så att hon skrattar bäst, när något lustigt förekommer — allt egenskaper, som vinna pojkars hjärtan. Hårtill en klok tollerans för småfel, som av andra uppfostrare tryckas ned under ytan, där de bara ligga och gro och göra ont. Men sina märkvärdigaste resultat har hon dock nått genom sina förtroliga pratstunder med en och en i sänder, där hon lyckas få de flesta att inse, endera de nu varit »styggas» eller icke, att det helt enkelt är

trevligare och människovärdigare att växa upp till en bra och sund och manlig människa, som tar sitt öde och sin karaktär i sin egen hand, (och gör sin direktris glädje och heder) än till en slapp och kanske lastbar människa. Att få en bra människa av en liten gatpojke genom goda råd kan verkligen tyckas ett underverk! Men det är då alltid till »den ursprungliga källadern» — den som ingen förut vidrört, som hon vänder sig.

Men ha de verkligen försyndat sig — då sjunger hon ut. Guilia Civita är ingen beskedlig oerfaren utopist, utan en erfaren (och ganska stridslysten) energisk kvinna, som vet att tala ett språk, som gossar förstå. (Flickor kommer hon just ingen vart med, säger hon, och vet inte alls huru hon ska ta' dem och deras små knep och konster). Av de 157 gossar, som kommit in på skeppet under dessa sex år, ha endast två avlägsnats som »oförbätterliga» — och delta under de år, då hon icke fick ha något att säga, varken vid intagandet eller avlägsnandet. Och dock har hon haft gossar, som under den första tiden bitit kring sig som hundar, när de blivit förargade, — eller aldrig vetat av annan bostad än ett stall — eller varit osnygga som ouppfostrade djur — och lastbara som endast små förvildade människobarn kunna vara.

Ingen har rymt på allvar, fyra eller fem ha gjort små bondförsök och kanske varit borta en natt, men alltid då stått ångerköpta vid porten till Arsenalen dagen därpå och aldrig gjort om försöket. Två ha skickats bort för obotlig idioti; den ene har signora Civita lyckats sätta i lära hos en beskedlig snickare; för den andre betalar räddningshemmet på idiothemmet i Firenze. Allt som allt ha av 157 gossar, 150 fall givit synnerligen goda resultat, endast sex eller sju tvivelaktiga — och de flesta av dessa ha varit idioter eller åtminstone »velingar», som aldrig borde ha antagits. Den preliminära prövningen — då de fysiskt besmittade eller psykiskt undermåliga uteslutas, är också numera mycket sträng — och har signora Civita därvid lyckats få insiktsfulla

läkare till hjälp. Själv har hon också uppövat en betydande skarpblick, både som sjuksköterska och som människokännare. Det framgår livligt av hennes anteckningar (*note cards*) där hon antecknar fallen i den mån, hon blir bekant med dem: deras fysiska typ, hälsotillstånd, lyten, vanor och laster, deras psysiska utveckling, goda och dåliga anlag, möjligheter, fel och lastbara fallenheter. Av dessa framgår även, att två kategorier av gossar icke äro välkomna om bord. De nämligen som varit i straffängelse och de som av släktingar eller andra förut åtnjutit något understöd. För sådana säger hon, är vistelsen ombord skadlig, då de icke sett livet in i ögonen som de utfattige, eller lärt sig att på sitt vis reda sig själva, som gatpojkarne, och därför, »med alla pojkars benägenhet att ta »efter det sämre« endast taga skada av att höra på gatpojkarne berättelser om sitt forna, äventyrliga liv.

Resultaten studeras kanske bäst i det rika material, som föreligger, av brev och »impressioner«. Breven äro, som alla barnbrev i alla länder, dels förtjusande spontana, dels plikt-skyldiga; brev till far eller mor eller gudmor, till välgörare eller lärare, där man inte behöver ta allt för guld som glimmar i dessa uttryck av tacksamhet och goda föresatser. Men med Giulia Civitas stil förekommer under ett allt för snällt brev från en liten syndare i en kriabok dessa ord: »detta är inte mjöl ur din påse (detta har du inte hittat på själv) och jag tillåter dig icke att skicka av det.« Att skriva hem uppmuntras annars livligt. I den slumrande napoletanska familjekänslan har G. Civita funnit en av sina starkaste hävstänger till uppväckande av moralisk ansvarskänsla.

Stort värde ha däremot alla de många breven till henne själv; någon gång skrivna på uppmaning av lärarne — så en hel packe, när hon låg sjuk och inte kunde fira jul med dem, eller insmusslade i hennes hytt, när det lilla varma hjärtat är överfullt av kärlek och tacksamhet; förtjusande brev, tyvärr omöjliga att här återgiva, vilkas okonstlade uttryck och fonetiska stavning borgar för deras omedelbarhet. Ofta gäl-

ler det också någon yngre bror eller omtyckt kamrat, som de be' att få in på skeppet — eller en kär liten syster, som man ber signora Civita, hon »som kan allt», ta' hand om och rädda från galan. I andra brev bes om förlåtelse för någon liten överilning eller trotsig strejk mot skolan — medan åter andra äro rebelliska och förklara att man nu börjar bli stor och inte står ut på skeppet ett helt år till — »nej inte ens en dag!» och det tjänar ingenting till», förklarar en av de värsta rebellerna, »att Ni skickar efter mig till rådkammaren». Där den skrivande ändå tydligen måst böja sig för modersviljan, ty två år senare är han ännu kvar och skriver pojkriska brev från ett konvalescenthem uppe i skogen vid Quisisana om sina intryck av skogen och bedrifter som »brigant» bland böndernas vingårdar: »Vänla bara tills jag kommer ombord och får berätta allt för Er». I fortsatt brevväxling — och den livlig —, sedan de kommit ut på långtur eller i arbete, ser också Guila Civita det bästa medlet att bekräfta det goda och hindra återfall. Men det är minsann, inga stela pliktskyldiga ynglingabrev. Till la signora Civita kan man skriva om allt, till och med om missnöje och vantrevnad. Allt skall hon också bestyra. Skaffa »papper» — eller annan plats; ta' upp »hyran» och betala modern (en fallen kvinna) ett visst anslag i månaden, skaffa underkläder, när dessa äro alldeles utslitna, ty »systrarne är det inget besked med» o. s. v. o. s. v. .

De som skrivit de raraste breven äro också de som skriva de roligaste minnena från barndommen, (på signora Civitas uppmaning icke som skoluppgift!) — detta för barnpsykologen i allmänhet ovärderliga studiematerial genom den omedelbarhet, varmed de flesta av dessa små sydlänningar, så fort de få pennan i hand, referera sina minnesimpressioner, som de komma för dem (utom kanske de fulaste), än breda, än hopkörda och orediga, än så konfyst berättade att man icke ens förstår dem, men tydligen kvarstående sollysta i minnet. Men vid detta får jag tyvärr här icke dröja.

En annan fråga blir, om det ligger något av endera

skrymteri eller fariseism i sådana jämförelser mellan förr och nu som till exempel Raffaele L's. På italienska verkar det icke så. Snarare får man det intrycket, att den lille morske Raffaele fått ett annat *pattern*, som William James så rolig säger, för sin morskhet än förut. Ock redan det är ju mycket vunnet av en uppfostrare att få en Raffaeles starka napoletanska självkänsla att glida in i *den* fara i stället för Camorrans fara — eller att få alla de medgörliga att bli hyggliga och oförargliga medborgare och älskvärda människor av ovan skildrade typ, i stället för sköteslösa parasiter på lasten och våldet.

Allt som allt är det en för sin uppgift synnerligen rikt begåvad kvinna, som här träder oss till mötes och genom sin *personliga* insats, sin varma samhällsmoderlighet, lyckats utarbета en metod och nå *resultat*, väl värda uppmärksamhet som uppslag eller vägvisning även i länder, där både förhållande och folklynne äro helt och hållet olika. Även i Norden måste det väl finnas kvinnor, som inte begära bättre än att, uppmuntrade av exemplet, få gripa verket an, med samma varmhjärtade och intelligenta kännedom i detalj om den uppgift som föreligger, de strängar i folkkaraktären, som måste bringas i dallring, de faror i miljön som böra kringgås och bekämpas. Om den praktiska tillämpningen i Norden må de sakkunnige hemma döma. (Möjligt som trädgårds- och hantverkskola på landet med tillgång till fiske och sommarbad). Men ett tycks mig framgå tydligt av ett ganska grundligt studium av försöket i Napoli, uppgift, metod och resultat. En kvinna med de rätta förutsättningarna — och skinn på näsan, skall ha ledningen, när det gäller små gossebarn. När det gäller tösungar kan ibland en varmt klok man — med en kvinna bredvid sig — nå bättre resultat, tycks det mig.

Domme.

Danmark.

Drabsforsæt ved Røveri. Tilbagetræden. II. og J. blev efter Anvisning af J. enige om at udplyndre en 77aarig eneboende fjern Skægtning af J., Fru A., der drev en lille Butikshandel. De indfandt sig samme Aften ved hendes Lejlighed, medbringende Maske og et Tørklæde for at gøre sig ukendelige; men da alle Vinduerne fandtes lukkede, enedes de om at udsætte Udførelsen til en anden Dag (efter II.s Forklaring næste Dags Formiddag). Til denne Tid indfandt II. sig hos J., der imidlertid trods II.s ihærdige Ringen og Banken undlod at lukke op, fordi han fortrod sit Løfte. II. opsøgte da B. for at faa ham med i Stedet og traf med B. Af-tale om, at de skulde udføre Forbrydelsen ved at kværke Fru A. og binde hende paa Hænder og Fødder. De indfandt sig samme Eftermiddag hos hende, medbringende Reb, og gik ind i Butiksværelset ad Gadedøren, som II. laasede indvendig fra. B. greb Fru A. bagfra om Halsen med begge Hænder og trykkede saa håardt til, at hun ikke kunde skrike; han løsnede et Øjeblik sit Tag, saa at hun fik Vejret, men pressede saa atter til, og mens han stadig holdt fast om hendes Hals med begge Hænder slæbte de hende ind i det tilstødende Soveværelse, hvor hun faldt om paa Gulvet, og hvor II., medens B. vedblivende holdt om hendes Hals, vikledede et strikket uldent Sjal stramt om hendes Hoved, saa at det dækkede Næse og Mund. Herefter bandt II. hende paa Hænder og Fødder. De gennemrodede nu hendes Gemmer og Seng, hvorunder de kastede Dynerne hen over hende. Efter at have tilegnet sig kontante Penge og nogle Sparekassebøger forlod de Lejligheden, som de lod staa uafsaaset; efter deres Paastand hørte de da, at Fru A. trak Vejret; Drabsforsæt eller nogen Tanke om, at hun maatte dø, benægtede de. Ganske kort efter kom Folk til Stede og fandt

Fru A. død. H. og B. opsøgte straks J., hvem de fortalte det passerede; J. modtog Andel i Udbyttet og skulde hæve til dem paa den ene Sparekassebog; da han for at naa Banken kom forbi Gerningsstedet, hørte han, at Fru A. var død, og opgav at foretage videre.

Ifølge Obduktionsforretningen skyldtes Døden Kvælning, formentlig ved Sammensnoring af Halsen. Professorens ved det retsmedicinske Institut fremhævede dog to Muligheder: det kunde tænkes, at Fru A. var død ved Grebet og Trykket om Halsen, hun maatte da være død i Løbet af faa Minutter; men der var ogsaa den Mulighed, at hun var død efterhaanden, fordi Aandedrættet var bleven i høj Grad besværliggjort ved den Overlast hun havde lidt (Grebet om Halsen, Torklædet om Munden, Dynerne over hende), og hvis dette var Tilfældet kunde H. og B.s Forklaring om ved deres Bortgang at have hørt hende trække Vejret godt passe.

Det kunde nu ikke betvivles, at H. og B. i hvert Fald maatte have forstaaet, at Fru A.s Død maatte være en nærliggende Følge af den hende tilføjede Overlast (Strfl. § 188), men Spørgsmaalet var, om man kunde statuere Drabsforsæt. Denne Vej gik Højesteret ved sin Paadømmelse af Sagen (Dom af 15. Marts 1920 i H.R.T. 1920. 18, U.f.R. 1920 A. 366). Hvis den første af de fremdragne Muligheder fastholdtes, syntes det nærliggende at statuere Drabsforsæt; i saa Fald forelaa der en umiddelbart dræbende Handling, en egentlig Drabshandling, fra hvis Foretagelse der saa meget sikrere sluttedes tilbage til Forsættet. Hvis den sidste Mulighed antoges, blev Slutningen tilsyneladende mindre sikker; det var tillige oplyst, at Dynerne laa ret løst, og Medtagelsen af Reb og den Omstændighed, at de tiltalte bandt Fru A., tydede i og for sig ikke paa Drabsforsæt. Men om Døden var hidført umiddelbart ved selve »Kværkningen« eller ved hele den samlede Medfart, de lod hende blive til Del, kunde dog ikke spille nogen afgørende Rolle. De maatte — særlig under Hensyn til Fru A.s høje Alder — være klare over, at det var aldeles overvejende sandsynligt, at denne Behandling maatte føre hendes Død med sig (hvad den faktisk ogsaa havde gjort). Naar de tiltalte med Bevidsthed herom til deres Formaalets Opnaaelse undergav hende denne Behandling, havde de villet hendes Død. H. og B. blev derfor dømt for forsætligt Drab (Strfl. § 186) og Røveri (Strfl. § 243) til Tugthusarbejde paa Livs-

tid. — Med denne Afgørelse kan sammenholdes Højesteretsdommene af 29. April 1918 og 30. April 1919 (omtalt i dette Tidsskrift 1919 S. 127—129 og 1920 S. 188—189).

For J.s Vedkommende forelæa der sikkert ikke nogen Tilbagetræden om Aftenen før Røveriet. Men heller ikke hans Forhold den følgende Formiddag kunde forstaas anderledes end, at han kun havde nærret Betænkelighed ved selv personlig at deltage i Overfaldet; særlig maatte dette fremgaa af, at H. straks efter Udførelsen opsøgte ham, og af hele det Forhold, han da udviste. Paa den anden Side turde det ikke statueres, at han havde villet eller maattet forudse en saadan dødelig Følge, som de andres Forhold ved Røveriet Udførelse havde hidført. Han domtes derfor efter Strfl. § 243 jfr. § 54, 1ste Stykke, til Forbedringshusarbejde i 6 Aar. Han maatte anses som fuldt tilregnelig, selv om han efter den observerende Sindssygelæges Erklæring fra Fødselen var psykopatisk anlagt med noget defekt Begavelse og Tilbøjelighed til depressive Stemningsanomalier (under Arrestopholdet var der opstaaet en Fængselspsykose, der medførte hans midlertidige Overførelse til et Sindssygehospital).

Fængselsvæsen.

Danmark.

Meddelelser om dansk Fængselsvæsen 1919.

Med Hensyn til den i Tidsskriftets 7. Aargang Side 113 ff. omtalte Pladsmangel i Straffeanstalterne for Mænd er der i Løbet af 1919 indtraadt en betydelig Forbedring.

Den 1. Januar 1919 fandtes der i Landets 4 Straffeanstalter 1196 mandlige Strafarbejdsfanger, og samme Dag hensad der i Arresthusene 242 mandlige Arrestanter, der var idømte Strafarbejde, og som ventede paa Plads i Straffeanstalterne. Den 1. Januar 1920 var Antallet gaaet ned til henholdsvis 1155 og 39.

Den ved Nyborg Straffeanstalt under Opførelse værende Fængselsbygning, der kan rumme 200 Fanger, ventes at ville være færdig til Ibrugtagelse om en Maanedes Tid. Pladsmanglen i Straffeanstalterne for Mænd vil da være bortfalden, og den i Christianshavns Straffeanstalt oprettede midlertidige Mandsafdeling, i hvilken der den 1. Januar 1920 hensad 109 mandlige Fanger, vil forhaabentlig kunne nedlægges.

Antallet af Fanger i de københavnske Arresthuse, hvor der i længere Tid har været Pladsmangel, er i Aarets Løb gaaet saa stærkt ned, at man den 1. Juli 1919 har kunnet evakuere Arresthuset paa Christianshavn, der siden har staaet tomt, og der er dog rigelig Plads i de to andre københavnske Arresthuse.

Da Fangerne ikke blot ved deres Løsladelse mærker Dyrtidens Virkninger, men disse ogsaa lægger sig for Dagen gennem den store Prisstigning paa de Genstande, som Fangerne har Tilladelse til under Opholdet i Straffeanstalterne at anskaffe for deres Arbejdsfortjeneste, har Direkto-

ratet for højet de Fangerne tilstaaede Arbejdsudgifter til det dobbelte Beløb fra den 1. Oktober 1919 — det samme Tidspunkt, fra hvilket den nye Lønningslov for Statens Tjenestemænd traadte i Kraft. Samtidigt bemyndigede man Inspektionerne til for Straffeanstaltternes Regning at holde Fangerne i rimeligt Omfang forsynede med Tandbørste, Tandpulver, Neglebørste og Sæbe, og anmodede man Inspektionerne om, naar Omstændighederne særlig maatte tale derfor, at fremkomme med Indstilling om Bemyndigelse til at lade Udgifterne ved en Fanges Hjemrejse helt eller delvis afholde af vedkommende Straffeanstalts Kasse. Det tilføjedes, at Indstillingen, der bør fremsendes en passende Tid forinden Fangens Losladelse, maa indeholde Oplysninger om Fangens Opførsel, derunder særlig hans Flid ved Arbejdet, under Opholdet i Straffeanstalten og om Størrelsen af den af ham opsparede Arbejdsfortjeneste samt om andre Forhold, som maatte begrunde Indstillingen.

Ved Skrivelse af 23. September 1919 imodekom Direktoratet for Fængselsvæsenet et af Fængselselskabernes Fælleskontor og Foreningen Fængselshjælpen indgivet fælles Andragende om, at der maatte blive aabnet Fængselselskabernes og Fængselshjælpen Adgang til gennem Fængselsvæsenets Arbejdsdrift at erhverve saadanne Fabrikater, som de har stærkt Brug for, f. Eks. Arbejdstøj, Fodtøj, Tryksager og Konvolutter.

Paa Grundlag af de i Tidsskriftets 7. Aargang Side 121 nævnte Forhandlinger mellem Direktoratet og de to Tjenestemand-Organisationer indenfor Fængselsvæsenet om Indførelsen af 8 Timers daglig Tjenestetid fastsatte Direktoratet under 3. Juli 1919 følgende Bestemmelser om Tjenestetidens Regulering, Overarbejdspenge m. m. for Straffeanstaltternes Personale af 4., 5. og 6. Lønningsklasse*):

*) Herved sigtes til de i den da gældende Lønningslov for Straffeanstaltternes Personale af 27. Maj 1908 nævnte Lønningsklasser. — 4. Lønningsklasse omfatter Vagtmestre, Sygebetjente, Materialbetjente, Gartnerbetjente, Portnere, Lærerinden ved Christianshavns Straffeanstalt og Oversygeplejersken ved Nyborg Straffeanstalt. 5. Lønningsklasse omfatter Opsynsbetjente, Dagvogtere, Natbetjente, Vægtere, Fyrbødere, Maskinpassere, Kuske og Bude samt Arbejderformanden. 6. Lønningsklasse omfatter Natvogtere, de kvindelige Overopsyn, Køgejomfruen, Husjomfruen, Sygeplejersken og de kvindelige Opsyn og Natopsyn.

I. For det nedennævnte ved Straffeanstalterne ansatte Personale fastsættes der efter Bestemmelserne i Afsnit II. bestemte Grænser for Tjenestetiden; saaledes at der for Tjeneste derud over ydes Overarbejdspenge efter de i Afsnit IV. indeholdte Regler.

1. Det til 4. Lønningsklasse hørende Personale undtagen
 - a. Lærerinden ved Christianshavns Straffeanstalt.
 - b. Oversygeplejersken ved Nyborg Straffeanstalt.
 - c. Vagtmestre og Materialbetjente.
2. Det til 5. Lønningsklasse hørende Personale undtagen
 - a. Bude.
 - b. Kuske.
 - c. Arbejderformanden.
3. Det til 6. Lønningsklasse hørende Personale undtagen
 - a. Det kvindelige Overopsyn.
 - b. Sammes Medhjælpersker.
4. Reservefunktionærer og andet daglonnet Personale.

II. Tjenestetiden skal i Almindelighed fastsættes saaledes, at den for et Tidsrum paa 1 Maaned à 30 Dage udgør 208 Timer for Tjeneste i en Straffeanstalt.

Har Maaneden flere eller færre end 30 Dage, tillægges eller fradrages pr. Dag 8 Timer. Samme Fradrag sker for Syge- og Feriedage, der ikke falder paa Fridage, jfr. Afsnit IV. 2.

Ved Tjenesteordning maa der kun, hvis det er uundgaelig nødvendigt, fastsættes Tjenestetider, der gaar ud over den ovenfor angivne Norm og altsaa indeholder Overarbejde.

Under ekstraordinære Forhold maa enhver Tjenestemand arbejde saalænge, som Inspektionen kræver det, jfr. Afsnit IV. om Betaling for Overarbejde.

III. Med Hensyn til Ordningen af Tjenesten i Fangekolonier har det indtil videre sit Forblivende ved de hidtil fulgte Regler. Den i Afsnit II. fastsatte Begrænsning af Tjenestetiden kommer saaledes ikke til Anvendelse paa den nævnte Tjeneste, og for denne gives der derfor ikke Overarbejdspenge, men der ydes det i de nævnte Kolonier tjenstgørende Personale — foruden som hidtil frit Ophold — et Kommandotillæg af 2 Kr. pr. Dag.

For Materialbetjente og Bude skal Tjenesten ordnes saaledes, at den maa antages i Almindelighed at kunne udfores i Løbet af 8 Timer daglig.

IV. Betalingen for Overtidsarbejde udgør:

- a. for Tjenestemænd i 4. Lønningsklasse 1 Kr. 25 Øre pr. Time.
- b. for Tjenestemænd i 5. og 6. Lønningsklasse indtil 4 Aar efter den faste Ansættelse 1 Kr. pr. Time og derefter 1 Kr. 25 Øre pr. Time.

c. for Reservefunktionærer og andet daglonnet Personale 1 Kr. pr. Time.

Om Beregningen gælder følgende:

1. Naar en Overskridelse af den i Afsnit II. fastsatte Tjenestetid skyldes den gældende Tjenesteordning, regnes der ved Tjenestetidens Opgørelse paa de enkelte Dage altid med den virkelige Tid for den udførte Tjeneste. Er Overskridelse af Tjenestetiden derimod foranlediget ved udenfor Tjenesteordningen liggende Forhold, eller hvis den beordres af vedkommendes foresatte, medregnes paa den enkelte Dag en Overskridelse, som udgør indtil en halv Time, ikke ved Tjenestetidens Opgørelse; udgør Overskridelsen mere end en halv Time, regnes hver paabegyndt Time som en Time.

Hvis en Tjenestemand beordres til Tjeneste udenfor den almindelige Tjenestetid, ydes der ham ikke Overarbejdspenge for den Tid, der godtgøres ham ved Afkortning i den almindelige Tjenestetid paa andre Dage i samme Maaned.

2. Opgørelse af Overarbejde finder Sted for hver enkelt Maaned saaledes, at der paa den ene Side opgøres den faktiske Tjeneste paa det virkelige Antal Arbejdsdage i paagældende Maaned (altsaa med Fradrag af alle Syge-, Ferie- og Fridage), og paa den anden Side opstilles Normen for Tjenesten (8 Timer) reguleret efter Maanedens Antal af Dage med Fradrag af Syge- og Feriedage og saa mange Fridage, at de sammen med de under Sygdommen eller Ferien faldende udgør ialt 4 (altsaa her uden Hensyn til en eventuel 5. Fridag i Maanedens). Det samlede Timetal afrundes opad til et helt Tal.

3. Overarbejdspenge medregnes ikke ved Beregning af midlertidigt Lønningstillæg.

V. Følgende almindelige Bestemmelser skal iagttages:

1. Ved Tjenestetid forstås Tiden mellem Mødetid paa Tjenestestedet og det Tidspunkt, da Tjenestemanden atter kan forlade dette, dog med Fradrag af Tjenestepauser, i hvilke Tjenestemanden vel ikke kan forlade Straffeanstalten, men har Tilladelse til at indtage et Maaltid paa et dertil anvist Sted.

2. Tjenestetiden skal, naar det skønnes foreneligt med Tjenestens Tarv, være samlet og maa indenfor Døgnet højst falde i 3 Dele.

Ved den Ordning, der i saa Henseende træffes, skal der indenfor de Grænser, som Tjenestens Tarv efter Inspektionens Skøn kræver, tages størst muligt Hensyn til Personalets Ønsker, og der skal derfor gives Personalet Adgang til at gøre sig bekendt med Forslag til en ny Tjenesteordning, der ændrer Tjenestetiden. Snaarest muligt og senest 2 Uger efter, at Forslaget er bekendtgjort,

skal Personalet gennem sine Repræsentanter fremsætte sine Ønsker.

VI. Særlige Bestemmelser.

1. Hvis en Tjenestemand i Løbet af en Maaned har gjort Tjeneste dels i Fangekoloni dels i vedkommende Straffeanstalt, vil kun det Tidsrum, i hvilket paagældende har gjort Tjeneste sidstnævnte Sted være at lægge til Grund ved Beregningen af Tjenestetid og af Overarbejdspenge.

2. Hvis en Funktionær hørende til det af Afsnit I. omfattede Personale forretter Tjeneste som Overbetjent, Overopsyn eller Overopsynsmedhjælper eller som Vagtmester, Materialbetjent, Bud, Kusk eller Arbejderformand paa disse Funktionærers Fri- og Feriedage eller under deres Forfald, har han ingen Ret til Overarbejdspenge for den Tid, som Afslutningstjenesten maatte strække sig ud over 8 Timer pr. Dag.

3. For en ikke med regelmæssig Tjenstgøring forbunden Tilstedeværelse, for hvilken der ydes særligt Vederlag, gives ikke Overarbejdspenge.

VII. Slutningsbestemmelser.

1. De i Afsnit I. og II. fastsatte Regler skulle gennemføres snarest muligt, hvorfor Straffeanstaltens Inspektioner ville lade det være sig magtpaaliggende at søge Anstaltens Personale forøget saa hurtigt som muligt.

2. De i Afsnit III. 1. Stk., og IV. indeholdte Regler kommer til Anvendelse fra den 1. April 1919 at regne.

3. Saa længe indtil den i Afsnit II. fastsatte Tjenestetid kan indføres, har det sit Forblivende ved de nu ved de forskellige Straffeanstalter gældende Tjenesteordninger, dog at der vil blive tillagt Tjenestemændene saa mange Ekstrafridage, som Personalets Forøgelse efterhaanden muliggør.

4. Naar den i Afsnit II. fastsatte Tjenestetid indføres, skal samtlige Tjenestemænd i 4., 5. og 6. Lønningsklasse have en ugentlig Fridag. Det kan paalægges Fagbetjente, der har Fridag hver Søndag, at forrette almindelig Opsynstjeneste paa Helligdage.

5. Saa længe den i Afsnit II. fastsatte Tjenestetid ikke er indført for det om Natten tjenstgørende Personale, tilkommer der

a) det i Horsens og Nyborg Straffeanstalt om Natten tjenstgørende Personale (derunder Vagtmesteren) Overarbejdspenge for den Tid, hvormed Tjenestetiden (jfr. Afsnit V. 1.) overstiger 9 Timer, eller, forsaavidt den paagældendes Tjenestegøring ikke er afbrudt af nogen Hviletid, 8 Timer.

b) de kvindelige Natopsyn, Vægteren ved Christianshavns Straffeanstalt og Nattevagten i denne Anstalts Celleafdeling for

Mænd Overarbejdspenge for den Tid, hvormed Tjenestetiden (jfr. Afsnit V. 1) overstiger 8 Timer.

c) de i Vridsløselille Straffeanstalt tjenstgørende Natbetjente og indvendige Væglere Overarbejdspenge for den Tid, i hvilken de forretter Tjeneste ud over 8 Timer, idet der bortses fra den Natbetjentene indrømmede Hviletid, for hvilken der dog ydes en Godtgørelse svarende til den Overarbejdsbetaling, der gives for 1 Times Tjenestegøring, og

d) de i Vridsløselille Straffeanstalt tjenstgørende udvendige Væglere Overarbejdspenge for den Tid, i hvilken de forretter Tjeneste ud over 9 Timer, idet Tiden for Opholdet i Vagstuen medregnes til Tjenesten. —

Ogsaa for nogle af Straffeanstaltens Tjenestemænd af 3. Lønningsklasse*) er der paa samme Maade fastsat en daglig Tjenestetid af 8 Timer med Ret til Overarbejdspenge (1 Kr. 50 Øre pr. Time), nemlig Værkmestre af 2. Klasse, Værkforere og Spisemestre; for Smedemestre og Gasmestre er det bestemt, at Tjenesten skal ordnes saaledes, at den maa antages i Almindelighed at kunne udføres i Lobet af 8 Timer daglig, men disse Tjenestemænd har ikke Krav paa Betaling for Overlidsarbejde.

Efter Indførelsen af ovennævnte Regler kan Fængselsvæsenets Tjenestemænd med Hensyn til Regulering af deres Tjenestetid inddeles i 3 Grupper: 1) De, for hvem der er fastsat en »Maksimalarbejdsdag« : en Tjenestetid, hvis Overskridelse giver Ret til Overarbejdspenge, 2) de, for hvem der er fastsat en »Normalarbejdsdag« : de, hvis Tjeneste er ordnet saaledes, at den maa antages i Almindelighed at kunne udføres indenfor den fastsatte Tidsgrænse, men som, hvis denne overskrides, ikke har Krav paa Overarbejdspenge, og 3) de, for hvem der ikke er fastsat nogen »Arbejdsdag« : en bestemt begrænset Arbejdstid, idet de skal udføre det Arbejde, som Varetagelsen af deres Stilling til enhver Tid kræver.

Til første Gruppe henføres kun Tjenestemænd, hvis Tjeneste er »kontrolabel«, derimod ikke Tjenestemænd, hvis Virksomhed er af den Natur, at det ikke kan kontrolleres, om Tiden er anvendt i Tjenestens (og ikke i privat) Inter-

*) Til 3. Lønningsklasse hører Lærere, Kontorfuldmægtige, Kontorassistenter, Overbetjente af 1. og 2. Klasse, Maskinmestre, Værkmestre af 1. og 2. Klasse, Værkforere, Smedemestre, Gasmestre og Spisemestre.

esse, eller om det Arbejde, der er udført, var nødvendigt eller krævede saa lang Tid som den anvendte.

Indførelse af »8 Timers-Tjenesten« kræver naturligvis en Forøgelse af Personalet. For denne har Bolignoden lagt Hindringer i Vejen, ligesom det nyantagne Personales Uddannelse naturligvis har krævet nogen Tid. Den nye Tjenesteordnings Gennemførelse har derfor ikke kunnet ske paa én Gang, men har fundet Sted efterhaanden gennem en gradvis Forøgelse af Personalet. I Overgangstiden, indtil der var antaget saa mange nye Tjenestemænd, som den fuldstændige Gennemførelse af »8 Timers-Tjenesten« krævede, har man arbejdet hen imod den tilsigtede Begrænsning af Tjenestetiden gennem Tildeling af Ekstrafridage, hvis Antal naturligvis er steget i samme Grad, som Personalet efterhaanden er blevet forøget.

»8 Timers-Tjenesten« er nu fuldstændig gennemført i Christianshavns og Nyborg Straffeanstalter og vil i Løbet af den allernærmeste Tid blive det ogsaa i Horsens og Vridsløselille Straffeanstalter.

Faglig Undervisning af Fængselsbetjente. I Skrivelser af 7. April 1919 til samtlige Straffeanstalters Inspektorer udtalte Direktoratet, at man under Hensyn til, at der som Følge af den forestaaende Indskrænkning af den daglige Tjenestetid for en Del af Straffeanstalternes Personale allerede i Løbet af det indeværende Finansaar vilde ske en Forøgelse af Fængselsbetjentenes Antal, maatte anse det for ønskeligt, at der snarest muligt ved samtlige Straffeanstalter paabegyndtes en faglig Undervisning af Reservebetjentene.

Det hedder videre i Skrivelserne:

»Undervisningen, der bør meddeles i et Kursus af ikke over 3 Maanedes Varighed med et Antal af mindst 4 Timer ugentlig, bør omfatte:

1. En i Foredragsform holdt kortfattet og letfattelig Gennemgang af Reglerne om den lovgivende, den udøvende og den dømmende Statsmagts Organisation.

2. En lignende Gennemgang af Principperne for og Grundtrækkene af den kriminelle Retspleje, illustreret ved Gennemgang af en Straffesags Akter.

3. En eksaminatorisk Gennemgang af 2.—5. Afsnit*)

*) omhandler »Straf og Fængsler«, »Fængselsvæsenets Organisation og Administration«, »Fængselselskaber« og »Børneloven«.

af den af Direktoratet for Fængselsvæsenet udgivne Lærebog for Opsynsbetjente ved Straffeanstalterne.

4. En lignende Gennemgang af de for Fangernes Behandling i den paagældende Straffeanstalt gældende Bestemmelser og af den for vedkommende Anstalts Betjente gældende Instruks o. lign. Ved sidstnævnte Undervisning i de tre ældste Straffeanstalter bør den for Opsynsbetjentene ved Nyborg Straffeanstalt af Direktoratet udfærdigede Instruks benyttes i størst mulig Udstrækning.

5. Skriftlige Udarbejdelser særlig tagende Sigte paa at fremme Betjentenes faglige Undervisning.

6. Visitationsovelser, omfattende Visitationer af Celler og Arbejdslokaler, Eftersyn af Armatur og Laase, Visitation af Fangers Tøj og Visitation paa Person.

Det maa anses for ønskeligt, at Undervisningen i de ovenfor ommeldte Fag suppleres med enkelte Foredrag om Emner, der har Tilknytning til Undervisningsstoffet, ligesom der bør virkes hen til, at Eleverne deltager i Legemsøvelser. Der bør endelig i det Omfang, i hvilket det er muligt, gives fast ansatte Betjente Adgang til at deltage i Undervisningen.

Ved hvert Kursus's Afslutning vil der være at afholde en Prøve, ved hvilken der gives den enkelte Deltager 4 Karakterer, nemlig en for de ovenfor under 1. og 2. nævnte Fag, en for de under 3. og 4. nævnte, en (Gennemsnitskarakter) for skriftlige Udarbejdelser og en Karakter for Visitationsovelser.

I Henhold til disse Skrivelser er der ved samtlige Straffeanstalter afholdt Kursus for Reservebetjente.

I § 784 i Retsplejeloven af 11. April 1916, der traadte i Kraft den 1. Oktober 1919, er der fastsat Regler med Hensyn til Varetægtsfangers Behandling og ved samme Lovs § 793 er det bestemt, at de kommunale Raad skal vælge efter Forholdstalsvalg 2 Medlemmer af deres Midte til at føre Tilsyn med Varetægtsfangers Behandling og Forholdene i Varetægtsfængsler. De Tilsynsførende skal have Adgang til i Forening at besøge Fængslerne indenfor deres Omraade og overbevise sig om, at de for Fængslerne og Varetægtsfangernes Behandling gældende Bestemmelser overholdes. I et Cirkulære af 5. December 1919 har Justitsministeriet givet følgende nærmere Regler med Hensyn til de Tilsynsførendes Virksomhed:

De kan fordre til enhver Tid mod Forevisning af behørig Legitimation og uden foregaaende Anmeldelse for Arrestinspektøren at faa Adgang til i Forening at aflægge Besøg i paagældende Arresthus.

De kan forlange sig forevist ethvert til Varetagtsfangers Ophold bestemt Rum, Fangebeklædningen, Fangekosten m. v., og de kan begære Oplysning om ethvert Varetagtsfangernes Behandling vedrørende Forhold.

Der skal gives de Tilsynsførende Adgang til i den Udstrækning, som de finder nødvendig til Udførelse af deres Hverv, og, om de ønsker det, uden at nogen anden er til Stede, at tale med Varetagtsfangerne.

De to af vedkommende Kommunalraad valgte Tilsynsførende har kun Ret til i Forening at besøge Arresthusene, og deres Tilsyn angaar alene *Varetagtsfangers* Behandling, hvorfor der ikke kan gives de Tilsynsførende Adgang til at tale med de i Arresthusene hensiddende Personer, som udstaar Straf eller afsoner Pengeforpligtelser.

De Tilsynsførende er selvfølgelig bundne af Fængselsordenen, og de maa derfor gores opmærksom paa, om de maatte foretage sig noget, der strider mod de for Arresthuset gældende reglementariske Bestemmelser. De maa saaledes ikke give noget til Arrestanterne eller af disse modtage noget, f. Eks. Breve til Besorgelse.

Om ethvert af de Tilsynsførende i Arresthuset aflagt Besøg bør Arrestforvareren straks gøre Tilførsel i en dertil indrettet Bog.

København, den 30. Marts 1920.

Thorkil Fussing.

Litteratur.

Forsorgen. Dens Historie, Organisation og Opgaver. Av Forsorgschef *Conrad Falsen*.

De norske Forsorgsforeningers Landsforbund. 2den Beretning 1. Juli 1918—20. September 1919. Utgitt av Chefen for Forsorgskontoret.

De norske Forsorgsforeningers Landsforbund stiftedes i Vaaren 1917 og tilsigter en Centralisering af hele Forsorgsarbejdet overfor dem, der er kommen i Konflikt med Straffelovene. Rammerne for dets Virksomhed fik en væsenlig Udvidelse ved Lovene af 25. Juli 1919 (aftrykt i Beretningen S. 30 ff.), der i vidt Omfang aabner Adgang til at gøre saavel Afsigelse af betinget Dom som Undladelse af Paatale afhængig af, at Lovovertræderen underkaster sig Tilsyn af en Forening, der er godkendt som tilsynsførende overfor Lovovertrædere. Om saadan Godkendelse har Landsforbundet straks søgt. Samtidig har den organiseret sig med en mere fastsluttet Centralledelse (Forsorgskontoret). Men iøvrigt synes Landsforbundet i sin udvidede Tilsynsvirksomhed at være kommen i en vis Modstrid med tidligere oprettede »Lærchjems- og Værneforeninger« — en Modstrid som man for Sagens Skyld maa ønske løst paa saa fredelig Maade som muligt.

Forsorgskontorets Chef, hidtilværende Sekretær i Justitsdepartementet *Conrad Falsen*, har i den ovennævnte Brochure gjort Rede for Forsorgsarbejdets Udvikling og Opgaver. Her gennemgaas de fire Grupper af Tilfælde, i hvilke Tilsynet gennem Forsorgsforeningen nu kan foregaa: ved Paataleundladelse, ved betinget Dom, ved Losladelse paa Prove og ved betinget Benaadning. Nødvendigheden af Optagelseshjem og Arbejdsanvisning m. m. paapeges. Det nuværende Arbejdes Forbindelse med tidligere Bestræbelser søges paa vist gennem en kort historisk Oversigt, der gaar helt tilbage

til John Howard og Elisabeth Fry. Her nævnes ogsaa Forbindelsen med Institutioner som den danske »Fængselshjælpen« og den svenske »Skyddsvärnet«. Ogsaa de forskellige Lovgivninger nævnes, for Danmarks Vedkommende rigtig nok paa en Maade, der rummer en alvorlig Misforstaaelse. Det siges bl. a., at ifølge Lov 1. April 1911 »bortfalder straf for personer under 21 aar, saafremt de gir sig ind under tilsyn af en i saadant oie med virkende forening«, medens Forholdet jo er det, at (siden 1905) Paatale overfor Personer mellem 14 og 18 Aar kan bortfalde mod at de undergives Værgeraadsforsorg (siden 1911 undtagelsesvis ogsaa anden Forsorg, der kan strække sig til det fyldte 21de Aar).

Landsforbundets Aarsberetning indeholder dels et af Direktør for Budsfaengslet i Kristiania Johs. Omsted på Aarsmodel holdt Foredrag »Reform av bestemmelserne om løslatelse paa prøve«, dels to Foredrag, der paa et i Forbindelse med Landsmodel afholdt offentligt Mode blev holdt af Pastor O. C. Breda (»Fremgangslinjer i forsorgsarbeidet«) og Redaktør Oskar Pedersen (»Forbrytelse, straff og forsorg«). Det sidste indeholder — fra socialdemokratisk Side — en kort Fremstilling af dette Partis Syn paa Forbrydelse og Straf, og slutter med en Anbefaling af det organiserede og af Staten støttede, private Forsorgsarbejde, idet det erkendes, at saadant Arbejde ikke egner sig som Statsopgave. Fængselspræstens Foredrag skilserer, efter en Paavisning af det moderne Fængselsarbejde som et Forsorgsarbejde i videre Betydning, Rammerne for Forsorgssagen i snævrere Forstand, idet der særlig dvæles ved Arbejdsformidlingen og Tilsynsinstitutionen samt ved den Orientering i Forsorgssagen, som navnlig bør gives gennem Kirken og Skolen.

I straffe- og fængselsretlig Henseende frembyder Omsteds Foredrag størst Interesse. Forfatteren bestemmer først, nærmest efter Mittermaier i Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, de Formaal, Løsladelsen paa Prøve kan have: at tjene Anstaltsdisciplinen, — virke som Modvægt mod den Afslappelse, en længere Frihedsstraf som Regel forer med sig, — tjene til Forbedring af den domte, — hjælpe og støtte ham under Overgangen til Friheden. Der foretages derefter en Gennemgang af dette Instituts Ordning i de forskellige Hovedlande, siden det i 1851 første Gang fremkom i England. Denne Udvikling gaar i det hele frem efter to Hovedlinjer: at lade Løsladelsen paa Prøve indgaa som et regelmæssigt Led i Sfraffuldbyrdelsen

og at sætte et personligt Tilsyn i Stedet for Politiopsigt. Under denne Fremstilling medtager Forf. ogsaa de ny Straffelovsudkast i Danmark, Tyskland, Østrig og Svejts, ligesom han dvæler ved den i 1918 gennemførte svenske Reform. Norge valgte ved Loven af 31. Maj 1900 at indføre Institutet som et normalt Led i Udstaaelsen af Frihedsstraffe og maatte ved Fængselsloven af 12. December 1903 med dertil knyttede administrative Reglementer foretage visse Indskrænkninger. Selve Straffesystemet var da ikke tilstrækkeligt progressivt, og Tilsynsorganer udenfor Politiet manglede næsten ganske. Omsted gør sluttelig op, hvorledes Institutet nu under til Dels ændrede Forhold bedst kan indrettes i Norge. Han lægger Hovedvægten paa Forbedringsformaalet; som Betingelse for Løsladelse maa kræves, men ogsaa kun kræves, at der er konstateret en saadan Forandring hos Fangen, at man derved i Forbindelse med, at der er skaffet ham Udsigt til redeligt Udkomme og gode Forhold, kan have begrundet Haab om, at han vil rejse sig og blive en lovlydig Borger. Afgørelsen bør henlægges til en Centralmyndighed eller sagkyndig Kommission; Politiopsynet maa afløses af et virkeligt Forsorgstilsyn. Navnlig ved den Oversigt, Omsted giver over Institutets Ordning og Udvikling i de forskellige Lande under særlig Fremhævelse af de nordiske Love, virker hans Foredrag instruktivt og tankevækkende. Ogsaa i Danmark beskæftiger dette Spørgsmaal de Sind, der tænker over fængselsretlige Spørgsmaal, og en videre Udvikling af Institutet vil sikkert blive foreslaaet af den f. T. arbejdende danske Straffelovskommission.

E. O.

Skolrådet Erik Mandelin: *Den kommunala barnskydds verksamhetens organisation*. Særtryk af Finsk Kommunal-tidskrift Nr. 7—8. 1919. Helsingfors.

Samme: *Friluftsarbetets tillämpning vid verkställighet av frihetsstraff enligt finsk rätt*. Helsingfors 1919.

Efter den voldsomme Krise, det finske Samfund har gennemgaaet, og medens Dønninger af den næppe overstaaede Rystelse endnu mærkes, er der i det finske Folk paabegyndt et Arbejde til Samfundslivets Genopbyggelse og Forbedring, der ved den Maalbevidsthed, hvormed det drives, fortjener den største Opmærksomhed og Beundring.

Fra finske Venner i Fængselsverdenen modtager man Bud om det reformatoriske Arbejde, der indenfor denne Gren af Statsforvaltningen er under Udførelse. Nylig an-

kom de to første Hefter af et Tidsskrift for Fængselsmænd i Finland — Vankeinhoito —, indeholdende Artikler om Reorganisation af Fangeundervisningen, af Arbejdsvæsenet og af Sjaelesorgen i Fængslerne o. s. v. Samtidig meddeles det i Brev fra en af de Fængselsmænd, der i saa stort Tal i afgivte Sommer besøgte danske Fængsler, at man efter dansk Monster har paabegyndt en teoretisk Undervisning af Fængselsbetjente og til Brug ved denne vil oprette et Fængselsmuseum lig det, der findes ved Vestre Fængsel. — I Sommeren 1918 udkom Lov om belingede Straffedomme og man er i Færd med at organisere en Tilsynsvirksomhed til Gunst for saadanne belingelsesvis domte, som Statsadvokaten udpeger.

De ovennævnte to Smaaskrifter er Udtryk for det samme Initiativ, det ene paa Borneforsorgens, det andet paa Straffuldbyrdelsens Omraade.

Særdeles smukt og klart giver det første af dem en Oversigt over Borne- og Ungdomsforsorgens Maal og Midler.

Forsorgsvirksomheden er enten forebyggende eller oprettende. Grundlaget for den første er nøjagtige Fortegnelser, oplagne i hver Kommune og byggede paa lagttagelser af Præster, Lærere, Sygeplejeinstitutioner, Politi og Private over Trangen til Forsorg hos de Børn, de kommer i Berøring med. Den forebyggende Forsorgs Opgave er at støtte Opdragelsen i Hjemmet og en Hovedgrundsætning for den bør det være, at Forholdet mellem Forældre og Børn skal styrkes og uddybes og ikke maa brydes, for Barnets aabenbare Velfærd kræver det. Forsorgen bestaar derfor, foruden i et almindeligt Tilsyn med Hjemmene, i Opretholdelse af saadanne Institutioner, som er i Stand til at yde Barnet den Røgt og Pleje, det Tilsyn og den Beskæftigelse i Fritiden, som Hjemmet af forskellige Grunde ikke magter.

Den oprettende Forsorg har den Opgave at rettlede vanartede og forbryderske Børn. Alt eftersom Aarsagen til Ondet maa søges i Milieuet eller i individuelle Faktorer, kan den forme sig som aaben Forsorg eller Anstaltsforsorg. En almindelig Grundsætning for den er det i begge Tilfælde, at den maa tage Hensyn til det enkelte Barns Anlæg og skride ind straks, efter at Symptomerne til Vanartethed eller Forbryderskhed har vist sig.

Hele denne Forsorgsvirksomhed, hvortil Elementer findes dels i det kommunale, dels i privat Forsorgsarbejde, maa imidlertid organiseres. I Modsætning til den danske Værgeraadsinstitution tænkes Forsorgsarbejdet i Finland organi-

seret paa embedsmæssig Vis, saaledes at hver Kommune opretholder et eget Forsorgsvæsen, der ledes af lønnede kvindelige eller mandlige Inspektorer, som altså til deres Medhjælp har særlig uddannede, lønnede Funktionærer og kun i anden Række frivillige Medarbejdere. Inspektorerne virker med udstrakt Myndighed hver indenfor en Afdeling under Forsorgsvæsenet. Af Afdelingerne varetager en den forebyggende Forsorg, en anden den Del af samme, der kræver særlig Behandling af Barnet, fordi dette er legemlig eller aandelig defekt. En tredje Afdeling varetager den oprettende Børneforsorg, medens en fjerde og sidste fører Tilsyn med samtlige i Kommunen værende kommunale og private, til Forsorgsvirksomheden hørende Institutioner. Øverste Chef for Forsorgsvæsenet i hver Kommune er en Overinspektør, der ved sin Side, som Vogtere af Samfundets Interesser, har et Kollegium, om hvis Udvælgelse og Sammensætning Forf. intet oplyser udover, at ogsaa Repræsentanter for privat Forsorgsvirksomhed bør have Sæde og Stemme deri. Kun Sager af principiel og større økonomisk Betydning forelægges Kollegiet.

For en dansk Opfattelse synes den rent bureaukratiske Indretning af Forsorgsvæsenet noget uvant. Paa den anden Side er der næppe Tvivl om, at Forsorgen med den foreslaaede Organisation vil kunne virke hurtigere og med større Kraft i det enkelte Tilfælde, end under et, altid noget tungt virkende, Raadssystem.

De Aarsager, der i Krigsaarene førte til en voldsom Stigning af Fangetallet i alle skandinaviske Lande, har naturligvis med øget Styrke gjort sig gældende i Finland. Endnu efter at Antallet af begaaede Forbrydelser og dermed af Fanger, i ethvert Tilfælde i Danmark, er dalet, saaledes at det nu endog er lavere end umiddelbart før Krigen, huses der i de finske Straffeanstalter ca. 4000 Fanger, hvortil kommer et lignende Antal politiske Fanger. Af disse sidste er dog i den seneste Tid tre Fjerdele løsladte. Under disse Omstændigheder er det forstaaeligt, at man i Finland søger Udveje til at huse og beskæftige Fangerne i videst muligt Omfang udenfor de bestaaende Anstalter, og det andet af de ovennævnte Smaaskrifter maa sikkert læses med disse særlige Forhold in mente.

I legal Henseende lettes Fangers Anvendelse til Friluftsarbejde derved, at finsk Lovgivning kun kender to Arter af

Frihedsstraf: Tugthus og Fængsel, og derved, at Cellebehandling kun i meget ringe Omfang er obligatorisk.

Praktisk vil Friluftsarbejdet, forsaavidt dette skal bestaa i Dyrkning og Kolonisation af Jorden, være let gennemførligt, fordi et overvejende Tal af Fanger, af de i Løbet af et Aar indsatte Tugthusfanger 60 pCt., er hjemmehørende i Landkommuner, medens 70 pCt. ved Forbrydelsens Begaaelse ernærede sig ved Landbrugsarbejde eller som Daglejere.

Den Betænkelighed, som kan næres ved i stort Omfang at anvende Fanger til Friluftsarbejde, og som ogsaa her i Danmark har fundet Udtryk fra sagkyndig Side, at Fangerne under Ophold i Fangekolonier som de danske Hede-kolonier maa savne den penitentiære Paavirkning, som kun Straffeanstalten er i Stand til at yde, staar Forf. klar.

Hvor Talen er om langvarige Straffe tænkes Fangerne derfor anbragt i særlig Landbrugsfængsler af Indretning som de bestaaende Centralfængsler. Kun Fanger, der for Straffetiden har været eller efter Losladelsen antages at ville blive beskæftigede ved Landarbejde, finde Optagelse i disse Anstalter. — Om den kortvarige Frihedsstraf udtaler Forfatteren, at den, i Stedet for at fremme, i Virkeligheden modvirker sit eget Formaal. Den er i lige ringe Grad i Stand til at afskrække, forbedre og uskadeliggøre Fangen, og samtidig udsætter den ham for alle Fængselslivets Farer og betager ham Frygten for Fængsel og Straf. Men er dette Tilfældet, er det kun ønskeligt, om man kunde finde en Form for Fuldbgyrdelse af denne Straf, som paa en Gang bevarede Fangen for Fængselslivets skadelige Indflydelse og fremmede Straffens positive Formaal.

Denne Fuldbgyrdelsesmaade finder Forf. i Friluftsarbejdet. Overstiger Straffetiden tre Maaneder, bør Fangerne, fortrinsvis saadanne, som kunne anlages efter udstaaet Straf at ville ernære sig ved Udearbejde under en eller anden Form, overføres til Fangekolonier, der er knyttede til Lensfængslerne. Samtidig med at de her beskæftiges med Mark- eller Havearbejde eller andet passende Arbejde i fri Luft, undergives de i nogen Grad sædvanlig penitentiær Behandling.

Endelig tænkes Fanger, der udstaar Fængselsstraf af kortere Varighed end tre Maaneder, saavel som Bødeafsonere, for hvilke Maximum af Afsoningstiden er 90 Dage, samlede i Arbejdskompagnier, af hvilke der oprettes et i hvert Len. De udstationeres til Arbejde efter Kolonisations-

bestyrelsens Anvisning og under dennes Ledelse paa dertil egnede Arealer.

Til Friluftsarbejde under de ovennævnte Former vil efter Forfatterens Beregning kunne anvendes ca. 8800 Fanger aarlig med en samlet Straffetid af ca. 700,000 Dage, nemlig i Landbrugsfængsler 600, i Fangekolonier 700 og i Arbejdskompagnier 7500 Fanger.

Ved Bedømmelsen af Forfatterens Forslag maa man sikkert, som ovenfor sagt, have de særlige finske Forhold in mente, baade det overordentlig store Fangelstal og den, ogsaa hvor Talen er om kortvarige Frihedsstraffe, overordentlig ringe Anvendelse af Cellebehandling.

Forsaaavdt der ved Fængselslivets skadelige Indflydelse tænkes paa Fællesskabet, undgaas dette imidlertid ikke ved Fangernes Anbringelse i Friluftskolonier, og de Ulemper, der kkeber ved Cellebehandlingen lader sig vel afhjælpe ved passende Behandling af Fangen indenfor den lukkede Anstalt. I Vestre Fængsel i København har saaledes i det sidste Aar til Stadighed af de Fanger, der afsoner Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost, som Regel af kortere Varighed end 3 Maaneder, 23 Mand daglig i et af Fængslets Cellegaardskomplekser været beskæftigede med Udearbejde. Om Vinteren har Arbejdet bestaaet i Hovling og Savning af Træ til Fængslets Legetøjsfabrikation, om Sommeren i Forfærdigelse af Legetøj. Samtidig har et Hold paa 6 Fanger været beskæftiget med Dyrkning af Køkkenhaven og Vedligeholdelse af Veje og Anlæg indenfor Ringmuren. De sidste har været udvalgt blandt Fanger, for hvis Vedkommende Cellebehandlingen i Følge deres Alder og kriminelle Fortid skønnes mindre paakrævet, medens de 23 i Cellegaardene beskæftigede fuldtud, ogsaa under Arbejdet i fri Luft, har været afsondrede fra hverandre. Ved saaledes at lade Friuftsarbejdet foregaa indenfor Anstaltens Mure opnaar man paa en Gang at imødekomme det Krav paa Ubemærkelthed under Strafafsoningen, som vanskelig kan gennemføres, hvor Fangerne anvendes til Friluftsarbejde udenfor Anstalten, og at undergive dem en penitentiær Behandling, der til Trods for Straffetidens Kortvarighed i nogen Grad er i Stand til baade at afskrække og at forbedre.

G. B.-M.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Bind XL, Hæfte 6—8.

I en læseværdig Afhandling »Kriminalrechtliche und kriminalpsychologische Kriegserfahrungen« gør *E. Sontag* bl. a. Rede for, hvad Verdenskrigen har lært med Hensyn til Brugbarheden af den tyske Militærstraffelovbog af 1872; Lovbogen blev udarbejdet efter de i Krigen 1870—71 vundne Erfaringer, og de Dele af den, der tager Sigte paa de særlige Krigsforhold, har saaledes først efter 42 Aars Forløb faaet Lejlighed til at staa deres praktiske Prove. Herved har det blandt andet vist sig, at den skiftende Krigstaktik maa øve sin Indflydelse paa den militære Straffelov, saaledes som Forf. paaviser ved en Undersøgelse af de saakaldte »ægte Krigsdelikter«, nemlig de Militærforbrydelser, der overhovedet kun kan forøves under Krigstilstand og derfor ogsaa kun da studeres. Særlig omtales Fejghedsforbrydelsen, der omhandles i §§ 84—88 og bestaar i Foretagelse af en Række specielt angivne Handlinger, der belægges med strænge Straffe, som udsprungne »af Fejghed«^{*)}. Saaledes straffes den, der under Fægtning griber Flugten og samtidig forleder Kammerater til Flugt, ubetinget paa Livet, medens der for andre udhævede Fejghedsdelikter er Straf af Tugthus eller Fængsel; endelig er foreskrevet en mildere Straf for den almindelig holdte Forbrydelseskategori: Fejghed bestaaende i Krænkelser af Tjenestepigten i andre end de særlig fremhævede Tilfælde af Frygt for personlig Fare. Forf. paaviser nu, at Domfældelser for disse Forbrydelser indtraf sjældent, idet Hovedmængden af de i saa Henseende indledede Undersøgelser ikke forte til Tiltale, allerede fordi den moderne Krigsførelses Form gjorde Beviset yderst vanskeligt, idet de

^{*)} Smlgn. dansk Straffelov for Krigsmagten af 7/8 1881 §§ 68—69, 70—72 og 73.

sluttede Formationer er afløst af bredt udtrukne Skytte-linjer, hvor den enkelte har nok at gøre med at passe paa sig selv og vanskelig kan iagttage sine fjærnere Sidemænds Forhold, hvorfor det bliver særlig vanskeligt at faa konstateret Fejghedsmomentet. Overhovedet viser det sig kriminalpolitisk uheldigt, at Loven med Hensyn til specielt opregnede Handlinger bygger paa det indre, subjektive Forhold, Motivet; naar en Soldat ved forestaaende Fægtning unddrog sig Kampen ved at foregive akutte Gigt- og Rheumatismeanfald, var det ikke let at bevise, at det virkelige Motiv var Fejghed, særlig da slige Lidelser faktisk hjem-søgte Soldaterne under Vinterfelttogenes Strabadser. Hertil kommer saa yderligere, at Strafbarheden i Loven kun er knyttet til Handlinger under »Fægtning«, ved Fremmarch til eller Tilbagetog fra Fægtning; Positionskrigen var ukendt i 1870—71 og derfor ikke forudsat i Straffelovbogen; deraf fulgte, at en Mand, der en Nat forlod Skyttegraven ved Fronten, hvor hans Kompagni laa flere Dage uden at komme i Kamp, og flygtede til sit Hjem, ikke kunde rammes efter de heromhandlede Straffebud for Fejghed, men kun anses med den kempeligere Straf for uberettiget at have fjærnet sig fra Afdelingen, uagtet det af hans forudgaaende Udtalelser til Kammerater fremgik, at han fjærnede sig af Frygt for Død eller Lemkæstelse og altsaa burde kunne være ramt af den strengere Bestemmelse. Forf. ønsker derfor at ombytte den kasuistiske Opregning af Deliktshandlinger med en almindelig holdt Bestemmelse, der fastsætter Tugthusstraf, i særlig grove Tilfælde Dødsstraf, i lettere Tilfælde Fængselsstraf, for den, der »aus Feigheit vor dem Feinde eine militärische Dienstpflicht verletzt«. Og han pointerer, at Fejghed ikke er identisk med »Bekymring for personlig Fare«, men er en særlig ondartet Form for denne, og foreslaar som Supplement en særlig og mildere Strafbestemmelse med Frihedsstraf for alle andre Krænkelser af Tjenestepligten, udsprungne af Bekymring for personlig Fare, begaaede i Krig eller under Fred; hvis f. Eks. en Ordonans i sit Ærinde rider en længere Vej end den paabudte af Frygt for at passere den tynde Is paa en Sø, handler han ikke »fejgt«, men dog efter Omstændighederne strafbart. Forf. kritiserer endvidere Lovbogens § 49 Abs. 1, der bestemmer, at Krænkelsen af en Tjenestepligt paa Grund af Frygt for personlig Fare skal straffes som en forsætlig Krænkelser, idet han dels peger paa, at Frygt og Forsæt er inkommensurable Størrelser, dels

fremhæver det for Retsfølelsen stødende i, at en Fiktion som den opstillede skal unddrage den af Frygt sygelig overvældede Soldat fra den mildere Uagtsomhedsbestemmelse. Endvidere omtales de særlige Krigsforbrydelser, der bestaar i at gøre ulovligt Bytte, plyndre og marodere*). Straffelovbogen bestemmer i § 130, at Tilegnelse af Levned- og Hælbredelsesmidler, Beklædningsgenstande, Brændsel, Fourage og Transportmidler ikke skal anses som Plyndring, naar den ikke staar i Misforhold til Behovet. Ogsaa her er Kasuistikken ufyldestgørende, tildels atter paa Grund af den ændrede Krigsmaade: Positionskrigens Hytter og Huler maa møbleres med Stole, Borde og Kommoder; Soldaten, hvis Ur er gaaet itu, maa skaffe sig et andet, da Ur er uundværligt for ham; ja, Forf. mener endog, at den dannede Soldat, som længe skal ligge i Stillingen, maa have Lov til at tilegne sig Bøger fra et fjendtligt Hus — bl. a. for at lære Sproget! — uden at blive anset som Plyndrer; derfor foreslaas en Affattelse, hvorefter Plyndring ikke foreligger, naar det drejer sig om Tilegnelse af Genstande for dagligt Brug og Forbrug (herunder skal ogsaa gaa Penge til Anskaffelse af slige Genstande), for hvilke den paagældende har Anvendelse indenfor Rammerne af sit øjeblikkelige eller umiddelbart forestaaende Krigsbehov — en Affattelse, der rigtignok synes at gøre den »lovlige Plyndring« til Hovedreglen! Iøvrigt har Forf. studeret de ham bekendte Tilfælde af strafbar Plyndring fra et kriminalpsykologisk Synspunkt med det Resultat, at disse i Reglen ikke er begaaede af tidligere straffede Personer, men af de Typer, der overhovedet udgør Lejlighedsforbrydernes Kategori, og som ved Synet af de store Ejendomsodelæggelser, der lovligt — o: med Krigsrettens Hjælp — finder Sted, mener, at da ogsaa en Tilegnelse af langt ringere Værdier maa kunne forsvares, idet de overser, at Krigsretten i langt højere Grad hjemler Ødelæggelse end Tilegnelse af fremmed Gods; hertil kommer saa endnu den Betragtning, at hvis man ikke tager, hvad man finder i et forladt Hus, vil det enten blive ødelagt eller taget af andre, hvis Vej falder forbi, et Synspunkt, der dog kun kunde disculpere den paagældende, hvis han for at bevare Værdierne vel tog dem, men derpaa afleverede dem til sin Afdelings videre Forsorg i Stedet for selv at tilegne sig dem. Fra Gærningsmanden til Plyndring, der bestemmes som aabenlys Borttagelse af Beboernes Ejendele og forudsættes at ske un-

*) Se dansk Strfl. for Krigsmagten §§ 147—152.

der Soldatens Fremmarch med sin Afdeling, adskiller sig »Byttemageren«, der nærmest er en Tyv, og Marodøren, der strejfer om paa egen Haand og udsuger Befolkningen; Forf. mener at kunne konstatere af det foreliggende Materiale, at disse to Typer, der er mere utiltalende end den blotte Plynderer i den ovenfor angivne Forstand, under Verdenskrigen fra tysk Side væsentligst blev repræsenterede af aandelige Undermaalere og tidligere straffede Personer. Han ønsker efter det anførte Plyndring behandlet mildere end de andre to Forbrydelser.

Forf. undersøger derefter den Gruppe Delikter, der vel kan foreligge ogsaa i Fredstid, men som straffes efter strengere Bestemmelser under Krigsforhold, herunder særlig den egentlige Desertion, Faneflugten, der sker for varigt at unddrage sig Militærtjenesten, og den mindre graverende Absentation*). Under den patriotiske Begejstring i Krigens første Tid var Desertion meget sjælden, men den steg proportionalt med Krigens Langvarighed. Absentationerne var derimod hele Tiden meget talrige. Straffelovbogen graduerer Straffen for Absentationen efter dennes Varighed henholdsvis i indtil 3 Dage, i over 3 indtil 7 Dage og i over 7 Dage. Denne ensidige og rent mekaniske Vurdering føltes under Krigen meget utilfredsstillende, særlig fandt man i mange Tilfælde Strafskærpelsen for Udeblivelse over 3 Dage alt for haard, idet den udelukkede fra at tage de Hensyn til Motivet og det enkelte Tilfældes Art, som man ønskede at kunne tage; det var jo i Virkeligheden langt mere undskyldeligt, at en ældre gift Soldat absenterede sig i 4 Dage for at kunne naa sit fjærentliggende Hjem og tilbringe et Par Dage sammen med Hustru og Born samt ordne sine Forretningsanliggender, end naar en løs og ledig ung Person tog sig fri 2 Dage for at svire i en nærliggende større By. Det uheldige Forhold forværredes ved, at Orlovstildelingen hyppig blev administreret uheldig, særlig ved Nægtelse af Orlov paa Grund af begaaede Disciplinærforseelser, hvorved Fristelsen til Absentation opstod og dermed Fristelsen til at undgaa dennes ubehagelige Følger ved en ny Forbrydelse, nemlig Forfalskning af Orlovsbevisets Dato; Forf. noterer med Tilfredshed, at denne sidste Forseelse i Reglen er bleven meget mildt bedømt af Krigsretterne. En anden for Straffens Strænghed afgørende Fejl var, at mange Troppeafdelinger forsømte straks at gøre energiske Forsøg paa at faa fat i den

*) Se dansk Straffelov for Krigsmagten Kap. V.

bortgaaede Soldat, uagtet man ved rask Indgriben ofte havde kunnet skaffe ham tilbage til Afdelingen inden Udlobet af de første 3 Dage. — For den egentlige Desertion (Faneflugt) foreskriver Straffelovbogen et Minimum af 5 Aars Fængsel*). At dette Minimum var for højt, ses bedst deraf, at det ikke i noget Tilfælde er bleven overskredet, og at Dømtolene i mange Tilfælde øjensynlig har anstrængt sig for at reducere Tilfælde, hvor Omstændighederne talte for, at Desertion forelaa, til kun at være Absentationstilfælde. Her kan endnu bemærkes, at Rigsmilitærdomstolen for Krigen gennem en besynderlig skruet Fortolkning af Lovbogens Ord havde fastslaaet, at den Soldat, der egenmægtig definitivt forlod sin Afdeling, var Desertør, selv om han forlod den for at afljane sin Værnepligt ved en anden Afdeling**): den materielle Begrundelse af dette Fortolkningsresultat søgte man deri, at hver enkelt Troppeafdeling skulde være sikker paa sin fulde Mandskabsbestand. Under Krigen hændte det nu, at en Armeringssoldat, der 2 Gange havde faaet Afslag paa sin Begæring om at blive forsat til en kæmpende Afdeling, hemmelig forlod sin Bataillon og lod sig indrullere og uddanne ved et Infanteriregiment; kort forinden han skulde sendes til Fronten, blev Forholdet opdaget, og Manden skulde altsaa efter den hidtidige Praksis for sin Kampiver være straffet med mindst 5 Aars Fængsel og Degradation til Soldat af 2. Klasse!

Med Hensyn til straffbare Forseelser mod den militære Underordningspligt viser Forf.s Erfaringer, at saadanne hyppigst blev begaaet af de ældre Landeværns- og Landstormsfolk, der navnlig havde svært ved at underordne sig yngre Foresatte, særlig saadanne, der efter en kort Uddannelse sattes til at erstatte Tabene i Officers- og Underofficerskorpserne i Krigens Begyndelse, og som paa deres Side ofte udviste en altfor ængstelig Værnen om deres Autoritet. Men ogsaa for de unge Soldater, der havde opnaaet en Tapperhedsudmærkelse (særlig Jærnkorsen), viste det sig, at deres Selvfølelse jævnlig derved blev drevet op til en Højde, der voldte disciplinære Vanskeligheder. Hovedgrunden til lettere Disciplinærforseelser var dog Drukkenskab, og Forf. mener, at 30—50 pCt. af de ham bekendte Tilfælde ikke vilde være indtrufne, hvis man havde kunnet spærre Storbymenes obscure Knejer for Soldaterne. Hvad angaar de

*) Nu efter en Lov af 1917 kun 1 Aar.

**) Se derimod dansk Straffelov for Krigsmagten § 81.

grove Forseelser overfor Foresatte, Modstand mod og Forgribelse paa en Foresat, for hvilke Straffeloven i Krigstid sætter henholdsvis mindst 2 Aars Fængsel og Dødsstraf, undtagelsesvis Frihedsstraf i mindst 10 Aar, da foltes ogsaa her Straffenes Strænghed saa utaalelig, at Krigsretterne jævnlig greb til virkelighedsfjerne Konstruktioner for at undgaa dem, saasom ved at statuere Døddrukkenskab, skønt Vidneudsagnene ikke talte herfor, eller ved at gaa ud fra, at Soldatens Drukkenskab havde bevirket, at han ikke forstod, at den, han forgreb sig paa, var en Foresat. Men da en Soldat i Harme over, at Køkkenunderofficeren nægtede ham en yderligere Madportion, slog Underofficeren paa Hjelmen med sit Køgekar, var Idømmelse af Dødsstraf uundgaaelig*). Og i de andre Tilfælde, hvor Krigsretterne for at undgaa den urimelig haarde Straf »konstruerede« Grunde, der bragte Soldaten, der var skyldig i en alvorlig Forbrydelse, Frifindelse eller Anvendelse af en uforholdsmæssig ringe Straf, gjordes der paa den anden Side det slettest muligt Indtryk paa Tropperne.

Af Militærforseelser, der under Krig kan antage særlige Former eller skyldes særlige Motiver, omtales bl. a. Lemlæstelser af egen Person for at unddrage sig Tjenesten samt Modtagelsen af Bestikkelse. Efterhaanden som den patriotiske Begejstring fra Krigens Begyndelse tog af, og Krigsbyrden foltes tungere, voksede Tallet af dem, der i Felten forsætlig paadrog sig en Legemsskade — mest ved selv at skyde sig i en af Ekstremiteterne, særlig i *venstre* Haand — for at slippe fri. Den Viljestykke, der kræves for saaledes at kunne lemlæste sig selv, viste sig ogsaa ved, at de paa-gældende trods de stærkeste Indicier haardnakket nægtede deres Skyld og ikke lod sig fravriste en Tilstaaelse, hvormed ogsaa stemmer, at de gennemgaaende var fuldkommen uplettede Folk med iøvrigt god militær Opførsel. Hvad Bestikkelserne angik, nævner Forf. Tilfælde, hvor underordnede Funktionærer indenfor Intendanturen har haft Bemyndigelse til at bortgive Leverancer for 100,000 Mark, og hvor de for et flot Aftengilde eller en Kurv Vin har begunstiget Giveren ved at tilstaa ham uforholdsmæssig store Dele af Leverancen. Han peger med Rette paa, at til slige Hverv maa ikke anvendes Smaakaarsfolk, for hvem Hummer og Kaviar er en Herlighed, men velstillede Forretningsfolk, der er vant til at arbejde med store Beløb.

*) Se derimod dansk Straffelov for Krigsmagten Kap. 7.

Med Hensyn til almindelige borgerlige Forbrydelser, begaaede af Soldaterne, har Forf. ikke synderlig meget nyt at fortælle. Naturligvis gav Forholdene visse særlige Anledninger til Tyveri og Bedrageri, som svage Karakterer ikke kunde modstaa. Ogsaa her forelaa der saadanne Misgreb, som at man satte en Del fattige Underklasesoldater til at passe et Depot for »Liebesgaben«, der sendtes til Fronten; naturligvis stjal de af Pakkerne med Fødevarer, Tobak osv, indtil den eneste velstillede Mand, af Livsstilling Købmand, ved Depotet gjorde Ende derpaa ved at anmelde Forholdet. Særlig iøjnefaldende var Tyvagtighed hos de militære Automobilførere, og Forf. synes at dele den af *Wulffen* tidligere udtalte Anskuelse, at en saadan stadig Væren i voldsom Fart virker uheldig paa den moralske Kvalitet ved at fremkalde en almindelig Hensynsløshed overfor andre. Paa den anden Side nævner han, at gamle, tilsyneladende forhærdede Tyve jævnlig viste sig som Soldater af fuldtud ulastelig Holdning, som om Krigen havde absorberet deres forbryderske Tilbøjelighed, idet deres Foretagsomhedstrang derigennem fik nye Aflob. Af specielle Former for Bedrageri omtales den ret nærliggende, at en Soldat skaffer sig en Del Adresser paa faldne Soldater i et vist Kvarter af en større By og gaar fra Familie til Familie, idet han hvert Sted optræder som den, der var den faldnes Kammerat og bringer hans sidste Hilsen og modtager de efterlevendes kontante Tak.

Forf.s Erfaringer om Sindssygdoms Indflydelse paa den militære Kriminalitet under Krigen er saa begrænsede, at han giver Afkald paa at drage nogen egentlig Slutning af dem. Nervøse Forstyrrelser som Følge af Overanstængelse har naturligvis foreligget, og at der blandt de dømte er forefundet et stort Antal Tilfælde af patologisk Løgnagtighed, Hysteri, Degeneration og aandeligt Undermaal forklares delvis ved, at netop Typer af denne Art i stort Antal har meldt sig frivillig som Krigsdeltagere, lokkede af Soldaterlivets ydre Glans. Som sit personlige Indtryk hævder Forf., at de paagældende sindssyge Forbrydere paa faa Undtagelser nær ikke skylder Krigen deres Sygdom, men at denne har været tilstede forud, i det mindste som latent, og højst som Følge af Krigen er kommet tidligere til Udbrud. Hvad de unge Forbrydere angaar, angriber han med Rette Militærstraffelovens § 50, der bestemmer, at ved Paadømmelse af Militærforseelser er Straffens Størrelse uafhængig af Gærningsmandens Alder. De mange krigsfrivillige i Alderen mellem 15 og 18 Aar skal altsaa ved Strafudmålingen betragtes ganske som

de modne, udviklede Mænd. Bestemmelsen er ganske urimelig, ogsaa generalpræventivt og disciplinmæssig set, idet de ældre Soldater ogsaa vilde finde det ganske forstaaeligt og billigt, at Drengen blandt dem straffes mildere end Manden.

Forf.s Udviklinger konkluderer i, at Krigen har vist, at den militære Straffelov paa vigtige Punkter endnu er urimelig og utaalelig streng, og at dette, som tidligere omtalt, er erkendt af Krigsretterne under Krigen. Og disse Retter er et langt sandere Udtryk for den almindelige Folkebevidsthed end de militære Domstole i Fredstid, fordi disse sidste udelukkende er sammensat af aktive Officerer og militære Embedsmænd, medens Retterne under Krigen var beklædt med Officerer og Dommere, der i Fredstid tilhørte alle de dannede Klasser og Samfundsstillinger.

I 4. Hæfte af »*Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*« Aargang XXXII offentliggør Dr. Burch nogle Undersøgelser over *Alkoholismens Indflydelse* ved de krigsrettlige Afstraffelser indenfor Schweitzerhæren under Grænsebevogtningen i Aarene 1914 til 1917. Han minder om, at Bär i 1878 konstaterede, at blandt 30,041 Mandfanger i Tyskland var 43,9 pCt. Drankere, medens Hotter i en Statistik over de i 1912 ved Edsvorneretten i Zweibrücken (Nederrpfalz) domfældte Personer udfandt, at mindst 38,1 pCt. af de omhandlede Forbrydelser var forårsagede ved Alkoholisme. For Schweiz's Vedkommende havde Willenegger i 1892 udfundet, at for 40 pCt. af Fangetallet i de 35 Strafanstalter i Landet maatte Alkohol anses som den umiddelbare Forbrydelsesaarsag, hvorhos man paa samme Tid regnede, at for de i Berns Tugt-, Korrektions- og Arbejdshuse anbragte Personers Vedkommende havde hos 68 pCt. Alkohol spillet en Rolle som umiddelbar eller middelbar Aarsag til den begaaede Lovovertrædelse, i omtrent de halve af disse Tilfælde som Hovedaarsagen. Forf. ønskede nu at undersøge Alkoholens Indflydelse paa Nationens Vaabenstyrke under Verdenskrigen. Soldaterne udgør jo et allerede sigtet Materiale: Mænd i deres bedste Aar, fra hvilke paa Forhaand en stor Del er udskilt som utjenstdygtige som Følge af Alkoholisme eller dennes Følgesygdomme (Hjerte-, Nyre- eller Leverlidelser osv.), altsaa en god Normalbestand, der tilmed gennem Militæropdragelsen maa antages at have erhvervet

en højere Selvtugt, og som for Schweitzertroppernes Vedkommende ikke var underkastet Krigens enerverende Indflydelse. Han er gaaet omhyggelig til Værks, idet han ikke har nøjedes med at studere de afsagte Krigsretsdomme, men har gennemgaaet Sagerne Akter. Fra Krigens Begyndelse indtil Udgangen af 1917 var der afsagt ca. 14,000 Krigsretsdomme. For hvert af Aarene 1914 (for dets Vedkommende fra 1. August at regne) til 1917 undersøgte han de første 500 paakendte Sager, altsaa ialt 2000, hvoraf udskodes ialt 192, som ikke vedrørte Militærpersoner, hvorefter det statistiske Materiale bliver 1808 Tilfælde, som derefter er bearbejdet og sammenarbejdet saaledes, at der er taget Hensyn til baade akut og kronisk Alkoholisme.

Undersøgelsens Resultat er ikke opmuntrende, idet 34,5 pCt. af samtlige Overtrædelser findes at være begaaet under Indflydelse af Alkohol. Af Tjenestepligtskrænkelser og Insubordinationsforseelser taget under ét er 42,53 pCt. begaaede i akut Rus. I 1914 var Procenttallet med Hensyn til Insubordination endog 52,7, efterhaanden sank det dog til 40,83 i 1917, idet Grænsetjenesten blev mindre streng, uheldige Elementer blev fjernet efter Lægebesigtigelse, og alkoholfri Soldaterhjem blev oprettede. Omvendt stiger Tallet for Tjenesteforseelsers Vedkommende: i 1914 var »Alkoholprocenten« for disse 26,3, i 1917 var den 44,61, vel under Paavirkning af Nedgang i den nationale Begejstring, der til at begynde med holdt Drikkelysten nede hos mange. For en Gruppe Forseelser, der navnlig omfatter Tyveri og Bedrageri, er Gennemsnitsprocenten kun 15,4, medens for »Søndagstjenesteforseelser« som Vold, Ærefornærmelser og Trusler Alkoholprocenten naar til 43,1, for Legemsfornærmelser i Slagsmaal endog til 82,2. Ved alle de anførte Tal maa saa endda erindres, at Undersøgelsen kun omfatter de ved Dom afgjorte Sager, men at en Mængde alkoholinspirerede mindre Forseelser er afgjort ved Disciplinærstraffe, der i Schweiz kan gaa til 20 Dages Arrest; om disse foreligger der ikke Oplysninger, men det kan vel anses for givet, at Procenttallet her i alt Fald ikke er mindre end ved de paadømte Sager.

O. Haack.

Mindre Meddelelser.

† Binding — Lammasch — Prins. Den 7. April 1920 bortkaldtes i Freiburg i. B. uden foregaaende Sygdom eller blot Forvarslar derom forhenværende Professor ved Universitetet i Leipzig Karl Ludwig Lorenz Binding, født den 4. Juni 1841 i Frankfurt a. M., Privatdocent 1864 i Heidelberg, 1866 Professor ordinarius i Basel, 1870 i Freiburg i. B., 1872 i Strasbourg, 1873 i Leipzig. Med Karl Binding forsvinder en af de ejendommeligste og skarpest skaarne Skikkelser i det 19. og 20. Aarhundredes tyske retsvidenskabelige Litteratur. Han debuterede som Historiker med en Fremstilling af det burgundisk-romanske Kongeriges Historie, men han fandt hurtig tilbage til den Plads, hvor han sikkert ogsaa rettest horte hjemme. I Modsætning til Franz von Liszt, Kriminalpolitiker, Samfundshygieniker, der spejdede ud efter Fremtidens Ret, viede Binding Nutidens Ret, Strafferettens Dogmatik og den juridiske Erkendelsesteori sine sjældne Evner, sin overordentlige Kundskabsfylde paa Litteraturens og Legislaturens Omraade, gennemtrængende Skarpsindighed og mærkelige dialektiske Begavelse. Han var en Retstænkner af høj Rang. Man kan være enig med ham eller ej, man kan have forskellige Meninger om den af ham benyttede Metode, om Grænserne af det Maal Jord, han anviste Retsvidenskaben at dyrke, eller det af ham tilstræbte Ideal — én Ting vil i alle Tilfælde selv hans bitreste Modstandere indrømme ham, den Egenskab, som kun falder i de originale, de udvalgte Aanders Lod: aldrig at lade sin Læser kold eller udeltagende, altid at ægge enten til Tilslutning eller til Modsigelse, altid at sætte Tanker i Bevægelse. *Ex ungue leonem* — denne gamle Lignelse passer fuldt ud paa Karl Binding. Blandt Skarer af farveløse Dussin-Skribenter er han altid let kendelig, i Stil, Polemik og Metode. Han gik sin egen Vej, og han havde *Ret* dertil.

Han var en jærnlittig og frugtbar Forfatter. I sit berømte Størværk »Die Normen und ihre Übertretung« (I Leipzig 1872, 3. Oplag 1916, II 1877, 2. Oplag 1. Halvdel 1914.

2. Halvdel 1916, III 1918, IV 1. Afdeling 1919, 2. Afdeling 1920¹⁾, en imponerende Tankebygning, anstillede Binding dybtgaaende Undersøgelser over Retsbudet (»Normen«) og dets Forhold til Straffeloven. Den begaaede Forbrydelse krænker efter Binding ikke den Lov, hvorefter der straffes, men den herfra fundamentalt forskellige Retssætning »Normen«: den rene, særlig ikke ved Straffetruslen motiverede Befaling. Forbrydelsens Kærne er herefter Ulydighed, Straffen intet andet end Tvang paa Grund heraf. Begreberne Skyld og Forsæt, Vildfarelse og Uagtsomhed, hele Retsvidenskabens og Strafferettens Grundkære, analyseredes og fremstilledes i dette mægtige Arbejde, der har udøvet en ualmindelig Indflydelse paa den juridiske Tænkning baade i og udenfor Tyskland, og som det lykkedes Binding at afslutte inden sin Bortgang. Ufuldendt blev derimod Binding's andet Hovedværk, det stort anlagte »Handbuch des Strafrechts« (I Leipzig 1885), der ligeledes har spillet en Forsterrolle i tysk Retsliv. Vid Udbredelse vandt Binding's Lærebøger »Grundriss des Deutschen Strafrechts. Allgemeiner Teil« (Leipzig 8. Oplag 1913), »Lehrbuch des Gemeinen Deutschen Strafrechts besonderer Teil« (1. Halvdel Leipzig 1896, 2. Oplag 1902, 2. Halvdel 1. Afdeling 1901, 2. Oplag 1904, 2. Afdeling 1905) og »Grundriss des Deutschen Strafprocessrechts« (Leipzig 1881, 5. Oplag 1904). Med en Mængde mindre Arbejder — »Kritik des Entwurfs zum Strafgesetzbuch für den Norddeutschen Bund« (Leipzig 1870), »Die Privilegien der Strafflosigkeit« (Leipzig 1885), »Beiträge zur Lehre von der Konkurrenz der Strafgesetze« (Leipzig 1885), »Die Ehre und ihre Verletzbarkeit« (1. og 2. Oplag Leipzig 1892, nye Oplag 1909), »Die Entstehung der öffentlichen Strafe im germanisch-deutschen Recht« (Leipzig 1909), »Der umgekehrte Irrtum«²⁾, »Seltsame Vorschläge zu einer neuen Verderbnis der Lehre wie der gesetzgeberischen Behandlung von Vorsatz, Fahrlässigkeit und Irrtum«³⁾, »Das strafbare fahrlässige Delikt in seiner zweckmässigen Umgrenzung«⁴⁾ o. m. a. — supplerede Binding disse Skrifter. Stor

¹⁾ Saaledes paa Værkets Omslag, selve Titelbladet bærer Aarstallet 1919.

²⁾ De første Oplag med Tilføjelsen »Gemeinen«.

³⁾ Der Gerichtssaal LXXXV (1917) S. 177—339.

⁴⁾ L. c. LXXXVII (1919) S. 113—39.

⁵⁾ L. c. S. 257—95.

Opsigt vakte hans temperamentfulde Angreb paa Lægmandsinstitutionen i Strafferetsplejen i »Die drei Grundfragen der Organisation des Strafgerichts« (Leipzig 1876), der paa Dansk blev bearbejdet af Jul. Lassen¹⁾ og imodegaaet af Goos²⁾. I to statelige Bind »Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen. I. Strafrecht. II. Strafprozess« (Leipzig 1915) har Binding samlet de vigtigste af de foran nævnte Afhandlinger tilligemed nogle andre.

Foruden Strafferet docerede Binding Statsret, og ogsaa hans Arbejder paa dette Omraade vidne helt igennem om deres Forfatters originale og skarpe Tænkning, saaledes navnlig »Die Gründung des Norddeutschen Bundes« (Leipzig 1889) og »Der Versuch der Reichsgründung durch die Paulskirche in den Jahren 1848 und 1849« (Leipzig 1892)³⁾. Binding's forende Stilling indenfor sit Lands Videnskab fik et levende Udtryk ved det under hans Ægide i Aaret 1883 paabegyndte, endnu ikke afsluttede Kæmpeværk »Systematisches Handbuch der Deutschen Rechtswissenschaft«, hvortil har medvirket Mænd som Theodor Mommsen, Heinrich Brunner, Rudolph Sohm, Adolf Wach, Julius Glaser o. a., et af tysk Aandslivs monumentale Arbejder. Hvad dette Værk har betydet i Videnskabens Historie, behøver ikke nærmere at paapeges. En simpel Henvisning til Medarbejdernes Bidrag vil være tilstrækkelig.

Pennen er nu faldet ud af den gamle Retsforskers utrættelige Haand. Gammel var han af Aar, men Aarene synes ikke at have taget paa ham hverken i det ydre eller indre. Han sad ved sit Skrivebord til det sidste, stadig optaget af nye Problemer og deres Behandling. Ved sin Aands ubøjelige Kraft, sine energiske, dybtborende Undersøgelser og videnskabelige Begejstring og Initiativ er Karl Binding en saare tiltrækkende Skikkelse, værd at studere, slutte sig til eller — bekæmpe.

Efter en lang og betydningsfuld Virksomhed i Videnskabens og Statens Tjeneste er forhenværende Professor ved Universitetet i Wien Heinrich Lammasch den 6. Januar 1920 afgaaet ved Døden i Salzburg. Han var født den

¹⁾ Ugeskrift for Retsvæsen 1876 S. 721 o. ff.

²⁾ Ugeskrift for Retsvæsen 1876 S. 1041 o. ff.

³⁾ En samlet Udgave af Binding's statsretlige Afhandlinger er under Udgivelse.

21. Maj 1853 i Seitenstetten og vexlede som Universitetslærer — Privatdocent, Professor extraordinarius — mellem Wien og Innsbruck, indtil han i Aaret 1889 blev Professor ordinarius i Wien. Fra 1899 var han tillige Medlem af Herrehuset. Strafferetten og Folkeretten var Lammasch' ubestridte videnskabelige Domæner. Som Kriminalist gav han Østerrikes betydeligste Indsats til europæisk Strafferetslitteratur, og i den internationale Folkeretskoncert var han sit Lands selvskrevne Deltager — bl. a. Medlem af Fredskonferencerne i Haag og den internationale Voldgiftsdomstol sammesteds —, ligesom der oftere gik Bud til hans Skarp-sind og Retsind som Dommer i mellemfolkelige Tvistemaal. I Verdenskrigens Tid tildrog han sig almindelig Opmærksomhed ved sin fredsvenlige Holdning, der baade i Østerrige og navnlig ogsaa i Tyskland paadrog ham hæftige Angreb og Anklager. Det paastodes, at han var den unge Kejsers særlige Tillidsmand. I hvert Fald fungerede han som østerriisk Ministerpræsident fra den 25. Oktober 1918 til Kejser Karl's Tronfrsigelse den 11. November s. A.

Som Kriminalist indtog Lammasch et Mellemstandpunkt. Ikke, fordi han var uklar eller usikker og vaklende i Grundanskuelser, men fordi han, selvstændig og selvtenkende som han var, ikke var skabt til at lystre Partiparole. Han var det besindige Fremskridts Mand. I sin righoldige Afhandling »Criminalpolitische Studien«¹⁾ betegnede han Binding's Opfattelse af Begreberne Forbrydelse og Straf som ren formalistisk og ydede den af von Liszt repræsenterede realistiske Retning sin fulde Anerkendelse. Men Lammasch var mere Jurist end Sociolog og Socialhygieiniker. De Følgeslutninger, navnlig paa Tilregnelighedens Omraade, hvori von Liszt efterhaanden havnede, frastødte Lammasch, og i sit bekendte »aabne Brev«²⁾ tog han bestemt Afstand fra den moderne Radikalisme. Som Forfatter fulgte Lammasch i det hele den historiske, næsten hævdevundne Linie i østerriisk Strafferetslitteraturs Udvikling. Sparsom paa Systemer, rigere paa Monografier og Afhandlinger³⁾. Lammasch'

¹⁾ Der Gerichtssaal XLIX (1891) S. 147—248.

²⁾ Deutsche Juristen-Zeitung III (1898) S. 92—94.

³⁾ Efter Sebastian Jenull's Systemværk »Das Oesterreichische Criminal-Recht nach seinen Gründen und seinem Geiste« (I—IV Graz 1808, 1809, 1812 og 1815) fulgte Kommentarerens Tid og derefter kortfattede Lærebøger som Karl Janka's og A. Finger's.

»Grundriss des Strafrechts« (Leipzig 1899, 4. Udgave München 1911) nærmer sig som Grundrids betragtet næsten Idealet, men en Haandbog kan det selvfølgelig ikke erstatte. Med Forkærlighed syslede Lammasch med Æmner fra Strafferettens almindelige Del — »Das Moment objectiver Gefährlichkeit im Begriffe des Verbrechensversuches« (Wien 1879), »Handlung und Erfolg. Ein Beitrag zur Lehre vom Causalzusammenhange«¹⁾ o. a. — og fra dens internationale Omraader — »Das Recht der Auslieferung wegen politischer Verbrechen« (Wien 1885), det vægtige »Auslieferungspflicht und Asylrecht« (Leipzig 1887) o. a. I »Diebstahl und Beleidigung« (Wien 1893), der giver en aandfuld og interessant Analyse af disse Forbrydelseskategorier, stiller Lammasch sig bl. a. i Række med de Forfattere, som kræve en Berigelses hensigt. Getz' norske Straffelovsudkast havde i Lammasch en varm Beundrer.

Af stort Værd er ogsaa Lammasch' folkeretlige Forfatterskab. Foruden en Række mindre Skrifter og Tidsskrift-afhandlinger o. l. — »Die Fortbildung des Völkerrechts durch die Haager Konferenz« (Stuttgart 1900), »Die Fortbildung der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit« (samstedts 1914) o. a. — maa særlig fremhæves »Die Rechtskraft internationaler Schiedssprüche« (Kristiania 1913. *Publications de l'Institut Nobel norvégien* Tome II, Fasc. 2), »Die Lehre von der Schiedsgerichtsbarkeit in ihrem ganzen Umfange« (Berlin-Stuttgart-Leipzig 1914. Tredje Bind tredje Afdeling af Fritz Stier-Somlo's »Handbuch des Völkerrechts«), to Værker af sjælden Lødighed, og det ved Upartiskhed og aandelig Noblesse udmærkede »Das Völkerrecht nach dem Kriege« (Kristiania 1917), der indtager en Plads for sig selv i den under Verdenskrigen fremkomne folkeretlige Litteratur. Denne Bog vil sikkert bidrage sit til at bevare Lammasch' Navn, netop fordi han ikke veg tilbage for deri at hævde Standpunkter og udtale Meninger, som ikke vare de »paa Bjærgel« gængse. Der havde været god Brug nu for en Personlighed af Lammasch' Stobning. Allfor tidlig er han gaaet til den store Brigade.

Den sidste af den internationale Kriminalistforenings Triumvirer er ikke mere blandt de levendes Tal: den 29. Sep-

¹⁾ Zeitschrift für das Privat- und Öffentliche Recht der Gegenwart IX (1882) S. 221—310.

tember 1919 fulgte Adolphe Prins G. A. van Hamel og Franz von Liszt i Døden. Han var ikke en Radikaler som van Hamel, og i forskellige Hovedspørgsmaal havde han nærmere Berøringer med den klassiske Strafferetsskole end von Liszt. Prins var en i aandelig Henseende ualmindelig veludrustet Mand, alsidig begavet og interesseret. Intel meneskeligt var ham fremmed, men han havde samtidig den ægte Aandsarbejders fornemme Sky for Overfladen og Dilettantismen. Baade som Taler og Forfatter horte han til de udvalgte. Gallisk Klarhed og Esprit præger hans talrige Skrifter. Men Livet var for ham mere end *le beau geste* i Ord og Stil. Prins var tillige en forfaren Praktiker, en Autoritet i Europas Fængselsverden, som Lovforfatter af sjældnen Betydning. Det haardtprovede Belgien har med ham mistet en af sine bedste Sønner.

Adolphe Prins var født den 2. November 1845 i Bruxelles, blev Dr. juris 1867, derefter Advokat, 1878 Professor ved Universitetet i sin Fødeby, 1884 Generalinspektør for Fængselsvæsenet. Hans første Produktion var af æstetisk Art — *Poésies* (Bruxelles 1870), *La destinée de Paul Harding* (Bruxelles 1874) o. a. —, men overskygges langt af hans paafølgende frugtbare, mangesidige videnskabelige Forfatterskab. Efter bl. a. at have udgivet *Instruction criminelle. Réforme de l'instruction préparatoire en Belgique* (sammen med Hermann Pergameni — Paris-Bruxelles 1871), *De l'appel dans l'organisation judiciaire répressive. Étude historique et critique* (Bruxelles 1875) og *Étude comparative sur la procédure pénale à Londres et en Belgique* (Rapport til Justitsministeriet — Bruxelles 1879) indledede han med sit opsigtsvækkende Skrift *Criminalité et répression. Essai de science pénale* (Bruxelles 1886) et vigtigt Afsnit af Nutidens kriminalpolitiske Reformation — sammen med Afhandlinger af von Liszt, van Hamel og Garraud banede denne Bog Vejen for den internationale Kriminalistforening, som Prins stiftede sammen med de to første af sine ovenfor nævnte Kampfæller, og hvis Formand han siden var. I sit berømte Værk *Science pénale et droit positif* (Bruxelles-Paris 1899), skrevet i en kort og klar Paragrafstil, fortættedes i en Sum Prins sjældne teoretiske og praktiske Indsigt. Han har deri løst den vanskelige Opgave at sammensmelte til en organisk Helhed en Fremstilling af den belgiske positive Ret med en Udvikling af sine kriminalpolitiske Tanker og Ønsker. Prins var altid en Modstander af den biologiske og Tilhænger af den

sociologiske Opfattelse af Forbrydelsen. Vittigt spotter han over den af Lombroso opstillede Forbrydertype og foreslaar at underkaste andre menneskelige Fremtoninger — Modeherretypen f. Ex. — en lignende antropologisk Analyse¹⁾. Ligesom Forbrydelsen efter Prins er en Foreteelse af social Karakter, saaledes er ogsaa Statens Strafferet ikke en absolut, men en relativ Ret til socialt Forsvar og social Beskyttelse, Straffens Maal og Hensigt at forsvare og skærme sociale Interesser. Som Grundlag for det menneskelige Ansvar fastholder Prins Viljens Frihed. Han forkaster vel en absolut Indeterminisme, der vilde undergrave Principet for det strafferetlige Ansvar, men hylder en maadeholden. Hvert Menneske bærer i sig ét Element af Frihed og ét af Nødvendighed. Overfor den klassiske Skoles skarpe Sondring mellem det absolut normale og derfor absolut tilregnelige Individ og det absolut ufri og derfor absolut utilregnelige stiller Prins en Tredeling. I den første Klasse anbringer han de aandelig sunde, de tilregnelige, i den anden de sindssyge, utilregnelige, for hvilke han forlanger særlige Anstalter — *prisons-asiles* —, i den tredje de aandelig abnorme og fysisk defekte (Alkoholikere, Neurasthenikere, Epileptikere, aandsslove osv.), der bør underkastes en *mesure de préservation* i specielle Indretninger, Mellemformer mellem Fængsel og Sindssygehospital. Som en fjerde Klasse endelig opstiller Prins de forsømte og forbryderske Børn. Bortset fra de sindssyge træder der ved Siden af Straffesystemet et Sikrings- og et Opdragelses-System. Som Fængselsmand traadte Prins i Skranken for det progressive, irske System.

Prins' grundige filosofiske, sociologiske og politiske Dannelse gav sig betydningsfulde litterære Udslag i en Række større og mindre Skrifter, der ere lige saa mange glimrende Prover paa hans dybe Indsigt og overlegne Stilkunst. Langt udenfor Belgiens Grænser blev han læst og debatteret. Almindelig Opsigt vakte saaledes bl. m. a. *La démocratie et le régime parlementaire* (Bruxelles 1884, 2. Udgave med en Fortale af Émile de Laveleye 1886. Oversat paa Dansk af N. Schack. Med et Forord af George Stephens. København 1886) og *L'organisation de la liberté et le devoir social* (Bruxelles-Paris 1895). Han var liberal i Ordets bedste Betydning, men saa Faren ved og frygtede for Konsekvenserne

¹⁾ Jfr. Prins' Forelæsning: *La criminalité et l'état social* (Bruxelles 1890) S. 16—17.

af det ansvarløse Demagogi. Han syslede med disse Problemer til sine sidste Dage, f. Ex. i Skriftet *De l'esprit de gouvernement démocratique. Essai de science politique* (Bruxelles 1905. I Serien *Institut Solvay. Institut de Sociologie*) og andensteds.

Blandt alle de smertelige Tab, Belgien har lidt siden Verdenskrigens Begyndelse, maa ogsaa tælles Adolphe Prins' pludselige Bortgang. Men sammen med hans Fædreland sørge i hele Europa alle, for hvem Arbejdet for Fremskridt i ægte Menneskelighed og sand Kultur ikke blot er en tom Frase, men en fast og urokkelig Realitet.

Frantz Dahl.

Fosterfordrivelse. Det store Raad i Kanton Basel har ved »erste Lesung« vedtaget et Forslag om, at Fosterfordrivelse erklæres for straffri, naar Fosteret i k k e e r æ l d r e e n d 3 M a a n e d e r og derhos, ved Svangerskab indenfor Ægteskab, begge Ægtefæller er enige om at fordrive Fosteret, og, ved Svangerskab udenfor Ægteskab, den svanges Tiltrædelse foreligger. Gynækologisk Selskab og Medicinsk Selskab i Basel havde udtalt sig mod Forslaget. — Udkastet til en for hele Svejts fælles Straffelov, der endnu ikke er vedtaget, kender ikke nogen Straffrihed for saadanne tidlige Fosterfordrivelse, men har derimod for denne Forbrydelse en kortere Forældelsesfrist end den sædvanlige. Jfr. iøvrigt Eyvind Olriks Afhandling i nærværende Tidsskrift Aargang 1916 S. 289 ff., særlig S. 295—300, og 1917 S. 88.

Retslægeraadets Aarsberetning for 1918. Kbhvn. 1919. Af Beretningen fremgaar, at Raadet i 1918 har afgivet Erklæring i 77 Sager, hvor der var Spørgsmaal om Tilregnelighed i Anledning af begaaede Forbrydelser, nemlig dels om Ønskeligheden af Indlæggelse til Observation, dels om den sigtedes psykiske Tilstand; endvidere i 22 Sager om Personers Farlighed for den offentlige Sikkerhed og i 802 Paternitetssager, hvorhos der er givet specielle Erklæringer i en Række Sager om Fosterfordrivelse, Barnemord og Fødsel i Dølgemaal, Sædeligheds- og Voldsforbrydelser samt Paaførelse af venerisk Smitte, samt i en Kvaksalverisag og 9 Forsikrings- og Invaliditetssager. Endelig foreligger der Erklæring i 2 Sager angaaende lægelige Kunstfejl og Forseelser; medens der i den ene ikke er fundet noget at bebrejde vedkommende Læge, udtales der i den anden, at en af en københavnsk Læge afgiven Attest, hvorefter en Kvinde ikke

led af Syfilis, er ganske urigtig og uforsvarlig; Attesten havde meget nær bevirket, at den paagældende indgik et i sanitær Henseende uforsvarligt Ægteskab, og man skulde synes, at der i Anledning af dens Udstedelse burde foretages retslige Skridt overfor den paagældende Læge, og at der, hvis dette ikke er muligt, her findes et beklageligt Hul i dansk Straffelovgivning.

De danske Fængselselskabers Beretning for Aaret 1918—1919, udgivet af Fællesbestyrelsen, viser, at der af alle 7 Selskaber er ydet direkte Understøttelser til ialt 1468 Mænd og Kvinder mod 1362 Aaret forud, med en Udgift af ca. 93,200 Kr. mod ca. 71,700 Kr. Aaret forud og ca. 52,000 Kr. i Aaret 1916—17. Til indirekte Understøttelser, hvorunder falder Selskabernes Udgifter til det københavnske Optagelseshjem for løsladte Kvinder og til »Adserholgaard«, er anvendt ca. 2200 Kr. Selskabernes samlede Formue er i Aarets Løb forøget med ca. 46,400 Kr. til ca. 194,000 Kr. foruden 2 Legater paa henholdsvis ca. 13,600 Kr. og 8000 Kr., der ikke indgaar i de enkelte Selskabers Formueregnskaber.

Selskabernes Fælleskontor i København har i Aarets Løb været søgt af 2033 straffede Personer eller omtrent samme Antal som i det foregaaende Aar, siden Kontorets Oprettelse i 1892 af ialt 29,296 Personer; af de 2033 var 1324 hjemmehørende i København og Københavns Amt, 26 i Udlandet; 554 var henvist til Kontoret fra de enkelte Selskaber, 218 fra offentlige Myndigheder, Foreninger og private, medens 1261 søgte det af egen Drift. I 546 Tilfælde blev Hjælp nægtet, bortfaldt eller blev ikke modtaget, 414 Personer fik direkte Hjælp til Logis, Indbo, Klæder samt Indløsning af pantsat Tøj, medens Understøttelsen for Restens Vedkommende bestod i Hjælp til Selvhjælp, saasom Forskaffelse af Plads, Hyre, Arbejdstøj og Ophold, naar Vedkommende selv havde skaffet sig Arbejde (184), Rejsepenge, Ordning af Papirer, Raad og Anvisninger m. v. samt i Understøttelse af Familien under Forsørgerens Strafudstaaelse (17), Tilsyn med Brugen af oplagte Overarbejdspenge (20) og Tilsyn med betingelsesvis benaadede (1); 250 Personer blev dog henvist til anden Forsorg.

Hedehjemmet »Lyng« er, som tidligere meddelt*), for Tiden under Statsdrift som Fangekoloni for Fængselsvæsenets Regning.

O. H.

*) Se Tidsskriftets Aargang VI (1918) p. 155.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Tidsskrift for Retsvidenskab. 32. Aargang (1919). 4. Hæfte.
Juridisk Tidsskrift 1920 Nr. 1—3.
Svensk Juristtidning 1920 Hæfte 1—2.
Tidsskrift, utgiven av Juridiska föreningen i Finland. 1919. 6. häftet, 1920. 1. häftet.
Beretning om Straffeanstalterne i Danmark i Finansaaret 1917—18. Udgivet af Direktøren for Fængselsvæsenet. Kbhvn. 1919.
Erik Mandelin: Friluftsarbejdet tillämpning vid verkställighet av frihetsstraff enligt finsk rätt. Helsingfors 1919.
Forsorgen, dens historie, organisation og opgaver. Av Forsorgschef Conrad Falsen. Kristiania (uden Aarstal).
De norske forsorgsforeningers landsforbund. 2den beretning 1. Juli 1918—20. Oktober 1919. Utgitt av Chefen for forsorgskontoret. Kristiania 1920.
Botschaft des Bundesrates an die Bundesversammlung zum Entwurf eines schweizerischen Strafgesetzbuches (vom 23. Juli 1918).
Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. XLI B. Hft. 1—3.
Förhandlingarna å det elfte nordiska Juristmötet i Stockholm d. 28., 29. och 30. august 1919. Utgivna av den svenska styrelsen. Stockholm 1920.
Frantz Dahl: Juridiske Profiler. Essays. København og Kristiania 1920.
Revue pénitentiaire et de droit penal. Bulletin de la société générale des prisons. XXXXIII année. Nr. 4 (Novembre—Decembre 1919).

1. The first part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

Kjøbenhavns Fængselsvæsen gennem 25 Aar.

Af Fængselsinspektør G. Brøchner-Mortensen.

Den 1ste Oktober 1920 er der forløbet 25 Aar, siden Kjøbenhavns Kommunes store, nye Fængsel paa Vestre Fælle, det saakaldte *Vestre Fængsel*, toges i Brug.

Denne Begivenhed var af saa indgribende Betydning for det kjøbenhavnske Fængselsvæsen — og vel i det hele for dansk Fængselsvæsen — at den har Krav paa at mindes nu efter 25 Aars Forløb.

Det er Skik og Brug ved saadanne Lejligheder at dvæle ved, hvad Jubilaren har udrettet, og denne Skik skal ikke brydes. Men det kan være gavnligt — især naar Talen er om en Institution, der maa antages at have en adskilligt længere Levetid for sig end Jubilarer i Almindelighed — samtidig at fæste Tanken ved, hvad der endnu staar tilbage at udrette, for Laurbærrene hænges til Tørring.

Paa tre Omraader tiltrængtes for 25 Aar siden, ja for den Sags Skyld allerede for 50 Aar siden, indgribende Reformen indenfor det kjøbenhavnske Fængselvæsen.

For det første var Bygningerne, hvorover man raadede, ganske utilstrækkelige og uhensigtsmæssige. Dernæst savnede man en Administration, der med fagmæssig Indsigt kunde lede det hele Fængselvæsen. Og endelig tiltrængtes et nyt Reglement, efter hvilket de forskellige Kategorier af Fanger kunde behandles paa en til deres Stilling svarende Maade.

Af Bygninger havde man kun den gamle Politiarrest ved Domhuset og, siden 1870, den evakuerede kvindelige Straffe-

anstalt paa Kristianshavn, begge lige uhensigtsmæssige, særlig med Hensyn til Fangernes Isolation, der i Inkvisitionsprocessens Blomstringstid — Hensynet til Fangerne ufortalt — maatte stille sig som overordentlig vigtig.

Fængslerne administreredes af Politidirektøren ved en af de 3 Politinspektører, der, uden mindste faglig Uddannelse, bestred de herhen hørende Forretninger jævnsides med de ham iøvrigt paahvilende.

Reglementet var det gamle Arrestreglement af 7. Maj 1846, der, med de Modifikationer, som Retsplejeloven har indført, gælder den Dag idag, et i og for sig fortræffeligt Reglement, der imidlertid lider af den Grundskaavank, at det under ét giver Regler for Behandlingen af Varetægtsfanger og Straffanger, et Forhold, der nødvendigvis maa medføre, at den første Klasse af Fanger behandles for strengt, samtidig med at der ikke vises tilstrækkelig Strenghed mod den sidste Klasse.

Vel bygger Arrestreglementet paa det fuldt moderne Princip, at Varetægtsfangeren ikke maa lide andre Indskrænkninger end dem, der er »en nødvendig Følge af hans Friheds Indskrænkning og hans Persons Bevogtning, indtil hans Skæbne ved Dom er afgjort«. Men dette Princip er i Virkeligheden ikke gennemført, idet en Række Beføjelser, hvis Udøvelse er ganske uden Forbindelse med den Undersøgelse, der er indledet mod Varetægtsfangeren, er gjort afhængige af Dommerens eller — hvad der, under den dengang gældende Embedsordning og med Hensyn til Ønsket om at gennemføre det inkvisitoriske Princip med størst mulig Effektivitet, er det samme — af Politimesterens Forgødtbefindende. Heri har, som nævnt, Retsplejeloven medført nogen Forandring. Adgangen for Arrestanten til at modtage Besøg beror ganske vist vedblivende paa Dommerens Afgørelse, men det er udtrykkelig fastslaaet, at den kun bør nægtes, »naar særlige Omstændigheder giver Grund til at frygte, at deraf vil opstaa Skade for Undersøgelsen«. Paa samme Maade forholder det sig med Arrestantens Adgang

til at brevveksle med sine Nærmeste. Videre er der nu hjemlet Arrestanten en Ret til at beskæftige sig og til at skaffe sig Ekstraforplejning, som kun Fængselsstyrelsen kan betage ham i Tilfælde af disciplinær Straf, og sluttelig kan kun Hensynet til Fængselsordenen medføre Indskrænkninger i hans Adgang til at benytte egne Klæder.

Alle de nævnte Beføjelser, der for den udenforstaaende kunde synes ubetydelige, men hvis Nægtelse uden gyldig Grund er egnet til at virke særdeles pinefuldt og »blødgørende« paa den Fængslede, er nu hans lovhjemlede Retligheder, der kun af bestemte Grunde kan nægtes ham. En Nægtelse vil fremtræde om en simpel Beslutning af Dommeren, og der kunde være Tvivl om, hvorvidt det ikke vilde være rettest at kræve, at Dommerens Afgørelse fremtraadte som en Kendelse, mod hvilken de sædvanlige Retsmidler stød til Raadighed.

Naar det, tiltrods for det gamle Arrestreglements manglende Principfasthed paa det heromhandlede Omraade, er lykkedes længe for Retsplejelovens Tilblivelse at gennemføre en Behandling af Varetagtsfangerne, der i det væsentlige udelukkede Anvendelse af tortura carceris, tilkommer Æren herfor den første Fængselsinspektør, Grundtvig*), der under stadig utrættelig Kamp, trods Modstand og Miskendelse, fra første Færd hævdede Varetagtsarrestanternes Ret til at behandles efter det Princip, som næsten 25 Aar senere fandt Udtryk i Retsplejeloven, at Varetagtsfangeren kun er »undergivet de Indskrænkninger, som er nødvendige til Sikring af Fængslingens Øjemed eller til Opretholdelse af Fængselsordenen.«

Der bebudes nu i Retsplejeloven et nyt Arrestreglement, der imidlertid endnu ikke er blevet til Virkelighed. At drofte,

*) Stener Frederik Grundtvig, Fængselsinspektør fra den 3. August 1895 til den 7. April 1910, da han udnævntes til Herredsfoged i Ning Herred. — Efter ham var tidligere Viceinspektør ved Straffeanstalterne Carl Andreas Grønning Fængselsinspektør for de københavnske Fængsler fra den 20. Juni 1910 til sin Død, den 10. December 1913.

paa hvilke Omraader dette, forat svare til sin Hensigt, maatte adskille sig fra det gamle, vilde ved denne Lejlighed fore for vidt. Her skal blot paapeges, at den for 25 Aar siden paabegyndte Reform af det kjøbenhavnske Arrestvæsen, endnu paa dette Omraade venter paa sin Afslutning.

Med Hensyn til Fængslernes *Bestyrelse* gennemførtes i 1895 en Forandring, som var af den allerstørste Betydning. Man indsaa Nødvendigheden af at henlægge Fængselsinstitutionen under en Embedsmand, der kunde ofre dette Hverv alle sine Kræfter, og oprettede i den Anledning et nyt Embede som Fængselsinspektør under Kjøbenhavns Politi. Oprindeligt havde man vistnok tænkt sig Embedet indrettet, fra Politiets Side som et nyt Politiinspektorat, bestemt til at degagere den med Fængselsadministrationen bebyrdede 3die Politiinspektør, fra Magistratens Side som en Forvalterstilling i Lighed med de ved Hospitaler og Stiftelser kendte.

Heroverfor blev det med stor Styrke hævdet af Professor Torp, der da var Medlem af Borgerrepræsentationen, at Embedet for det første maatte beklædes af en Fagmand, en Mand med fængselsmæssig Uddannelse, og dernæst, at det maatte indrettes saaledes, at dets Indehaver kunde optræde med tilstrækkelig Autoritet ved Konflikter mellem ham og Undersøgelsesdommeren. I Konsekvens heraf burde Embedet ikke henlægges under Politidirektøren, der som øverste Tiltalemyndighed ikke kunde antages at ville tage Parti mod Undersøgelsesdommeren under en mulig opstaaende Konflikt. Da Fængslerne ejes og drives af Magistraten, stod det som et andet Alternativ, der imidlertid af forskellige Grunde var upraktikabelt, at stille Fængselsinspektøren direkte under vedkommende Borgmester. Den tredje og principielt rigtige Udvej, at henlægge Embedet under Justitministeriet eller dets Kontor for Fængselssager, laa dengang ikke for.

Overfor Professor Torps Opfattelse, der næsten minder om den amerikanske, ifølge hvilken Styrelsesformen i et Fængsel bør være indskrænket monarkisk, hævdede Flertallet imidlertid, at man, saalænge man blev staaende ved In-

kvisitionsprincippet, maatte overlade Dommerne en vis Magt over Arrestanternes Ophold og Færden i Fængslerne, og af en Udvalgsbehandling fremgik da et Embede, hvis Indehaver i sin Stilling mellem Politi og Inkvisitionsdommer kunde have Anledning til at føle sig som noget helt andet end en konstitutionel Monark.

Retsplejeloven har opretholdt den principstridige Ordning, ifølge hvilken Arresthusene bestyres af Politiet, og Gennemførelsen af en Ordning, der, saaledes som det er sket i Norge, henlægger alt Fængselsvæsen under Statsforvaltningen, horer endnu Fremtiden til. Maaske er det forbeholdt en kommende Straffelovsreform, saaledes som den allerede for 25 Aar siden var paa Tale, at løse dette Spørgsmaal.

Med Hensyn til Pladsforholdene i de kjøbenhavnske Fængsler og Fangernes Isolation, var Opførelsen af Vestre Fængsel et betydeligt Fremskridt. Umiddelbart efterat Straffeloven af 1866 var traadt i Kraft, var Forholdet det, at af det samlede Antal Arrestdage tilbragtes kun $\frac{1}{10}$ i Enecelle. Den Rigelighed paa Plads i Straffeanstalterne, der opstod ved Gennemførelsen af den nye Straffelov, medførte, at den kvindelige Straffeanstalt i St. Annegade paa Kristianshavn kunde overlades Kjøbenhavns Politi til Brug som Arresthus, og dermed fulgte en øjeblikkelig Bedring med Hensyn til Isolationsprincippet Gennemførelse. Allerede i 1871, efter 1 Aars Forløb, kunde af samtlige Arrestdage 55 pCt. tilbringes i Enecelle og i 1875 endog 73 pCt. Men denne Bedring havde den for den allerede da planlagte Reform af det kjøbenhavnske Fængselsvæsen betænkelige Følge, at man besluttede sig til at vente og navnlig at afvente Virkningerne af den »nærforestaaende« Retsreform.

Siden da har det i alle Henseender uheldige kristianshavnske Arresthus siddet som en Kræftskade i Kødets paa det kommunale Fængselsvæsen. Det var Aarsag til, at man, da Opførelsen af et nyt Fængsel langt om længe besluttedes, nøjedes med at indrette dette til 300 Mandsfanger, medens Opførelsen af et Kvindefængsel med tilhørende Sygeafdeling

udsattes og først blev til Virkelighed i 1918. Da Bestemmelserne i Straffelovstillæget af 1905 om en udvidet Anvendelse af Fængsel paa sædvanlig Fangekost og om Boders Afsoning med simpelt Fængsel i Stedet for med Fængsel paa Vand og Brød, bragte Fangebelæget til at stige, da Pladsmangel i Straffeanstalterne medførte, at domfældte Strafarbejdsfanger maatte forblive hensiddende i Arresterne, og da endelig Krigssituationen medførte en hidtil ukendt Stigning i Fangetallet, var dette Arresthus, selv efterat Vestre Fængsel var udvidet med 166 Celler for Mandfanger og 80 Pladser for kvindelige Fanger, det københavnske Fængselsvæsens eneste, med Hensyn til fængselsmæssig Sikkerhed, Hygieine og Isolation ganske utilstrækkelige Reserve. Den Bedring i Isolationsprincippets Gennemførelse, der fulgte med dets Ibrugtagelse i 1870, var ikke varig. Allerede i 1882 tilbragtes kun 40 pCt. af Arrestdagene i Enecelle og i 1889 var Procenttallet dalet til 25. Fangetallet, der i 1864 beløb sig til gennemsnitlig 131 daglig, var i 1884 steget til gennemsnitlig 238 og denne Stigning fortsattes samtidig med Hovedstadens Vækst, saaledes at man i 1894 naaede til et gennemsnitligt Belæg af 336 og et højeste Belæg af 413. Da Vestre Fængsel den 1ste Oktober 1895 toges i Brug, indtraadte der straks en Forandring til det bedre. Antallet af Arrestdage, tilbragte i Enecelle, steg fra 34 pCt. i 1894 til 91,8 pCt. i 1896, og i de følgende Aar lykkedes det at gennemføre Isolationen i stigende Grad, saaledes at Procenttallet paa Arrestdage tilbragte i Enecelle i Aarene 1902 og 1903 var 99,9.

I penitentier Henseende var dette jo et særdeles tilfredsstillende Resultat. Sandheden tro maa man imidlertid indrømme, at den gennemførte Isolation, der, ogsaa ved de af den nyansatte Fængselsinspektør indførte Forbedringer i Fængslernes Tjenestegang, gennemførtes i det nye Vestre Fængsel og det samtidig ombyggede Arresthus paa Nytorv, ophørte, saasnart Arrestanterne fremstilledes til Forhør i Domhuset, hvor de maatte tilbringe en ofte timelang Vente-tid i de meget omtalte »Skabe«, smaa uhygieiniske Rum,

hvor de uden fængselsmæssig Tugt og Tilsyn i tvangfrit og ukontrolleret Samvær fik Lejlighed til at uddybe gamle og indlede nye Forbindelser med Ligesindede.

En Forandring i dette Forhold kan neppe ventes, førend Politiet ad Aare flyttes til den nye Politigaard, hvor der skal indrettes en Celleafdeling bl. a. til Brug for Kriminalkammerens Aflosere, de saakaldte »Undersøgelseskamre«. Det maa imidlertid staa klart, at Spørgsmaalet ikke er løst med en bedre Indretning af Rummene, men at der udkræves en gennemgribende Ændring af disses Bestyrelse, saaledes at Varetægtsfangerne ogsaa der undergives en med almindelige Principer stemmende Behandling.

I hygieinisk og bygningsmæssig Henseende var det nye Vestre Fængsel fortrinligt. Dets Arkitekt, Professor Fenger, havde med sjelden Omhyggelighed sat sig ind i sin Opgave og ved Studium af moderne Fængselsbygninger saavel som af den herhenhørende Litteratur opnaaet en Indsigt trods nogen Fagmand. Resultatet blev saa godt, at de ældre Afsnit af Vestre Fængsel endnu efter 25 Aars Forløb, mindre væsentlige Detailler undtagne, kan staa som Forbilleder for Fængselsbygning.

Fængslet opførtes foreløbig som en samlet Floj, indrettet med panoptisk Korridor, og placeret saaledes, at et projekteret Kvindefængsel kunde finde Plads paa Terrainet.

Indretning af en særskilt Afdeling for Straffanger, hvortil det for Varetægtsarrestanter og Strafafsonere fælles Reglement ej heller indeholdt nogen Opfordring, blev ikke gennemført eller projekteret. Det langt overvejende Antal Arrestdage faldt paa Varetægtsfanger, ikke mindre end 75 pCt. i 1895, medens 11 pCt. tilbragtes med Afsoning af Bøder og Underholdsbidrag og 14 pCt. med Udstaaelse af Straffe. Af disse sidste faldt atter Størstedelen, 70 pCt., paa de kortvarige Vand- og Brød-Straffe, medens 18,9 pCt. var Straf af simpelt Fængsel og kun 11 pCt. Fængsel paa sædvanlig Fangekost. I 1904 var Forholdet mellem de tre Strafarter det, at 78,3 pCt. var Fængsel paa Vand og Brød, 12,7 pCt.

simpelt Fængsel og kun 9 pCt. Fængsel paa sædvanlig Fangekost.

Heri medførte Straffelovstillæget en fuldkommen Revolution. Den udvidede Adgang til Benyttelse af Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost medførte, at allerede i 1906 var Forholdet mellem Strafarterne ændret saaledes, at kun 4,7 pCt. var Fængsel paa Vand og Brød, 3,9 pCt. simpelt Fængsel og 91,4 pCt. Fængsel paa sædvanlig Fangekost. De følgende Aar betegnes ved en stadig stigende Anvendelse af den sidstnævnte Strafart, saaledes at denne i 1918 udgjorde 99,5 pCt. af al afsonet Straf, medens kun 0,1 var Vand og Brød og 0,4 simpelt Fængsel.

Straffelovsændringen havde for de københavnske Fængsler først og fremmest den Virkning, at der opstod en betydelig Pladsmangel, der blev saameget mere følelig, som Statens Straffeanstalter ogsaa led under Mangel paa Plads, saaledes at de til Strafarbejde domfældte ikke kunde afleveres, men maatte forblive i Arresten i kortere eller længere Tid efter Domfældelsen, et Forhold, der vedvarer endnu efter 15 Aars Forløb.

Arrestdagens Antal, der i 1896 havde været 137,878 og i 1905 kun 127,841, steg allerede i 1906 til 150,531. Det gennemsnitlige Belæg steg fra 350 i 1905 til 412 i 1906 og det højeste Belæg fra 449 til 504. Straffelovstillæget medførte ganske vist, at et større Tal (ca. 10 pCt.) af faldne Bøder blev betalte, nu da Afsoning skulde ske med simpelt Fængsel i Stedet for med Fængsel paa Vand og Brød, men den forlængede Afsoningstid virkede dog saaledes, at de med Afsoning af Bøder og Alimentationsbidrag tilbragte Arrestdage før som efter 1905 udgjorde 14—16 pCt. af det hele Antal.

Man søgte, som ovenfor sagt, at hjælpe sig, ved paany at tage Fællesafdelingerne i Kristianshavns Arresthus i Brug til mandlige Bødeafsonere og ved i størst muligt Omfang at laane Plads i fremmede Jurisdiktioners Arresthuse, men det blev hurtigt klart, at Overvejelserne om en Udvidelse af Vestre Fængsel, saaledes som den allerede i 1895 var planlagt,

maatte tages op paany, og denne Gang kom de til at omfatte ogsaa en Udvidelse af Fængslets Afdeling for Mandsfanger.

Byggearbejderne paabegyndtes dog først i 1914 og fuldendtes, efter en paa Grund af Krigen og det stadig stigende Fangelstal saare besværlig Kampagne, i 1918.

Saaledes som Vestre Fængsel nu staar med Plads til ca. 600 Fanger af begge Køn og af forskellige Kategorier, er det større end noget andet Fængsel i Norden, og større, end det almindelig anses for heldigt, saafremt en tilstrækkelig Enhed og Fasthed i Ledelsen skal kunne opretholdes.

Ved Udvidelsen opnaaede man for Mandsfangernes Vedkommende den baade penitentiært og administrativt set betydelige Fordel at kunne samle alle Straffefanger i en særskilt Floj af Fængslet, saaledes at i ethvert Tilfælde de ydre Betingelser for en mere rationel Straffuldbyrdelse nu er tilstede.

Nærmere Regler om Straffuldbyrdelsen indeholder Arrestreglementet, som nævnt, ikke, og om Fuldbyrdelsen af den siden 1905 overvejende almindelige Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost bestemmer Lovgivningen alene, at den Fængslede er indskrænket til Fængslets Forplejning og er undergiven Arbejdstvang. Hvilket positivt eller negativt Indhold Straffen iøvrigt skal have, siges ikke, og Administrationen har da, for dog at bringe noget System i Straffuldbyrdelsen, maattet fastsætte Regler udfra almindelige penitentiære Principper. Der er imidlertid herved det uheldige, at Straffuldbyrdelsen faar et Skær af Vilkaarlighed og derved kommer til at lide af Usikkerhed, og det er at ønske, at en kommende Strafferetsreform vil omfatte ogsaa en Straffuldbyrdelseslov, hvorved de omtalte Ulemper vil fjernes.

Der stilledes i 1905 den daværende Fængselsledelse en Opgave med Hensyn til Beskæftigelse af de arbejdspligtige Fanger, som Grundtvig løste med virkelig Genialitet. Det gjaldt om at finde et Arbejde, der paa en Gang kunde udfores af alle Fanger uden langvarig Læretid, hvad de korte Straffe-

tider jo udelukker, og som samtidig i højere Grad stemmede med Principperne for en rationel Straffuldbyrdelse end det hidtil almindelige, aandsfortærende Værkplukkeri. Et saadant Arbejdsfelt fandt han i Tilvirkning af Trælegetøj, et for den kortvarige Frihedsstraf uovertræffeligt Arbejde, som samtidig løste den nationaløkonomiske Opgave at konkurrere med Legetøj af udenlandsk Fabrikat, og ikke ramtes af den sædvanlige Indvending mod Fængselsarbejde, idet der ikke fandtes nogen tilsvarende hjemlig Industri, som den kunde paaføre Konkurrence. Denne Industri har siden været dreven som Vestre Fængsels væsentlige Arbejdsvirksomhed, der ogsaa kom Varetægtsfangerne tilgode, efterat den Fordom først var overvunden, at den var saa fornøjelig, at den kunde forsinke deres Villighed til at aflægge Tilstaaelse.

Til den nyopførte Fløj af Vestre Fængsels Mandsafdeling, det saakaldte »Arbejdsfængsel«, hvor de arbejdspligtige Fanger er samlede, er knyttet et Komplex af Céllegårde, hvor 23 Fanger daglig hele Aaret rundt under Gennemførelse af fuldstændig Isolation beskæftiges i fri Luft med Træarbejde.

I Erkendelse af, at Frihedsstraffen, forat være virksom, maa have et positivt Indhold, indførte Grundtvig for de unge Mandsfanger en Undervisning i Sprog, som siden har været fortsat. Til Belæring og Underholdning i Fritiden har man senere forsynet Cellerne i Arbejdsfængslet med Regnebøger og Tavler, hvorimod en Plan om en udvidet Undervisning i Elementærfagene af saadanne Fanger, overfor hvem det opdragende Moment i Straffen maa være fremherskende, ved en til Fængslet knyttet Lærer, endnu ikke har kunnet gennemføres.

Det Arbejde, der i Fængslets første Leveaar indadtil udførtes, forat organisere Tjenesten efter fængselsmæssige Principper, var uhyre, og der skabtes her et disciplinært og administrativt Grundlag, hvorpaa der siden har kunnet bygges. De Tid efter anden udfærdigede reglementariske Bestemmelser vedrørende Tjenestegangen er nu samlede i en

Haandbog, som Betjenten bærer hos sig og kan raadspørge under Tjenesten. Samtidig er paabegyndt en teoretisk Undervisning af Fængselsbetjentene, der har været særlig paakrævet i Anledning af de seneste Aars gentagne, betydelige Udvidelser af Personalet.

Dette udgjorde ved Vestre Fængsels Oprettelse 69 Personer, men er nu ved Fængslernes Udvidelse og ved Gennemførelse af en 8-Timers Tjenesteturnus vokset til at omfatte ialt 308 Personer af forskellige Grader og Klasser. Tjenestetiden for Opsynspersonalet var i 1895 fra Kl. 6 Morgen til Kl. 9 Aften og Fridag indtraf hver 6te Dag. Lønnen var 950 Kr. aarlig for mandlige og 850 Kr. samt frit Værelse for kvindelige Opsyn. Nu lønnes Mænd og Kvinder ens med fra 3600 til 4000 Kr. aarlig, hvortil kommer Dyrtidstillæg.

Vistnok som det første Fængsel heri Landet fik Vestre Fængsel et kvindeligt Sygeplejepersonale, der siden er udvidet, saaledes at man nu raader over 5 Sygeplejersker med fuld hospitalsmaessig Uddannelse.

Senest er Plejepersonalet udvidet i Anledning af Oprettelsen af en Sygeafdeling for kvindelige Fanger. I denne behandles bl. a. de af Konssygdomme lidende Arrestantinder, som hidtil har maattet henligge i Hospitaler udenfor Fængslet til lige stor Ulempe for det paagældende Hospital og for den mod dem indledede Retsforfølgning.

At de nu behandles i Fængslets Sygehus, hvis Læge det tilfalder at afgive de under Retssagen nødvendige Erklæringer, har været en væsentlig Aarsag til, at man har besluttet at omordne Fængselsvæsenets Lægeforhold.

Oprindelig paahvilede Lægetilsynet med Arrestanterne Politilægen som en Del af hans Embedsforretninger, men kort efter Fængselsreformen i 1895 oprettedes et særskilt Embede som Fængselslæge*). Der har ikke været stillet

*) Til at beklæde dette Embede fra den 1. Januar 1897 beskikkedes den 16. December 1896 Dr. med. Th. B. Hansen, som imidlertid aldrig kom til at fungere, da han den 23. December 1896 afgik ved Døden. Embedet beklædtes derefter fra den 1 Februar 1897 til den 1. Marts

noget Krav om Specialuddannelse, særlig ikke om venerologisk Uddannelse, til Embedets Indehaver. Snarere har man ved de tidligste Embedsbesættelser lagt Vægt paa psychiatrisk Uddannelse, idet man har tænkt sig, at Observationer med Hensyn til Arrestanternes mentale Tilstand kunde foregaa i Fængslet, saaledes at man undgik den i flere Henseender uheldige Indlæggelse af Observander i Hospitaler udenfor Fængslet.

Prostitutionslovgivningen af 1906 og senest Oprettelsen af en Sygeafdeling ved Kvindefængslet har imidlertid gjort det ønskeligt til Fængslerne at knytte en Venerolog, og samtidig har man erkendt, at de psychiatriske Observationer, forat give et virkeligt Billede af Arrestantens Mentalitet, som Regel maa foregaa udenfor Fængslet, hvis Indflydelse paa mange Maader vilde kunne bidrage til, at Billedet forviskedes.

Den Lægeordning, som nu er vedtagen af Kommunalbestyrelsen, og som antagelig vil blive den gældende, gaar da ud paa at dele Lægeforretningerne saaledes, at alle veneriske Sygdomme behandles af en Speciallæge, der med sin Stilling ved Fængslerne forbinder Embedet som visiterende Læge ved Sædelighedspolitiet, medens den almindelige Huslægegerning blandt Fangerne og det hygieiniske Tilsyn med Fængslerne paahviler en Læge, der tillige er Politilæge, d. v. s. Huslæge for Politiets Betjente. Herefter synes det naturligst, ved Besættelsen af dette sidste Embede at lægge Vægten paa en alsidig, praktisk Lægeuddannelse fremfor paa Specialuddannelse i den ene eller anden Retning. Forat knytte Lægerne saa nøje som muligt til deres Embedsgerning, er al anden Lægegerning end fast Konsultationspraksis dem forbudt ligesom der til den ikke specialuddannede Læge tænkes indrettet Tjenestebolig ved Vestre Fængsel.

1898 af Dr. med. Alexander Friedenreich og fra den 18. April 1898 til den 14. November 1901 af Dr. med. Peter Christian Frederik Geill. Siden den 15. Februar 1902 har praktiserende Læge Carl Riis været Fængselslæge.

Det voksende Fangebelæg og den vidtloftige Administration har i de seneste Aar nødvendiggjort Oprettelsen af to nye Embeder under det københavnske Fængselsvæsen, et som Vicefængselsinspektør og et andet som Ekspeditionssekretær*). Det er herved blevet muligt at dele de daglige Forretninger, som før hvilede paa en enkelt Mand, i to adskilte Omraader, af hvilke hver af de nævnte Embedsmænd under Fængselsinspektorens Ledelse forestaar et. Viceinspektøren, bistaaet af Arrestvagtimestre og Overbetjente, har den umiddelbare Ledelse af Tjeneste og Disciplin i Fængslerne, medens Ekspeditionssekretæren, ligeledes bistaaet af en Arrestvagtimester og det fornødne underordnede Personale, varetager de daglige Forretninger vedrørende Fængslernes Økonomi og Arbejdsvæsen. Der er herved skabt en Mulighed for en mere intensiv Drift af Fængslerne og for en større Uddybning af de Opgaver, der endnu venter paa eller maatte frembyde sig til Løsning.

En af disse, en rationel Ordning af Fangernes Forplejning, har maatte udsættes paa Grund af Krigssituationen og den endnu herskende Knaphed paa visse Varer. Det siden 1887 gældende Kostreglement, der tilbød en utilstrækkelig Ernæring (87 Gram Æggehvite, 30,4 Gram Fedt og 385,5 Gram Kulhydrater daglig) blev ved Samvirken mellem Fængselsinspektør Grundtvig og Fængselslæge Geill forbedret, bl. a. ved Tilføjeelse af 30 Gram Svinefedt, $\frac{1}{2}$ Liter Mælk og 100 Gram Rugbrød daglig. Forplejningen uddeltes tre i Stedet for, som hidtil, to Gange daglig og kom til at indeholde gennemsnitlig 114,9 Gram Æggehvite, 63,9 Gram Fedt og 457,5 Gram Kulhydrater. Senere er tilføjet et forøget Kvantum Kartoffler til Middagsmaden og 50 Gram Ost og $\frac{1}{2}$ Liter Grød til Aftensmaaltidet, hvorved Næringsværdien er forøget. Brødet, der tidligere uddeltes som et samlet Stykke (1 Pd., senere 600 Gram), hvorved fremkom et uforholdsmæssig

*) Som Viceinspektør beskikkedes den 17. April 1918 cand. jur. H. C. L. Klüwer og som Ekspeditionssekretær den 16. Juli 1919 Revisor i Magistraten F. Struer.

stort Spild, udskaeres nu i Skiver à 50 Gram, og det paalægges Arrestanterne ikke at modtage mere, end de spiser. Denne lille Foranstaltning gav det morsomme Resultat, at der øjeblikkelig sparede 10,5 pCt. af Brødforbruget. Endelig er den fra ældgammel Tid — den findes i Bospisningsreglementet for Christian d. 4des Tugthus — hidrørende Morgendrik, varmt Øl, ombyttet med den med Befolkningens nuværende Levevis bedre stemmende, The med Sukker. Endnu kan indvendes, at Kosten frembyder for ringe Afveksling, idet Middagslisten kun omfatter en Turnus paa 7 Dage; efter Fængslets Art er dette Forhold ganske vist af mindre Betydning end i en Straffeanstalt, hvor Fængslingstiden gennemgaaende er længere, men helt uden Betydning er det dog ikke, efterat Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost er bleven den overvejende almindelige.

Ved Opførelsen af Vestre Fængsel havde man beregnet, at dette, foruden at give Plads til mandlige Varelægtsfanger og Afsonere af Fængselsstraffe, skulde rumme 60 mandlige Tvangsarbejdere. Denne Plan blev imidlertid aldrig realiseret, og, med Udgangspunkt i det højeste samtidige Belæg i 1881, nemlig 213 Mandsfanger, vilde man efter det nye Fængsels Opførelse og efter den samtidig stedfindende Ombygning af Nytorvs Arresthus raade over en første Reserve af 172 Pladser til Modtagelse af det antagelig voksende Fange-tal. Hvorledes denne Beregning slog til, er ovenfor paavist.

Vil Vestre Fængsel i dets udvidede Skikkelse i Forening med Fængslerne paa Nytorv i Fremtiden være i Stand til at løse sin Opgave, at rumme de Københavns Jurisdiktion vedkommende Fanger af de ovenfor nævnte Kategorier?

Hvor vanskeligt det er at anstille Beregninger paa dette Omraade viser Erfaringerne, først fra Aarene efter Straffelovstillæggets Ikrafttræden og senest fra Krigsaarene med deres voldsomme Stigning af Kriminaliteten og dermed af Fangebelæget.

Der raades nu, efterat Kristianshavns Arresthus er evakueret og tilbageleveret Staten, over følgende Pladser:

	I Enkeltecelle			I Fællesarrest			Ialt		
	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
I Vestre Fængsel	428	68	496	42	12	54	470	80	550
I Sygeafdelingerne . . .	21	23	44	—	3	3	21	26	47
I Nytorvs Arresthus . .	72	32	104	9	12	21	81	44	125
I Detentionscellerne i									
Nytorvs Arrest . . .	6	—	6	24	—	24	30	—	30
I begge Fængsler	527	123	650	75	27	102	602	150	752

I 1918 steg imidlertid Fangetallet til 945 (Arrestdagenses Antal var 281,790), og selvom 106 af disse Fanger var Domfældte, der paa Grund af Pladsmangel i Strafanstalterne ikke havde kunnet afleveres, og saaledes egentlig det kjøbenhavnske Fængselsvæsen uvedkommende, bliver der tilbage et Overskud af 87 Fanger. Disse kunde dog have været husede ved at belægge hver af de til 3 bestemte Fællesarrester med 5 à 6, en Overbeægning, som de efter deres Størrelse i en Nodssituation meget vel kunde have baaret. Selvom en saadan Situation paany skulde indtræffe, vilde de kjøbenhavnske Fængsler, forudsat at de kun skulde huse deres egne og ikke ogsaa et Overskud af Straffeanstaltens Fanger, altsaa være i Stand til rumlig set at løse deres Opgave.

Siden Fredsslutningen har Fangetallet været i stadig Dalen, saaledes at det i Løbet af 1919 faldt fra 710 ved Aarets Begyndelse til 274 ved Aarets Udgang. Senere er Tallet stegt og er nu i August 1920 cirka 350, kuriøst nok omtrent det samme Tal, der betegnede det gennemsnitlige Belæg for 25 Aar siden. Belæget har altid været Genstand for Fluktuationer, omend aldrig med saa voldsomme Udslag, som i de seneste Aar. Det er dog lidet sandsynligt, at Fangetallet, uanset den mellemliggende Befolkningstilvækst, skulde holde sig paa samme Trin som i 1895; snarere er Forholdet det, at man, efter i Krigsaarene at være slynget op paa den højeste Bolgetop, nu befinder sig i en Bolgedal af tilsvarende Dybde, saaledes at Ligevægtpunktet er at finde midt imellem de to Yderligheder.

Nedgangen i Fangetallet begyndte i Marts 1919, altsaa

længe for Retsplejelovens Ikrafttræden den 1. Oktober s. A., og efter den nævnte Dato er den fortsat paa en saadan Maade, at en indskrænket Anvendelse af Varetægtsarrest under den nye Retspleje vel kan siges at være en medvirkende, men ikke dens eneste eller blot væsentlige Aarsag.

Da Spørgsmaalet har megen Interesse hidsættes her en Oversigt over Arrestdagens Antal og deres procentvise Fordeling paa de forskellige Kategorier af Fanger i Tiden umiddelbart før og efter Retsreformen.

Aar	Maaned	Antal Arrestdage	Af hver 100 Arrestdage var			
			Straf	Afsoning	Varetægt	Ventende Strafarbejdsfanger
1919	Januar ...	22 824	26,2	5,8	49,0	19,0
	Februar ..	21 110	25,6	6,1	50,3	18,0
	Marts.....	22 828	25,2	5,5	53,8	15,5
	April	20 115	28,4	6,5	50,3	14,8
	Maj	18 940	31,2	6,6	48,6	13,6
	Juni	16 543	29,7	6,3	53,0	11,0
	Juli	15 855	33,3	8,2	50,4	8,1
	August....	15 642	36,3	6,7	50,7	6,3
	September	14 681	37,2	8,1	49,5	5,2
	Oktober ..	12 268	37,7	6,6	47,5	8,2
	November.	9 999	35,2	6,2	46,6	12,0
	December.	9 391	32,0	6,7	49,8	10,6
1920	Januar....	9 530	30,8	9,5	51,7	8,0
	Februar....	9 717	32,2	8,5	51,5	7,8
	Marts.....	11 060	36,5	9,7	48,6	5,2
	April	11 112	39,5	9,1	47,7	3,7
	Maj	11 311	39,4	9,7	46,5	4,4
	Juni.....	10 386	34,7	10,9	46,5	7,0
	Juli	10 461	33,3	14,1	43,0	8,7

En bemærkelsesværdig Forskel i Tallene før og efter Oktober 1919 er der kun for Afsoningsdagens Vedkommende. Det vilde være interessant at efterspore Aarsagen

hertil, men Spørgsmaalet er for vidtrækkende og kræver Undersøgelser paa saa mange Omraader, at det maa forbigaaes. Blot skal her hidsættes den Iagttagelse, at Bodeafsonerne, der udgør en temmelig begrænset og fast Stamme af Voldsmænd og Urostiftere, efter Retsplejelovens Ikrafttræden ideelig indsættes til Afsoning af ganske lave Boder, medens de for den 1. Oktober 1919 altid kom med anselige Boder, paa 100 Kroner og deromkring, og først naar de i flere Maaneder ikke havde vist sig, igen indsattes til Afsoning af lave Boder. Dette kunde tyde paa, at Retsplejelovens Bestemmelse om, at Politiet kan forelægge Boder paa indtil 40 Kroner, har medført en Svækkelse af Depressionen overfor denne bestemte Stab af professionelle Drankere og Urostiftere. Er dette rigtigt, maatte Konsekvensen være, enten at Grænsen for Politiets Bodeforelæg forhojedes betydeligt, f. Eks. til 100 Kroner, eller at Politiet i disse specielle Tilfælde helt undlod at anvende Retten til Bodeforelæg, hvori for Politiretten vilde ligge et Fingerpeg i Retning af, at Sagen skønnedes uegnet til Afgørelse med lavere Bode end 40 Kroner.

Relativt synes Procenttallet af Arrestdage, tilbragte med Strafafsoning ikke at være undergaaet nogen væsentlig Forandring siden Retsplejelovens Ikrafttræden. En Sammenligning mellem Forholdene i de første 6 Maaneder af 1919 og det tilsvarende Tidsrum i 1920 synes imidlertid, absolut set, at vise en Tendens, omend en svag, hos Københavns Byret og Østre Landsret til Anvendelse af mildere Straffe end i sin Tid af Kriminal- og Politiretten anvendt.

I den forstnævnte Periode indsattes i Vestre Fængsel i Henhold til Domme, afsagte af Kriminal- og Politiretten 269 Mænd og 122 Kvinder til Afsoning af Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost i tilsammen henholdsvis 19,438 og 7312 Dage, hvilket giver en gennemsnitlig Straffetid af 72,3 Dage for Mænd og 59,9 Dage for Kvinder.

I Maanederne Januar—Juni 1920 indsattes til Afsoning af samme Strafart, idømt ved Københavns Byret og Østre Landsret 242 Mænd og 80 Kvinder med en samlet Straffetid

af henholdsvis 16,798 og 4302 Dage. Gennemsnitlig giver dette for Mænd en Straffetid af 69,4 og for Kvinder af 53,8 Dage, eller henholdsvis 2,9 og 6,1 Dage mindre i den sidste end i den forstnævnte Periode.

Hvorledes det absolutte Forhold mellem før og nu stiller sig med Hensyn til Varetægtsfængslingernes Varighed, kan desværre ikke opgives; relativt er Forskellen, som paa vist, ikke særlig bemærkelsesværdig.

Har Fængslet saaledes i det store og hele bevaret sin Karakter af kombineret Varetægts- og Straffefængsel uforandret, kan der dog i Fængslets daglige Liv konstateres en betydelig Ændring efter Retsplejelovens Ikrafttræden. De af Dommeren fastsatte Terminer for Fængslingernes Varighed, Beskikkelsen af Forsvarer fra Forfølgningens første Begyndelse og i det hele den Omstændighed, at Fangen nu virkelig føler sig som Indehaver af Partsrettigheder under Sagen, har medført, at den sjælelige Oprevhed, Uvisheden, Selvmordsforsogene og de quærunderende Tilbojeligheder, der under den hemmelige Forhørsmetode i saa høj Grad prægede den københavnske Fangebefolkning, nu kun undtagelsesvis optræder blandt Fangerne.

Endnu staar tilbage at omtale de betydelige økonomiske Ofre, Københavns Kommune har paalagt sig for at tilvejebringe og opretholde sit Fængselsvæsen.

Til Opførelse af Vestre Fængsel bevilgedes i 1890 1,379,447 Kr. og til dets Udvidelse i 1914 1,000,000 Kr. Til Ombygning af Arresthuset paa Nytorv var i 1888 bevilget 142,241 Kr.

Driftsudgifterne var i 1896 budgetterede til 224,200 Kr. og i Finansaaret 1920—21 til 2,491,645. Betydeligst er Udgiften til Personalets Lønninger, der i Løbet af de 25 Aar er steget fra 91,600 til 1,243,241 Kr. Udgiften til Belysning og Opvarmning er, særlig i de seneste Aar, steget meget stærkt og det samme gælder Udgifterne til Fangernes Forplejning, der i 1896 var budgetteret til 54,850 Kr. og i 1920—21 til 344,129 Kr.

Dette er jo meget betydelige Summer og ikke af dem, en Kommunalbestyrelse med et glad Hjerte giver ud. Det er imidlertid mit Haab, at den foranstaaende Oversigt over det kjøbenhavnske Fængselsvæsens Udvikling gennem de sidste 25 Aar har vist, at Udgifterne ikke har været forgæves afholdte, men at Københavns Kommune nu har gjort sit til, at Fængslerne er i Stand til at løse den Opgave, der er stillet dem. Det maa da være mig tilladt at udtale det Ønske, at ogsaa Fængslets Personale og Bestyrelse nu og i Fremtiden vil kunne udføre deres Hverv i den Retsindighedens og Fremskridtets Aand, der har raadet i Vestre Fængsel fra dets første Grundlæggelse.

„Under en Balje“.

Et Bidrag til Belysning af „levende Begravelse“ som Dødsstraf for Kvinder.
Af Hugo Matthiessen.

Om de Folk, som gerne vil »snappe og stjæle med sine Hænder fra sin fattige Næste, hvad han ser med sine Øjne«, siger Biskop Peder Palladius i sin berømte Visitatsbog, at de ogsaa vil faa »en ond Ende og et langt Halsben: — det vil gerne komme til Galie heller til Balie med dem.«¹⁾ Og senere i samme Bog formaner han Bonderne om ikke at stænge deres Dør for Tiggere af Frygt for, at de skal rapse lidt; thi gør de fattige det, »da bliver det værste deres eget: — ikke bliver du til en Stakkarl derfor, men det kommer til Galie og til Balie med dem«²⁾.

Om Forstaaelsen af dette sidste Udtryk har der raadet nogen Usikkerhed, idet F. Dyrhund og Visitatsbogens Udgiver, Svend Grundtvig, har villet forklare det som Balg, Sværdbalg, henvisende til, at Palladius i samme Skrift gentagne Gange omtaler »Galge- og Sværdedørn«, hvormed han tydeligt nok mener haabløse Forbryderspirer, som vil løbe Linen ud og uvægerligt ende under Bøddelhænder paa den ene eller paa den anden Maade³⁾. I Kraft af denne Forklaring skulde »Galge og Balje« altsaa betyde henholdsvis Hængning og Halshugning med Sværd, men i Modsætning til denne Opfattelse har Ribe Bys Historiker, J. Kinch, gjort gældende, at Balie hentyder til den efter middelalder-

¹⁾ Peder Palladius: En Visitats Bog, udg. af Svend Grundtvig, S. 48.

²⁾ Smstds. S. 113.

³⁾ Smstds. S. 168.

lige Love, blandt andet Ribe Ret, anvendte Dødsstraf for tyvagtige Kvinder, nemlig *levende Begravelse*. Støttet til en paa Ribe Byting 1572 fældet Dom, i Følge hvilken en Mand for Tyveri domtes til »Galge og Gren«, medens hans Kone som Medvider ikendtes »en Tyvs Ret under en Ballie«, hævder denne Historiker, at Kvindens Straf i dette Tilfælde uden Tvivl maa være levende Begravelse, og at »under en Ballie« sikkert maa forklares saaledes, at man under Eksekveringen af denne barbariske, middelalderlige Dødsstraf lagde en Balje over den ulykkelige, som gravedes ned i Jorden¹⁾.

I sin »Ordbog til det ældre danske Sprog«²⁾ har O. Kalkar sluttet sig til denne Kinch's Opfattelse, — og i det følgende skal jeg, idet jeg i al Korthed søger at belyse forskellige, dette Emne vedrørende Forhold, henlede Opmærksomheden paa et Par hidtil upaaagtede Kildesteder, som bestemt synes at bekræfte, at Biskop Palladius's Billede er grebet ud af den brutale Virkelighed, da Nedgravning af tyvagtige Kvinder i Jorden under en Balje endnu i det 16. Aarhundrede har været i Brug her i Landet.

Som bekendt fritoges kvindelige Tyve ret hyppigt i middelalderlige Love udtrykkeligt for Aflevning ved Hængning, den Straf, som var de mandlige vis. Men forskaanedes de saaledes »for kvindelig Æres Skyld« for Galgen, prisgaves de rigtignok til Gengæld den endnu frygteligere Skæbne: — levende at blive begravet i Jorden.

Rundt om i Vest- og Mellemeuropa fulgte man denne Retsregel³⁾, gentagne Gange fastsloges i de svenske Love denne Dødsstraf for Kvinder⁴⁾, og her i Danmark genfindes

¹⁾ J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse, II, S. 673.

²⁾ I, S. 97 (under Balge, Balje). Jfr. ogsaa Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden i 16. Aarh. (ill. Udg.) XII, S. 172.

³⁾ Grimm: Deutsche Rechtsaltertümer, 4. Ausg., II (1899), S. 274 ff.

⁴⁾ Jfr. Schlyter: Ordbok til Sveriges gamla Lagar, S. 501 (sätta quikker i jord).

den baade i den strenge Ribe Ret¹⁾, samt tillige i Thord Degns Artikler, hvor det dog sidstnævnte Sted tilføjes, at om hun var med Barn, skulde Straffen mildnes til Afskæring af begge Ørene²⁾.

Mange Vidnesbyrd fra Udlandet bekræfter, at Lovens Bestemmelser ikke var tomme Trusler, og at denne opværende Straf fuldbyrdedes i hele sin barbariske Gru ikke alene paa galgemodne Tyvekvinde, men tillige paa Barnemordersker, — og ikke alene i Middelalderen, men langt op i det 17. Aarhundrede³⁾. Af den lybske Boddeltakst af 1525 fremgaar det, at Mestermændens Honorar for »enen levendig tho begravet« beløb sig til 1 Mark, en Betaling, som svarede til den, han modtog for Hængning af en Delinkvent i den nederste Galge⁴⁾. Stundom blev der drevet en spids Pæl gennem Brystet paa den ulykkelige Synderinde, man gravede i Jorden⁵⁾, stundom lagdes der over og under hende et Lag af Torne⁶⁾, ja det anses for at have været brugt

¹⁾ Ribe Ret, Art. 25: »quecunque mulier pro furto suspendi meretur, pro honore muliebri viva tumulabitur«.

²⁾ Thord Degns Artikler, cap. 19: »Quinnæ skullæ icke henges, om the stæle, men the skulle leffuende iordes. Æn er hwn met barne, tha skal bothe hennes örnæ affskæres«. (Thorsen: De slesvigske Stadsretter etc., S. 265).

³⁾ Joh. C. H. Dreyer: Antiquar. Anmerkungen über einige in dem mittlern Zeitalter in Teutschland u. im Norden üblich gewesene Lebens-, Leibes- u. Ehrenstrafen, Lübeck 1792, S. 33—44; Anzeiger für Kunde d. deutschen Vorzeit, N. F., II, 1854, S. 114, 1855, S. 176. — Iflg. Stockholms Dombog dömdes en Kvinde, som havde stjaalet 16 M. fra sin Husbond, 1488—89 til at »sättas qvick i jord« (Odhnér: Bidrag til Svenska Stadsförfatningens Historia, Upsala 1861, S. 64). Endnu 1652 eksekveredes denne grusomme Straf paa en Barnemorderske og Skarpretteren fik 11 Daler for sin Ulejlighed (Sylvander: Kalmar slott och stads historia, II S. 295).

⁴⁾ Hach: Das alte lübische Recht, Lübeck 1839, S. 147.

⁵⁾ Grimm a. St. II, S. 271; Anzeiger für Kunde d. deutschen Vorzeit, N. F. II, 1854, S. 114; Kriegk: Deutsches Bürgerthum im Mittelalter, 1868, S. 247 f.

⁶⁾ Grimm II, S. 276; Anzeiger f. Kunde d. deutschen Vorzeit, N. F., II, 1855, S. 176.

som yderligere Skærpelse af Straffen at grave Offeret ned til Halsen og saaledes prisgive det en langsom Død i Rædsel og Udmattelse¹⁾. Det bør dog i denne Sammenhæng anføres, at forskellige Forhold, blandt andet Forseelsernes forholdsvis ringe Betydning, undertiden gør det rimeligt at antage, at Nedgravning ogsaa har været brugt som en særlig skarp Form for offentlig Udstilling af en Delinkvent, der — nedsat i Jorden til Halsen — til et afskrækkende Eksempel stilledes til Skue for Publikum²⁾.

Naar man længere frem i Tiden, har Halshugning med Sværd dog uden Tvivl været den hyppigst anvendte Dødsstraf for Kvinder, og de ældste bevarede Ting- og Raadsluebøger herhjemme, af hvilke ingen naar længere tilbage end 16. Aarhundrede, giver Beviser i Mangfoldighed paa, at denne Straf har været den almindeligst praktiserede.

I Fortidens kriminelle Justits spillede Symbolerne imidlertid en overvældende Rolle. I Retsbevidstheden hørte Tyv og Galge uløseligt sammen, og i Kraft heraf fik Galgen — hvad jeg andet Steds har søgt at gøre Rede for — Krav paa alt, hvad der hørte ind under eller indeholdt den mindste Afskygning af Tyveri. Undvegne Forbryderes Navne naglede til Galgetræet, som et truende Memento prangede dets Billede i Brændejernene, og mangen mærket, løssluppen Tyv har saaledes indbrændt i sit Kod en uhyggelig Forskrivning til Galgen; thi denne stod stærkt paa sin Ret, og selv Delinkventer, som døde i Fængslet eller ved Selvmord søgte at unddrage sig Bøddelens Strikke, blev som Lig klyngede op i Galgen, for at denne kunde faa, hvad den lovligt havde Krav paa³⁾.

¹⁾ M. Bauchond: *La justice criminelle du magistrat de Valenciennes au moyen-âge*, Paris 1904, S. 259.

²⁾ A. Giry: *Histoire de la ville de Saint-Omer et ses institutions jusqu' au XIVe siècle*, Paris 1877, S. 219. — I Laon blev saaledes den, der, skønt forvist Staden, uden Tilladelse vendte tilbage, udstillet 3 Gange paa Torvet nedgravet i Jorden til Brystet. Næste Gang han brød Forvisningen, begravedes han fuldstændigt (Bauchond, a. St., S. 224 f.).

³⁾ Hugo Matthiessen: *Bøddel og Galgefugl*, Kbhvn. 1910, S. 82 f.; samme: *Natten, Studier i gammelt Byliv*, 1914, S. 69.

I Konsekvens af disse gennem Aarhundreder fulgte strafferetslige Principper søgte man efterhaanden mod Slutningen af Middelalderen rundt om at tage Skridtet fuldt ud og til Fordel for Galgens mørke Symbolik at opofre den Undtagelsesstilling, de kvindelige Tyve hidtil havde indtaget. Anstændighedsfølelsen, som oprørtes ved Tanken om at se Kvinder klyngede op »haut et court«¹⁾ og krævede dem »for kvindelig Æres Skyld« kvalte i Jorden, rejste dog saa kraftig en Modstand, at det ikke lykkedes helt, og hvor man dristede sig til at bryde med gammel Tradition ved at lade en Kvindespersion hænge, omtales det i Regelen paa en Maade, der tydeligt viser, at noget nyt og mærkeligt sattes i Scene. 1449 vakte Hængningen af en Kvinde saaledes stor Opsigt i Frankrig, hvor Mængden myldrede til Retterstedet for at overvære dette Skuespil; thi — som en gammel Kronikor sagde — »sligt var ingensinde tilforn set i dette Kongerige«²⁾.

I den følgende Tid gentoges denne Straf for Kvinder dog ikke alene i Frankrig, men ogsaa adskillige Steder i Tyskland, men Sømmelighedshensyn krævede dog, at naar Personer af Kvindekønnet anbragtes i Galgen, skulde de iføres lange Benklæder, indhylles i en Sæk eller have Skørterne sammensnørede om Fødderne³⁾.

For Danmarks Vedkommende har jeg dog intet Steds i Dombøgerne fundet noget Eksempel paa, at en Kvinde er aflivet i Galgen, men Forestillingen om dennes Prioritet havde dog fæstet saa stærk Rod i Bevidstheden, at man flere Gange udtrykkelig dømte ogsaa Kvinder til Galgen. Uden Tvivl har disse Domme dog kun haft retssymbolisk Betydning, saaledes at Dødsstraffen ikke fuldbyrdedes under denne Form, men — hvis Benaadning ikke fandt Sted — forandrede til Halshugning med Sværd.

En Kvindespersion ved Navn Dorte, som havde stjaalet et brunt Klædesskørt, domtes saaledes 1618 i Skjelskør —

¹⁾ Calonne: La vie municipale au XVe siècle, Paris 1880, S. 102.

²⁾ Ch. Desmazes: Les pénalités anciennes, Paris 1866, S. 88.

³⁾ Dreyer, 38; Kriegel, 242; Mémoires de la société des antiquaires de Picardie, IIIe série, XIe tome (1880), p. 305 f.

»til Galge og Gren, Høj og Hedenjörd, Bonden sin Koste igen, men hendes Gerninger dommer hende«. Paa Lensmandens Forbøn forskaanedes hun dog for Døden og slap med »at kagstryges og miste et Øre«¹⁾.

Dommen »til Galge og Gren« har sikkert været af ren formel Art; thi da et Tyvepar i Randers 1588 dommes »til Galge og Gren«, tilføjes der, at efterdi Gjertrud Kattoppis er en Kvindespersion, — »er hun af Øvrigheden benaa det til et Sværd«²⁾. Ogsaa Tyvekviden Siuge Marine, som samme Aar paa Bytinget i Helsingør domtes »til Galge og Gren«, blev paa samme Maade benaa det, saa hun — »stod sin Ret ved Tinget for et Sværd«³⁾.

Naar Ligene jordedes under Galgen, fik denne sin Tribut, ja 1621 blev to tyvagtige Kvindfolk i Ribe dømt fra deres Hals med den Tilføjeelse, — at deres Hoveder skulde slaas paa Galgen⁴⁾.

Selvom man saaledes ikke kunde bekvemme sig til at lade Kvinder hænge, søgte man dog i alle Fald at understrege, at de rettelig hørte hjemme i Galgen, og den frygtelige levende Begravelse af Delinkventinderne, man efter middelalderligt Mønster vedblev at fuldbyrde, har uden Tvivl fundet Sted ved Galgens Fod.

I Følge Flensborgs »Røde Bog« kendtes en Kvinde 1571 skyldig i Tyveri, og det blev »Mester Jockum«, Boddelen, befalet, at han skulde — »føre hende ud og begrave hende under Galgen«⁵⁾. Netop i disse Aar, 1575, 1584, 1586, 1589 og 1592, kendes der fra Lybek en Række Eksempler paa, at Kvindespersioner for Tyveri er blevne levende begravede⁶⁾, og set i Sammenhæng hermed er der intet paa-

¹⁾ Edvardsen Friis: Underretning om Schiel-chiör Kiöbstad, 1759, S. 166.

²⁾ Randers Tingbog 4. November 1588, fol. 227.

³⁾ Helsingør Tingbog 17. Oktober 1588.

⁴⁾ Kinch: Ribe Bys Historie II, S. 674.

⁵⁾ Zeitschrift d. Gesellschaft für d. Gesch. d. Herzogthümer Schleswig, Holstein u. Lauenburg, IV, S. 93.

⁶⁾ Dreyer: Antiquar. Anmerkungen, S. 42. 1587 blev en Kvinde paa 102 Aar levende begravet for Tyveri i Kiel (Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden i 16. Aarh. (Illustr. Udg.) XII, S. 172).

faldende i den 1572 i Ribe afsagte Dom »til en Tyvsret under en Ballie«.

Til yderligere Støtte for Fortolkningen af dette Udtryk som levende Begravelse skal jeg endvidere anføre følgende Udtalelse fra Næstved Raadstuebog, hvor det 1615 hedder i en Sag, at Mads Madsen havde skældet Laurits Drager for en vittelig Tyv og sagt om ham: — at han havde stjaalet i Borgmesterens Hus saa meget Jærn, at han kunde lade slaa en Lænke deraf og lade hannem hænge udi og »l a d e s æ t t e h a n s K o n e u n d e r G a l g e n u n d e r e n B a l l i e«¹).

Med klare Ord er der her givet en Forklaring, som synes mig at ophæve al Tvivl, og samme Betydning af Begrebet »under en Balje« skinner igennem et Par mere forblommede Forskrivninger af Tyvekvinde i Helsingør Tingbøger, skrivende sig fra en Periode i Byens Historie, da Øvrigheden med særlig haard Haand søgte at rense ud i den af Forbrydelse og Last hærgede Havnestad. Under Pres fra Konge og Præsteskab havde man mod Slutningen af det 16. Aarhundrede her rejst en voldsom Udryddelseskrig mod den vidtforgrene Prostitution, som trivedes frødigt i den urolige, af Søfolk og Rejsende stærkt søgte By. Hudstrygning til Kagen, Udtrækning ved Mestermannen, Afskæring af et eller begge Øren, samt til Slut Drukning i Sundet i en Sæk stilledes Skøgerne i Udsigt, og selvom det — som det synes — ikke kom saa vidt, at man gjorde Brug af denne sidste, af Frederik II 1574 paabudte Dødsstraf, tjente den i alle Tilfælde som Trusel. Gang paa Gang maatte saaledes de løsagtlige Kvindfolk, forinden de jages af By, forpligte sig til ingensinde mere at vende tilbage under Livets Fortabelse »udi en Sæk uden al Naade«²). Samtidig med at »Forpligter« af denne Art figurerer i de Helsingørske Tingbøger, forekommer der imidlertid ogsaa et Par Forskrivninger, som nævner »en Balge«; thi 1585 i Marts Maaned forsværger en

¹) Næstved Raadstuebog 17. Juni 1615.

²) Hugo Matthiessen: De kagstrøgne, et Blad af Prostitutionens Historie i Danmark, 1919, S. 92 ff.

kagstrogen Tyvekvind saaledes Staden »under Livsstraf under en Balge«, og den følgende Maaned maatte en anden romme af By under Forpligt »ved en Balge«¹⁾. Sidstnævnte Trusel bruges kun overfor tyvagtige Kvindfolk, ligesom Sækken udelukkende er montet paa løsagtige, men i begge Tilfælde har det aabenbart været Øvrigheden magtpaaliggende som Skræmmebillede at stille den grusomste Slutstraf i Udsigt, og ligesom Skøgen ved Drukning i en Sæk naaede den yderste Grænse for Rettens Strengthed, betegnede levende Begravelse Afslutningen paa en Tyvekvindes triste Tilværelse.

Turde det saaledes af det ovenfor anførte fremgaa, at man ved Udtrykket »under en Balje« maa have sigtet til levende Begravelse under en saadan, savner man enhver Oplysning om, hvorfor og hvorledes denne Genstand brugtes²⁾. Kanhænde har den ligesom saa meget andet i gammel Kriminaljustits kun været af symbolsk Betydning, muligvis skjuler den en beskæmmende Tilføjelse til Straffen³⁾, men udelukket er det heller ikke, at den — ligesom i særlig graverende Tilfælde den Lædersæk, hvori de til Drukning dømte indelukkedes⁴⁾ — kan have haft den grusomme Bestemmelse yderligere en stakket Stund at forlænge Dødsqualen for den ulykkelige Kvinde, om hvem Jorden lukkede sig. —

¹⁾ Helsingør Tingbog 29. Marts og 19. April 1585.

²⁾ 1442 faar Amiens-Bøddelen for at nedgrave en Kvinde »toute vifve« 10 sols, samt 2 sols for Handsker, Reb og Paaklædning, brugt ved denne Lejlighed. Særlige Redskaber ved Eksekutionen nævnes ikke (Calonne a. St. 315).

³⁾ Det kan i denne Forbindelse anføres, at jævnsides Rakkerhore og Rakkerkule nævnes ogsaa Rakkerhalle som Skældsord (Helsingør Tingbog 3. Juli 1620), samt at der i samme Bog forekommer en berøgtet Skøge med Tilnavnet »Racker Balgen« eller »Rackerballien« (smstds. 11. Jan. 1602, 2. Nov. 1604).

⁴⁾ Grimm II, S. 278 f.

Domme.

Sverige.

(Använda förkortningar: NJA betecknar Nytt juridiskt arkiv, utg. af G. B. A. Holm, närmast följande siffra angifver årgång, hvarefter hänvisas till sida. HD betyder Högsta-domstolen, HofR Hofrätt, HR Häreads-rätt och RR Rådstufvurätt).

Förfalskning af handelsböcker. Trolöshet mot huvudman. (NJA 1919, sid. 239). B. hade varit anställd hos S. såsom kassör och bokförare samt jämväl innehaft uppdrag att vara hans prokurist. I de handelsböcker, B. för S. räkning fört, hade han dels genom radering eller tillskrifvande af siffror ändrat beloppen i riktigt införda poster, dels ock underlåtit att bokföra vissa influtna belopp samt gjort med verkliga förhållandet ej öfverensstämmande anteckningar om en del affärstransaktioner. Böckerna hade sedan i detta skick framlagts för S., som själf upprättade bokslutet. B:s angifna förfarande med böckerna hade upprepats under flera år i följd. Sedan oegentligheterna i bokföringen upptäckts, underkastades böckerna revision af ett flertal sakkunniga personer, som därvid konstaterade en brist på minst 21,243 kr. 10 öre. B. blef nu åtalad såväl för förfalskning som för förskingring eller alternativt trolöshet mot hufvudman. Han förnekade, att han tillgripit något från S., samt gjorde beträffande oegentligheterna i bokföringen gällande, att han, som till följd af en sjuklig trötthet blifvit efter med sitt arbete, vidtagit de påtalade manipulationerna för att förhindra upptäckt af denna försumlighet af truktan att eljest mista sin anställning. Från vissa av de anlitade revisorernas sida påpekades, att de i böckerna gjorda ändringarna i vissa fall varit till B:s nackdel. RR:n fann visserligen styrkt, att B. afsiktligen icke blott bokfört felaktiga poster, underlåtit att införa influtna belopp och ändrat redan befintliga, rik-

ligt införda poster utan äfven underlåtit att i tid indriva förfallna fordringar och äfven i öfrigt på andra sätt åsidosatt sina åligganden, hvarjämte i utslaget erinrades, att B. icke förmått nöjaktigt förklara den vid revisionen påvisade bristen, men ansåg RR:n icke mot B:s bestridande bevisadt, att han »från S. olofligen tillgripit och förskingrat något af dennes gods eller eljest gjort sig skyldig till sådant förfarande, som för B. kunde medföra ansvar». HofR:n ådömde ansvar för förfalskning jämlikt 12 kap. 4 och 21 §§ strafflagen under åberopande bl. a. af att B. »afsiktigen bokfört felaktiga poster, underlåtit att införa inslutna belopp och ändrat redan besintliga, riktigt införda poster samt begagnat sig af de sålunda förfalskade böckerna genom att tillhandahålla dem å S'. kontor för att tjäna till ledning vid bedömande af affärens ställning». HD (4 justitieråd mot 2) fastställde med ändring af HofR:ns utslag RR:ns beslut. Minoriteten i HD fann väl sådana omständigheter icke vara i målet ådagalagda, att det förfarande, hvartill B., på sätt domstolarna yttrat, gjort sig skyldig, kunde hänföras till förfalskningsbrott, »men enär B. därigenom vid utförandet af uppdrag såsom kassör och bokförare hos S. begått trolöshet mod denne sin huvudman och försakat honom förlust till belopp af minst 21.243 kr. 10 öre», ville denna minoritet ådöma straff enligt 22 kap. 14 och 22 §§ strafflagen. — Frågan om bokförares straffbarhet för oegentligheter i bokföringen har flera gånger tidigare varit föremål för HD:s pröfning. I två äldre fall (NJA 1884, sid. 401 och 1901, sid. 437) ådömdes ansvar för förfalskning enligt 12 kap. 4 § strafflagen, oaktadt endast intellektuella förfalskningsåtgärder — oriktiga införingar, ej ändring af vederbörligen införda poster — af domstolarna lades de tilltalade till last. I ett under mellantiden mellan de båda nyss berörda åfdömdt fall (NJA 1885, sid. 55) friade HD visserligen från straff, men torde detta hafva berott bl. a. på att införingarna icke visats vara medvetet oriktiga. Under år 1913 inträder emellertid en afgjord omsvängning i HD:s praxis: en disponent för ett aktiebolag, hvilken tillägnat sig för bolagets räkning uppburna medel och för döljande häraf underlåtit att i handelsböckerna införa af bolagets kunder verkställda inbetalningar eller ock upptagit sådana inbetalningar till lägre belopp än de verkliga, förklarades nämligen (NJA 1913, sid. 478) af HD:s majoritet (4 justitieråd mot 2) icke

kunna dömas för förfalskning. Denna ändrade ståndpunkt synes HD ock hafva vidhållit i ett 1915 afgjort mål (NJA 1915, notiserna B n:r 349). I det ofvan refererade fallet från 1919 var emellertid fråga äfven om ändring af tidigare riktigt införda poster. Falsifikatets begagnande och den af lagen fordrade afsikten: »sig eller annan till nytta eller att därmed skada göra» torde icke kunna hafva ansetts deficiera. Möjligen har för frikännandet särskildt den omständigheten tillagts betydelse, att böckerna vid tiden för ändringarnas vidtagande ej förelegat såsom ett afslutadt helt, och att de under mellantiden mellan de ursprungliga införingarna och de senare ändringarna oafbrutet varit under den tilltalades rådighet, utan att det visats, att de i sitt ännu ej ändrade skick aktüellt fungerat såsom bevismedel i de sedermera ändrade delarna.

Mened. (NJA 1919, sid. 336). Vittne, som afhörts i mål angående ansvar för brott, hvori vittnet kunde misstänkas hafva del, har af HD ansetts ej hafva ådragit sig ansvar för mened därigenom, att vittnet lämnat positivt osannfärdiga uppgifter, afseende att förhindra, att åtalade brottet skulle anses styrkt. De närmare omständigheterna voro följande: L. blef åtalad för oredlighet enligt 22 kap. 13 § strafflagen, enär han skulle hafva försålt majs, uppblandad med snäckskal. Målsägandena uppgåfvo, att uppblandningen skett vid förmalning å L:s kvarn eller i allt fall efter det majsen kommit i L:s besittning. P., som varit anställd i L:s tjänst och skött all förmalning å dennes kvarn samt ombesörjt utlämningen af spannmål från hans magasin, hördes på begäran af L. såsom vittne i målet vid två olika tillfällen. Vid sitt första afhörande vilsordade P., att han haft angifna befattning med malning och utlämning, men bestred, att han någonsin blandat snäckskal i majs eller förmalt sådana tillsammans med majs. Sedan det härefter styrkts, att under den tid, de åtalade oredlighetsbrotten skulle hafva begåtts, under hvilken tid stor knapphet på majs rått i landet och ransonering af varan varit lagligen genomförd, från L:s affär sålts vissa kvantiteter majs utom ransoneringen, hördes P. för andra gången såsom vittne. Därvid uppgaf han, att han själf af vissa namngifna personer — hvilka befunnos vara aflidna vid tiden för vittnesmålets

afläggande — inköpt den majs, som från L:s affär sålts till icke inköpsberättigade personer. P. blev härpå åtalad för mened. Det styrktes, att P:s uppgifter i det senare vittnesmålet voro uppdiktade. HR:n dömde till straff för mened under åberopande särskildt af »det förhållande, att P. icke inskränkt sig till att förtiga den befattning, han kunde hafva tagit med den å L:s magasin befintliga majs, och till att lämna af förtigandet omedelbart föranledda uppgifter utan därutöfver lämnat osannfärdig berättelse, som jämväl innefattat beskyllning mot numera aflidna personer för brottslig gärning». HofR:n fann ej skäl att göra ändring i HR:ns utslag. HD däremot (4 justitieråd mot 2) ansåg såsom ofvan nämndt straff ej kunna ådömas. I motiveringen anfördes, att ehuru det vore utredt, att P. i sitt senare vittnesmål mot bättre vetande lämnat osannfärdiga uppgifter, likväl den vunna utredningen gäfvade synnerligen starka skäl för antagande, dels att därest vid den omförmälda förmalningen majsen uppblandats med snäckskal, uppblandningen verkställdes af P. under sådana omständigheter, att han måste anses hafva tagit del i de oredlighetsbrott, för hvilka L. tilltalats, dels ock att den utom ransoneringen försälda majsen, såvida ej åtkomsten därtill kunde på annat sätt förklaras, vunnits genom dylik uppblandning, samt att P. uppenbarligen afsett att genom de osannfärdiga uppgifterna angående inköp af majs lämna sådan förklaring, som nyss nämnts, och därigenom förhindra, att oredlighetsbrotten ansåges styrkta. Minoritetten i HD ville fastställa det i de lägre instanserna ådömda straffet för mened, hvarvid ett justitieråd i sin motivering anförde, att det ej kunde anses uppenbarligen framgå, att P., som icke vidgått delaktighet i de L. tillvitade brotten, lämnat de osanna uppgifterna i syfte att därigenom undgå att yppa omständigheter, som skolat angifva P. för sådan delaktighet. -- Till stöd för vittnes strafffrihet i liknande situationer har inom svensk doktrin åberopats dels att vittnes sanningssplikt ej sträcker sig så långt, att den skulle rubba den för part gällande grundsatsen, att skyldighet att medverka till uttalande af sanningen rörande ett af vederbörande själf begånget brott ej föreligger i annat fall, än då förutsättningarna för värfjemålseds afläggande äro för handen samt sådan edgång lagligen blifvit part ålagd, dels att frestelsen att undandraga sig straff är så stark och ett eftergifvande för densamma så naturligt, att

samhället ej kan straffa en i sådant syfte afgifven osann vittnesutsaga. Man har äfven velat göra gällande, att här skulle föreligga ett slags nödliknande situation. Den förstnämnda synpunkten har ansetts icke kunna leda längre än till att statuera straffrihet i de fall, då den falska utsagan allenast inneburit, att vittnet undandragit sig att meddela för honom kända fakta, som skulle angifvit honom såsom skyldig till straffbart förfarande. Det synes icke osannolikt, att denna synpunkt varit afgörande i ett flertal tidigare rättsfall (NJA 1888, sid. 21, 1889 sid. 198 och 1890 sid. 366) där ett yppande af sanna förhållandet skulle hafva utpekadt vittnet såsom delaktigt i det brott, hvarom målet rannsakats. I samtliga dessa fall fälldes en afvikande ledamot i HD likvist till ansvar med den motive-ring, att vittne väl ägde förtiga sitt eget förhållande, men vore pliktigt att yppa hvad vittnet visste rörande den anklagade, äfven om vittnet genom ett sanningsenligt vittnes-mål möjligen kunde ådraga sig själfst misstanke för delaktighet i det åtalade brottet. I ett senare rättsfall (NJA 1894, sid. 409) har HD emellertid friat från menedsansvar, oaktadt vittnet jämväl lämnat positivt oriktiga uppgifter angående i målet relevanta omständigheter. Där fråga varit om förtigande af fakta som skulle hafva utpekadt vittnet såsom skyldigt till ett brott, hvilket icke varit föremål för pröfning i den process, där vittnet hörts, har HD i ett fall (NJA 1902, sid. 243) ådömt straff för mened, i ett annat fall (NJA 1917, sid. 517) befriat från ansvar. I förstnämnda fall hade dock den falska utsagan i viss mån karaktär af positivt oriktig uppgift. I betraktande af omständigheterna i det ofvan refererade rätts-fallet från 1919 måste man säga, att HD med sitt friande utslag i sistnämnda mål tagit ännu ett steg i riktning af att låta straffrihet inträda äfven vid framförande af positivt oriktiga uppgifter.

Explosiv förödelse. (NJA 1919, sid. 367). I uppsåt att stjäla beredde sig P. jämte två andra personer genom intryckande af en fönsterruta tillträde till ett i nedre våningen af en byggnad befintligt kontorsrum, hvarest ett kassaskåp fanns uppställt. I och omkring nyckelhålet till kassaskåpets lås anbragte de två medhafda dynamitpatroner, hvilka de antände och efter att hafva salt sig själfva i säkerhet fingo att explodera. De lyckades emeller-

tid icke spränga eller öppna kassaskåpets dörr och aflägsnade sig, enär de ej hade mera dynamit i beredskap, utan att hafva tillgripit något. Vid explosionen blef dock kassaskåpet så svårt skadadt, att det sedermera såsom obrukbart måste skrotas ned. Någon nämnvärd skada å själfva byggnaden synes icke hafva åstadkommits, enär i detta hänseende endast upplysts, att ur kassaskåpet lösryckta stålbitar slungats ut i rummet och fastnat i väggar och tak, att rutorna i innanfönstren sprungit sönder af lufttrycket, samt att den elektriska strömbrytaren förstörts. Byggnadens öfre våning inrymde ett »gästrum», som »nästan ständigt» var upptagit och äfven vid inbrottsfallet beboddes af en person, hvilken emellertid, då explosionen skedde, ännu ej varit hemkommen. HD dömde P. för uppsåtligt åstadkommande af förödelse medelst sprängämne å byggnad, som var annans boning, i ideell konkurrens med inbrott. P. hade i målet förnekat vetskap om att byggnaden varit bebodd. Vid denna invändning fäste HD dock icke något afseende, enär byggnaden ostridigt »innehöll boningsrum, och med hänsyn till byggnadens beskaffenhet P. saknat skälig anledning antaga, att så ej vore förhållandet». De åberopade lagrummen voro 19 kap. 1 §, 6 § 1 mom. och 23 § samt 20 kap. 5 § äfvensom 4 kap. 1 § allt strafflagen. — HD har alltså i detta fall ansett äfven en relativt obetydlig skada å byggnad såsom »förödelse» å densamma. På samma sätt har ett liknande fall (NJA 1912, sid. 60) tidigare bedömts, i hvilket fall emellertid mera betydande skador åstadkommits å väggar eller fast inredning.

Olof Barklind.

Børneforsorg.

Betænkningen fra Udvalget til Revision af Børneloven og Plejebørnsloven.

Anmeldt af Byretsdommer P. C. Poulsen.

Da Lov Nr. 72 af 14. April 1905 om Behandling af forbryderske og forsømte Børn og unge Personer m. m. havde været gældende i 5 Aar blev der nedsat et Udvalg til at gennemgaa Loven og gøre Indstillinger om de Forbedringer og Tilføjelser til Loven, som efter indvundne Erfaringer maatte anses for hensigtsmæssige, og i December 1911 afgav dette alsidig sammensatte Udvalg en omfangsrig Betænkning indeholdende et Forslag til »Lov om Statens Forsorg for forsømt og vanartet Ungdom«. De foreslaaede Forandringer i den gældende Lov var ikke særlig gennemgribende. Et Flertal fastholdt Justitsministeriet som det Ministerium, hvorunder Værgeraadene og Tilsynet i sin Helted burde henhøre. Der var Enighed om ikke at bryde med de Tanker, der havde været bestemmende for Reglerne om Værgeraadenes Sammensætning og lokale Omraade; Forandringernes Formaal var i denne Henseende nærmest at gøre Sammensætningen af de mindre Værgeraad paa Landet lige saa saglig betryggende som Sammensætningen af de større Værgeraad ved i et vist Omfang at sikre pædagogisk, lægelig og juridisk Medvirkning, hvorimod det gejstlige Element som obligatorisk var fjernet. Et Flertal foreslog de læge Medlemmer (udenfor København) valgt direkte af Hjælpekassevælgerne, hvorimod Forholdene i København skulde blive bestaaende indtil videre. Omraadet for Værgeraads-

indskriden foresloges udvidet, saaledes at den egenlige Barnealder regnedes til det fyldte 16 Aar (nu 15 Aar) og Indskriden efter denne Tid blev gjort noget lettere end nu. For mishandlede Born var Grænsen Myndighedsalderen (nu 15 Aar). Overværgeraadets ikke principielt ændrede Stilling skal ikke her berøres. En Ordning, hvorefter i det væsentlige kun saadanne Sager, i hvilke Forældrene modsatte sig Værgeraadets Beslutning, krævede Overværgeraadets Godkendelse, bragtes i Forslag. — Der oprettedes et Nævn til Afgørelsen af vigtige Tilsynet med Iagttagelseshjem, Skolehjem og Ungdomshjem vedrørende Spørgsmaal. Forslaget indeholdt desuden en Udvidelse af Myndigheden over de Unge, saaledes at denne i videre Omfang end nu kunde udstrækkes til det 21. Aar. I Straffebestemmelserne indeholdtes ikke væsentlige Ændringer i den nugældende Lov.

Efter at Justitsministeren i Efteraaret 1918 havde erklæret, at han ansaa det for rigtigt, at nogle faa Mænd og Kvinder traadte sammen for indenfor en kort Frist at foretage visse Rettelser, »som nu almindelig ønskes«, blev et saadant Udvalg under 26. November 1918 nedsat. Det kom til at bestaa af Overretsassessor Brun (Formand), Folketingsmand, Redaktør Johs. Fog-Petersen, Overretssagfører A. Henriques, Folketingsmand K. M. Klausen, Fru Margrethe Nielsen (Formand for Forældreforeningerne) og Kontorchef Aage Svendsen. Under 11. December 1918 tiltraadtes Udvalget af Forstander Eske Eskesen, Folketingsmand, Lærer A. M. Hansen og Landstingsmand Kontorchef K. K. Steincke.

Den af dette Udvalg afgivne Betænkning er dateret 4. Juni 1920 og indskrænker sig ikke til nogle Rettelser; tværtimod maa Forslaget siges at indeholde en fuldstændig Gennemgang af Borneloven og Forslaget af 1911 med betydningsfulde Forandringer i Forhold til begge disse Arbejder — i hvilket Omfang skulde fremgaa af det efterfølgende. Der er udarbejdet et helt nyt Lovforslag, indeholdende 126 (som Regel dog ret korte) Paragrafer, hvorunder en Snæs Bestemmelser om Tilsynet med Plejebørn.

Som Lovens Titel foreslaas denne Gang: Lov om Værgeraadsforsorg og Tilsyn med Born. Værgeraadsinstitutionen organiseres efter følgende Regler: København og Frederiksberg skal danne een Værgeraadskreds, de andre Kommuner hver een, saaledes at Købstæder over 10,000 Indbyggere og (udstrakte) Landkommuner kan deles i flere Kredse.

København-Frederiksberg deles i ca. 60 Værgekredse (à ca. 10,000 Indbyggere) og Værgeraadet bestaar af Formand, Næstformand og fire Gange saa mange Medlemmer, som der er Værgekredse, samt yderligere 4 Medlemmer (altsaa ialt ca. 244). Formand og Næstformand, der skal have Dommerkvalifikationer, beskikkes for 8 Aar af Justitsministeren. Folketingsvælgerne vælger (efter Forholdstal og ved Listevalg) de øvrige Medlemmer og et tilsvarende Antal Suppleanter. Paa et Fællesmøde af alle de valgte Medlemmer vælges 4 Medlemmer til et Forretningsudvalg og 4 »Kredsværger« for hver Kreds. Sagerne afgøres derefter af et Udvalg bestaaende af Formanden (Næstformanden), to Forretningsudvalgsmedlemmer og fire Kredsværger. Dette bliver altsaa i København det normale Værgeraad, og i § 12 siges ogsaa uden videre: »Værgeraadet« er beslutningsdygtigt naar over Halvdelen af dets Medlemmer er til Stede, i København over Halvdelen af det foran omhandlede Udvalg. Der skal dog tillige af og til finde Møder Sted af det samlede »Værgeraad«, hvor Forretningsudvalget aflægger Beretning og Sager af særlig Betydning forhandles. — Nogen Sikkerhed for Lærer- eller Lægekræfter blandt de enkelte Kredses Værgeraad er — som det vil ses — ikke tilvejebragt.

Med Hensyn til Ordningen udenfor København har Udvalget delt sig i et Flertal og et Mindretal (5 mod 4). Der er Enighed om, at disse Værgeraad skal bestaa af 5 og (for Købstæderne) 7 Medlemmer, og ligeledes om Anvendelsen af direkte Valg (efter Forholdstal) til Værgeraadene, foretagne af Folketingsvælgerne, men medens Flertallet vil have Værgeraadene i deres Helhed valgt paa denne Maade, ønsker

Mindretallet at sikre i Landkommunernes Værgeraad een Plads for en Lærer (Lærerinde) valgt af og blandt det faste Lærerpersonele ved Folkeskolen i Kredsen, i Købstadkommunerne tre Pladser, nemlig for et Lærer-Medlem og for en Læge og en Jurist (de to sidste valgte af Kommunalbestyrelsen). — Værgeraadene udenfor København skal efter Forslaget alle selv vælge deres Formand. — De i Kredsen Valgberettigede ere ogsaa Valgbare og pligtige at modtage Valg i to efter hinanden følgende Valgperioder (à 4 Aar), dog at ingen, som er over 60 Aar, er pligtig at modtage Valg. Det skulde antages stemmende med Billighed, at de nuværende (og tidligere) Medlemmer af Værgeraadene maa (helt eller delvist) have Krav paa Fritagelse for at modtage Valg, men der synes ikke at være nogen Regel i Loven herom.

De Værgeraad, der ikke efter Lovens Bestemmelser tæller noget juridisk Medlem, skal, naar Værgeraadet skal tage Bestemmelse om endelig Fjernelse og ved Vidneindkaldelser og Vidners Afhøring hidkalde den civile Underdommer til Deltagelse i Sagens Behandling, men Underdommeren har ikke Stemmeret.

Foruden Befordringsgodtgørelse og Dagpenge paa Rejser foreslaas det, at Værgeraadets Medlemmer skal have Godtgørelse for de Udgifter og den Tid, de har anvendt i deres Virksomhed for Værgeraadet.

Overværgeraadet skal bestaa af 5 Medlemmer: en fast-lønnet, kongelig udnævnt juridisk Formand, tre honorarlønnede Medlemmer valgte af Justitsministeren, Folketinget og Landstinget samt Overinspektoren for Opdragelseshjemmene. Denne sidste skal ligeledes være en kongelig udnævnt Embedsmand med to ministerielt udnævnte Inspektorer til Assistance.

I Forslagets Kapitel II omhandles Børns Fjernelse fra Hjemmet. De Tilfælde, i hvilke Fjernelse kan finde Sted, er ikke væsentlig ændrede i Forhold til den gældende Lov. For Forældrenes Vanrøgt bruges omtrent de samme Udtryk som tidligere; om de Forhold, der fra Børnenes Side skal kunne

begrunde Fjernelse, bruges Udtrykkene: særlig vanskelig Karakter eller meget slet Opførsel, hvilket er en Udvidelse i Forhold til de nu brugte, der forudsætter en strafbar Handling; Rammerne er desuden udvidet derved, at Aldersgrænsen for alle Tilfælde er sat til 18 Aar. Den efter sin Ordlyd ganske urimelige Regel i den nugældende Lovs § 9 — om Udsættelse af alle Værgeraadsforanstaltninger i Tilfælde af strafbare Handlinger indtil efter Paatalemyndighedens Resolution — er mildnet paa naturlig Maade, saa at Værgeraadet kan begynde sin Virksomhed, naar det efter de strafbare Handlingers Natur skønnes, at Tiltale vil blive frafaldet, og desuden altid kan foretage foreløbig Anbringelse i Tiden imellem Sagens Afslutning og Ministeriets Afgørelse. Begyndelsesterminen er antagelig ikke strengt at forstaa, hvilket ikke vilde være praktisk, idet det paa et langt tidligere Tidspunkt end Sagens Afslutning kan være givet, at Sagen vil blive sluttet med Indstilling om Tiltales Frafald (se ogsaa Forslagets § 88). — I Kapitlet indeholdes derefter tildels nye Regler om Værgeraadsforsorgens Afgrænsning overfor anden Forsorg: Fattigforsorg og »Særforsorg« for Aandssvage, Døvstumme, Blinde, Tuberkulose m. fl. Hovedsynspunktet er vedblivende, at disse Arter af Forsorg falder udenfor Værgeraadenes Opgaver og maa løses af andre Institutioner, hvori- mod foreløbige Foranstaltninger kan træffes, og Hjælp ydes ved, at Værgeraadet fratager Forældrene Forældremagten. Som af et Mindretal (Eskesen) hævdet, synes Reglerne om Overdragelsen af Forældremagten til Fattigvæsenet at maatte kunne virke uheldigt. Forsorgen anvendes ogsaa paa Udlændinge, der ikke skal udsendes af Landet, og midlertidig Anbringelse, indtil Spørgsmaalet om Udbringelse er afgjort, kan finde Sted.

I Henhold til de derom fra forskellig Side fremkomne Ønsker tilstræbes det at give Værgeraadene noget større Selvstændighed end nu. Naar Beslutning tages om et Barns Fjernelse, og Indehaveren af Forældremyndigheden har til Værgeraadets Protokol eller særskilt meddelt skriftligt Samtykke

til Fjernelsen, kræver Værgeraadets Beslutning ikke Godkendelse af Overværgeraadet, dog at Indehaveren af Forældremyndigheden inden 14 Dage efter Beslutningens Forkyndelse kan appellere Sagen til Overværgeraadet. Værgeraadet tager ogsaa Beslutning om, paa hvilken Maade Barnet skal anbringes, og gennemfører som Regel selv denne Beslutning, men kan med Hensyn til Anbringelsen i Børnehjem, Skolehjem og Ungdomshjem forelægge Sagen for Overinspektoren, der snarest anbringer Barnet i et af de anførte Hjem, idet han maa antages at være bunden ved Beslutningen, selv om han finder Barnet bedre egnet for Pleje, Tjeneste eller Lære. Naar Værgeraadet finder Anledning til Forandring af et Barns Anbringelse, kan det tage Bestemmelse derom; er der imidlertid Uenighed mellem Værgeraadet og Forstanderen for vedkommende Hjem om Barnets Forbliven, afgør Overinspektoren Spørgsmaalet. Der er her ved særlig tænkt paa det ikke sjældne Tilfælde, at Forældrene ønsker Barnet tilbage, naar det er saa stort, at det kan gøre Nytte hjemme eller tjene noget, og faar Værgeraadet med hertil, medens Opdragelseshjemmet er af den Opfattelse, at Barnets Opdragelse eller Uddannelse kræver yderligere Ophold.

Hvor Forældrene ikke har givet skriftligt Samtykke til Fjernelsen, bliver Beslutningen derom at forelægge Overværgeraadet.

Reglen om Beslutningers Forkyndelse efter de for Forkyndelse af Straffedomme gældende Regler, medmindre vedkommende ved deres Underskrifter til Protokollen har frafaldet Forkyndelse, synes ikke ganske at harmonere med Retsplejeloven (Kapitel 17 og § 219). Naar Vedkommende har været til Stede, synes Forkyndelse ikke at have anden Mening end at bringe Ankefristen til at løbe. Det turde være at foretrække at forlænge denne ogsaa meget korte Frist (14 Dage) noget og saa til Gengæld i alle almindelige Tilfælde at regne den fra Afsigelsesdagen. Det er ogsaa i Praxis uheldigt, at en Underskrift i Protokollen kræves baade ved et betydningsfuldt Samtykke til Fjernelse og et ligegyldigt Frafald af Forkyndelse.

Overværgeraadets Betydning er forøget ved de nye Regler, skønt nogle Sager saaledes ikke skal forelægges det. Alle Sager, hvori der er den mindste Smule Tvivl, vil nemlig komme for Overværgeraadet, og dets Myndighed til at omgøre Værgeraadets Beslutning baade i Retning af Fjernelse og i Retning af Nægtelse deraf er udtrykkelig fastslaaet. For Overværgeraadet kommer: de Sager, hvori der er meddelt Samtykke, men som paaankes, de Sager, hvori intet Samtykke er meddelt, og de Sager, hvori der ved Værgeraadets Beslutning ikke er opnaaet det til Fjernelse krævede kvalificerede Flertal (4 af 5 og 5 af 7), naar 2 Medlemmer, der har stemt for Fjernelse, ønsker det. Motiverne har sikkert Ret i, at det herefter ikke for Indbringelsen for Overværgeraadet er en Betingelse, at der har været simpelt Flertal i Raadet for Fjernelsen. — Endelig kan Overværgeraadet, naar det kommer til Kundskab om Forhold, der synes at gøre Indskriden ubetinget nødvendig, og det stedlige Værgeraad intet har foretaget sig, undtagelsesvis selv undersøge Sagen *a prima instantia*; hvis Værgeraadet ikke vil fjerne i Henhold til de herved fremskaffede Oplysninger, kan Overværgeraadet selv beslutte Fjernelse.

Det paahviler Værgeraadene at gennemføre de af Overværgeraadet truffne Beslutninger.

For at sikre Muligheden for øjeblikkelig Indskriden, er der tillagt Formanden for Værgeraadet lignende Beføjelser som ved den gældende Lov, og hvor Overværgeraadet handler som *primus motor* har dets Formand samme Ret.

For Anbringelsen af Børnene udtaler Motiverne, hvad der maaske kan anses for Grundloven i dette Forhold: at Børn, der ikke kan antages at være sædelig fordærvede eller af specielt vanskelig Karakter, i Reglen bør anbringes under Forhold, der svarer til dem, hvorunder de vilde have levet, hvis de ikke var kommet under Værgeraadsforsorg, d. v. s. under skolepligtig Alder i Plejehjem, over denne Alder i Lære, Tjeneste o. s. v. Svagelige Børn anbringes i Børnehjem. Børn, der f. Eks. paa Grund af deres Karakter vilde

virke uheldige i den almindelige Skole, anbringes saa vidt muligt i »Skolehjem«, i senere Alder eventuelt i »Ungdomshjem«.

Born maa »i Reglen« ikke anbringes i Pleje i Familier, hvor nogen af Ægtefællerne er over 55 Aar. Det ses ikke, hvilke Undtagelser dette »i Reglen« tillader; men selv som almindelig Regel synes Bestemmelsen streng, saa meget mere hvor der er Slægtskab mellem Barnet og de Paagældende eller anden Interesse for dem, f. Eks. i det af og til forekommende Tilfælde, at tidligere Plejeforældre ønsker tilbage Born, der har været hos Forældrene i nogle Aar, men som nu skal fjernes. Egentlig Interesse og Kærlighed hos Plejeforældrene opvejer meget andet og kan ikke produceres ved regulerende Bestemmelser. Den nugældende Regel om 60-Aars Alderen synes rimeligere. Ogsaa Barnets Alder kommer jo i høj Grad i Betragtning. — Bestemmelsen om, at ikke mere end 2 Born (naar der ikke er Tale om Sødskende) bør anbringes i samme Familie, er ikke ny, men synes ogsaa noget vidtgaaende.

Iøvrigt skelnes mellem Optagelseshjem, hvor Opholdet varer saa kort som muligt, Iagttagelseshjem, hvor Opholdet varer indtil 9 Maaneder, Bornehjem, Skolehjem (Opdragelsesanstalt for Skolepligtige) og Ungdomshjem (Opdragelsesanstalt for lidt ældre Born). De to sidste meddeler selv Undervisning til de i Hjemmet anbragte Born, medens Bornene i de tre første Hjem kan besøge almindelige Skoler. Naar Bornehjem for Born fra een Kommune oprettes i en anden Kommune, kan der opstaa Vanskeligheder af overordentlig Karakter baade ved Invasionen i bestaaende Skoler og Nødvendigheden af nye Skoler. Med Løsningen af disse Vanskeligheder befatter Borne-loven sig ikke.

Staten skal efter Forslaget altid opretholde mindst to »Ungdomshjem«, et for mandlig og et for kvindelig Ungdom, der har vist særlig slet Opførsel. Dette er i Overensstemmelse med den gældende Lov, og i Virkeligheden findes der flere.

Hvor Fjernelse er ufornoden eller hvor Betingelserne for

Fjernelse ikke er til Stede, »men Indskriden dog anses for nødvendig af Hensyn til Barnets Velfærd«, kan Værgeraadet tildele Advarsel, beskikke Tilsynsværge og give Forældrene forskellige Paalæg med Hensyn til Opdragelse og Oplæring, og de særlig praktiske Tilfælde af saadanne Paalæg nævnes, saaledes at Barnet skal besøge Fortsættelsesskole, Dagarbejds skole, Arbejdsstue, Asyl, Børnehave m. m. Disse Institutioner skal for at benyttes fremtidig have ministeriel Anerkendelse.

Dette at Indskriden kan finde Sted, uden at Betingelserne for Fjernelse foreligger, er en principielt betydningsfuld Udvidelse, og det er vel tvivlsomt, om de valgte Udtryk afgrænser Omraadet for Familiernes Krav paa Fred tilstrækkeligt. Til Gengæld kan for Fremtiden ogsaa disse Værgeraadsbeslutninger appelleres til Overværgeraadet. En ny Bestemmelse er det, at Værgeraadet, hvis det skønner, at Fjernelse kan undgaas ved Ydelse af øjeblikkelig økonomisk Hjælp til Hjemmet, er berettiget til at yde saadan Hjælp, hvorfor Kommunalbestyrelsen skal stille en passende Sum til Raadighed. Saadan Hjælp kan kun ydes een Gang.

Som foran bemærket er Overinspektørens Embede adskilt fra Embedet som Overværgeraadets Formand. Han har Overtilsynet med og Overledelsen af den ved Loven hjemlede Forsorg og foretager de fornødne Inspektionsrejser. Det stedlige Tilsyn føres for Optagelseshjem og Iagttagelseshjem af Værgeraadet i den Kreds, hvor Hjemmet ligger, medens Bestyrelsen for Skolehjem og Ungdomshjem suppleres med et Værgeraadsmedlem. Tilsynet med de af Værgeraad i Pleje anbragte Børn føres af en af det stedlige Værgeraad beskikket Tilsynsværge. — Tilsynet med Børn, der ere udskrevne fra et Børnehjem og anbragt i Hjemmets Nærhed, føres dog af Børnehjemmets Forstander, hvis han ønsker det.

Forsorgen, der som Regel ophører med det 18. Aar, kan efter en derom forinden Barnets fyldte 18. Aar truffen Beslutning, der kræver Overværgeraadets Godkendelse, udstrækkes til det 21. Aar og vedvarer — ogsaa uden saadan Beslutning — til det 21. Aar for de i Ungdomshjem anbragte eller derfra

paa Prove udskrevne Elever. — Iøvrigt kan Værgeraadet naturligtvis bestemme Forsorgens Ophør tidligere, naar dens Hensigt skønnes opnaaet, og Værgeraadets Nægtelse af at lade Forsorgen ophøre kan indankes for Overværgeraadet.

Den tidligere Pligt til at gøre Anmeldelser til Værgeraadet er udvidet betydeligt ved Forslagets § 86, der bl. a. bestemmer, at enhver, som er kommet til Kundskab om, at et Barn fra Opdragernes Side er Genstand for Forførelse, Mishandling eller grov Vanrøgt, er pligtig at gøre Anmeldelse, og i § 96 findes en Straffebestemmelse for Forsømmelse heraf. Ved Forførelse er tænkt paa det Tilfælde, at Forældre eller andre Opdragere forleder Born til at begaa strafbare Handlinger, til Vagabondering m. m. Hvis der kan tages Varsler af Straffelovgivningens tidligere Stilling (Strfl. § 109, Kommissionsudkastets § 149 og Professor Torps Modforslag § 135), horer der ingen profetisk Evne til at forudsige, at Bestemmelsen ikke i den foreliggende Form vil blive til Lov. Bestemmelsen om Marskandiseres, Jernhandlers og Panteaanerers Handel med Born under 15 Aar er ikke uden Tilknytning i gældende Regler (L. 21. Juni 1867 § 6) og vil finde almindelig Tilslutning. Endvidere skal det forbydes Handlende at sælge Tobak (i nogen Form) eller stærke Drikke til Born under 14 Aar, og Politiet skal paase, at Born under 14 Aar ikke ryger paa offentligt Sted. Udskænkning af stærke Drikke til Barn under 16 Aar maa ikke finde Sted.

De tidligere Straffebestemmelser er noget supplerede, og ny er en Bestemmelse om, at naar en Person sættes under Tiltale for Vanrøgt, og det under Sagen oplyses, at han er forfalden til Drukkenskab, og at den begaaede Forbrydelse staar i Forbindelse hermed, kan Retten bestemme, at Tiltalte i Stedet for at ikendes Straf skal anbringes i en Helbredelsesanstalt for Drankere i indtil 2 Aar; det kræves dog, at hans Ægtefælle giver sin Tilslutning, og at Værgeraadet skønner, at Bornenes Fjernelse kan undgaas ved den Drikfældiges Fjernelse. Det er vel tvivlsomt, om Reglen bør være indskrænket til saadanne Tilfælde, hvor Ophold paa Afvænningshjem

kan træde helt i Stedet for Straf, men Principet i Bestemmelsen har sikkert Offentlighedens Sympati.

Om de i Loven optagne Bestemmelser om Plejebørnstilsynet skal her blot bemærkes, at den af Forslaget antagne Regel, at Tilsynet som Princip hører under Værgeraadsinstitutionen, vel nok vil vække Modsigelse, men synes i Harmoni med den Helhed, der tilstræbes ved Forslaget. — I Betalingsreglerne er ikke foreslaaet Forandringer af større principiel Betydning.

Det er i Udkastet fastslaaet: at ForældremyndighedsFratagelse kun kan ske efter Reglerne i den foreslaaede Lov, og at Værgeraadsinstitutionens Afgørelser er endelige. — Det i Kommissionsudkastet fra 1911 foreslaaede Nævn til Afgørelse af Spørgsmaal vedrørende Tilsynet med Opdragelsesanstalter er opgivet.

Forsøger man at skaffe sig et Overblik over Hovedændringerne i Forhold til den bestaaende Tilstand, møder Øjet et Overværgeraad med en i Virkeligheden stærkt udbygget Magtstilling, sagligt betryggende sammensat, men med Mulighed for i vidt Omfang praktisk talt at virke som baade første og sidste Instans, og paa den anden Side de stedlige Værgeraad sammensat paa nyt Grundlag og med væsentlige nye Opgaver, særlig med Hensyn til Foranstaltningernes Gennemførelse og Tilsynet dermed. Foreningen af Betaling til Værgeraadsmedlemmerne for alt Arbejde, de gør i Værgeraadssager, med en i Virkeligheden bundløs Bestemmelse som den, der hjemler Værgeraadet Ret til at skride ind overalt, hvor Barnets Velfærd kræver det, er principielt taget ikke helt hyggelig. Maatte det første — hvis finansielle Rækkevidde indenfor denne Lov slet ikke er forsøgt opgjort i Udvalgets omhyggelige Arbejde, og som iøvrigt maa have finansielle Konsekvenser paa en Række andre Omraader — simpelthen blive strøget, det sidste noget klaret. Jeg ved fra min egen Virksomhed, hvilken Styrke det gav Værgeraadets Position, at vi arbejdede uden Vederlag. I Striden om det rette Ministerium er Enighed ikke opnaaet, men det stilles i Udsigt,

at et Socialministerium muligvis var acceptabelt fra begge Synspunkter: Forsorgen er det centrale! Det er at haabe, at dette Forlig ikke opnaas. Kritiken af Værgeraadenes Virksomhed har været uden Enhed, og det har ikke været let at forslaa, om det var Meningen, at Værgeraadene som Helhed greb for meget eller for lidt ind, men det er uimodsigeligt, at begge Farer truer. Det første store Spørgsmaal, om Indgriben er begrundet, bør til enhver Tid behandles som et Retsspørgsmaal. Ingen blodigere Uret kan begaas end i Utide at skille Børn fra Forældre. Det er ikke et »Forsorgs«spørgsmaal. Derfor er selve det direkte Valgsystem efter min Opfattelse ikke saa rationelt som Valget gennem Borgerrepræsentation o. s. v., og Bestemmelsen om Underdommerens Mangel paa Stemmeret ikke forsvarlig. I de direkte Valg vil det kun lykkes at faa nogle Interesserede, en Brøkdpart af Befolkningen, til at deltage, men den første Afgørelse bør netop ikke træffes paa et ensidigt Grundlag. Og næsten værre endnu bliver det, som andensteds bemærket, hvis det lykkes at lave Parti og Valgrøre i disse Forhold. Nævnes bør vel ogsaa Valg-Udgifterne, som det lakonisk hedder, at Kommunen skal betale. Man har opgivet mig, at et Valg i København (uden Frederiksberg) med 21 Valgsteder vil koste over 100,000 Kr., foruden at det vil gøre Lukning et Par Dage af 19 Skoler nødvendig. Det har for været vanskeligt at opnaa langt mindre Summer til nyttige Foranstaltninger til Børns Bedste.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Ved O. Haack.

Dr. med. H. Marx (Berlin) fattede under en mangeaarig Gerning som Retslæge og Fængselslæge levende Interesse for de til Strafferetten knyttede Problemer. De amerikanske Ungdomsfængsler (reformatories), som han besøgte, vakte hans højeste Beundring, som han gav Udtryk i en Artikel i Vierteljahrsschr. f. gerichtl. Medizin 1912, hvor han søgte at formulere praktiske Forslag til Efterligning af de amerikanske Systemer. Adskillige andre Arbejder om strafferetlige Emner foreligger fra hans Haand, navnlig i Tidsskriftsartikler bl. a. i Gross's Arkiv. Sidst har han i et Par Publikationer syslet med den psykologiske Karakteristik af Forbrydelsens Opstaaen, som han kalder Loven om den korteste Vej, og for hvilken han i Anledning af en Kritik fra v. Liszt's Haand har gjort udførligst Rede i Zeitschr. f. die gesamte Strafrechtswissenschaft, Bind XLI, Hefte 1—2. Efter at have deltaget i Verdenskrigen fra dens Udbrud var han imidlertid saa legemlig svækket, at en Influenza i Februar d. A. gjorde Ende paa hans Liv. Hans nysnævnte Afhandling, som er et de sidste Arbejder fra hans Haand, er saa gennemtrængt af en aandfuld Interesse for og Forstaaelse af Straffens Formaal og Opgave og af de individuelle psykiske Forudsætningers Betydning for Kriminaliteten, at det formentlig vil have Interesse for Tidsskriftets Læsere at gøre sig bekendt med den; selv om den af ham opstillede »psykiske Lov« ikke er af afgørende praktisk Betydning, rummer den et ikke ufrugtbart Udgangspunkt og et Bidrag til Opfyldelsen af det Krav, han opstiller om, at Straffuldbyrdelsen i højere Grad, end Tilfældet hidtil har været, skal gennemtrænges af Aand. Afhandlingen bringes da nedenfor i Oversættelse med en Del Forkortelser og Udeladelser særlig af Forf.s Svar paa v. Liszt's Kritik:

Loven om den korteste Vej.

I *Extrait des annales médico-psychologiques* for Februar 1913 findes en Opsats af Dr. Ladame i Genf over Loven om den umiddelbare og middelbare Interesse. Ladame skelner med Claparède mellem to store Grupper af Interesser. Hvert levende Væsens Virksomhed bestemmes ved den handlendes Interesse. Denne kan være betinget af de primitive vegetative eller organiske Fornødenheder og kan da betegnes som Instinktinteresse. Men den kan ogsaa være en Fornøftsinteresse, af dem, som spiller en afgørende Rolle

ved det intellektuelle Menneskes Afgørelser og Handlinger. Den førstnævnte Interesse er den umiddelbare, der f. Eks. bestemmer den første Barnetids Handlinger. Den middelbare Interesse faar sin afgørende Betydning hos modne Mennekers, dens Fremtræden bestemmes ved Graden af Individets intellektuelle og sædelige Udvikling.

Ladames Mening kan ogsaa udtrykkes saaledes, at der er Interessegrupper — de primordiale —, der tilstræbes og, hvis Individet ikke skal gaa til Grunde, tildels maa tilstræbes hæmningsløst. Den anden Gruppe ligger derimod saa at sige udenfor den naive Egoismes Grænsepæle. Under disse Interessers Forfølgning skræker de psykiske Fortæelser, som vi kalder Hæmminger, ind.

Ladame fremhæver videre, at de middelbare Interesser kun tungt og langsomt vinder frem i Individets Synskreds, medens de let og hurtig igen forsvinder derfra; ved Sinds sygdomme forsvinder netop først disse højere Interessegrupper; de betegner Civilisationens Blomst og er noget overordentlig fint og omfindtligt, der ofte forsvinder i Løbet af ganske kort Tid, naar Personligheden kommer i Forfald, hvorefter den umiddelbare Interesse behersker Tilskyndelserne som eneraadig Lov og hævder sig selv under Forfaldets Kulmination.

Ladame anser sin Lov for den menneskelige Aktivitets Grundlov; Loven om den umiddelbare Interesse behersker vor vegetative Aktivitet, Loven om den middelbare Interesse karakteriserer den forudseende Aktivitet hos det intellektuelle Menneske af fremskreden Civilisation. Saaledes betegnes med Rette den raaeste Egoisme som en af de mest konstante Ejendommeligheder hos de sindssyge, disse adlyder udelukkende hin Lov. Loven om den middelbare Interesse er et Fremskridtselement, et Bevis for Hjærnens Udviklingsmulighed, et virksomt Instrument paa alt menneskeligt Fremskridts Vej; og derfor kan den betegnes som et Kriterium for den sjælelige Udvikling, medens dens Forsvinden afgiver en Maalestok for Graden af sjæleligt Forfald.

Ladames Udviklinger bringer ikke noget fundamentalt nyt, ny er kun Formuleringen af hans Tanker, og denne Formulering synes at aabne nye metodologiske Veje for Udforskning og Gruppering af kriminelle Personligheder. Dog synes de opstillede Love mig ikke at ramme Sagens Kernepunkt. Ladame og Claparède sætter Motiverne i Centrum af deres Lære, som jo iøvrigt væsentlig munder ud i at om-

skrive vore gamle og tilvante Forestillinger om Forskellen mellem lavere og højere Tilskyndelser, mellem Instinkt og Overlæg. Iøvrigt undlader Ladame at foretage det nærliggende Skridt til Forbryderverdenen, kun med faa Ord omtaler han de kriminelle sammen med Undermaalerne og de aandelige Myoper som Led i en stor Menneskegruppe, for hvem Loven om de middelbare Interesser ikke har Gyldighed. Han begaar en Grundfejl, overser et yderst vigtigt Moment. I Grunden er begge de to Slags Interesser identiske med Motiver, betegner de yderste Poler af en lang Motivkæde. Ladame lader ganske ude af Syne det, som er al Aktivitets sande Væsen og overordnede Begreb, nemlig *Bevægelsen*. Overfor det gamle Medicinerord »*corpora non agunt nisi soluta*« kan man med Føje sætte Ordet »*corpora non agunt nisi mobilia*«.

I Bevægelsens Begreb rummes to Faktorer, nemlig med Hensyn til Tid og til Rum. Vi kan betegne dem som Tempo og Vej. I Sjælelivet træder den rumlige Faktor kun ganske utydelig frem, men den er i Virkeligheden til Stede lige saa vel som i de ydre, legemlige Førteelser. Naar vi betragter Hjærnen som Sæde for Sjælelivet, har vi jo heri et legemligt, altsaa rumligt Substrat for alle psykiske Fænomener, og hvis vore optiske og andre sanselige Hjælpemidler kunde forfines til det uendelige, maatte vi tilsidst blive i Stand til at se Bevægelserne i Hjærnebarkens Celler, i Hjærnens Forbindelseskar og i Nervebanerne. At dette ikke nu lader sig gøre, forrykker ikke Rigtigheden af den Antagelse, at ogsaa al sjælelig Proces er Bevægelse.

Der gives jo ingen Normer for Forløbet i Tid og Vej af de rent legemlige eller af de rent sjælelige Processer, den simple Erfaring viser, at der i saa Henseende gør sig meget talrige og betydelige Forskelligheder gældende. Hvis vi var i Stand til grafisk at fremstille Vejen fra den første Formaalets Opdukken indtil Formaalets Opnaaelse, vilde vi finde, at Forløbet i Tid og Rum veksler, ikke blot, hvad der er selvsølgelig, efter Formaalets Art, men især efter Personligheden og for den enkelte Personligheds Vedkommende efter Stemmingsfaserne. Desværre er det umuligt med objektiv Tilforladelighed at yde en saadan grafisk Fremstilling. Vi kan højst med nogen Udsigt til Resultat anstille et saadant Forsøg med Hensyn til os selv, iøvrigt vil det være formaalsløst, da vi jo med Sanserne kun kan iagttage Viljen, naar den projiceres ind paa Virkeligheden

i legemlig Aktivitet. En Samling af saadanne grafiske Fremstillinger vilde, hvis den kunde fremstilles, næsten repræsentere et Karakter-Arkiv.

Ser man nu paa de kriminelle Bevægelser Omraade, maa det erindres, at i Virkeligheden er hverken Forbryderens Motiver eller hans Formaal kriminelle; kun hans iagttagelige Bevægelser er Genstand for strafferetlig Behandling. I Motiver og Formaal skiller han sig langt mindre fra den ikke-kriminelle, end man sædvanlig tænker paa. Forskellen ligger i første Linje i de Midler, der benyttes til Formaalets Opnaaelse, er hovedsagelig en Forskel i Bevægelsen, i Vejen. Herved fremkommer da denne Lov:

Forbrydelsen er Resultatet af en Forkortelse i Tempo og Vej under Forløbet af den sjælelig-legemlige Proces.

I de første Barneaar bevæger man sig udelukkende paa den korteste Vejs Bane; vi tvinges derefter ved vore Omgivelsers bydende Fordringer — først Opdragelsen i Hjemmet, derefter Skoletugten og Opdragelsen gennem den videre Offentlighed — til paa Vejen mellem Forestilling og Maalets Opnaaelse at indskyde Mellemstationer, at gore Omveje udenom andres Rettigheder og Interesser.

Forbryderen handler under Udskydning af alle Mellemstationer, han gaar den korteste Vej, saa at man — om end med nogen Overdrivelse — kan sige, at Forbrydelsen er den korteste Vej mellem Forestillingen om Formaalet og dets Opnaaelse.

Imidlertid betyder ikke enhver Forkortelse af Tempo og Vej en Forbrydelse, den kan under givne Omstændigheder fore til en Heltedaa, en impulsiv Velgerning eller en Selvopofrelse. Forbrydelsen er i sidste Instans kun et Særtilfælde indenfor en almindeligere Lov, et Særtilfælde af almenmenneskelig, ja kosmisk Forleelse. Den almindeligere Lov vil da lyde saaledes:

Afkortninger af Forløbet i Tid og Rum af sjælelig-legemlige Processer betinger en stejl Stigning af Aktivitetskurven.

Historien viser i Almindelighed en langsomt forløbende Udvikling, som imidlertid periodevis forvandles til en Stormmarsch. I vore Dage oplever vi tydelig nok denne bratte Omskiftning. Politiske Maal kan som andre Maal stedse opnaas paa flere Maader. Under det sædvanlige historiske Forløb gaar der Aartier eller Aarhundreder, før et bestemt politisk Maal naas, og de Mænd, i hvis Hoveder de første

Forestillinger om Maalet dukkede op, naar næsten aldrig at opleve dets Virkeliggørelse. Men saa indtræder der en Dag i Stedet for det langsomme Forløb en uhyre Fremskynning af Tempoet, en Forkortelse af alle Veje^{*)}. Hvad der i Gaar syntes umuligt og uopnaaeligt, er i Dag virkeligt og fuldført. Saaledes er Revolutioner og Krige kun Udtryk for, at mægtige Forkortninger af Tempi og Veje har grebet ind i de sjælelig-legemlige Begivenheder hos og mellem Folkeslagene. Krige og Revolutioner er Fortsættelsen af Politiken paa den korteste Vej.

Ogsaa i det enkelte Menneskes Forløb kender vi Perioder, hvor Loven om den korteste Vej gør sit Herregomme gældende. Lægen kender disse Menneskelivets Foraars- og Efteraarsstorme, hvor det sjælelige og legemlige Liv bliver mere brusende og voldsomt, hvor tilbagetrængte og inddæmmede Drifter bryder frem og igennem og kan tilintetgøre Individet og true Omverdenen paa det alvorligste. Jeg sigter til Pubertetsalderen og til de Aar, som er Indledning til Oldingestadiet, og som hos Kvinden kaldes Overgangsalderen.

Hvis man monstrer vore sindssyge Forbrydere og forbryderske sindssyge, vil man finde, at deres aandelige og sjælelige Liv, saavidt som det har Betydning for os, næsten udelukkende bevæger sig paa den korteste Vejs Baner. Paa en sindssyg Epileptiker kan man næsten som paa et Skoleeksempel demonstrere Virkningen af Loven om den korteste Vej.

Endelig behøver vi kun at tænke paa vor egen Tilværelse i de Tider, vi betegner som Ophidselsestilstande; saadanne Tilstande er netop Udtryk for det Forhold, at en Afkortning af Tempo og Vej har grebet ind i vore Følelsers, Forestillingers og Tilskyndelsers normale Forløb.

Hvis det er rigtigt, at Forbrydelsen er Resultatet af en Forkortning i Tempo og Vej under Forløbet af den sjælelig-legemlige Proces, saa maa denne Lov kunne danne Grundlaget for en virkningsfuld strafferetlig Behandling.

Selvfølgelig kan man — ogsaa efter en saadan Metode — kun behandle de Retsbrydere, der overhovedet er behandlingsmodtagelige. Det er klart, at man selv med de bedste strafferetlige Metoder ikke kan behandle sindssyge Forbrydere og forbryderske sindssyge, som staar

^{*)} Marx formulerede første Gang sin Lov om »den korteste Vej« i et Foredrag (gengivet i *medizinische Klinik* 1914) om moderne voldsomme Kvindebevægelser (Suffragetterne).

under den korteste Vejs Lov, disse Grupper behøver jeg ikke at skænke videre Omtale. Derimod ønsker jeg hele den store Hær af andre Retsbrydere behandlet, saaledes som den oftnævnte Lov kræver det.

Der er vel ikke paa noget andet Omraade gennem Aar-tier, ja Aarhundreder arbejdet saa tankeløst og ufrugtbart, som paa Straffuldbyrdelsens. Herom tør jeg tale med efter en 15-aarig Virksomhed som Fængselslæge. Mon Flertallet af vore Straffedommere ved, hvorhen de sender den domfældte, naar de har forkyndt ham hans Frihedsstraf? Mon Straffedommeren véd, hvad der sker med den domte i det Spand af Tid, i hvilket Dommen berøver ham Friheden? De fleste Dommere véd det ikke, men de maa dog i det mindste undres over, at de under en lang Dommergerning stadig ser de samme Retsbrydere komme for Skranken, som de ved deres Domme allerede for Aar og Dag siden har sendt i Fængsel. Jeg paastaar derhos, at Forsvarerne ligesaa lidt som Dommerne véd tilstrækkelig Besked om Straffuldbyrdelsen. For kort Tid siden overværede jeg et Møde af Advokater, der drøftede Forbedring af Strafferetsplejen. Under hele Diskussionen saavel som i Foredraget hørte jeg ikke en eneste Gang Ordet Straffuldbyrdelse. Ogsaa for Forsvareren er i Reglen Interessen for den domte ude, naar Dommen har faaet Retskraft, og den domfældte vandrer i Strafanstalten.

Den bedste Straffelovbog og Procesordning hjælper kun lidt i Kampen mod Forbrydelsen, saalænge vi savner en god Straffudstaaelseslov. En ny Aand maa drage ind i Straffuldbyrdelsen, en tankeløs Eksekution er værdiløs. Bedre og mere kyndige Folk end jeg har skildret det amerikanske Systems Fortrin. Derovre har man i det mindste haft Idéer og Mod til med mageløs Friskhed at gennemføre dem. I mere end 40 Aar har de forenede Staters Reformfængsels Metoder været praktiseret; hos os tover man endnu i den første Begyndelse og drøfter stadig, hvad der af de amerikanske Indretninger kan være brugbart her.

Det gælder ikke om kritikløst at efterligne disse amerikanske Metoder og ubeset indføre dem hos os; det kommer an paa at fylde vor Straffuldbyrdelse med ny Aand, eller overhovedet med A a n d. Man maa dog have en Idé om, hvad man vil udrette med de Folk, der kommer i Fængslerne for at udstaa Straf. Men at naa til en saadan Idé kræver en bestemt Anskuelse af, hvad Forbrydelsen egentlig er og betyder. Dette har alle statistiske Resultater og alle Theo-

rier hidtil ikke kunnet lære os, og jeg tror paa ingen Maade, at min Teori kan og vil helt løse dette urgamle Problem. Men jeg tror, at Opfattelsen af Forbrydelsen som Resultat af hin Forkortning i Tempo og Vej kan være til Hjælp ved Valget af Behandlingsmaaderne under Straffens Fuldbrydelse.

Der gives i denne Henseende kun en Helbredelsesmetode, og denne hedder Taa l m o d i g h e d, v i r k s o m Taa l m o d i g h e d. Vi maa lære Retsbryderen Taa l m o d i g h e d i Arbejdet og i de sjælelige Processers Forløb. Vi maa lære ham, at Maalene kun naas t r i n v i s. I amerikanske Reformfængsler har jeg set, at bestemte Haandværk, f. Eks. Murerprofessionen, kun blev vist og lært trinvis; for hvert Trin i Uddannelsen var der foreskrevet Lærningen bestemte Tider, og han maatte ikke forlade Trinet, før Tiden var udløbet, idet han skulde forblive der, saalænge han ikke fuldkommen beherskede alle dette Trins Haandgreb. Det er klart, at en saadan Metode kun kan gennemføres Haand i Haand med Domfældelse til ubestemt Straffetid; men det er mig ikke magtpaaliggende at anbefale just dette System som ufejlbarligt, for mig kommer det an paa at vise, at vi kun kan hjælpe Forbryderen, naar vi blivende kan unddrage ham fra Virkningen af Loven om den korteste Vej, naar vi faar lært ham Nødvendigheden af at gaa de Omveje, som Samfundet har Ret til at kræve af ethvert Menneske. Gaar nogen i sin Frihedstilstand ikke disse Omveje, underkaster han sig modstandsløst den oftnævnte Lov, saa viser han netop, at han trænger til at lære, og Straffuldbrydelsen er til for at give ham denne Belæring — og ikke blot for at holde ham fast indtil den Dag og Time, som Dommeren har fastsat i Dommen, uden at man skulde bekymre sig om, hvad der i den Tid sker med den dømte.

Jeg forudsætter, at man i Straffen for Forbryderen ser andet og mere end den blotte Soning. Soning er Straf paa den korteste Vej. Den, som ikke venter sig noget herudover af Straffen, behøver ikke at spekulere videre over Straffuldbrydelsens Opgaver, men kan nøjes med at tænke paa saa vidt muligt at udligne Skyld og Bød med hinanden. Enhver strafbar Handling har da saa at sige sin Prisfortegnelse. Mine Bemærkninger er da kun rettet til dem, der af Straffen kræver mer end Soning; selvfølgelig kan intet Samfund med Selvagtelse undlade at kræve Soning af Retsbryderen. Men Sætningen »Straf er Soning« er en analytisk Dom; vi behøver yderligere den syntetiske Dom: Straf er Behand-

ling, Forbedring, Opdragelse. Samfundet antager med Retten til at straffe tillige den Pligt at give Forbryderen den Lærer, han trænger til. Men disse Lærere maa først selv uddannes og opdrages. Vi maa have Opsynsskoler, hvor de lærer at blive Opdragere.

Det er jo først og fremmest den kriminelle Ungdom, vi maa vende os imod med vort Opdragerarbejde, det er jo frem for alle de unge, der først hjemfalder under vor Lov om den korteste Vejs Virkninger. Der gives talrige Midler til at nedbryde denne skæbnesvangre Lovs Herredømme. Goethes »pädagogische Provinz« kunde yde alle Ledere af Ungdomsfængsler gyldne Lærdomme. De unge bør lære Tavshed, ikke ved det tidligere sædvanlige Taleforbud, men gennem systematiske Øvelser, hvorved man lærer at lie for selve Tavshedens Skyld. Isolation, anvendt i rette Doser, kan i Forbindelse med passende Beskæftigelse og godt Læsestof være et Opdragelsesmiddel af første Rang. Beskæftigelse med Have- og Landbrugsarbejde synes mig et af de heldigste Midler til at bringe Folk bort fra den heromhandlede Lovs Herredømme. Ingen kan med større Eftertryk end Naturen lære os, at al Modning af Frugt og Udbytte kræver Tid og Taalmodighed. Man maa vise den unge, som skal opdrages, de uendelige Omveje, som Naturen maa gaa fra Fro til moden Frugt, og lære ham taalmodig at sørge for Jordbundens Pleje og den unge Planter Beskyttelse.

Fangen maa se hen til et andet Maal end blot det at faa Ende paa Fængselstiden. Maaske kan man kun gennem Dom paa ubestemt Tid fore ham til et saadant Maal, maaske er det kun muligt ved at følge Amerikanernes Metode at lære Retsbryderen de Omveje, han skal gaa. Men saa maa ogsaa Vejledningen fortsættes hinsides Fængselsporten, da gælder det først og fremmest om ikke at slippe nogen, som er psykisk udsat, ø: udsat for kriminel Smitte, alene ud i de store Byer, i hvis Gader og Stræder Loven om den korteste Vej har sine fleste og mest lokkende Udhængsskilte.

Jeg kan ikke her komme nærmere ind paa praktiske Enkeltheder og maa i saa Henseende henvise til min Opsats om de amerikanske Fængsler.

Det kommer an paa Ideen, den eneste Vej, der giver Udsigt til virkningsfuld Bekæmpelse af Forbrydelsen, er at lade Straffuldbyrdelsen gennemtrænges af Aand. Vi behøver derfor meget mere og meget hurtigere en Straffuldbyrdelseslov end en Reform af den materielle Strafferet.

Indholdet af en saadan ny Lov vil i det væsentlige afhænge af de Anskuelser, som man nærer med Hensyn til Straffens Formaal og Opgave, og disse Anskuelser er atter paa det snævrere knyttet til Opfattelsen af Forbrydelsens egentlige Væsen.

Som Tilhænger af den sociologiske Retning i Strafferetten underkender jeg naturligvis ikke, hvad Milieu med Hensyn til Tid og Sted, Afstamning, Omgivelser, økonomiske Forhold og alle de mange andre Samfundsfaktorer betyder for Kriminalitetens Udvikling. Jeg underkender f. Eks. ikke Boligspørgsmaalets umaadelige Betydning for Forbrydelsens Bekæmpelse eller den Rolle, som Alkoholisme, Syfilis og andre Folkesygdomme spiller for Kriminalitetens Art og Omfang. Alle disse Faktorerers skadelige Indvirkning kan og maa bekæmpes; men udover dem bliver dog stedse tilbage Forbryderens særlige Personlighed, det enkelte kriminelle Individ som eneste Genstand for strafferetlig Behandling. Men kun ved at trænge ind i den psykologiske Mekanisme for menneskelig Aktivitet og klargøre os Menneskets sjælelig-legemlige Maskineri kan vi tilegne os Forbryderskikkelsen i dens uendelige Mangfoldighed. Heri ligger Hemmeligheden for baade den generelle og den individuelle Behandling af Forbryderne. Og jeg er af den Mening, at Lovven om den korteste Vej kan tjene som en brugbar Formel ved Granskningen af det enkelte foreliggende Tilfælde. —

Den fuldkomne Samfundsfred er al Kulturs Højdepunkt, Slutresultatet af en uhyre Række kulturfremmende Bevægelser. Men denne Fred er i Ordets sande Forstand en Forsagelsesfred. Den Vej, som Bevægelsen mod dette Fredstempel har tilbagelagt, kendetegnes ved Tusinder af Offersteder, hvor alle og enhver har ofret selviske Formaal. Og i Gentagelsen af denne Vej, som alle har maattet gaa for os, maa hver især i sin korte Enkelttilværelse stedse gaa Offervejen, idet han her og der opgiver et Stykke af sin Særtilværelse, sin Selvhævdelse.

For Fredens Skyld gaar vi Omveje udenom vor Nabos Hus og Gaard, vor Næstes Interesser, ogsaa udenom vore egne Ønsker og Samfundets Fællesønsker. Saa godt som aldrig kan eller tør vi gaa den korteste Vej, der kunde føre vor Stræben til Maalet. Egenvilje maa blive til Lovlydighed, Vilkaarlighed til Viljesvalg, den »naturlige« Frihed omdannes gennem et Maksimum af Frihedsindskrænkninger til sædelig Frihed. At føre den enkelte denne Vej er Kernen i al Opdragelse, hvorved man samtidig lader Eleven gentage

den Vej, som Menneskeheden har maattet gaa gennem Aarhundreder. Det enkelte Individ's sædelige Udvikling er i det smaa en Gentagelse af Sædelighedens Historie.

I samme Hæfte af *Zeitschr. f. die ges. Strafrechtswissenschaft* udtaler Kohlrausch sig om Efterkrigs-Kriminaliteten i Tyskland. Man kunde efter Krigens Afslutning og Soldaternes Hjemkomst vente en paa-faldende Vækst af Volds- og Raahedsforbrydelser, og Statistikken vil vel ogsaa vise noget i denne Retning; et tro Billede af de virkelige Forhold vil man dog neppe faa, dels fordi Statens Repression overfor borgerlige Forbrydelser er stærkt svækket under de herskende politiske Forhold, dels fordi Grænsen mellem, hvad der falder ind under Enkeltmands kriminelle Voldsomhed, og hvad der dækkes af Begreberne politisk Kamp og Borgerkrig, ikke lader sig drage med fornøden Skarphed. I Virkeligheden er det, som giver den nuværende Kriminalitet sit Hovedpræg, imidlertid ikke en forøget Brutaltet og en formindsket Respekt for fremmed Liv og Ejendom, men derimod Krigens politiske og økonomiske Følgesymptomer, der har resulteret i en Svækkelse af Straffelovens motiverende Kraft hos de lovundergivne: Respekten for Loven er sunket samtidig med, at Tilskyndelsen til og Mulighederne for at handle imod den er steget. En af Hovedgrundene hertil er, at der i stort Omfang hersker Uoverensstemmelse mellem de nye Love og den almindelige Retsfølelse, der ikke reagerer overfor en stor Del af de Handlinger, der bliver straffbare. Den økonomiske Nød har ført til Udstedelse af en Mængde Straffebud, som den almindelige Borger — forsaavidt han overhovedet kender dem — lader haant om, naar han staar overfor Valget mellem enten at overholde dem og da selv og med sin Familie sulte, eller at undgaa dette sidste ved at overtræde Loven — et Valg, der falder ham saa meget lettere, som han ved, at hverken Politi, Dommere eller Fængsler vilde strække til, om man for Alvor vilde søge at ramme alle den Slags »Forbrydere«. Og med denne svækkede Respekt for den udtalte Statsvilje er ogsaa den borgerlige Moral sunket, idet man har mistet Tilliden til de bestaaende Forholds Stabilitet, hvorfor Tendensen gaar henimod, at hver sikrer sig og sine nærmeste i Øjeblikket og med Fremtiden for Øje, selv paa andre Samfundsmedlemmers Bekostning, og derfor kun fol-

ger Loven, naar og saalænge dens Efterlevelse er det, man personlig har mest Nytte af. Men en saadan Tendens betinger ikke saa meget Raaheds- og Voldshandlinger som Aager i videste Forstand, Skattesnyderi og Toldbesvigelser og i Forbindelse med disse Forbrydelsesgrupper en udbredt Bestikkelighed blandt Tjenestemændene, der har Sammenhæng med disses trostesløse økonomiske Kaar og med Sænkningen af den almindelige Moral. Disse Arter af Lovovertrædelser er det, som efter Forf.s Mening i Øjeblikket særpræger Tysklands Kriminalitet.

Skønt Italiens Straffelovbog er saa ung som fra 1890, betragtes den som ikke tidssvarende og skal fornyes. Ved et Regeringsdekret af September d. A. er der nedsat en Kommission til at forberede en Reform af Straffelovgivningen under Forsæde af selve Enrico Ferri. I Artikler, der er offentliggjort paa tysk i »Zeitschr. f. d. ges. Strafrechtswissenschaft«, Bind XLI Hæfte 4—5, og paa fransk i »Schweizerische Zeitschr. f. Strafrecht« Bind XXXIII Hæfte 1—2, gør Ferri Rede for de Udgangspunkter, der i nøje Tilslutning til den antropologiske Skoles Principper skal følges ved Lovforslagets Udarbejdelse: Samfundsbeskyttelsen og Faren fra Forbryderen. Der skal ganske ses bort fra religiøse Opfattelser af Skyld, fra Gengældelses- og Soningsteorier, fra etisk-spekulative Problemer om fri eller bunden Vilje. Samfundet har simpelthen Ret og Pligt til at værne sig selv. Og endvidere skal Straffens Vægt ikke indrettes efter Forbrydelsens Grovhed som retskrænkende Faktum, men alene efter den større eller mindre Fare, som den konkrete Forbryders Personlighed frembyder. Lombroso er død og mange af hans Læresætninger med ham, men det af ham skabte antropologiske Grundlag og Grundsynspunkt lever. I den store Plan, Samfundet maa lægge for at søge Forbrydelsen bekæmpet, indgaar først en vidtgaaende social Prævention, omfattende en Lovgivning, der har Hensyn til Individets fysiske og moralske Eksistensbetingelser fra Livets Begyndelse af — Bolighygiejne, Skole- og Opdragelsesordning, Arbejdsbetingelser, Familielkaar osv. Et Samfund, der bygger billige og gode Arbejderboliger, forebygger bedre Sædelighedsforbrydelser end et, der skærper Straffene herfor samtidig med, at det lader Forældre og Børn, Brødre og Søstre

sove i samme Rum. Endvidere kræves en vis politimæssig Prævention, hvortil bl. a. hører, at alle Børn skal passere Folkeskolen, og at hver Discipel her skal have sit Stamblad, sit antropologiske Kort, hvorpaa Skolelægen skal anføre dets legemlige og sjælelige Karakteristik, dets nedarvede Ejendommeligheder, dets Opførsel og dets Ydeevne i aandelig og legemlig Henseende; herved skabes en Mulighed for at holde Kontrol med og i Tide skride ind overfor de Børn, der ved at være kriminelt truede selv udvikler sig til en Trusel mod Samfundet. Til Præventionen hører saa yderligere Forholdsregler overfor Alkoholister, Vagabonder osv. og endelig vidtgaaende Tilsyn med og Forsorg for dem, der løslades efter udstaaet Straf.

Hvad selve Straffelovsreformen angaar, er det særlig Straffelovens almindelige Del, der skal arbejdes med. Definitionen af de specielle Forbrydelseskategorier er i det væsentlige fyldestgørende fuldført. To store Hovedadskillelser vil blive gjort, nemlig for det første mellem dem, der begaar en almindelig Forbrydelse, og dem, hvis Forbrydelse er af ren politisk-social Art. De førstes Gerninger er dikteret af Egoisme, de sidstes af Altruisme, og selv om denne har ført til Fejltrin, kræver dette Motiv en særlig Behandling. For saadanne Forbrydelser vil Ferri kun anvende Landsforvisning og simpel Fængsling uden de yderligere Skærpselser, som skal følge den almindelige Forbryders Frihedsberovelse. Den anden Hovedsondring bliver mellem dem, der er over, og dem, der er under 18 Aar, og for hvilke sidste Hovedsynspunktet bliver at hjælpe til en Nyopdragelse. For den voksne opstilles derimod et ubetinget Ansvar for Loven, ikke i Kraft af hans moralske Brode, men som Værn mod den Fare, han har vist sig at frembyde; den Form, hvorunder dette Ansvar gores gældende, er forskellig efter hans individuelle Egenskaber: Fængsel, Anbringelse paa Sindssygeanstalt osv. Men baade for den sjælsunde og for den sindssyge eller den berusede er Grundlaget for den strafferetlige Indskriden det samme: Faren, han frembyder, og der er ingen principal Forskel paa det, man har kaldt Straf, og det, man har kaldt Sikkerhedsforanstaltninger, hvorfor det ogsaa kun er Domstolene, der skal have Myndighed til at bringe alle disse Foranstaltninger i Anvendelse.

Hvad Formen for den strafferetlige Frihedsberovelse angaar, holder Ferri for Italiens Vedkommende paa Landbrugskolonien med indendørs Arbejde kun i Tilknytning

hertil. Cellestraf finder han uanvendelig i »Solens Land«. Isolation bør kun være obligatorisk om Natten; om Dagen er Arbejde i fri Luft den eneste rette Metode overfor alle, der har forset sig, hvad enten de er mer eller mindre farlige, og hvad enten de er sjælssunde eller sindssyge. Domfældelsen maa ikke være paa bestemt Tid, da man ikke paa Forhaand kan sige, hvornaar den paagældendes Farlighed vil være besværgel, lige saa lidt som Hospitalslægen paa Forhaand kan bestemme Varigheden af Patientens Ophold; med visse Mellemrum skal den domte eller hans Familie kunne fordre en judiciel Afgørelse af, om ikke nu Straffens Maal overfor den domfældte er naaet, saa at han kan blive fri igen, og Dommeren skal bygge sin Afgørelse herom paa indhentede Erklæringer fra Strafanstaltens Ledelse, fra Justitsministeriet og fra den domtes Forsvarer saavel som fra den, der har lidt Skade ved Forbrydelsen. — Herved erindres, at Ferri overhovedet ikke vil have kortvarige Frihedsstraffe anvendt, men søger saadanne erstattet med andre Foranstaltninger overfor den Lovbryder, der ikke kan anses for farlig.

Efter Grundsætninger, som de nu skitserede, vil Ferri søge Kommissionens Arbejde gjort. Og han udtaler Ønsket om til sin Tid at faa arrangeret et Mode af den internationale Kriminalistforening i Rom for paa dette at sætte det af Kommissionsarbejdet udgaende Lovforslag under Debat.

Mindre Meddelelser.

Skaarspor som Bevismiddel.

Den moderne Strafferetspleje, der tilsigter at lægge Hovedvægten paa Indiciebeviset og lade Bestræbelserne for at opnaa egen Tilslaaelse træde i Baggrunden, maa nødvendigvis hos Politiet skærpe Interessen for at udnytte Forbrydelsens Spor i højere Grad end tidligere. Man ser da ogsaa, at Videnskaben i de Lande, hvor Anklageprocessen anvendes, har ladet sig friste til ved Siden af de egentlig videnskabelige Problemer at sysle med Undersøgelser af de forskellige Spors Bevisværdi og stræbe efter de bedst mulige Metoder til deres Sikring og til paa forstaaelig Maade at tilrettelægge Beviset for Domstolene.

Paa Grosses kriminalistiske Institut i Gratz, hos Reiss i Lausanne, Köckel i Leipzig og, last but not least, Bertillon og paa Centralbureauerne har disse Forhold været Genstand for indgaaende Overvejelser.

Naar man ser de Anstrengelser, som saa ansete Personer og Institutter har gjort sig, og sammenholder dette med det Antal Sager, der har været forelagt til praktisk Behandling, og navnlig naar man undersøger, hvor mange praktiske Resultater, der kan paapeges, maa man — naar man ser bort fra Fingeraftrykssporet, hvor navnlig Centralbureauet for Identifikation i København har smukke Sejre at notere, — forbavses over, saa lidt der kommer ud af det store Arbejde, og man spørger uvilkaarlig sig selv, hvad Grunden dertil kan være.

Svaret er ikke vanskeligt. Videnskabsmændene og Teknikerne paa den ene Side og det praktiske Livs Folk paa den anden Side har levet for afsondret fra hinanden. Førstnævnte har holdt sig for fornemt tilbage, og de sidstnævnte har væbnet sig med nogen Skepsis overfor de undertiden noget langstrakte Teorier, som de mener for sjældent giver det Resultat, som er det eneste, Praktikerne har Interesse for: Sigtedes Domfældelse eller Bevis for hans Uskyldighed.

Hvis Praktikerne kendte lidt mere til Teknik og hvis Videnskaben var mere demokratisk, vilde Resultaterne maa-ske blive flere og bedre.

Naar Opdagelsesbetjentene og de Politmænd, som først kommer til Gerningsstedet, har utilstrækkeligt Kendskab til Sporbehandling og Bevismetoder, vil dette svække Interessen for Sporenes Opdagelse og Sikring. Dette bevirker, at kun et meget sparsomt Materiale kommer frem til Undersøgelse; Videnskabsmændene og Teknikerne faar folgelig ingen eller faa Resultater; de fremsatte Teorier kommer i større og større Miskredit, og det ender med, at Politiet kun regner med de gode gamle, solide Metoder: Egen Tilstaaelse, Vidnebevis etc. —

Disse Forhold giver Forklaringen paa, at det i Aaret 1920 har kunnet vække Opmærksomhed, at en stejl Benægter blev dømt for Tyveri til Dels paa Grundlag af nogle Skaarspor, fundet paa Gerningsstedet. Da det nu har vakt Opmærksomhed og da det omtalte Tilfælde tillige er et meget smukt Resultat, skal det her refereres i korte Træk med det Formaal at vække Interesse for et Bevismiddel, som hidtil i noget for høj Grad har staaet i Skammekrogen.

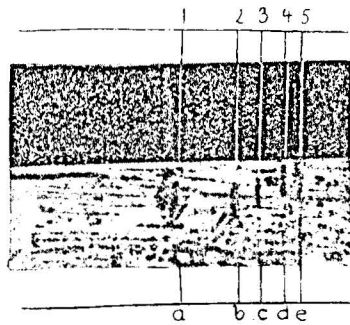
Under en endnu ikke helt afsluttet betydelig Tyverisag var en 45aarig Person, som vi kan kalde H. J., der i sine yngre Aar var straffet adskillige Gange for Hæleri og en enkelt Gang for Tyveri, paa ny sigtet for Tyveri. Ved Ransagning paa hans Bopæl fandtes en Del Solvtoj, der viste sig at stamme fra Indbrudstyverier i Herskabslejligheder, begaaede omkring ved Nytaar 1920. H. J. forklarede, at han kort forinden havde fundet alle disse Ting i en Kuffert paa Gaden. Han paastod, at han i samme Kuffert havde fundet en stor Skruetrækker, og forklarede, at han var klar over, at Solvtojet og Skruetrækkeren hørte sammen.

Ved Afhøring af Vidner oplystes det under Sagen, at Arrestanten havde haft den Skruetrækker, han paastod at have fundet i Kufferten, i ca. 2 Aar.

Ved Ransagning af Gerningsstederne for de omtalte Indbrudstyverier, havde Politiets Ekspertter fundet en Del iøjnefaldende Mærker af et ved Indbruddet anvendt Stykke Værktøj. Disse Spor blev sikret, dels ved Afstøbning i Voks, hvorefter senere optoges Gipsafstøbning, dels ved Fotografering. Det viste sig, at Sporenes Bredde svarede til Skruetrækkerens Bredde, men noget Bevis for, at Sporene var af-sat netop med denne Skruetrækker, kunde ikke fremskaffes

paa denne Maade, idet Mærkerne lige saa godt kunde skyldes et hvilket som helst andet Stykke Værktøj af samme Bredde. Sporene blev derfor undergivet en fornyet Undersøgelse af en paa dette Omraade specielt uddannet Politifunktionær, og man bemærkede nu, at ikke alene passede Sporenes Bredde til Skruetrækkerens Bredde, men at der paa Laaseriglen i en Skuffe, som var bleven aabnet ved Vold, paa forreste Flade fandtes 5 vertikale Striber, der kunde tænkes at være afsat med det ved Indbruddet anvendte Værktøj. En Undersøgelse af den nævnte Skruetrækkeres Æg viste netop, naar man studerede Æggen under en Lup, 5 til Striberne svarende Fremspring. Flere af Fremspringene var usynlige for en Undersøgelse med blotte Øjne, og det var derfor vanskeligt at klarlægge Beviset saaledes,

at Nævningerne med Lethed og flere samtidig kunde konstatere Fremspringenes Eksistens.

Man valgte nu følgende Fremgangsmaade: Først blev Laaseriglen fotograferet i naturlig Størrelse, og man konstaterede med Glæde paa ny Sandheden af den gamle Erfaring, at den fotografiske Plade viser de fine Ejendommeligheder bedre, end man kan se dem ved direkte Betragtning af den paagældende Genstand. Striberne paa Laaseriglen, som vanskelig kunde ses, fremkom ganske tydeligt paa den fotografiske Plade — se medfølgende Figur, Linierne a, b, c, d, e —. Man gjorde Forsøg med Kockels Metode (ved at skrabe med Instrumentet paa et blødt Underlag), med Reiss's Metode (at skrabe med Instrumentet paa en Glasplade, som var oversmurt med Bogtrykkersvælte), og man sammenlignede de med Instrumentet saaledes fremkaldte Spor med Fotografiet af Laaseriglen. Det viste sig imidlertid vanskeligt at faa disse til at falde fuldstændig sammen. Man forsøgte derfor at skrabe med Instrumentet paa et Stykke Papir, hvorover var smurt et tyndt Lag Svælte. Det viste sig nu, at man, naar man forandrede Instrumentets Hældning i Forhold til Underlaget, alt eftersom man skrabe med Instrumentet — under en vis Hældning — opnaaede nøjagtig de samme Striber, som

Man gjorde Forsøg med Kockels Metode (ved at skrabe med Instrumentet paa et blødt Underlag), med Reiss's Metode (at skrabe med Instrumentet paa en Glasplade, som var oversmurt med Bogtrykkersvælte), og man sammenlignede de med Instrumentet saaledes fremkaldte Spor med Fotografiet af Laaseriglen. Det viste sig imidlertid vanskeligt at faa disse til at falde fuldstændig sammen. Man forsøgte derfor at skrabe med Instrumentet paa et Stykke Papir, hvorover var smurt et tyndt Lag Svælte. Det viste sig nu, at man, naar man forandrede Instrumentets Hældning i Forhold til Underlaget, alt eftersom man skrabe med Instrumentet — under en vis Hældning — opnaaede nøjagtig de samme Striber, som

fandtes paa Fotografiet, jfr. Linierne 1, 2, 3, 4, 5 paa foranstaaende Figur.

Efter nu at have fotograferet de saaledes frembragte Mærker i naturlig Størrelse kunde man ved at sammenstille dette Fotografi med det af Laaseriglen optagne paa en ganske simpel Maade konstatere, at Mærkerne i Laaseriglen stemmede fuldstændig nøjagtig med Mærkerne paa Papiret (sammenhold Linierne 1, 2 o. s. v. med Linierne a, b o. s. v.). Ved at opklæbe de 2 Fotografier med Striberne ud for hinanden og derefter paa ny fotograferer disse i dobbelt Størrelse opnaaede man at faa et Demonstrationsmiddel, som enhver ikke-sagkyndig kunde forstaa, og et Eksempplar af disse Fotografier blev leveret enhver af Nævningerne og de under Processen fungerende Dommere til Selvstudium og som Grundlag for Ekspertens Forklaring, jfr. foranstaaende Figur.

Ved Fremlæggelse af disse Fotografier for Dommerne og Nævningerne og ved en dertil af Eksperten afgiven Forklaring lykkedes det at overbevise disse om, at Indbrudstyverierne var udført med det Instrument, som var fundet ved Ransagningen hos H. J., og dette i Forbindelse med den urigtige Forklaring, denne havde givet, om at Instrumentet var fundet i en Kuffert paa Gaden, bevirkede, at man ansaa det for bevist, at det var H. J., der havde udført Indbrudstyverierne.

Det bemærkes, at man, da den paagældende Ekspert var ansat i Politiet, ansaa det for rigtigt at lade en sagkyndig fra Statsprøveanstalten gennemgaa Materialet sammen med Eksperten, saaledes at denne sagkyndige kunde afhøres som Vidne og udtale, at Bevismaterialet var rigtig fremstillet, og at han kunde tiltræde Ekspertens Forklaring.

Som en særlig Ejendommelighed ved dette Tilfælde kan fremhæves, at det lykkedes Eksperten ikke alene at bevise, at Mærkerne paa Laaseriglen var afsat med det omtalte Instrument, men tillige, at et særlig karakteristisk Skaar i Instrumentet var fremkaldt ved selve Indbruddet.

Paa Laaseriglen i en af de paa et af Gerningsstederne forefundne opbrudte Skuffer bemærkedes det, at det højre forreste Hjørne var afskrabet, og at Skruetrækkerens Form og Stilling under Aabningen af Skuffen var svagt, men dog skarpt afmærket i Træet. Ved at lægge Skruetrækkeren i dette Mærke faldt et af de mest karakteristiske Skaar i Instrumentet nøje sammen med Laaseriglens Hjørne.

Det her beskrevne Tilfælde er ikke noget isoleret Tilfælde. I Tiden fra Oktober 1918 til Februar 1919 blev der til Politiet anmeldt ca. 40 natlige Indbrudstyverier i Købmandsforretninger og Brugsforeninger paa Fyn. Tyverierne var udført ved Opbrydning af Vinduer ved Hjælp af et Instrument. Den 3. Februar 1919 blev en tidligere straffet Indbrudstyv anholdt som sigtet for disse Tyverier, og ved Ransagning paa hans Bopæl fandt man et Stemmejern, som for saa vidt angaar Bredde kunde passe til Skaarene i Vinduerne. Paa et Gerningssted var endvidere fundet et Par Handsker, som havde tilhørt den sigtede, men denne forklarede, at han havde tabt sine Handsker ved Havnen i Odense, og Gerningsmanden maatte altsaa have fundet dem der. Sigtede nægtede bestemt at være skyldig, og man mente ikke, at Sagen kunde gennemføres paa det foreliggende Grundlag.

Tilfældigvis aflagde en af de Opdagelsesbetjente, der havde beskæftiget sig med Sagen, et Besøg paa Politiskolen i København, hvor den ovenfor omtalte Ekspert er Lærer. Sagen kom paa Tale, og vedkommende fik det Raad at lade forskellige af de forefundne Skaarspor udsave af Vinduerne paa Gerningsstedet og derefter indsende dem til Statsproveanstalten. Dette skete og Statsproveanstalten erklærede, at man maatte antage, at Sporene var fremkaldt med det forefundne Stemmejern. Sigtede blev derefter dømt.

I dette Tilfælde frembød Stemmejernets Æg saa stærkt udtalte Ejendommeligheder, at det ikke var nødvendigt at tilrettelægge Beviset paa en særlig Maade for at paavise Skaarenes Ejendommeligheder og Overensstemmelsen mellem Instrumentet og Skaarene, idet denne var ganske øjensynlig, naar man studerede begge under en Lup.

Efter at disse Tilfælde er bleven bekendt, mærker man tydeligt en forøget Interesse hos Opdagelsespolitiet for disse Spor, og der har allerede foreligget flere Tilfælde, hvor man har fundet saadanne paa Gerningsstedet og har sikret disse ved Fotografering og paa anden Maade, saaledes at man, hvis der senere skulde fremkomme Sigelse mod en bestemt Person, kan forsøge at fore Beviset. Opdagelsespolitiet er paa dette Omraade kommet i nogen Kontakt med Ekspertene, og hvad der tidligere ansaas for at give for ringe Udsigt til Resultat, vil sikkert for Fremtiden blive regnet for et Bevismiddel, man maa regne med.

Hakon Jørgensen.

Dansk Rets Indførelse i Sønderjylland.

De sonderjyske Landsdeles Genforening med Danmark har krævet Igangsættelse af et betydeligt Lovgivningsarbejde, omfattende i alt henved 80 Love, sigtende til i det væsentlige at gennemføre dansk Ret paa det nyindlemmede Omraade. Begrænsninger i saa Henseende har dog maattet foretages, ikke blot saaledes at der i talrige Tilfælde til Indførelsen er knyttet Overgangsbestemmelser, men ogsaa som Følge af, at der var Omraader, hvor en Ombytning af tysk Ret ikke ret vel kunde finde Sted. Mindst gælder dette dog indenfor Strafferetten, som alene skal være Genstand for Omtale her. Alle de Love, der nævnes her, er af 28. Juni 1920. Lov Nr. 256, der angaar Retsorganisationen, opretter en ny Landsret (Søndre Landsret); Landsretskredsen omfatter atter 9 Underretskredse; ved Siden heraf findes 7 Politikredse, og Sognefogedbestillingen indføres. Ifølge Lov Nr. 257 overtages de tilstedeværende Fængsler af den danske Stat, og dansk Rets Regler om Arrestvæsenet bringes til Anvendelse. Dansk Retspleje indføres ved Lov Nr. 260, endvidere oprettes ved Lov Nr. 263 et Ordenspoliti (som Statspoliti). Dansk Rets Regler om Tilvejebringelse af Politivedtægter og om Politiets Rettigheder og Pligter bringes til Anvendelse (Lov Nr. 264); danske Regler om Forenings- og Forsamlingsretten kan straks bringes til Anvendelse af Justitsministeren. En stor Del af Speciallovgivningen af strafferetligt, politi- og sundhedsmæssigt Indhold indføres ved Love Nr. 273 og 275. I sidstnævnte Henseende kan dog mærkes, at det har været nødvendigt som en Overgang at træffe Begrænsninger m. H. t. Kvaksalverilovgivningen af Hensyn til den Adgang til Lægepraksis, der hidtil har bestaaet i de nu indlemmede Landsdele for Lægpraktikanter.

Hovedloven er imidlertid Nr. 262, der indfører den danske almindelige borgerlige Straffelov, den midlertidige Straffelov af 1. April 1911, Loven af 3. Marts 1860 om Løsgængeri og Btteri samt Presseloven, og endvidere Reglerne om Bødeafsoning udenfor Straffeloven. Spørgsmaalet om den ny Lovs Indvirkning paa Handlinger begaaede inden Lovens Indførelse er her afgjort i Overensstemmelse med Principet, at den ny strengere Straffelov ikke har tilbagevirkende Kraft; Reglen har faaet den Form, at den ny Lov vel finder Anvendelse, saafremt Handlingen ikke forinden Lovens Ikrafttræden er endelig paakendt, men at Afgørelsen ikke maa være strengere end efter den ved Handlingens Foreta-

gelse gældende Straffelovgivning. I Forbindelse hermed gives ved kgl. Anordning (Nr. 354) Regler om Omsætning af Straffe, hjemlede ved den hidtil gældende Lovgivning, til de i dansk Lovgivning hjemlede Strafarter. Ogsaa m. II. t. Omsætning af Straffe, idømte for Genforeningen, gives paa lignende Maade Regler (Nr. 353). Efter dansk Ret hjemler Straffedomme afsagte i Udlandet ikke Gentagelsesvirkning, og der er ikke truffet Bestemmelse om nogen Undtagelse herfra m. II. t. de tidligere afsagte tyske Domme, hvad der jo ogsaa vilde føre til Anomali i Forhold til det øvrige Danmark.

E. O.

Af Foreningen Fængselshjælpens Aarsberetning for Tiden fra 1. April 1919 til 31. Marts 1920 fremgaar, at Foreningen nu har modtaget Justitsministeriets Anerkendelse som befojet til at yde sin Medvirkning ved Borns Anbringelse efter Bornelovens Regler, efter at den Gang paa Gang i de forløbne Aar har ydet saavel Overværgeraadet som Værgeraadene Bistand dels ved Bornenes Anbringelse paa Foreningens Optagelseshjem og dels ved Fremskaffelse af Tjeneste- og Lærepladser eller Hyre. Statstilskudene til Foreningen androg ialt 148,000 Kr., hertil kom Bidrag fra 498 (Aaret forud 460) offentlige Institutioner og 11,437 (Aaret for 10,683) private Bidragsydere; endvidere har Foreningen modtaget fra en anonym Giver et Legat paa 2000 Kr. Foreningens Kontor har i Aarets Løb modtaget c. 13,500 Breve og besørget c. 33,000 udgaaende Ekspeditioner; Klienter, der havde modtaget Laan, har heraf tilbagebetalt 1780 Kr. I Beretningsaaret har Justitsministeriet henledet Foreningens Opmærksomhed paa 356 betingede benaadede Personer; siden Foreningens Stiftelse i 1902 har Ministeriet til den henvist ialt 6016 domfældte Personer, hvoraf 5202 var betingelsesvis benaadede eller betingelsesvis løsladte, og af dette sidste Tal har, efter hvad der ved Beretningsaarets Udlob var Foreningen bekendt, 18 pCt. overtraadt det for Straffritagelsen stillede Vilkaar. Foreningen fører Tilsyn med enhver betinget benaadede, forsaavidt der ikke undtagelsesvis i Resolutionen er anordnet en anden Form for Forsorg. — Af betingede domfældte har Ret og Politi, især i København, i Aarets Løb henvist 189 (Aaret for 285) Personer til Foreningen og siden den betingede Domfældelses Indførelse ved Lov 1. April 1905 ialt 2172 Personer, hvoraf 206

ved selve Dommen blev undergivet Foreningens Tilsyn. — Af u d o m f æ l d t e P e r s o n e r er i Aarets Løb 143 (Aaret forud 227) unge Mennesker mellem 14 og 18 Aar frilagte for Tiltale mod at undergives Fængselshjælpens Tilsyn, og siden 1905 er det samlede Tal af saadanne 990. — Endelig har Foreningen paa sine Optagelseshjem i Beretningsaaret haft 22 unge Personer, som Dommerne under kriminel Undersøgelse har villet skaane for yderligere Arrestophold, og har paa Grund af Pladsmangel maattet afslaa mange tilsvarende Anmodninger. I 2 Tilfælde har Forældre søgt Foreningen og til den overdraget Forældremagten over Børn, de ikke kunde magte.

Hjælp er i Aarets Løb ydet til 1023 (Aaret for 1266) Personer, som ikke tidligere har været støttede af Foreningen, 891 Mænd og 132 Kvinder; 491 var under 20 Aar, kun 172 over 30 Aar, langt de fleste var ugifte. 966 ældre Klienter har paaany faaet Bistand, og i 41 Tilfælde (mod 113 Aaret forud) er der givet Understøttelse til Familier, medens Forsørgeren var fængslet. Til 351 af de støttede skaffedes der Plads, Arbejde, Lære (25) eller Hyre, 333 blev anbragt i Hjem. Gennem Foreningen søgte 32 Personer Æresoprejsning.

Beretningen gør endvidere Rede for de under Foreningen hørende Institutioner: K o n t o r a s s i s t a n c e n, der i Aarets Løb skaffede 81 Personer Beskæftigelse i 3312 Dage ved Kontorgerning o. l., af de 81 fik man 26 anbragt i Plads; T ø j i n d s a m l i n g e n, hvis Nettoudbytte var c. 400 Kr.; O p t a g e l s e s h j e m m e t for Dreng e i Glostrup, hvor 50 Dreng e har tilbragt 2942 Dage med Have-, Mark- og Træarbejde; O p t a g e l s e s h j e m m e t for K v i n d e r i Lyngby, hvor 71 Kvinder i 4960 Dage har været beskæftigede med Husgerning, Syning o. l.; endelig det store S k o l e h j e m »P r ø v e n« i Rødovre, hvis Elevantal ved Beretningsaarets Udgang var 49, men hvis dygtige Forstander Richardt Jensen man desværre paa Grund af vedvarende Sygdom har maattet meddele Afsked. O. H.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

Betænkning fra Udvalget til Revision af Børneloven og Plejebørnsloven. Kbhvn. 1920.

Tidsskrift for Retsvidenskab. XXXIII Aargang (1920), Hefte 1—3.

Juridisk Tidsskrift 1920, Nr. 4—5.

Svensk Juristtidning 1920, Nr. 3—4.

Tidskrift, utgiven av Juridiska föreningen i Finland. 1920. 2—4 hft.

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. XLI Bd.

Hefte 4—7.

Revue pénitentiaire et de droit pénal. Bulletin de la société générale des prisons. XLIV année. Nr. 1—4 (Janvier—Avril 1920).

Samme. XXXVIII année. Nr. 6—12 (Juni—Decembre 1914).

Foreningen Fængselshjælpens Aarsberetning for 1919—20.
